

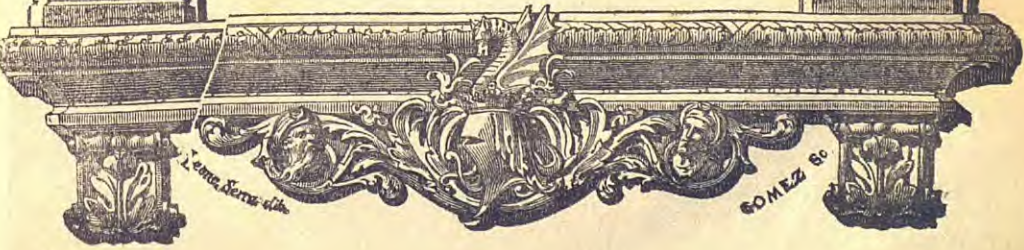
LA RENAIXENS A

REVISTA CATALANA

ADMINISTRACIÓ Y REDACCIÓ
Carrer de Xuclá, 13, baixos.
BARCELONA.

~~factan de jley~~
~~11-17-16-17~~

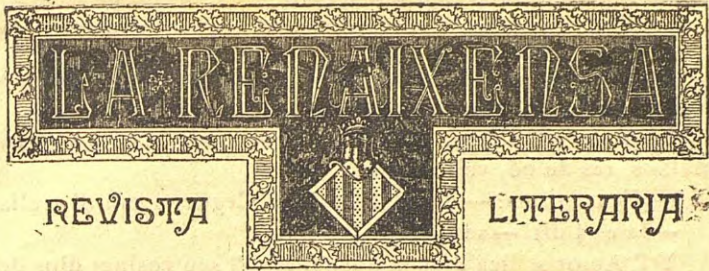
LA RENAIXENSA

TAULA

	Págs.		Págs.
<i>Aguitre, Joseph M.^a</i>		<i>Busquets y Punset, Anton</i>	
Intermezzo.	193	L' aplegador.	94
De la vida.	449	Lo gorch negre.	143
<i>Agulló y Vidal, Ferrán</i>		Nova volada.	350
La carretera.	527	Prometensa.	397
<i>Aladern, Joseph</i>		A la dona á qui estimo.	509
A la Patria.	255	<i>Capella, Francisco de Paula</i>	
<i>Aldrich y de Pagés, Trinitat</i>		La plaga dels ximiots.	263
A la Verge del Claustre.	87	<i>Capella, Jascinto</i>	
<i>Armengol de Badía, Agnés</i>		Retorn.	445
Ball del ciri.	214	Monotonía.	513
Dausa catalana.	217	<i>Casademunt, Joan Manel</i>	
<i>B.</i>		La campana de Velilla.	3
Kruzimugeli.	488	<i>Casas y Pallerol, Jaume</i>	
<i>Bartrina, F.</i>		Catalunya.	43
¡Pobretal.	332	Per caritat.	91
Quadret.	352	A mon fill Jaume.	392
Pels morts.	400	<i>Clapés y Corbera, Joan</i>	
Quadret.	411	Cant d' Altabiscar.	220
<i>Baucells y Prat, J.</i>		Desde l' ermitatge.	491
Divagació.	346	<i>Coca y Collado, Emili</i>	
<i>Beleta y Gasull, Pere</i>		Hora baixa.	440
Lleyda reconquerida.	244	<i>Colom, Agnés</i>	
A la Verge del Claustre de Solsona.	309	Lo brot d' olivera.	109
<i>Blasco Ibañez, V.</i>		<i>Comas, Ramón Nonat</i>	
Primavera trista.	257	Apología de la llengua catalana.	353

	Pàgs.		Pàgs.
		<i>Matas y Carré, Lluís</i>	
<i>Condó y Sambeat, Joseph</i>		Aniversari	70
Los catalans á Grecia	71	<i>Moncerdá de Maciá, Dolors</i>	
Catalunya	205	A D. Joan Cabanyes	307
La reyna cativa	302	<i>Moner y de Sicar, Joaquim M. de</i>	
<i>Coppée, François</i>		La gorra catalana	41
Missioners	454	<i>Moragas, Geroni</i>	
<i>Fabra, Nilo M.^a</i>		Als cantors y socis de la Institu-	
Lo retrato d' en Bieló	161	ció catalana de música	337
<i>Fina y Girbau, E.</i>		<i>Morató y Grau, Joseph</i>	
Lo sant treball	401	La mossegada	81
<i>Fiter é Inglés, Joseph</i>		<i>Nadal, Lluís B.</i>	
Utilitat de las Escolas d' Arts y		Lo segon Diluvi	17
Oficis	97 y 113	A Concepció Salarich	507
<i>Fontanilles, Narcís de</i>		<i>Nekrassow</i>	
Dies iræ, dies illa	139	Historia del fidel Jacob	289
<i>Forteza, Thomás</i>		<i>Novellas de Molins, Jaume</i>	
En la mort de D. Joseph M. ^a		Amor de fill	209
Quadrado	60	Lo nen malalt	271
<i>Fuentes, Enrich de</i>		Malaltia de mort	305
Joguinas	1	<i>Ocon y Tambera, J. d'</i>	
<i>Genís y Aguilar, Martí</i>		Plany de la llengua catalana	236
Memorias d' un escolá	33	<i>Paler y Trullol, Enriqueta</i>	
<i>Girbal y Jaume, Eduard</i>		Sobre l' abim	393
Flors d' ametller	189	<i>Parareda y Sala, Joseph</i>	
<i>Girbal y Jaume, F.</i>		Sospirs d' una lira catalana	414
Janer	85	<i>Pascual y Amigó, Emili</i>	
Febrer	127	Antípodas	241
Mars	159	Un document curiós	342
Cláusula	379	Lo campaner	377
Abril	447	Una cansó de Nadal vella	519
Nupcial	511	<i>Paulí</i>	
<i>Gispert y Casellas, Lluís</i>		La fotografia té 'l doble carácter	
Lo poble catalá	462	de ciencia y d' art	273
<i>Iglesias, Ignasi</i>		<i>Perez y Jorba, Joan</i>	
Matinal	231	Ab un lliri d' estany	59
<i>Katermann</i>		A una verge	223
Lo senyor Ramón apotecari	505	Balada	254
<i>Llorente, Teodor</i>		<i>Piqué y Morera, M.^a dels Dolors</i>	
La creu del poble	408	En la mort de Dolors Mollera	31
<i>Maragall, Joan</i>		<i>Planas y Font, Claudi</i>	
A l' aymada	142	Per la vida	369
<i>Maristany, Jordi</i>		<i>Pons y Massaveu, Joan</i>	
Lo Ramón	385	Sos vanos	145
Recort	497	¿Qui paga?	177

	Págs.		Págs.
<i>Prats y Bosch, Pere</i>		<i>Suriñach y Baell, Ramón</i>	
La batalla de Lepant	167	Ilusions y desenganys	13
<i>Prieto, Frederich</i>		<i>Tarré, Emili</i>	
Dolora	47	La alosa	49
<i>Puig y Torralba, Joseph</i>		La catedral gòtica	283
Lo casa payral	233	¡Excelsior!	526
<i>R.</i>		<i>Tintoré y Mercader, Lluís</i>	
Bandolerisme de Catalunya	129	Contrast	157
<i>Ribalta, Joaquim M.^a</i>		<i>Trovador Cerdá, Lo</i>	
¡¡Pobre Enrich!!	433	A la bandera catalana	8
<i>Riera y Bertrán, Joaquim</i>		<i>Ubach y Vinyeta, Francesch</i>	
Sanch del poble	329	Las vistas	120
<i>Rius y Vidal, Angel</i>		Lo capitá Massanas	195
Intima	496	N' Armengol de las Anellas	294
<i>Rocamora, Manel</i>		Vicens Peris	314
Lo Bordet	25	¿La patria xica?	405
Lo gos foraster	225	<i>V., J.</i>	
¡Renaixensa!	442	Esplays	437
<i>Rovira y Coll, Ignasi</i>		<i>Vallmitjana, Juli</i>	
A Catalunya	292	Cadaqués	321
<i>Ruyra, Joaquim</i>		<i>Valls, Lluís M.^a de</i>	
La flor d' aloch	16	Brindis	190
La predilecta	54	<i>Valls y Vicens, Agustí</i>	
Mar de llamp	65	Venint del enterro de D. Marián	
Ballant	112	Aguiló	239
Tinch por d' un beset	187	<i>Valls y Vicens, Joseph M.^a</i>	
La vetlla dels morts	465	Plany d' amargura	155
La Fineta	481	Elegia	334
<i>S.</i>		<i>Via y Batlle, F.</i>	
Apologfa	46	A la creu del terme	459
<i>Sallent, Llorens</i>		<i>Vilaplana, A. S.</i>	
Cansó	63	La viudeta	524
<i>Soler, Frederich</i>		<i>X. R. y R. E.</i>	
La pubilleta	265	Gaborias	501
La creu del terme	286		
Los mártirs del cristianisme	324		
L' encetall	381		
L' escó	471		

JOGUINAS

UNA vegada...

Era prop del vespre d' un dissapte de tardor.

Lo vent despeninava 'ls arbres, rondinaven los trons y 'ls núvols s' empenyían fugint dels llampechs ab que 'l cel feya lluminarias.

Per la dressera del bosch, un cassador ab lo sarró buyt y 'ls ulls plens de brossas, caminava depresseta cercant poblat.

Y pel mateix camí, xerrotejant y fent gatzara, l' Amor y 'l Desitj anavan cap á vila.

Y vetaquí que 'ls núvols se descusen y comensan á donar aygua per amor de Deu.

Lo cassador, plé de pols y de por de pluja, pera no convertirse en ninot de fanch dels que 's posan als surtidors de casas ricas, á la primera cabanya que veu, ja hi truca á la porta demanat cobert.

La porta s' obrí, y una pageseta doná hostatje al cassador.

Y 'l Desitj y l' Amor, sense demanar permís ni donar lo «Deu vos quart», varen entrar darrera d'ell á casa la minyona.

La pageseta era bonica com un més de Maig, fresca com la rosada.

Lo cassador era tot un bardegás; tan ben plantat, que fins feya respecte; tan rós qu' enamorava.

L' Amor y 'l Desitj, quitxalla esbojarrada, xicotots entremaliats, res de bó, velshiaquí.

—¿Fem broma?— digué 'l Desitj al Ceguet á cau d' orella.

—Ja está dit. — respongué l' Amor.

Y l' Amor se ficá dins la donzella, y 'l seu cosinet dins del minyó.

A punta de dia ja feya bon temps.

La pageseta va acompanyar al cassador fins al torrent. Ella, de roja 's torná groga, y se 'n aná soleta á la cabanya. No, soleta, no, que l' Amor era dins d' ella arrupidet dintre del cor.

Y vetaquí que 'l Desitj, que no estava per casseras, sortí de la pell del cassador y apretá á correr cap á cercar son cosí.

La pageseta plorava, plorava com un mes d' Abril, y las llagrimetas l' havían tornat més maca. Lo Desitj va glatir, y, oblidant que á la vila 'ls esperavan, aná á trobar l' Amor dins la pubilla.

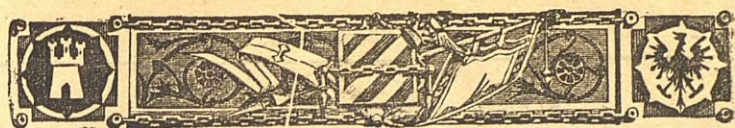
Y es clar; la xicoteta, malmesa per las entremaliaduras dels dos xavalets, va agafar una malaltía tan forta, que, ¡pobreta! va anar á la fossa quan potser encara no havia arribat la seva hora.

Ni aquell dissapte á la nit, ni en tot lo diumenge aquell, ningú va patir, á vila de mal d' amor.

Y vetaquí que als minyons y á las donzellas los hi va sapiguer d' alló més greu.

ENRICH DE FUENTES

LA CAMPANA DE VELLILLA

FREMIADA EN LO DARRER CERTÁMEN DE LLEYDA

Del Ebro per las riberas
y l' Aragó atravessant,
van dos cavallers que volan
en alas de llurs cavalls.

Res detura de sa marxa
lo frenétich galopar,
ni de la nit las tenebras,
ni 'ls udols del huracá.

De las pedras que calsigan
en la fúria de son pas,
arrenca 'l ferro dels poltres
un seguit guspíejar.

Van las penjantas espasas
als corcers esperonant
y dringan las armaduras
de lo galop al compás.

—Si no há mentit lo missatge
mal deu está 'l rey Ferrán!—
diu l' un cavaller al altre
que cavalca al seu costat.

—Malalt del cos y de l' ànima,
qu' es lo pitjor de sos mals.
Los ayres de Catalunya
apar que no li han probat.

—Pera 'ls infants de Castella
no es lo seu clima molt sá;
y pesa més del que sembla
una corona Comtal.

—No pera 'ls fills de la terra,
mes sí pera los estranys.
Al Comte d' Urgell, de fixo,
ni li vinclaría 'l cap.

—No evoquéu eixa memoria
¡pobre Comte, 'l desdixat!
que en somnis ser rey cregueses
y 't despertáres esclau.—

Abdós cavallers callaren,
com si sentiments iguals
s' allojessen en sas pensas,
tristos fets al recordar.

Lo vent, més fort udolava,
pressagi de tempestat,
quan, de sopte, una campana
se sentí, á lo lluny, sonar.

—¡Válgam Deu! ¿qu' es lo que escolto?—
parant en sech lo cavall,
diu un dels genets al altre
que 's para tot admirat.

—¡La campana de Velilla!
Sí; Velilla estén creuhant.
¿Sentiu quinas ba'alladas?
¡Ay, pobre rey! ¡Deu me val!

—¿Qué vol dir eixa campana?
—Una desgracia molt gran.
¿Sentiu, sentiu? Toca sola:
te un do sobrenatural.

La campana del miracle
lo poble l' ha anomenat,
qu' es miraculós, sens dupte,
son do que no falta may.

Lo toch d' aqueixa campana
per l' Aragó es la senyal
de la mort dels que en ell regnan.
¡Ay pobre del rey Ferrant!

—

A la vila de Igualada
arriban los cavallers
y endressan al punt sos passos
al alberch del senyor Rey.

La trista nova que 's temen
ja en los rostres se llegeix:
—lo rey Ferrant agoneja—
diu un servidor fidel.

En la cambra del monarca,
rodejat de tots los seus,
lo malalt lluyta ab la febre
que l' acaba per moments.

Sentat del llit á la espona
lo noble Joan Fivaller,
lo conforta ab sas paraulas
que son bálsam pera 'l Rey.

Cervelló y Bernat de Gualbes,
lo seu Fidel canceller,
Marimón, Dezplá y Padrixa
están de son llit als peus.

Tots ploran pe 'l que agoneja
fixos los esguarts en el,
y mormolan en veu baixa
per sa salut algun prech.

Pero la mort no perdona
quan una víctima pren,
y en lo cadavérich rostre
de son pas mostra 'l segell.

Lo desvari se apodera
de aquell cap, sempre seré,
y la pena que l' acora,
per sos mots sé trasluheix.

— ¡Barcelona, Barcelona!
¡be has ultraját á ton rey!
Com á un vassall vols tractarme
del vectigal ab los drets.

¡Malehida!... No, perdónam,
perdona tu, Fivaller,
á qui tan mal judicava,
lo que vals no comprenent.

¿Qui es aquell que á mi s' acosta?
¿Qué escolto? Si 'm maleheix.
Es lo papa Benet treize.
¿Que jo t' he trahit? No es cert.

No, no es cert. Tu no eis lo Papa,
Segimón així ho volgué:
lo que l' emperador mana
s' ha de acatar sens remey.

¿Quí son aquells que s' avansan?
Son nou; van de tres en tres...
los de Casp, sí, los mateixos;
los que varen ferme rey.

Son amichs, mes no: del grupo
tres se'n separan... ¿y aquell?
¿Aquell que detrás camina
tot concirós? ¡Ah! 'l d' Urgell!

¡Lo Comte! No vul' sentirlo.
¿Usurpador dius? ¡Oh. ments!
Tu ets l' assessí; no no 'm mates.
Perdó, jo 'm moro, ¡Deu meu!—

Y 'ls ulls, fora de sas concas,
forcejant com si lluyrés,
deixa escapá un crit de l' ánima
y en lo llit cau mort lo rey.

.

Morí Ferrán de Antequera,
sas faltas li perdó Deu;
la campana de Velilla
no tocá sens fonament.

JOAN MANEL CASADEMUNT

A LA BANDERA CATALANA

Á MON AMICH D. AGUSTÍ MANAUT

Un crit d' amor de ma ánima s' exhala,
un hossana fervent l lensa mon cor,
bandera catalaná, quan t' oviro
l lensada avuy pel odi á vil recó.

Emblema de las glorias de ma pátria,
álbum tancat que serva grans recorts,
me semblan ¡ay! tas barras las columnas
hont altre dia 's recolzá mitj mon.

Catalunya 't plantá sobre la cima
del alt Moncayo, colós del Aragó,
y com esclaus rendírente homenatje
¡regnes que avuy t' oviran en la pols!

Nápols cercá á ta ombra poderosa
de la gloria y riqueza l' esplendor,
y en Córcega, en Atenas y en Sicilia
t' engarlandá ab sas palmas lo triomf.

Onejares al vent de la victòria
sentint del Rhone y Tùria 'l remor dols;
sols te restá per vencer la mar brava...
dictáresli la lley del vencedor!

M' apar avuy que 'l Geni de ma pátria,
amagat en tos plechs, cuberts de llors,
vé á calmar de mon cor la fera angoixa,
vé á inflamar ma dormida inspiració.

Ferida, com pel llamp, per má traydora
no s' admira ja en terra lo teu nom;
lo rey Ferrán plegá't mentres passava
per sempre més los límits d' Aragó.

Y una reyna, ignorada en terras ermas,
d' eix rey esma-perdut conquestá 'l cor,
¡y sobre de las Barras hi grabava
sas torres y lleons per més afront!

¡Quan sobre d' eixas torres (enaltidas
avuy per una rassa de Quixots)
tos plechs cuberts de llors al vent desferes
y á tas Barras lligares sos lleons!

Y botxins envejoses de ta glòria,
ni del oblit te deixan lo consol;
ab rábia al cor t' esquinsan cada dia,
impotents per las gestas del'avior;

y pregonan Pelayo y Covadonga
d' Espanya independent com lo bressol,
¡quan prop de vuytcents anys l' alarb delmava
de Castella 'ls *hidalgos* escuadrons!

E ignoran que fou en lo Pirene
hont lluhí l' arch de pau y redempció;
pregunten á sos cims cuberts de runas
y 'ls dirán qu' es assí 'l patri bressol.

Las Navas es sa gloriá; mes pregunten
 qui enjoyá de llores son rústech front;
 si 'ls catalans s' aixecan de sa tomba
 los hi despullan de fullas y de brots.

Com castellá preclar lo *Cid* esmentan
 ornat ab la llegenda y tradició;
 ¿volen mils Cids? assi hi hagué almogávers
 que Grecia encara esmenta ab greu terror.

Y sobre d' ells, com pí sobre 'ls arbossos,
 aixeca un brau guerrer l'altívol front;
 es l' áliga dels heroes... respectéulo...
 es Jaume d' Aragó 'l Conqueridor.

Ell conquerí Mallorca y á Valencia
 dictant sos més bells Furs, llegat gloriós;
 al *Cid*, traydor á Deu y á sa pátria,
 poséulo á son costat, vils detractors.

Bailén y 'l Dos de Maig son fulls de gloria
 escrits pels castellans ab lletras d' or
 dihent á Catalunya:—'l front abaixa
 devant d' aqueixas tombas del *Colós*;

nostras glorias son tevas, pobra esclava,
 no 'n tens en tos anals com eixos jorns,
 oblida ton passat, teva es ma historia
 si 'm serveixes, humil, com á senyor.—

Mes no veuhem als nets dels almogávers
 sobre 'ls murs de Girona venjadors
 reptant allí lo Geni de la guerra
 y enfonzant son poder en aquell clos.

No saben que las áligas francesas
 pararen en lo Bruch son derrer vol
 aixaladas pel Geni de ma pátria
 al crit dels almogávers ¡Via for!;

que sigué cada cingle forta torre,
inespugnable mur cada turó,
que cada poble fou un cementiri
hont s' enterrá 'l poder d' aqueix colós;

y onejares, bandera catalana,
del Montserrat al cim del Canigó,
y vejerés tas glorias renovarse
com fénix que renaix potent y hermós.

Com cel rublert d' estrelles es hermosa
ta historia de l' avior ¡patri penó!
qui te fé, esperansa l' anomena,
y gloria inmarcessible qui te cor.

Ab la veu del honor parla á ma pátria
que, sópita, ja oblida tos recorts;
deixonda són esprit que apar espira
entre 'ls brassos d' innobles opressors.

Aleteja en son front; l' alé del ayre
fará bátre, com ans, son noble cor,
¡llavors veurá engrunada sa corona!
¡marcits y trepitjats sos més bells llors!

¡Sa bella parla proscripita y aborrida
fins de sos fills vassalls del opressor!
¡y son dret escarnit per gent estranya
que d' ella viu, com eura sobre 'l tronch!

Y retornant en sí se veurá esclava
portant eix vil estigma sobre 'l front,
desfilant devant seu ayradas ombras
de Clarís, Fivaller, Jofre 'l Pelós.

Veurá qu' es trist dormir la son dels pobles. .
quan pot somniar un pervenir d' honor,
que 'l baptisme de sanch d' antiga gloria
que li daren sos pares, no es pas prou.

Y ma pátria viurá... com cedro altívol
 que apar més gran quan més brunz l' aquilló,
 eix pot trencar sas brancas, son cim tórcer,
 mes may desarrelar son gegant tronch.

Y ma pátria no ha mort, encar que esclava
 sols espera 'l moment de redempció;
 llavors, tirans, trembleu á sa venjansa...
 que us tiraré á la cara sos grillons.

Com en núvol congrías la tempesta,
 la venjansa 's congría ja en son cor,
 jay dels tirans lo dia que ressona
 furent, atronador lo ronch del tró!

Y aixecant son penó llavors ayrada
 lluhirá lo seu glaví venjador,
 y llavors... dent per dent, vida per vida,
 y venjansa y afront per cada afront!

LO TROVADOR CERDÁ

ILUSIONS Y DESENGANYS

Oh, vida meva! Volgut fill meu!...
¿Per qué 'm demanas ab tan ardor
que un vers te fassi per' mor de Deu,
que un vers te fassi plé de dolsor?...

¿No consideras que 'l pes dels anys
trenca ma lira y ofega 'ls sons...
¿Qué vols que cantin mos desenganys
que grat ho trobin tas ilusions!...

Darrera 'l núvols d' un cel d' hivern
tu ja hi contemplas, ab afany viu,
brodat d' estrelles lo manto etern,
ab que s' enjoyan las nits d' estiu.

Y jo, ma vida, mirant lo sol,
fins quan més crema me sento inquiet.
A la edat meva, fins en Juliol
Ja un hom tremola per por del fret.

Culls una rosa, y ab la ilusió
que als joves cega com daurat fum,
¡cóm te cautiva son rich coló! ..
¡cóm t' ubriaga son dols perfum!

Y jo, mirante, no penso més
que en que una punxa se 't pot clavar:
tú sols contemplas son coló' encés;
jo... sols la espina que 't pot punxar!

Tú, en una guerra tantsols hi veus
per entre 'ls núvols de fum, lo llor,
la gloria ansiada y 'ls richs trofeus
que la victoria dona al més fort.

Y jo, entristintme, mentres retruny
lo canó bélich que engendra 'l llamp
planyo als que cauheu, veyent al lluny
á la miseria... la mort... la fam!

Tú, de la soca del roure vell
que ab sa capsada detura 'l sol,
vas demanarme per ton fill bell,
destralejarlo per fe' un bressol.

Y jo, ma vida, t' ho vaig privar,
y may, fins are t' he dit per qué;
si, plansó encara, jo 'l vaig plantar...
Féumen la caixa quan moriré!

Oh, vida meva!... Fill meu del cor!...
Si tú en mos versos vols trobar mel
cerca 'ls que feya quan no era mort
aquest cor que are sols mira al cel.

Cerca 'ls que feya quan, sent com tú,
per la esperansa sempre alentat,
en l' amor creya, foll com ningú,
y no dubtava de la amistat.

Quan de la gloria lo resplandor
cegava encara mos tendres ulls;
cerca 'ls que feya, quan ab amor
de nostra historia llegía 'ls fulls.

Mes ¡ay!... Com fugen los oronells
quan las neus copan los alts turons,
quan s' emblanquïren los meus cabells
també fugiren mas ilusions.

Y des llavoras, á tot clam dú,
tot me son dubtes, volgut fil meu,
dubtò dels homes... dubto de tú!...
y en res puch creure. Sols crech en Deu!

La vritat sola que al cor dels bons
la Fé hi arrela y 'l curs dels anys!
Mes, ¿cóm entendre pots mos afanys,
si á tu 't fan viure las ilusions
y á n' á mí 'm matan los desenganyos?

RAMÓN SURIÑACH Y BAELL

LA FLOR D' ALOCH

La flor d' aloch morada
per la tardor se bada,
quan pert lo sol sa forsa y 'l fret esblayma 'l cel.
Naix quan en monts y planas
son mortas sas germanas,
quan plora 'l trist Novembre sas llágrimas de gel.

La enfredolida abella,
que sotxa sa poncella,
la música ha perduda del seu volar d' estiu.
La boyra arreu s' ajassa...
La fulla seca passa,
gement per sota l' arbre, de qui fou membre viu.

L' herba tremola tota...
Lo vent xiscla y sanglota...
Somríu sols la floreta d' aloch, al sol mirant,
com verge que, allá, en terra
que despoblá la guerra,
se fon per las ulladas d' un vell y fret amant.

La flor d' aloch morada
per la tardor se bada,
quan pert lo sol sa forsa y 'l fret esblayma 'l cel.
Naix quan en monts y planas
son mortas sas germanas,
quan plora 'l trist Novembre sas llágrimas de gel.

J. RUYRA

LO SEGON DILUVI

I

TAPÁREM be las esclétxas ab draps y borrassas, perque ni la claror ponentina de las quatre de la tarde hi fes nosa; encenguérem d' un á un tots los gresolets y també 'l gran quinqué amagat darrera d' una bambalina; una veu digué *¡ara!* y un raig d' aygua com un broch de porró s' enfilá més amunt que casas y montanyas, y... Y en Nofre, parat, ab las mans á la esquena, resseguits tots los recones y reconets ab sa mirada previnguda, pronunciá al cap y á la íf la sentència:

—¡Pse! Per canalla... Vaja, que, si jo hi hagués set, fora millor pessebre!—

Y quedaren tots grochs y frets ab aquella carabassa. Perque 'l ganassa d' en Nofre, que per un parell ó tres d' anys que tenia més que nosaltres 'ns dominava despóticamente desde la unglá del dit gros del peu fins al cabell més alt de la corona, era jutje inapelable en tot, lo Tribunal Suprém, y sentència seva contraria era per nosaltres pitjor que 'l garrot del botxí.

Abaixarem lo cap vergonyosament y 'ns declararem vents. Las nostras ilusions de que 'l pessebre agradaria á n' en Nofre, al gran Nofre, s' havían esvahit més facilment que una nuvolada de vapor. Ja tot estava llest, lo pessebre no valia res, á ningú agradaria. «¡Bah! per canalla ..» ¡Nosaltres que fins haviam consultat al mestre de física del Seminari per guarnir aquell sortidor, que era 'l nostre orgull y las nostras suhadas nos havia costat, tot perque'ls grans diguessin: «¡Mira aquests baylets, quina trassa! Aixó ja no es pessebre de criaturas!»

Pero ¡cá! ja estavam perduts. ¿Qué havían de dir los grans no agradantli á n' en Nofre? Revelarnos contra la sentencia... ¡oydá! Era rebelarnos contra la propia convició. Nosaltres estavam molt temps ha nominats per las ideas d'en Nofre, nosaltres pensavam per medi d' en Nofre.

Pero 'l desdixat, tractant sempre ab baylets poruchs com nosaltres, no havia topat may ab lo *terrible femení*, no l' havia fet relliscar la rebeldia de la dona. Aquell havia de esser l' últim dia d' en Nofre, aquell dia havia de caure del pedestal de son orgull per jamay més alsársen. Ell no sabia que al mon hi havia mossas á més de baylets ¡y mossas com la Jepica!

¡La Jepica! La xicota més escambellera del vehinat, la més marmallera, la més desvergonyida y, segons nosaltres, ja que tenia més bon cor! Son nom s' explica aviat: al pare li deyan Jep, á la mare, per consegüent, Jepa, y de Jep y Jepa...

La Jepica, donchs, al sentir aquell mot despreciatiu d' en Nofre, se'l mirá de cap, canantlo ab sos ulls de dona valenta; li ventá una empenta que l' obligá á buscar la paret, y li digué ab un tó de veu que atudia com los canons grossos de l' orga dels canongs:

—¡Anda allá, fastigós, sach de vanitat, poca vergonya! Busca qui vagi á veure 'l teu de pessebre, que será 'l del gegant Goliath, ja que aquest es de canalla. ¡Au! toca 'l dos d' aquí que ja hi has fet prou nosa. ¡Ala! y, sinó, t' atissarém lo gos, don filgarsas!—

Y ja feu be en Nofre de no esperar segon avís, perque la valentia de la Jepica se 'ns comaná á tots, y, si no s' escapa aviat per aquells intrincats viaranyes que menavan al carrer, avans de veure al Jesuset hauria trobat al rey Herodes.

II

Aquesta victòria, en que havia caygut en Nofre per sempre més, nos animá á tots en gran manera y sentírem duas satisfaccions: la d' haver redimit al pessebre d' aquella nota de pobret y la de trobarnos lliures d' aquell domini que 'ns tenia aturrullats.

S' anava fent fosch. A fora comensavan á sentirse canturrias y 'l repicar armónich de la Seu que cridava al Capítol á las matinas. Miravam y tornavam á mirar lo pessebre, fenthi sempre algun retoch; algun floch de molsa que sortia massa, algun arbre massa decantat, aquella farina de las montanyas representant la neu que demanava millor distribució, y fins alguna figura á qui s' havia hagut de fer operació de cirurgia y que havia menester repás de la vena de paper engomat ó del braguer de cera.

La Jepica... ¡quina colaboradora! Totas hi eran las noyas del carrer y també tots los baylets, pero ningú havia trevallat com la Jepica. Ella no hi havia pogut posar metálich en la obra magna com havia fet alguna altra de millor casa; pero trevall... Ja feya quinze dias que entre dos llustres, quan la boyra comensava á fernos babarotas desde las montanyas, anavam á buscar la molsa y 'l boix grévol y aquells branquillons de qualsevolga cosa que, posats al pessebre, eran rours... Després, en lo repás de las figuras, en buscar paper de estrassa, y vidres, y terra, y sorra, y tota aquella corrúa d' ingredients que 's necessitan pera guarnir un pessebre, ¿quí s'hi havia fet com la Jepica? ¿Y de quí fou si no d' ella l' idea del sortidor, qu' ella havia vist en altre pessebre, y quí fou que no pará may fins á trobarnos un broch de cetrill vell de llau-na y un canonet de goma y totas las andróminas que s' hagueren de menester per plantar en lo nostre pessebre aquella gran novedat que havia d' admirar als homes y á las donas?... ¿Quí fou l' heroína de tot aixó, sino la Jepica?

Y ella fou també qui 'ns doná l' idea magna d' aprofitar per dipòsit de l'aygua del sortidor, tapantlo per fora com una

montanya, aquell bogader vell de terrissa negra, arreconat en escala de reserva sotá las voltas del soterrá, ahont los grans, perque no 'ls fessim mal de cap, 'ns havían enviat á guarnir lo pessebre. Y fou ella també qui dels cabals d'aquell comú, que no reventavan lo cuyro de las bossas, aná á comprar l'oli y 'l blé pels gresolets y 'ns los guarní tots tant nets y tant clars que, ab l'afegidura del quinqué, lo pessebre — ja havíam fet la prova devant d'en Nofre—semblaría un mon illuminat pel sol. Tot ho devíam á la Jepica. Fins aquella estrella dels Reys tant lluhenta que 's veyá lluny, molt lluny, tant qu' encara 'ls Reys no s'oviravan, l'havía fregada y refregada ella, y de sa trena mateixa, llarga y groixuda, d'un color de tranzició molt á propòsit, es dir de ros á castany, n'havía tret lo cabell invisible ab que la penjárem. Y feya tota la ilusió; semblava talment que ab no res se tenia.

Los altres y las otras ja havían fet, pero ¿qué compón? Eran més bons per cantar y encara ab mala veu. Sort de la de la Jepica, que valía tant com lo seu cor y 'l seu genit y la quantitat del cabell; ¡caram! bon xich més que la seva cara, que...

¡Pobra Jepica! No li hauría espatllat la cara trobar marit, si no s'hagués mort, com un angelet, poch després de la derrota d'en Nofre!

III

Y—¡cosas del mon!—la Jepica de qui podía dirse que ab quinze dias ho havia fet tot, també tot en un moment ho havia de destruir. Ella, ¡jella mateixa!

L'hora assenyalada eran las set. Vindrían la gent de casa, tots los vehins, los parents, los amichs... fins hi havíam convidat nosaltres al senyor mestre que 'ns acompanyava á passeig dijous y diumenges. Vindría sí, 'l senyor mestre, ab lo tarot y tot, y ell, que ja era un filosofh de segon any, diría si aquell pessebre era cosa de canalla.

Desde l'escapada d'en Nofre fins á sis horas ben tocadas

passàrem l'estona ab los retochs al pessebre, á la llum d'un sol gresolet, puig per estalvi havíam apagat tots los altres y 'l quinqué. Entre retoch y retoch ensajávam una miqueta las cansons. ¡Quín mercat de Calaf! Ventura que l'espignet de la Jepica ho dominava tot, igual que en lo pessebre aquell Himalaya del bogader que á nosaltres mateixos nos semblava una miqueta desproporcionat. Pero no hi havia remey; encara gracias de trobar aquell recurs, porque sinó, la nostra gegantina idea s'hauria encallat als llims com las ánimas dels Sants Pares.

A dos quarts de set comensàrem d'encendre. Anava naixent lo dia en aquell mon fictici que valia per nosaltres més que 'l real. Los recons obscurs y misteriosos s'anavan evidenciant ab covas de quimérica arquitectura hont esmorzaven los pastors; las montanyas describían ab la llum dels gresolets ombas contradictorias que semblavan anunciar caóticas diadas; lluhía miserablement lo vidre térbol dels rechs y reguerons que atravessavan lo país, més ben servits de ponts que 'ls rius d'Espanya; feyan goig aquells camins plans, tots arenats com passeigs y vorejats per la molsa ròstideta del fret, y més que 'ls altres lo de Bethlem, ample y llunyer com la via Apia; admiravan aquells camps tant ben conreats que semblavan jardins y aquells prats de molsa hont pasturavan las ovellas; brillava 'l Naixement com un reconet de la Gloria, ab sas columnas rompudas de suro, ab totas las figuras de rúbrica sota del portal, al peu del mateix los primers pastors que hi acabavan d'arribar carregats d'ofrenas, y al cim l'àngel baixant ab la consabuda filacteria del *Gloria in excelsis*.. Fins música 'ns semblava sentirhi allé dins, iluminat tot plegat per dos gresolets dels més potents que 's trobaren, cremant invisibles darrera las figuras...

Després s'encengué 'l quinqué y hauríam dit que brillava 'l sol sobre aquell mon ab llum meridiana. No faltava més qu'enjegar lo raig del sortidor; pero, ¡joydá 'l sortidor! Quan tothom fos allá encantat, embabiecat ab alló tant bonich, alas-horas s'obriria l'aixeta y saltaria l'ayga y tothom picaria de mans; mentres nosaltres, mossas y baylets, amagats sota mateix de la taula del pessebre, nos esgargamellaríam cantant.

¡Mare de Deu, y qué trigavan á caure aquellas set horas! ¡Quí sab si s'havían quedat al campanar!

IV

No, prou las sentirem al cap y á la fi venir del rellotje del Carme, alegres y estalonantse. Y vingueren també ab menor pressa de lo que nosaltres volíam los visitants, casi tots ab certa indiferencia una mica parenta del despreci d' en Nofre.

—Be, noys, be; vos hi heu lluhit. Y ¿tots sols? ¿Ningú vos hi ha ajudat?

—Nosaltres.

—¿Cap persona gran vos hi ha fet res?

—No, tot nosaltres.

—¡Ah! vaja...—

Aixís, ab una especie de protecció que 'ns humiliava. Pero ja 'ns havíam ficat sota aquell mon y, assentats á terra, vigilant de no tocar ab lo cap la taula, menys alta y ferma de lo que convenia, havíam romput ab la cridória antipática de las nostras cansons, acompanyadas ab soroll de ferrets y panderos. Y en lo mateix moment en que la Jepica entonava la consabuda cobla:

Lo Desembre congelat

confús se retira...

jaral... l' aixeta s' obrí y brollá 'l sortidor ab una empena que casi arribá á tocar aquell cel fet de paper de diari, pintat de blau d' emblanquinador y enlleganyat ab núvols de groch de cuyna. L' admiració fou també menor de lo que esperávam; no més ohirem desde aquells abismes hont estavam enterrats tres ó quatre veus que deyan:

—¡Ola!—

Y res més. Pero cantant nos feyam passar la quimera, y 'l trasteig dels que entravan y sortían, lo rum-rum de las conversas, lo crit admiratiu d' alguna canalla com nosaltres nos anavan distrayent y comensavan á encéndrens l' entusiasme. La Jepica ho dominava tot ab aquella veu seva tant segura, tant clara, tant ben afinadeta, y nosaltres, mitj avergonyits,

anavam seguint, pero abaixant sempre 'l to com si 'ns ne donássem pena. Y 'm recorda que fou en aquell graciós cayent de la melodía, quan s' acaba l' estrofa, que la Jepica ho deixava anar ab un gust instintiu qu' encara al recordármem me sembla sentirho; fou en aquell

fecunda y poncella

que un terrible alarít de la mateixa Jepica 'ns hauría esborronat á tots si haguessem tingut temps. Perque casi fou una cosa mateixa sentirse aquell alarít y 'l sotrach espantós d' un mon que s' esberla, d' unas montanyas que cauhén, d' una mar que 's vessa, d' un diluvi que al cap de poch moments plugué sobre nosaltres... Y fugírem d' allá dins, los uns ab trencs al cap, magolats los altres y tots esferehits. Dels d' allá fora los uns reyan, altres s' interessavan per nosaltres, los mes no sabían si enfadarse ó riure. Una cosa havia sigut la salvació de tots en mitx d' aquell estrago: l' indiferencia del quinqué que seguí brillant ab tot son poder mentres aquell mon d' allá sota s' obría y 's negava... No hi quedava res; las figuras trencadas, las montanyas desfetas, los camins esborrats, la terra oberta, y amarat tot per una inundació feréstega. Los grans se 'n reyan. Nosaltres, ¿qué podíam fer sino plorar?

V

Y, esbrinat lo cas, la causa d' aquell estrago fou tant petita com la de l' allau qu' esclafá 'ls pobles... La Jepica, mentres ab lo pandero á la má, tocat á la sordina, deixava caure esllanguit y somiós l' últim vers de la posada, sentí que li passava per sobre 'ls peus, calsats d' estamenya, un ratolí, un ratolinot com una closca de nou casi incapás de fer pessigolles. Y la mossa no 's pogué contenir, y cridá, y, perduda l' esma, anant per aixecarse topá de cap fortament ab las pots de la taula del pessebre, y, mal segur, lo bogader se volcá y

s' esberlá y vingueren per aquell petit mon en un mateix instant lo terratrémol y 'l diluvi.

¡Quí ho hauría dit! Un ratolí, un miserable ratolí, y la Jepica, que tres horas avans havia enfonzat á un déspota... ¡La Jepica, la mossa decidida, la dona valenta, la Joana d' Arch del nostre carrer, la vencedora d' en Nofre!

LLUÍS B. NADAL

LO BORDET

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DEL ANY PASSAT

En lo poble ahont ha entrat
no hi troba cap porta oberta,
iy va tremolant de fret,
y la fam com l' atormenta!
la nit l' ha atrapat al bosch,
la neu li ha fet perdre l' esma.
Sino 'n troba en lloch de gent
la esglesia be prou n' es plena,
las campanas l' han cridat,
per primer cop entra en ella;
per entre la gent s' esmuny
y més d' una vella 'l renya
perque no s' ha agenollat
ó no ha pres ayga-beneyta.
L' orga 'l deixa embadalit,
l' altar major l' enlluherna,
y al cor sent greu tremolor
y cau de genolls en terra.

Lo sacerdot en l' altar,
 vestint ornamentals de festa,
 vers lo poble dirigeix
 paternal hermosa prédica;
 lo Bordet lo va escoltant,
 encar que sos mots no entenga,
 perquè l' atrau de sa veu
 y sa cara la dolcesa:
 ell parla d' amor de fills
 que llurs mares ab goig besan;
 y talment qu' ho ha somiat
 lo que diu lo vell li sembla.
 Veu á las donas plorar
 y ganas á n' ell n' hi venen,
 y més quan sent que «Jesús
 es Deu y es Nin que 'ns espera
 allí, al mitj del altar,
 ab sas feridas obertas,
 per hont raja son Amor
 qu' es més dols que mel de brescas...»

Per poder véurel millor
 ja s' aixeca de puntetas,
 mes la gent vora l' altar
 s' ha acostat, donantli empentas,
 y no pot veure á Jesús,
 qu' es Deu y es Nin y l' espera!
 Ell, donchs, també anarhi vol!
 Ja ovira la blanca testa
 del sacerdot que va dant,
 als que humils se li presentan,
 Quelcóm que no pot veure ell,
 pero que molt bó te d' esser
 quan tots ho reben cofoyes,
 de genolls, la boca oberta,
 y s' entornan eternits,
 cluchs los ulls, baixa la testa,
 y á l' orga 's senten cansons
 que talment aucells li semblan.

Al altar s' ha apropiat ell,
puig també 'n vol,... ¡mes, le 'n treuben!
Le 'n ha tret un escolá
mentre 'l capellá somreya,
y tot fent lo ploricó
en un recó se 'n va á seure.

Sota la trona hi ha uns nins
que sembla li fassin senyas,
somriuhen, van despullats,
¡més qu' ell!, pero fret no 'n tenen;
s' hi acosta, vol jugá ab ells,
los toca y, ¡ay, son de pedra!

Tot plorant y somicant
s' ha adormit y somieja:
lo somni té d' esser dols,
puig sa cara es tota alegra
y 'l mot de—¡mare!,—sovint
entre sospirs barboteja.
Mes ab son fibló, la fam
ara suara 'l desperta,
y s' adona qu' es al mon
y qu' es deserta l' esglesia.
Crida, pero ningú 'l sent;
prest la por sa veu ofega,
qu' ha sentit com lo xuclar
de l' óliva, y l' esperan
uns ulls que veu, com de foch,
que 'l miran per tot y 'l cercan.

Cansons se senten al lluny,
riallas y crits alegres,
y ningú s' haurá adonat
qu' ell es tancat á l' esglesia;
¡quí pensaré en lo Bordet,
si en lo mon ningú l' espera!

Canta una veu, tot passant:
 —¡Floreix ja; *nadala* vera,
 qu' ha nascut l' infant Jesús,
 Flor del Cel, sol en poncella;
 esbadella lo teu cor,
 que per çó baixá á la terra,
 y ara está plorant de fret
 entre 'l bou y la somera,
 en un portal de Bethlem
 ab Sant Joseph y la Verge;
 floreix, *nadala*. floreix,
 que l' infant Jesús t' espera!—

Ja 'l Bordet s' ha recordat
 de lo que 'l capellá deya;
 ja se 'n va al altar major,
 com malalt cercant lo metje:
 fent d' un banquet marjpeu
 s' ha enfilat damunt la mesa,
 y agenollat va trucant
 al Sagrari ab sas manetas,
 tot dihent:—¡Bon Jesuset,
 óbram la teva caseta,
 que tinch fret y fam... y por!
 Soch jo tot sol á l' esglesia;
 no ho veurá ningú; aquells nins
 d' aquell recó son de pedra.
 Dónam aquell Pá que tens
 pels que t' estiman de veras!
 Jo t' estimo d' alló més!
 Cuyta, óbram ta caseta!—

Y 'l bon Jesús l' ha escoltat;
 del Sagrari la portella
 poch á poch s' ha anat obrint
 y, voltat de gloria inmensa,
 un Nin hermós, ros com ell,
 somrihent, se li presenta.

Los ángels, al seu entorn,
fanli encens y reverencias,
y cansons li van cantant
més que las de l' orga bellas.
Lo Bordet está comprés,
tanta resplandor l' enlluherna;
pero quan sent á Jesús
lo seu cor se fon com cera.
Jesús, de son trono d' or,
devalla y ab ell conversa;
sas paraulas son de mel,
sos jochs son dolsas festetas;
los ángels s' hi han ajuntat
y al Bordet ab amor besan.
També l' ha besat Jesús,
deixantli tanta dolcesa
que ja no sent fam ni fret,
y boy reclinant sa testa
en lo pit del Deu Infant,
que l' abraça, dormint queda.

Al endemá 'l sagristá,
rondinant, obra l' esglesia;
s' ha de celebra un bateig
y 's posa á tocar á festa.
La corda ha deixat anar
tot d' un cop, més que depressa,
qu' es *albat* y no *bateig*
lo que diu la campaneta.
Quan mira l' altar majó'
se queda mut de sorpresa,
que hi veu, arraulit, un nin
qu' irreverent dormir sembla
damunt d' aquell sagrat lloch,
damunt de l' Ara mateixa!
mitj segut, mitj genollat,
ab llureya de miseria,

al Sagrari reclinant
sa esbullada y rossa testa.

Quan despertar-lo ha volgut
s' ha trobat ab que mort n' era;...
en la boca un dols somrís
y la cara resplandenta.

MANEL ROCAMORA

EN LA MORT

DE LA XAMOSA NENA DOLORS MOLLERA Y GOU

Ahí 't veya, ma estimada,
felís, ben agena als danys;
y en ta carona agraciada,
la alegría' dels pochs anys.

Avuy, joh nena adorada!
pel més dur dels desenganys,
contemplante transformada,
sols m' inspiras dols y planys.

Tos ulls de bella mirada,
closos als propis y estranys;
ta boqueta enriallada,
ja es com planta sense tanys.

¿Qui es qu' aixís t' ha enmustiada,
agafante en tals paranyes?
¡Ah! la Parca enamorada
t' ha segat per sos viaranys.

¡Adeu, floreta embaumada!
 ¡Adeu, mos íntims afanys!
 Deu al Cel r' ha trasplantada,
 lluny dels mundanals enganys.

MARÍA DELS DOLORS PIQUÉ Y MORERA

Cornellá 10 de Novembre de 1896.

MEMORIAS D' UN ESCOLÁ

Cóm y de quina manera jo havia arribat á ser escolá de la Pietat no ho sé pas trobar á la memoria. Jo lo que sé que si tenia vuyt anys no 'n tenia nou, qu'era l' amo d' aquella inmensa sacristía. Quan mossen Anton tocava la Missa del Rosari, la mare, Deu la perdó, me sorollava; jo saltava del llit ab un bot; vinga agafar una llesca de pa que un gat no l' hauria saltat ab la cúa dreta, y cap á ajudar missas falta gent. Devegadas quan al cor del hivern s' hi veyia pels carrers aquella lluhidera de glas y feya aquell *grisu* que tallava las orellas, ja 'm-cuydava espantá 'l fret; sinó que, en arribant, ja era de mans al ventall per encendre un braserás de foch capás de retornarme á mí y á tots los beneficiats, que d' un á un anavan compareixent més abrigats y més en'tredulats que jo. Ara, al cap de tants anys, m' afiguro á mí mateix ficat á dins d' aquella cota, qu' entre cera y llana pesava més que jo, corrent pels recons de la Pietat com una rata vermella, tot fent mil cosas menudas, del un altar al altre, de la iglesia á la sacristía, del chor á la capella del Sagrament, del campanar á l' orga, ab ciris, ab missals, ab plomeros, ab tovallolas ó canadellas, manantme, cridantme, renyantme, y jo

penso que divertintse ab mí; tota aquella colla de capellans vells, freres exclaustrats ó beneficiats de la iglesia y de la Seu, que de sis á vuyt compareixían á dir Missa, devegadas no bastant los altars, y tenint d'esperarse l'un, boy revestit, que acabés l'altre.

Mentres durava aqueixa feyna no era cosa de poderse atansar al braser perque tots l'enrotllavan y no hi quedava una esclatxa per ficarhi las mans. Després anavan desfilant d'un á un, y, quan se venía qu'eran quarts de vuyt ó las vuyt, tornavam á quedar mossen Anton y jo 'ls amos del camp. Mes com lo bo del sagristá tenía prou feyna á endressar las albas y las casullas y á raspallar tots los ornaments una mica delicats, jo tornava á campar per las mevas mitja hora ben bona, jugant y fressejant ab algun altre de la meva alsada que, ab més ó menos dret, vestía també la cota, si bé que als altres no 'ls solía arrossegar com á mí, qu'era 'l més menut.

Prou mossen Anton, ab los espolsadors á la má, bufant afadigat ab la feyna d'aquella gran sacristía, tot anant d'aquí y d'allá gronxantse sobre d'aquells grossos peus que tenía, nos cridava y perseguía perque fessem la nostra tanda. No 'n sortía pas, y acabava per fer los ulls grossos, carregantse de paciencia fins que n'hi feyam alguna de clapada, que alashoras no la portavam pas al molí. Ab aixó en aquells àmbits solitaris que voltan per tots costats l'altar major, en aquella atmosfera fosca y humida que sempre fa olor de fret, nosaltres hi jugavam com los pardals al sol. Me 'n recordo com si fos ara d'un dia que, encalsantnos esbojarrats, varem fer caure un feix d'atxas, petàntsen no sé quantas y trencant de passada unas canadellas bonas de cristall pintat ab or. Sentírem darrera nostre las sabatas de mossen Anton y correguérem á amagarnos darrera d'aquells banchs del escon que, per lo alts y macissos, eran una bona muralla per defensarnos. Lo pobre home ab grans esforços va desarrambarlos, y, encara que ni 'ls esquirols haurían fugit més llestos, eil pla que 'n va pescar un, qu'era l'altre, y vaja, que no li va valer l'espessor de la cota per sortirne ab un galant estofat. Jo també mereixía la meva penitència; mes, com no m'hauría pogut atrapar, m'havía d'aplicar l'indulgencia d'altra manera. M'havía entafurat á dalt d'un armari en un dels recons que 's troban per anar al oratori. Com ell no m'hauría pogut abas-

ter, ni 'm podia tancar á dins del armari, allá 'm va deixar estar y, girant la clau de la porta de la sacristía, vaig quedar pres com un ratolí á dins d' una ratera. La presó era ben petita; era aquella amagada capella baixa de sostre, curta y estreta, que casi no hi cap la mesa del altar, ni á sobre de la mesa hi caben drets nostres gloriosos Sants Mártirs, haventhi d' estar arrupits, que totjust se veuen entre la negror d' un antich quadro que fa d' altar. Semblan dos cristians dels primers sigles que fan oració al fons d' una tomba. Bona estona 'ls vaig haver de fer companyía, perque mossen Anton m' hi havia ben deixat estar. Al últim, agafant un dels candeleros de macís llautó que hi havia al altar y empenyent ab tota la meva forsa, la porta mitj corcada 's va esberlar de prop del pany, y camas ajudéunos cap á la iglesia per fugir. Mes las portas de la iglesia eran tancadas, y era també tancada la sortida pel carrer de Sant Sadurní; y vetaquí que 'm trobo sol y vern en una altra presó inmensa, ahont tenia molt camp per corre, mes no hi tenia res per la dent.

* * *

—¡Ja estés fresch fins á la tarde á hora de rosari!—vaig pensar. Y vaig pensar també que ja no 'm podia escapar de duas sumandas: las estiradas d' orelles del sagristá y 'l semaniat que 'm mouria la mare. Jo que 'm llevo la cota, y 'm comenso á passejar amunt y avall per la sacristía com un passarell de la una part á l' altra de la gavia. La finestra era prou alta y reixada y prou hi estava tan guardat com si fos aucell. Com que ningú 'm veyá, vinga enfilarme á las grans calaixeras de noguera y obrir tots los armaris y tornarlos á tancar, y saltar de l' una banda á l' altra, y remenarho tot, que ja os podeu figurar com quedarian endressats tots aquells calaixos. Ho vaig tafanejar tot, fins que 'm vaig adonar d' uns ulls que m' aguayavan, pero 'm va ben semblar qu' estavan fixats, ben fixats en mí... y com qu' era sol, ben sol, vaig tenir una mena de por, que no sabria dir com era, y vaig fugir casi bé de puntetas de la sacristía, y, passant davant d' aquella aixeta d' aygua que raja á sota d' uns altres Sants Mártirs de rajola

de València en lo pas de la sacristía al cor, sense voler me vaig girar endarrera, y encara 'm vaten fer sentir una altra esgarrifansa aquells ulls que m' anavan seguint y que may se tancavan... d' aquells dos caps de mort que, á dins d' un armari obert, jo estava avans tip de véurels y que qui sab los anys y panys que devían corre per allá. Lo cas es que alashoras jo no 'ls vaig voler veure més, y, com aquell que s' amaga, me 'n vaig cap á l' ampla rodona de darrera del altar major. Allá 'ls caps de mort ja no 'm veyan, y, no obstant, lo fret y la soletat y la basarda m' apetitavan lo cor. May m' havia semblat tan gran aquella renglera de setials encastats á la paret, y 'm mirava espalmat las altas columnas que forman la rodona del altar, y la figura de la Verge dels Dolors ab la creu negra y solitaria allá al cim. Y, sobre de la creu, á dalt á la volta, unas figuras estranyas de pintura mitj menjada per la humitat semblava que 'm feyan gestos ó 'm renyavan. Portava més avall la mirada, y las estátuas quietas y mudas de Santa Escolástica, tan séria y tan negra, de Sant Just tan sech y magre, d' aquell bisbe tan alt y d' aquell frare tan valent que du una casa als brassos com si fos una criatura, voltant las hermosas imatges de Sant Lluciá y Marciá posadas á sobre de las vermellas flamas; y 'ls grans quadros de Sant Pere y de Sant Pau que per entre las pilastras del presbiteri lo feyan companyia... tots haguera dit que 'm miravan enfadats, y que no volían que m' estés ab ells. Y tinguí d' apartarne la vista, y, fugint casi per instint, obro la porta que dona al altar del Sagrament, y m' hi fico esbarat per amagarme á la vista de aquells sants que fan una vetlla eterna á las santas reliquias de nostres compatricis mártirs. Mes veusaquí que aixís que só á la gran capella, tan clara, tan blanca y també tan solitaria, la primera cosa que hi veig son las testas altra vegada dels dos sants apóstols, com que fossen los del presbiteri que m' haguessen passat al devant y se 'm posessen un á cada banda d' aquell altar del Sagrament. Camino tremolant, y 'm trobo ab aquells cinch quadrassos de la Passió, tan naturals y tan tristos que sembla que 's veuen vivas las figuras dels que martirisavan á Nostre Senyor. Y allí, plantat al devant del quadro dels assots, com si 'm lligués las camas la por d' aquell sayó tan gran y tan gros qu' ensenya aquells punys y aquella esquena, no 'm sabia moure ni hauria sabut dir res; com si

m' estés talment á mirarme aquell pas espantós en una de las cambras properas del mateix palau de Pilat.

* *

Al cap de no sé quanta estona, una mica de fressa trencant aquell sepulcral silenci me feu girar lo cap, y vaig tremolar de cap á peus. Ab la manía d' anar fugint corro cap als esgrahons que donan á la nau de la iglesia. Y aquella gran nau encara feya més soletat que la capella. Ab un cor petit com una formiga vaig caminar fins al capdevall, no tornant á sentir res, ni veyent á ningú en lloch... Quan era prop del altar de Santa Llucia, altre cop una mica de fressa vingué á esferhirme y á aturar lo meu pas espantat y trémol. Aixeco 'ls ulls y passeio per tot la mirada, y res... Y sense voler los ulls se 'm quedaren clavats devant de la carassa de sota l' orga. Y vaig ben veure que obría y tancava aquella boca esgarrifosa, y aquells pels tant llarchs de la barba se li movían, y que me aguaytava d' una lley de manera y reya, ab una rialla que també vaig sentir-la, com si ressonés per los canons de l' orga... Y se 'm glassaren los esperits. Y 'ls ulls se m' ompliren de llumanetas y de fosca, y unas bromas grossas anavan y venían de dalt á baix d' aquella gran volta; fins que una claror que 's va obrir pas en aquellas ombres se m' emportá la mirada, y ab la mirada las camas cap á un altar que devant meu tenía. Era l' altar de la Puríssima Concepció. Y llavoras no veyá més que la figura d' aquella Mare de Deu tant guapa, que se 'm figurá qu' era 'l sant més amich que tenía, no sé si perque la mare hi tenía una gran devoció, ó perque era la imatje més nova, més rica, més clara y més hermosa que en los vells altars s' hi veyá, ab aquella cara d' ángel, ab aquell vestit blanch y daurat y ab aquell preciós mantell de color de cel que desde 'l cim de la cabellera rossa li penjava més avall dels peus. Donchs cap allá vaig corre com si entrant en lo seu altar me n' entrés á casa meva, quan un altre soroll més viu, més real y més conegut me feu girar cap al presbiteri. Llavors havia sentit las sabatas de mossen Anton. Y mossen Anton, ell mateix, ab aquelas camadas, ab aquell ayre que 's

gronxava tot ell quan se movia, eixia de la sacristia carregat ab un feix de domassos vermells anant cap al altar major.

No sé si ja m' havia vist ó qué, puig me cridá dessguida:

—Tú, vina aquí: agafa aquest pany. No 'l deixis arrossegar; panarra, més que panarra, que no sé com no t'estiro tres pams las orelles. Malviatge la farda... Vaja, enlestím; que anirás á buscar aquells rams que s' han de posar assí dalt per las *icas de Maria*.

Y jo, *mutis*, sense dir *aquesta boca es meva*, anava fent, y m' anava revenint d' aquell éspant que se m' havia posat al cor.

*
*
*

Passat lo riu Deu te guiu, diu l' adagi. Y aixís me va passar á mí y al altre soci, que, quan l' endemá varem trobarnos altre cop á la sacristia, y d' amagat de mossen Anton nos varem explicar las fetas del dia avans, no varem fer sinó riure y burlarnos d' ell altra vegada, y dels caps de morts y dels cuadros dels sayons, y de la por que m' havían fet.

Al cap de pochos dias, aquell company meu d' escurar candelas, sense com vá ni com costa agafa un d' aquells caps de mort, y, acostántmel tot plegat á la cara, me fa aixís:

—¡U... u... u! Fuig... fuig, corre; que l' avi de mossen Anton t' agafa!—

Aquest nom davam al cap que tenia als dits.

—Ves d' aquí, ximplet. Ara ray, ja me 'n pots fer de por.

—Calla—diu ell—algun dia 'ls hem de vestir d' escolans. Noy ¡quina figura farán!

—Ja está dit: ¡noy qué riurém! ¿Quán ho podrém fer?

—¿Quán? Ja ho sé. Demá quant nos revestirém per aquell aniversari: ja ho veurás; no diguis res.

Y veusaquí que l' endemá 'ns amaguém de bon dematí 'ls dos caps, y á las nou, quan los capellans se revesián per sortir á dir un Ofici de difunts, nosaltres, ficats allá darrera la porta que dona al campanar, ab un santiamen posém la cota y 'l roquet de cada un á un candelero d' aquells grossos que havíam de dur al altar, posém á sobre la corresponent calavera, los fiquém un boneto, y corrém á posar aquells dos es-

panta-aucells arreconats un á cada banda de la porta de sortir al altar major, y devant de cada hu un altre candelero encés; de manera que desde l' iglesia 'ls poguessen veure y de la sacristía no 's vejessin encara. Algú de baix del presbiteri se 'n devía adonar, que 's va sentir un xiu, xiu... y nosaltres corrents á amagarnos á dalt del replá de la escala del costat del campanar.

Surt lo tern cap al altar major, y... los escolans no's mouhen y ningú 'ls pren los bonetos y senten enrahonaments estranys á la iglesia... Los tres celebrants se quedan drets davant de la tarima aguaytant de reull y sens comensar l'*Introit*; y mossen Anton, desde 'l mitj del presbiteri, atrafegat en abrandar los incensers, cop de fer signes y maneig perque aquells *escolans* portessen los candeleros al seu lloch corresponent. Ja es saber que tot va ser cosa d' un moment, que mossen Anton va caure del ase totseguit, y correué á la sacristía tot tirant á dins ab una puntada de peu á aquells estaquirots. Mes n' hi va haver un que al caure tirá 'l boneto per aquí en enllá, y li rodolá la revellida clepsa presbiteri avall, fent una bella fressa, y saltá 'ls esgrahons, y la gent qu' ohiá l' Ofici tois s' aixecaren, pujant los uns á la sacristía, y altres, per exemple donas y quitxalla, fugiren espantats y persignantse. Y la funció s' hagué de suspendre, y la sacristía aviat va ser un mercar de Calaf de capellans y gent que tothom cridava sense saber molts de qué se las havían. Mossen Anton, lo pobre mossen Anton, tot vermell, no podia dir res de tanta químera, y 'ns cridava á nosaltres. buscantnos per tot, segurament per escalfarnos las orelas. Al últim s' adona que 'ns estavam á la escala del campanar amagats y caragolats en un recó que 'ns moríam de riure... y ab quatre camadas s' enfila amunt... y no sé qué 's va fer del altre; mes jo, vejentme perdut, vejentme ja entre mans del enfadat sacristá que, ab la sotana tronada y enlayrant los espolsadors ja m' acabava de tenir, en sent un tros amunt de la escala y casi be no sabent qué 'm feya, me rebato per una finestra que dona á dins de la torre del campanar; y, com sabía que la corda de tocar á missa 'm podria ben sostenir, m' hi penjo y m' hi entortolligo y 'm quedo penjat en l' ayre com qui no té cap pressa per veure com se desfaría aquella tempestat de dessota meu.

Lo batall de la campana tocat d' aquella manera estranya

va fer dos ó tres sons com uns crits d' alarma que 'm penso que varen fer compareixer més gent á la iglesia, augmentant lo desconcert d' abaix de la sacristia, ahont enrahonava tothom y no s' entenía ningú. Mentrestant á mí 'm cansava d' estar-me penjat com las llántias, y anava vigilant si sentía á sota meu ningú que'm pogués abrigar ab la seva capa, encara que fos passant per una socarrimada. Y, com que tot arriba, també va arribar la meva mare tota desatinada, fent uns crits que d' allá dalt estant los vaig sentir desseguida. Jo que llavors m' escorro corda avall y ab un salt me li tiro casi be á sobre, m' embolico ab lo seu devantal, y, encara que alguna que altra clusca no me la varen pas quedar á deure, y no'n volgueu més d'improperis que vaig haver de sentir, jo no sé cóm, mes jo y la mare 'ns varem trobar desseguida al carrer del portal xich... Y l' escolanet va haver plegat l' ofici. L' endemá mateix la mare ja m' havia buscat amo, y vaig poder meditar llargament sobres d'aquesta feta, enganxat á una roda de corder allá á l' horta d' en Xandri.

MARTÍ GENÍS Y AGUILAR

LA GORRA CATALANA

AQUESTA pessa de vestir es sens dubte d' us molt antich á Catalunya, creyent nosaltres que s' introduhí en aquesta regió ab motiu de la expedició de catalans y aragonesos á Constantinopla y altres punts d' Orient en lo sigle xiv, essent una proba d' aixó que encara hi ha qui usa dita gorra en l' antich regne de Nápoli.

Quan eram noys la veyam portar fins en los pobles del Ribagorza de la ratlla de Catalunya, podent assegurar que fins en lo sigle xviii la usavan los nobles catalans dins de sos casals, perque se 'n conservava alguna en las casas aristocráticas. Després aná minvant son us, no sens quedar pagesos que las usavan vermellas y netas los días de festa, moradas los vells y negras los que duyan dol. Avuy hi ha poca gent que las conservi, semblant que la gorra catalana ha passat de moda.

La gorra catalana no hauría de desapareixer, perque es com un distintiu del poble catalá, es com una reminiscencia de nostres antichs trajos, com un recort de las antigas glorias catalanas y aragonesas, sens que puga confondre ab los gorros frigis per ser aquestos més curts y més semblants als gorros.

Las gorras catalanas servían y encara serveixen de visera

pera evitar los raigs y la calor del sol, pera tapar las orellas y guardarse del fret y del vent; pera dipòsit de cartas y altres documents, y pera guardarhi la petaca, paper de fumar, escura-dents y altres objectes.

Lo color de la gorra catalana afavoreix l' aspecte dels guerrers, la figura dels joves y la elegancia de las personas que no sían morenas, á las que 'ls hi van molt bé las negras y moradas.

Las gorras catalanas, en sa combinació ab la cara, semblan indicar que 's porta la bandera gualda y roja, que es lo distintiu del penó espanyol, representant, no un camp de rosellas com diuhen los castellans quan n' hi ha moltas de plegadas, sino un emblema de la antiga patria catalana, una mena de distinció que aquesta tenía y té adoptada pera 'ls seus fills.

Los que miran ab prevenció l' us de dita gorra, no comoren que ab ella realisavan los catalans la fixesa de la moda, la eliminació, parcial al menos, dels capritxos actuals, d'aquestos capritxos de kepís, de boynas, d' antigas catxutxas y de la varietat de bolets y sombreros de copa més cars que la gorra catalana.

JOAQUIM MANEL DE MONER Y DE SISCAR

CATALUNYA

(HÍMNE)

Segon accésit en lo Certámen del «Centre Catalá» de Manlleu, 1895.

I

Catalunya, pátria aymada;
perla del Mediterrá;
naix l' aurora benhaurada,
del sol de tas llibertats.
Ripoll t' ha dat jorn de gloria,
floró de ta llar payral;
pobles de la teva historia,
son per viure treballant.

Bressol del alt Rey en Jaume,
dels Borrells, Lluills, Casanovas,
Fontanellas, Vilanovas,
Tamarits y Berenguers.
Dels Rogers, Urgells, Centellas,
Margarits, Desvalls, Montcadas,
Montaners, Desclots, Cortadas,
Bach de Roda y altres cent.

Pel llegat que 'ns feu Wifredo,
 los passats per tot lluytaren,
 de bons fills mostra donaren,
 Ali-Bey, Balmes, Capmany,
 Aribau, Clavé, Güell, Manso,
 Piferrer, Fortuny, Canyellas,
 Monturiol, Prim, Olzinellas,
 Milá y ferm apostolat.

Estol de capdills y genis,
 atents sempre á la consigna,
 d'esser fills de pàtria digna,
 gran y rica y lliure ensemps.
 Llibertat que aixeca 'ls pobles
 no es la que al centre 's bescanta;
 vol la antiga y sacrosanta
 dels Claris y Fivallers.

II

Pàtria avant: certs fets auguran
 jorns de gloria á no tardar,
 testa y cor tens y ho asseguran
 lo Montseny y 'l Montserrat.
 Baluarts que l' hom no aterra,
 just orgull dels catalans,
 centinellas en la guerra,
 monuments en temps de pau.

Tas germanas espanyolas,
 com tu á la Irlanda veneran;
 dins d' Espanya ab ansia esperan,
 capitana falta sols.
 La nissaga prou recordan,
 de la terra catalana;
 ¡via fora Capitana!
 sino Espanya se 'n va á fons.

Los cent ultratjes perdona,
 que, oferint fraternals llassos,
 fins Castella 't caurá als brassos
 si la vena 's treu dels ulls.
 Pátria lliure, pátria ferma;
 Catalana y Espanyola;
 mes si al fi 't volguessin sola,
 los pits de tos fills son murs.

¡Llibertat! sospira Lleyda,
 com Girona y Tarragona;
 y al davant va Barcelona
 en las lluytas del treball.
 Per ciutats foch patri aviva;
 hi ha en las valls la fe sencera;
 ¡avant! ¡issa, issa, bandera!
 ¡¡Catalunya y Llibertat!!

JAUME CASAS Y PALLEROL

APOLOGÍA

(DEL POETA INGLES EDMUND GOSSE)

Jo no he pecat contra lo Deu d' Amor,
e aixís jo pens que quan vinga á finir,
lo seu esguard me será benefactor
pau e conort donantme en lo fossar.

Feble jo som e temptació me vens:
per ço en mon pols sent febre e tremolor
quan pas de Mort esment: e ab tot jo pens:
jo no he pecat contra lo Deu d' Amor.

He desitjat or, gloria, valiment
e foll plaher per servent m' ha tengut,
mes tot açó he deixat continent
quan la que 'l cor adora ho ha volgut.

Per tal jo esper que quan será vianant
del fosch camí que al mortal fa pahor,
qualcú rebrá á mon ánima esclamant:
Ell no ha pecat contra lo Deu d' Amor.

DOLORA

Á MA BENVOLGUDA GERMANA MANELETA COSTA DE PRIETO

Un jorn, teninte en mos brassos,
foll d' amor te vareig dir:

—O 'm juras ser meva sempre,
ó ¡he de morir!

Y tú, dantme una besada
que may més oblidaré,
conmoguda 'm respongueres:
—¡Teva seré!

.

Pensant en tú, vaig anármén,
en tú pensant, he tornat
y ¡are 'm dius que á ser d' un altre
t' han obligat!

Si quan jurares ser meva
del fons del cor te va eixir,
ab lo desconhort que mata,
¡quánt deus sofrir!

Mes si volías, perjura,
 ab mon pobre cor jugar,
 al véurem morir de pena
 ¡cóm deus gosar!

FREDERICH PRIETO

LA ALOSA ⁽¹⁾

Es l'artista y l'obrer dels camps de cereals. Allí viu. Ni l'hivern la fa emigrar ni 'l sol del Juliol la aclapara. No faltará á sa missió. Al peu del cereal ha fixat son domicili y en una extensió d' un centenar de metres vetllará pera sa conservació. Si 'l taup ó la rata no la matan quan estigui dormint ó l' aucellot de rapinya ó l' home no la cassan, ella atura 'ls atachs dels insectes que están sobre la planta á flor de terra ó mitj amagats dintre 'l terrer.

*
* *

La Alosa pertany al ordre anomenat modernament per los naturalistas de la Sedipedia ó sia 'l grupo d' aucells que 's posan sobre las branques dels arbres com á medi habitual d' existencia. La Alosa no obstant, te alguna analogía ab los aucells anomenats corredors, tals com la perdiu, la gallina, la guatlla y altres. Com ells te la costum d' engolir petites pedras, que ajudan á la trituració de las substancias alimenticias. La Alo-

(1) S' anomena també Alova. Es la Alanda Harbensis dels naturalistas.

sa 's diferencia per sos peus, que 'ls forman quatre dits ben desenvolupats provehuts d' unglas planas y la del dit posterior dirigit endarrera. Es ademés tan llarga com ell mateix. En los aucells corredors lo dit posterior es rudimentari.

En la Alosa 'ls dits tenen com los dels corredors un débil moviment de flexió, resultant poch apropiats pera la posició sobre la branca del arbre. A la Alosa, diu Toussenet, sols se la veu posada sobre l' arbre accidentalment y en la época de sos amors; mes en cambi resultan molt bons pera la marxa sobre 'l terrer, com en los esmentats corredors. La llargaria de la unglas posterior ajuda á la comoditat del animal.

La Alosa te ab la bondat de sas carns una analogía més ab l' ordre dels corredors y ab ella una causa de sa ruína, ja que la pagan prou pera que 'l cassador, valentse de vint procediments distints, diu l' esmentat Toussenet, la cassi sense pietat. La escopeta, la trampa, 'l reclám, lo mirallet, lo llas escorredor, la sorpresa de nit en son niu, etc.

Deu la ha vestida del color gris de la terra, afegeix l' esmentat Toussenet, pera sustráurela á las miradas de sos innumbrables enemichs. En dia de boyra ó simplement núvol, es difícil distingir l' aucell á deu passas, continúa dihent lo mateix. Mes en dia clar la poderosa y penetranta mirada del aucell de rapinya, la distingeix quan se troba caminant per entre 'ls camps. La defensa de sa coloració no li bastaria allavors, y, si al adonarse del seu enemich, no ha pogut, avans que aquest la vegi, amagarse per entre la vegetació, busca sa salvació en la precipitada fugida en direcció als núvols. Lo Creador dotá á la Alosa ab lo poder d' aixecarse pels ayres ab la rapidesa de la fletxa, vol especial que molts pochs aucells tenen. Ni l' águila, ni l' esparver, poden atraparla. Sols lo falcó de mostaix negre (1) la posan en greu apuro. L' aucellot puja, mes la Alosa puja més, sempre sobre 'l cap de son mortal enemich, qui, veyent inútils sos esforços y cansat per altra part, desisteix de son empenyo y va á buscar á un altre indret una víctima més fácil.

No sols estriba en la forma y extensió de sas alas aquesta privilegiada facultat del vol vertical incansable y sostingut, sino en la conformació interior del aucell que li permet con-

(1) En castellá Aguilucho: Falco sub-buteo dels naturalistas.

tenir un gran volúmen d' ayre que, elevat á un grau de temperatura superior per lo calor del aparell respiratori del aucell, més actiu que en la major part dels altres, dona al volador un sensible contingent de forsa ascensional, per la diferencia de densitat entre l' ayre interior y l' exterior.

* * *

La Alosa es l' artista de la naturalesa rublerta de sol, l' artista diurn.

Ab prou feynas, diu Naumann, la primera claretat de l' auba ha aperescut, que ja la troba desperta, y quan los primers raigs del sol arriban sobre 'ls camps ja 's troba en elevadas regions, cantant un himne d' alegría sobre la naturalesa despertant.

Si pera 'l rossinyol, lo cantor de la nit, es la dolcesa que domina sobre la potencia de la veu, en la Alosa la energia s' ha imposat com una necessitat, perque l' ambient hont lo cant se fa ohir es vibrant per los efluvis del rey de nostre sistema. Si en aquell la profunditat y magestat del concepte, en aquest la volubilitat, la alegría, lo poder y la energia. Si en aquell la aspiració al ideal per la fusió del sentiment y de la idea dintre la més perfecta forma del art, en aquest la entera expressió d' un cor ardent que s' eleva al zenit en una embranzida sublim.

Diu Bechstein: Son cant en extrém agradable es cambiat sovint per alguns refilets interromputs de tant en tant per espingquets forts y repetits. Comensa á cantar desde 'ls primers dias de primavera, época de sos amors, y no para fins á darrers de Juliol, encara que hi ha alosas que cantan fins á darrers de Setembre. Es del petit número d' aucells que cantan volant. Com més s' enlayra més sembla esforsar sa veu, de modo que se la sent encara quan ja no se la veu.

Toussenet diu: Son cant no te rival en amplitut, vigor, volubilitat y expressió d' alegría.

Son dolís recitat, diu Lescouyer (1), l' entrellassa ab notas altas y baixas, plenas y serenas, com las de la admiració; tim-

(1) Lescouyer: Langage et Chant des oiseaux.

bradas com lo cristall. Hi afegeix algunas notas lleugeres, motius variats, períodos aperlats. Es un verdader himne, que dura de dos á cinch minuts, es dir, molt més que la melodia del rossinyol y 'l gran ayre del tort.

*
*
*

La Alosa com á obrer de la agricultura y com á artista, mereix lo respecte y consideració de tothom. Lo conreuhador del cereal li deu la part de la cullita que ha salvat dels atachs del insecte que ha fet desapareixer.

La Alosa, diu lo B. D'Homonville en la *Vie des Oiseaux*, es de bon caràcter y de natural treballador y mereix la protecció més decidida per sos beneficis en favor de nostres camps als que lliura d' una munió d' insectes y de llevors de malas herbas.

A. Theuriet, en *Nos Oiseaux*, diu: los cassadors la acusan de ser un aucell menjador de gra, mes, aixó es sols una escusa pera menjársela sens escrúpols.

A. de la Blanchère, en *Les Oiseaux utiles et les Oiseaux nuisibles*, se plany de la persecució que 's fa contra 'l simpàtic aucell y diu que si la lley no ve á impedirho, prompte la especie haurá desaparegut, deixant los camps orfes del cantor.

Toussenel deplora la rapacitat del cassador y diu que si no se li posa aviat remey, la Alosa, un dia aucell nacional de las antigas Galias, passarà á no tardar á la categoria de mito.

A. Lévat, en la *Nouvelle Revue* de 15 de Febrer de 1893, al dóldres de la escandalosa destrucció de gran número d'utilíssims aucells, senyalava la casi total desaparició de la Alosa, cridant la atenció de las autoritats sobre la necessitat d' una decidida protecció.

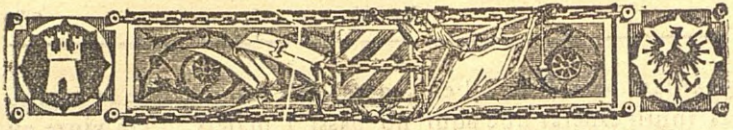
Brehm se dol del número gran d' alosas que pera satisfer la gola de las principals capitals d' Europa 's sacrifican, y 'l fixava en 1853, de cinch á sis milions anuals.

No hi ha que dir que en nostre país lo cassador no ha des-cuydat ni un dels vint medis que Toussenel indica pera apoderarse del pobre aucell, víctima de la gastrosofia moderna. Quan la persecució de la Alosa s' exerceix en las nacions que

guardan pera l' auCELL en general més respecte que la nostra, es inútil esperar que aquí no passi 'l mateix. Pera viure en pau, la Alosa tindrà d' esperar, si es que allavors existeix encara la especie, á que 'ls pobles, arribats á un més alt grau de civilisació, regoneixin sos serveys. Llavors li menarán un gran respecte.

EMILI TARRÉ

LA PREDILECTA

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS

«Tot queda blanch de neu,
lo plá, 'l mont, l' hort, la tanca!...
Tot pren lo trist color
d' aquesta barba blanca,
que 'm penja sobre 'l pit...
Lo mon s' es envellit.

»Son fret se 'm fica al cor...
Bona germana mia,
dónam l' arpa d' argent
y fesme companyía,
ohirás mon cant derré',
cantant me moriré.»

Així 'l poeta vell
ha dit, y tremolosa
sa germana en los dits
l' arpa d' argent li posa.
Polsantla ab emoció,
entona ell sa cansó.

Son cant es agradós...
Sa débil veu es dolsa...
Quan la cuereta l'ou
la neu del cap s'espolsa
y escolta atentament,
parant la orella al vent.

Son cant es trist y hermós...
Las fadas al sentirlo,
han aclucat los ulls,
pera millor johirlo.
Després, com voliors d'aus,
ixen de llurs palaus.

«Es ell—diuhen—es ell:...
Sa veu hem coneguda...
Es nostre vell cantor,
qu' al cel de mana ajuda.
Nosaltres n' hi darém:
los mals li guarirém.»

S' enlayran y se 'n van
cap hont lo cant s' escolta.
Del cel ennuvolit
sota la grisa volta,
l' esbart se veu lluhí
com arch de Sant Martí.

Y après, baixant lo vol,
s' aplegan, fent l' aleta;
devant del finestral,
hont canta 'l vell poeta,
y diuhen: «Hem vingut
á darte la salut.»

—«Jo 't porto,—una li diu—
ja que l' hivern te mata
l' alé del mes de Maig
dintre d' est llir de plata.
Si oloras aquest vas
l' hivern oblidarás.»

—«Jo 't duch del bosch florit
 —mormola altra veu fresca—
 la essencia y 'l such d' or
 dintre esta rossa bresca.»
 —«Jo 't porto—un' altra diu—
 lo foch del sol d' istiu.»

Bombollas de cristall,
 aquests rahims hermosos
 contenen raigs de sol,
 qu' en dols licor hi he fosos.
 Com á remey te 'ls duch...
 Retórnat ab son such.»

Quiscuna al vell cantor
 sa presentalla porta,
 quiscuna li somriu,
 quiscuna l' aconhorta,
 parlantli ab to manyach,
 mirantlo ab afalach.

A totas ell las reb
 ab tendre galanesa
 y apar qu' en son semblant
 reviu la juvenesa.
 Son llavi es més vermell...
 La sanch torna á sa pell...

Sos ulls s' omplan de foch,
 son front se desarruga...
 Un riure suau, suau
 la boca li belluga...
 Després diu: «Vostre amor
 m' es lo remey millor.»

«Me don vida y salut,
 millor que medicinas,
 lo vent de vostre alé,
 la llum de vostras ninas,
 l' escalf de vostra carn
 més blanca que flor d' arn.»

Llavors, del firmament
rompent las densas bromas,
aparegué agitant
sas resplendentas plomas
un ser que ab son volar
lo mon fa brillejar.

Fada hermosa com cap,
com cap enlluhernadora,
son rostre es pensatiu,
sa ullada somniadora;
un trist crespó de dol
al cos li dona un vol.

—«¡Es la Gloria!—ab un crit
lo vell poeta esclama.—
Es ma vida, mon be,
la qui 'l meu cor més ama.
No has tú sentit mon cant?
Cóm es qu' has tardat tant?»

«Per qué 'l premi no 'm dons
qu' al mérit meu especta?
Per qué ab mí no te 'n vens
tú, qu' ets ma predilecta?
Oh fada del ull dols,
tú pots curarme sols.»

—«Per qué,—ella li respón—
per qué ta veu me crida?
No 't donan llurs presents
las fadas de la vida?...
Jo no 't puch dar conhort...
so fada de la mort.»

«No brilla en mos cabells
la rosa ni 'l gay lliri;
las flors que duch al cap
son flors de cementiri.
Qué vols de mí?... Mos dons
son d' un fossar al fons.»

«Si vols ser meu, ben meu,
 los teus instins acalla,
 per hábit d' esposalls
 agafa la mortalla,
 tas obras per altá',
 la mort per capellé.»

Després de di' eixos mots
 restá muda y atenta,
 assoleyant al vell
 ab sa mirada ardentá.
 Lo vell sense dir re
 los brassos li estengué.

Dormida mentrestant
 s' havia sa germana,
 sentintho tot com sons
 de música llunyana.
 La despertá un sust fort.
 mirá... y vegé al vell mort.

JOAQUIM RUYRA y OMS

AB UN LLIRI D' ESTANY

(DE L' ENRICH IBSEN)

Goytéu, aymada, lo que jo vos porto:
es una flor que té las alas blancas...
Brassejant per demunt l' aygua tranquila,
ella anirá nedant, plena de somnis,
cap á la primavera blava.

Si vos voleu unirla en vos mateixa,
poséula en vostres pits, joh ben aymada!...
Rera las sevas fullas
s' hi amagará profunda onada...

Tinguéu cuydado, filla meva,
al estany no us fihéu d' aquellas ayguas.
Es perillós, molt perillós somniarhi...
Y l' escarseig fa esment d' endormiscarse
y uns lliris jugan per demunt de l' aygua.

Vostra pitrera es l' aygua de l' estany, aymada.
Es perillós, molt perillós somniarhi...
Uns lliris jugan per demunt de l' aygua
y l' escarseig fa esment d' endormiscarse.

Traducció per JOAN PEREZ Y JORBA

EN LA MORT DE D. JOSEPH MARÍA QUADRADO

D' aquell ull que badantse dalt l' altura
seré mirava 'l mon,
com un estel travessa en nit oscura
la boyra que se fon:

del pols segur ab que los fets pesava,
los homes y las lleys;
del alt judici que ab los fills d' esclava
arrasarà los reys;

de l' esma sobirana ab que llegía,
dins pergamins corcats,
pensaments de grandesa ó fellonía
passions, dols y combats;

de la flamada dins del cor encesa
que li mostrarà 'ls encants
de lo bell, la espléndida noblesa
de tots los amors grans;

d' aquella claredat de seny robusta
que lo seu front ungi;
d' aquella altesa de pensar augusta...
¡no res ne queda aquí!

No res ne queda ja sinó dins l' urna
sagrada d' algun cor;
no res sinó la moridora espurna
que exhala un llum que 's mor

que si la terra pàtria avuy saluda
al geni que ha perdut
y ab sos gemechs de dol, ó de dol muda
li paga son tribut

si 'l mira avuy plorosa y astorada
á l' àguila semblant
que esplaya lo seu vo agosarada
á l' àguila encalsant,

dels sigles dins l' onada calitjosa
bogar com un alsió,
y vencer ab sa empenya poderosa
á l' àguila de Meaux;

si armat se 'l representa ab noble ferre
ó ab lo fuet brunzent,
per defensar de la volguda terra
l' honor ó 'l monument;

si 'l veu que per volar ab lo poeta
se mirá 'l front braó,
com mida sa brassada 'l dur atleta
mentre espera 'l lleó;

si avuy la humanitat s' atura ó 's gira
per dir *adeu* al mort...
un alé sol, com moridora espira
ne durará 'l recorri.

Tot lo que es terra en la humanal grandesa,
tot, tot acaba així;
mes en son cor cremava llántia encesa
d' amors de serafí.

Sas flors del mes de Maig que han espargida
per tot sacra llevor,
caramullant arreu los fruïts de vida
en l' era del Senyor;

lo llabi dols ab que al pobret somreya
mentre ab lo dó de l' or
lo dó d' exemples y virtuts li feya,
no més obrintli 'l cor;

la roja lluhentor que en la batalla
la creu senyá en son pit:
l' alé que sota la terrena malla
bebía l' infinit...

no son eixos amors la feble espurna
que la mort ha apagat;
d' eixos amors lo cel ne será l' urna
tota la eternitat.

THOMÁS FORTEZA

com' a para d' encunha,
enloch hom' fàctes canas
Es lo màns ses capuda,
que hi posà Don ses canuda,
esent la carn obtinguda
d' Aquella qu' es Concebuda
sens peccat original.

CANSÓ

AL SANTÍSSIM SAGRAMENT SOBRE LA CONCEPCIÓ DE MARÍA (1)

(Traducció)

Deu pera darse en beguda
en est pá celestial
va ser sa carn obtinguda
de María concebuda
sens peccat original.

En esta taula tan bella
hi posà sa carn María,
perque Deu no la tenia
si no l' hagués presa d' Ella;
Jesús á tothom convida
y 'ls dona son Cos real
en la carn que fou rebuda
de María concebuda
sens peccat original.

(1) Aquesta poesia fou publicada á Sevilla en 23 de Janer de 1625. Son autor en Miquel Cid. Proba aixó la antiguetat ab que á Espanya 's venera á la Reyna dels Angels en lo inefable misteri de sa Concepció. Fou publicada més tart en lo periódich *La Religión*, tomo II, pág. 365, corresponent al any 1837.

Si per fer guerra al pecat
va fer Deu aquest Menjá'
¿cóm s' havia d' encarná'
en lloch hont hagués entrat?
Es lo Maná sens cabuda
que hi posá Deu son caudal,
essent la carn obtinguda
d' Aquella qu' es Concebuda
sens pecat original.

LLORENS SALLEN, PVRE.

MAR DE LLAMP

JA no era nit. Encara l' alba no havia ensenyat sa escata lluhenta en l' horitzó; pero ja la llum primerenca del dia, una llum feble y grisa, voleyava en l' ayre, esparpellantse y esbandintse per tot arreu, sense deixar cap reconada d' ombra. Las montanyas se destacavan confosament en mitj d' aquella grisor... A curta distancia las velas dels llaguts apareixían mitj esborradas y boyrosas, aixís com s' ovira á vegadas la lluna en un cel assoleyat.

La mar no onejava; no més treya sobre de la platja una mica de bromera, deixant sentir en la sorra un rosech dols, dols. Allí, en la cala, tenía una color lletosa y semblava dotada de una densitat aixaroposa. Quan algun llagut donava fusa, al lliscarhi per damunt, hi obría un solch brú y oliós, que lluhía darrera de la popa y restava assenyalat llarch temps, com un camí misteriós. Los rems, sense cap mena de remor, s' endinzavan en l' aygua, fenthi esclatar blavosas llumenes, y després s' alsavan perlejant. Sonava devegadas algun cant melangiós, que s' allunyava juntament ab una barca, que s' anava perdent de vista... L' oratge era tant suau que ab prou feynas arribava á fer gronyar los rinxos de mos cabells.

M' havia assegut en lo fresch sorral, ab los peus vora 'l trencall de l' aygua, y gaudía á ulls plens las hermosuras de

la matinada. Al mateix temps observava 'ls moviments d' un pescador vell qui, tot esmicolant y ensorrant lo gromeig, sotjava duas canyas que acabava de parar. Las havia clavadas en terra, després de llensar al mar sos guarniments. De tant en tant las agafava pera mudárlashi l' esquer ó perque ja havían enganxat algun peix, que las biincava y sotraquejava. En aquest últim cas, estirant y amollant hábilment, anava fent seguir la pesca. Y á la fi, l' aygua xapullejada obría pas á una oblada ó á un llobarro que, ab las aletas esparrancadas, se debatía, fent sorollar sordament sas escatas d' acer brunyit.

Lo dia badava poch á poquet sa parpella... Un fil lluminós, d' un ros de mel, s' havia estés en la mar sota mateix de la calitja negrenca que barrava l' horitzó... Y per moments s' aná aixamplant, aixamplant...

De sopte, al lluny, entre la boyra, com á xarabotadas d' un metall fos, enlluhernador, reventaren las flamaradas del sol, y lentament son disch gegantí, vermell y com oscilant s' alsá damunt de la llampanta mar. L' oratge aturá son buf... Una xafagor humida, que s' apoderá de l' atmósfera en breu ratet, me deixá amarat de suhor.

«Aviat entraré vent de fora,» va dirme 'l vell pescador per via de consol. Y 's posá á encendre tranquilament sa pipa; després la deixá penjar á un canió de boca, acotá las parpellas y, á no ser per alguns glops de fum que llensava de tart en tart, s' hauría dit que dormía. Mentrestant lo sol se remuntava, empetitintse á mesura, que s' enfilava á las blavors del espay, pero concentrant més y més sos raigs y refermant sa forsa abrusadora.

Deu ó dotze xicots nusos, magres, morenos, vingueren á nadar davant meu, cabussantse y perseguintse. De tant en tant sortían á reposar á la platja y allí tots molls s' asseyan, mentres lo panteig feya brandar l' encercolat vistós de sas costellas.

La mar era allavoras d' un blau clar, puríssim... Las estelas que serpajavan per sa superficie, eran blanquinosas com los rastres que 'ls caragols deixan sobre de las fulas.

D' hora en hora la calor aumentava. Se veyá tremolar un lleu vapor sobre 'l mar y 's respirava un baf d' aygua calenta. En las properas penyas las ginesteras s' anavan esflorant, fent rajar un llágrimeig d' or avall, avall de las rocas. Los nada-

dors s' havían ajegut de boca-terrosa sobre de la sorra ruenta, parant sas esquenass mulladas á la ardentor del sol. Lo vell pescador dormía, y dormían també á l' ombra dels llaguts alguns altres mariners. Tot era silenci... No 's veyá cap barca en la mar; no més s' hi oviravan al lluny, molt lluny duas gavinas, que hi ressaltavan per sa blancor y que, tot volant volant semblavan inmóvils y feyan l' efecte de duas estrellas que parpellejessen solitarias en mitj del cel.

Jo tenía nyonya... una galbana... una son!... Me posí á la ombra d' una vela estesa y m' entreguí al tentador ensopiment que m' afalagava. Pero totjust los meus pensaments s' havían esvanit en las primeras boyras del son, quan una remor llunyaná, estranya, creixenta me desvetllá. M' aixequí esverat. . y encara no estava ben dret que m' embestí una ventada xardorosa, cuydant tombarme á terra.

Vaig veure que 'l pescador vell recullía sos ormeigs y corría com un boig, d' assí d' allá, cridant: «¡Mar de llamp!... ¡Mar de llamp!» Y altres mariners s' anavan aixecant com á fantasmas d' entre mij de las barcas y repetían aquell crit esporuguidor.

Desseguida comparegueren adalerats més y més homes y s' armaren los palanquis, y vingué 'l paler ab son parell de bous y grinyolaren las corriolas, y'ls llaguts y las llanxas foren tirats amunt, ben amunt, á dalt de las penyas. Y tot era moviment y cridoria, y tothom guaytava la mar, ab los ulls aixamplats per l' espant.

Jo també hi vaig dirigir la vista... De bon principi no vaig notar sino que s' hi estenia rabenta, rabenta una clapa negra, com l' ombra d' un ser invisible que hi volés damunt. Alló era 'l primer efecte de la ventada... prou que ho vaig comprendre desseguida. Al cap d' un ratet noí que la mar s' enfonzava á trossos y 's bouía després ab un panteig pesat, que de moment en moment se feya més visible. Mentrestant la remor llunyana creixía... Grossas onas se tombavan bojeant en la platja y llenguejavan escumosas fins als herbeys.

Més tart ja no 's vejeren sino xarabots d' escuma y serralladas d' aygua que venían unas darrera de las altrass sense acabarse may. Las rocas més fondas se posavan á voltas en descubert, mostrant sas entranyas de pedra y sas algas negrecas. Los penyals apareixían un moment revestits, enfar-

fegats d'escumas, y desseguida tornavan á mostrar sas rocas morenas mij negadas en un devassall de cascátas. Lo soroll era aixordador.

Homes, donas y criaturas, ab una angoixa horrible, corrían per la platja. Y 'ls ruixíms espessos, que 'l vent enlayrava, passavan com boyras sobre sos caps; y un no sabia á voltas si eran llágrimas ó aygua del mar lo que regalava per las caras d'aquells infelissos. Mes respecte d'alguns no hi cabía pas aquest dupte, perque sanglotavan, gemegavan y s'picavan lo cap desesperadament... Era que tenían á la mar pares, germans... l'amor y la esperansa de sas casas.

Lo cel s'havía ennuvolit en poca estona y sovint s'hi esbombava 'l tró, fent retrunyir la encontrada. Lo dia s'havía enfosquit tant y tant que semblava que fossem á cap vespre.

De sopte un crit de dona, un crit xisclós, va ferir las orellas: «¡Una barca!... ¡Una barca!» Tothom s'abalansá á la mar, com si volguessen abrahonarse ab las onas. «¡Sí, sí, una barca!» esclamaren otras veus. «¿Quína es?» preguntaren molts. «Es la d'en Xufanch,» va respondre un espinguet de criatura. «No, no, no ho es,» contestaren desseguida alguns mariners. «No es pas del poble, es forastera,» mormolá una veu rugallosa. «No més hi va un home y ja no pot governar,» observá un patró. Las donas alsaren los brassos al cel com demanant misericordia.

Jo també vaig llambregar la barca... Era un llagut sense velas ni arbre. No venía, sinó que era portat per las onas y 'l buf del vent y 's'veya que anava ple d'aygua fins á la orla. Corría de dret cap á un penyal... S'enfonzava en la buydor que li badava l'encongiment d'una onada y al cap d'una bella estona, quan la mar tornava á reinflarse sota sa quilla, reapareixía entre 'ls ruixíms voleyadors. Y cada vegada s'acostava més á las penyas, ahont s'havían enfilat ja uns quants mariners, pera dede allí donarli l'auxili que poguessen. Pero ¿qué podrían fer?... Res... Lo llagut se tombá en lo bullidor de rompents que s'estenia á una grossa distancia de las rocas... Sa carna negrejá encara botant, botant entre las escumas.. Després los ulls lo cercaren en vá.

Al cap d'una mitja hora vingueren quatre mariners que portavan á un home á coll. Era 'l náufrech. Ningú 'l coneixía... Me semblá home d'uns quaranta anys y vestía la sa-

marreta blava y 'ls calсотets de cotó que usan al istiu los pescadors de la nostra costa.

Son llit d'agonía fou lo sorral mullat. Allí l'ajagueren y'l metje l'examiná, declarant que 's moría, que se 'n anava per moments, á causa d'una forta conmoció al cervell. Al poch rato, 's presentá un capellá que portava la estremaunció, y tots los homes, malgrat la pluja que queya, se llevaren la gorra y moltas donas s'agenollaren.

Allavoras poguí observar al náufrech detingudament. Estava esgroquehit, ab los llabis apretats y cuberts d'una brumera que bombollejava á un cantó de boca, las parpellas obertas y las ninas negras, informes, escampadas pel blanch del ull com duas tacas de fel de sepia. Per entre 'ls plechs de la samarreta descordada, penjat d'una beta negra, al costat d'uns escapularis, li surtía un medallonet de llautó ab lo retrato d'un infant, tal vegada de un fill estimat, que quedaria en la orfanesa.

Recordant las impresions d'aquella diada, no poguí menys de dir de cor endins: «Cosas del mon y de la vida ¿qué sou?... ¿Quí se 'n refiará? Al matíoferiu ricas esperansas ab un somris dols, ab afalachs d'oratge, ab vessaments de llum... y al cap d'algunas horas doncu la tempesta, lo desordre y la mort.»

JOAQUÍN RUYRA

ANIVERSARI

Fa un any; de cos present mon volgut pare
s' estava al llit de mort;
ma mare, ¡pobra! trista, malaltissa,
atuhida pel dolor,
respirar ab prou feynhas no podia,
ni dirme sols un mot.

—Sosségat— li digué la parentela
que estava á nosre entorn;
—s' ha fet quant s' ha pogut pera salvarlo,
aixuga lo teu plor;
ja sabs que pots comptar ab tots nosaltres
perque ell era molt bó...—

Y ¡quant han cambiat desde llavoras
las cosas d' aquest mon!

Fa un any que 'ls dos vivím com per miracle...
fa un any que estém ben sols!

LLUÍS MATAS Y CARRÉ

LOS CATALANS À GRECIA

POESÍA PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE LLEYDA

I

Al port de Constantinopla
arriban trenta vuyt naus
que portan sis mil espasas
ab mil y cinch cents cavalls.
Son Sampsons de Catalunya
que filisteus van cercant,
los filisteus de Turquía
que á Grecia han enmanillat.
Quan posan lo peu en terra
s'ou un tró dins la ciutat,
un fer tró de veus humanas
que sos murs fan tremolar:
es que 'ls grechs cantan victoria
sols de veure als catalans.
Un bosch semblan las murallas,
un bosch de cossos humans,

y en los carrers y en las plassas
hi están com cabells al cap:
tots miran als nous atletas
que la Grecia han de salvar.
Com qui vé de la victoria,
entre ells passa 'l catala;
ab lo drinch fer de sas armas
y ab lo trepitx dels cavalls,
com lo vent la fulla al arbre
als grechs tots fan tremolar.
Si l' amich aixís tremola,
l' enemich, donchs, ¿qué farà?...
Fins l' emperador Andrónich
deixa 'l Trono y son palau
per veure l' ayrós exercit
que petit petit li apar.
Si es petit petit en armas,
en gestas ja s-rá gran.
Vol lligá als guerrers Andrónich
á la Grecia ab doble llás,
de la fé ab lo llás de ferro,
d' amor ab lo llás suau.
Per xó fa jurar l' exercit
que lluytará com cristiá,
que l' honor de la Creu santa
rentará de turchs ab sanch.
Tots juran donar sa vida
per vessarla á rius y á mars.
Y l' emperador los lliga
ab un altre llás sagrat
dant un brot de sa familia
per esposa, al capitá.
Y Roger de Flor lo duya
aquest brot prop del altar
perque de Deu lo Ministre
l' arreie en son cor amant,
de dos cors un solet fentne,
de dos amors un volcá.
Y l' emperador los deya
rialler y ab tó suau:

—Mentres dure la gran festa
y 'l perfúm d' est llás sagrat,
de repós y d' alegría
rebejaus dintre d' est mar,
per l' amargor y fatiga
endolsir del que heu deixat.—
—¡Vora 'l turch es nostra festa!—
contestan los catalans;
¡nostre descans es la guerra,
y fatiga 'ns es la pau:
portáunos prompte á la sega,
que 's rovellan nostras fals!—

II

¡Oh!... Fugiu, fugiu, segayres,
bons segayres catalans,
que en esta sega ferotje
vosaltres sereu lo blat:
cent volants per cada espiga,
¡almogavars, tremolau!...
Mes cent mil turbants al veure
no tremola 'l cristiá;
no, lo lleó no tremola
de corders vora un ramat.
Si los turchs cobran la terra,
uns á altres farán de jas.
Udolant los turchs hi venen,
pregant los nostres hi van;
corrent, corrent ells s' atansan,
los nostres volant, volant,
ab l' espasa toguejanta
dantlos hórrit D u vos guard.
¡Sant Jordi, quína batalla,
quín farúm d' humana sanch!...
Puig que de cor vos invocan,
ajudáu als catalans!

De crits no se 'n senten gayres
 ni 'ls Adeus ni 'ls Deu vos guard;
 sols se senten las espasas
 quan s' amossan á la carn
 fent volar brassos y testas
 com espigas de bon blat.
 ¿De qui seran tantas t stas
 de turchs ó de cristians?...
 Lo fum que la sanch enlayra
 amortalla tot lo camp;
 no 's veu qui més destraleja,
 no 's veu qui fuig ó s' ajau.
 La sega ja mimva, mimva,
 ja las fals no dringan tant:
 quan no s' ouhen las espasas
 ja s' ouhen los tristos ays
 y Roger de Fior que crida:
 —¡Sant Jordi! A mí 'ls catalans!—
 Sols se veu una bandera
 guspirejada de sanch,
 al mitj una creu de plata
 vermellenca més que may.
 Los grechs que des d' alta cima
 s' ho miravan tremolant,
 al veure de turchs l' estesa
 baixan com corbs á la carn.
 —¡Oh Sampsons de Catalunya!—
 exclaman al arribar:
 —de sanch de turchs aquest dia
 be us n' heu ben assadollat:
 al Gran Trch de Morería
 sols llágrimas li heu deixat!—
 —Sols volém deixarli 'ls ossos
 responen los catalans:
 —sols volém deixarli 'ls ossos
 que feras rosegarán.
 Si treize mil avuy jauhen,
 molts més ne jaurán demá.—
 Y avant los guerrers marxavan
 pregant y destralejant,

avant sempre victoriosos
fentse alfombras de turbants.
Lòs turchs, com aixám de moscas
al hivern, ja van mimvaní;
mes al mar lo riu Pactolo
més que ayguas hi porta sanch.

Ditxosa Constantinopla,
ja tornan los catalans;
com á mare, óbrals los brassos,
que hi venen afadigats,
dunte mil llores de gloria
dels cors dels turchs arrancats
mil llores de gran valía
que 't compravan ab llur sanch.
Si per ells son las feridas
la gloria per tú será...
¡tanta gloria, tantas nafras
be 'ls hi podrás ben pagar!...

III

—¡Mória la rassa de feras!
¡mória 'l crudel catalá!—
exclaman los genovesos
ab rábia y de baix en baix.
—Com l' estel quan ix l' aurora
nostre poder ha mimvat:
los salvadors de la Grecia
no som are com avans;
que nostres llores de gloria
sas gestas han esfullat!—
Y ab i' odi que 'ls cors los crema
la Grecia van abrandant,
sembranihi 'l grá de l' enveja
com enviats de Satanás.
Al bell mitj del grech imperi

troban un bon encenall:
 es lo fill aymat d' Andrónich,
 es lo Príncipe Calojoan.
 Al seu cor lo foch atansan
 que estava á punt de cremar.
 —¡Tremola. Imperi de Grecia!—
 li diuhen fingint esglay:
 —¡Tremoláu, oh noble Andrónich,
 que venen los catalans!...
 Los llorers de sas victorias
 vostre front no 'ls haurá pas,
 que ab vostre cepire y corona
 Aragó los vé á cercar:
 ab las centas naus que mena
 Grecia y tot s' emportara!...
 Si avuy Magaduchs y Césars,
 demá Emperadors serán!...
 —¡Morirás, traydora rassa!
 diu ab ira Ca ojoan:
 —¡Morirá l' orgullós César,
 morirán los catalans!...
 Mes ¡ay! que nostras espasas
 sols de por s' esberlarán! . .
 —Si no hi pot res nostra espasa
 ab ells, ja hi podrá la fam...
 A Calípoli deixant los
 delmantlos fins lo menjar,
 y com arbres sense sava
 poch á poch s' assecarán:
 llavors si que á nostra espasa
 com tendres sahuchs caurán.—

 ¡Avant, avant, foris atletas!
 ¡avant, Sampsons catalans,
 que la més traydora Dálila
 rihent vos está esperant!
 De vostras gestas la paga
 ab goig anau á cercar,
 mes la trahició de Judas

vostra paga ne será!
Cerqueu brassos d' una mare
ahont pugueu reposar,
mes ¡ay! de la mort als brassos
com corders cauréu plegats!
Vostra mare es Catalunya...
¡y ella aydarvos no podrá!...
Entre 'l brill de las promesas
que Andrónich los envía,
prou oviran negras bromas
que amenassan tempestat:
son de trahició los núvols
que son cel van entelant.
Mes los nostres no reculan
veyent la mort al devant;
si la trahició los cerca
trobará cors cristians;
la fé al cor, al puny l' espasa,
morirán, sí... mes matant.

Quan á Andrinópolis arriban
sembla que entran á un fossar.
No 'ls reb Grecia avuy ab cántichs,
que 'ls mira ab furor y esglay:
ningú mira avuy sas armas,
tots contemplan los seus caps;
qui las llágrimas amaga,
qui ofega de rabia un clam.
Reptant sas feras ulladas,
avansan los catalans
entre grechs y genovesos
assedegats de sa sanch.
Los soldats restan á fóra,
mes Roger entra al palau,
que á sopá' en sa rica taula
Andrónich l' ha convidat...
¡Quins sopars cuyna la Grecia
per aquells que l' han salvat!
A taula 'ls crida, traydora,
y 'ls don ferro á rosegar!

Com los paga 'ls llors de gloria
que li han dut los catalans!
A Roger al bes de Judas
¡ay! la testa li ha llevat,
enlayrantla per bandera
en un balcó del palau;
y vint mil punyentas armas
cercan cors de catalans.
¡Pobres catalans! si dormen
la mort los despertaré!
Mes no dormen no: quan veuhen
lo penó que han enlayrat,
los seus pits tronan de rúbia...
y ab los trons venen los llamps.
—¡Pobres grechs y genovesos,
Deu vos haja perdonat!
A Grecia no hi ha prou testas
la de Roger per pagar.
Sant Jordi si 'ns deu ajuda,
ni llevar ne restará! —
A damunt dels grechs se tiran
com lleons damunt de xays.
Destraladas van y venen,
tristos ays venen y van,
y cauhen brassos y testas,
com la pluja, á bells ruixats.
A Calípoli ja arriba
lo farúm de tanta sanch,
y los catalans se 'n volan!
á socorre á sos germans.
Quan á Andinópolis arriban
troban murs d' ossos y carn;
son dels grechs y genovesos
que han trinxat los catalans.
—¡Hont serán, ahont, esclaman
de Catalunya 'ls soldais?...
No se 'n veu cap que brasseje,
sols algun se 'n veu que jau!...
Quan fora 'l palau arriban
ja se 'ls veuhen al devant

que, com un estol de feras,
ab la mort están lluytant.
Llavors en Entença enlayra
las Quatre Barras de sanch
y 'ls vuyt mil lleons que mena
envers los grechs abuyxant.
Los grechs y los genovesos
ja no cercan catalans,
sols cercan las gatoneras
per hont s' escunillarán.
Prou fugen los grechs, prou fugen,
mes lo corre no 'ls val pas:
si no 'ls mitj parteix la espasa
ja 'ls forada 'l cor un dart;
y la mort sega que s'ega
ab l' arma dels catalans.

Lo ressó d' esta batalla
pels segles s' esbombará,
esglayant la terra entera
los fers colps dels catalans...
La Europa diu: «Son diables
més que soldats cristians.»
No 'n son pas; no 'n son de diables,
de la Creu son braus soldats.
¡Ay! presos en terra estranya
sembrada de mil paranyes,
y en las urpas d' una fera...
qué farán sino lluytar?
Grechs y turchs los acorralan,
Génova 'ls hi pren las naus;
si sa espasa no brandejan
morirán com vils cobarts...
Si en sa pell fosses, Europa,
y tinguesses son fort bras,
ni may més se 'n parlaria
ni de grechs ni de turbants.

Oh Grecia, d' esta diada
prou te 'n pots ben recordar,

qu' en los camps per sempre 'ls ossos
de tos fills blanquejarán.
Els te dirán quina espasa
pel traydor té 'l catalá...
Y tú, noble terra mia,
també te 'n pots recordar.
Per Grecia las Quatre Barras
passejárenshi doize anys,
com per un mar de victorias,
d' ona en ona rodolant.
Y quan á ton sí tornavan
jah! si n' eran de brillants!
lo brill que á Grecia adquirían
ja may més s' eclipsará.
Si fossen flors sas victorias
ne tindrias més que 'l Maig...
y ab las flors també te duyan
dos fruyts gentils y preuhats:
d' Atenas y Neopátria
t' oferiren los Ducats.

JOSEPH CONDÓ y SAMBEAT, PBRE.

LA MOSSEGADA

DE bon dematí, ab la mitja entre mans, tot darrera dels porsellets, sortía del hostel de la Vellaneda la noya menuda, la Cisota que li deyan. Las empenía camíral amunt, á la esquerra, trencava un cop era á ca 'n Massaguer y tirava cap á *las Alzinas*. Llensava la mitja al arribarhi y 's deixava anar al sol com una vagamunda, sense cuydarse més dels garrins. De tant en tant s' alsava, corría fins al cim de tot de la pendent que formava 'l bosch, donava una ullada á la dreta, camps á través, cercant ab la vista alguna cosa, y si per cas no la veyá, 's deixava caure á terra altra vegada y rodava pendent avall fent la bota.

Altra cosa ben diferenta succehía si arribava á ovirar lo que cercava. No era pas cas de fer la bota, sino d' agafar la mitja ben depressa y posarse á treballar... «¡Quina vergonya si en Vador la hagués trobada fent tamborellas com un baylet! ¡Reyna!»

Perque lo que esperava la Cisota, era en Vador, lo noy petit de ca 'n Miret, de Palau Sacosta, que anava á Girona á estudi y sempre li duya quelcom; l' un dia figas, l' altre dia

préssechs, l'altre un niu... «¡S' estimavan més ab en Vador!..»

Algún cop ell li deya, donantli un pessich al bras:

—Tú, Cisota, ¿'ns casarém quan serém grans?

—No — responía ella ab fleumería, — perque 'm clavats aquets pessichs tan forts.

—Donchs te 'n donch un altre ¡té!—

Devegadas, en comptes d'un altre pessich, li en rondava 'ls brassos al coll, li estampava un petó á la cara y fugía á més corre perque ja sabia ell que, un cop la deixés, la Cisota, que no podía sofrir los petons, li pagaría l'atreviment ab una pedrada... Y com que ab ella no s'hi sabia tornar, li hauría tocat de rebre.

Un dia, emperó, varen arribar á batres de valent. Ell la havia enganyada posant hortigas dintre un mocador y fentli veure que hi havia un aucell; ella va ficarhi la mà tota confiada... ¡Filllets de Deu!, aixís que 's va adonar del engany, axarpá un roch y mentres ell reya com un ximple li enjegá al cap.

Aquell dia no 's va saber contenir y 's va tirar com un orat al cim de la mossa... Forsejaren una bella estona... Ell roncant de ràbia, enardit per la sanch que li regalava cara avall, ella espahordida, trayent forsas pera defensarse... Per fí caygueren y arrapats ben fort l'un ab l'altre, rodolaren bosch avall, fins á trobar un plansó que deturá sa carrera, quedant la Cisota al cim d'en Vador, qui, ab los ulls sortits, plorant de vergonya, seguía roncant, pernejant com un esperitat.

—Si 'm promets no tocar-me te deixaré anar—va dirli llavors la noya.

Ell sense respondre seguí pernejant.

—¡Digas!... ¿Me tocarás?

—Sí!—feu en Vador.

--¡Reyna, quina rabia!

—Bé, millor.

—Donchs... tampoch t'escaparás.—

Pero las forsas li anaren minvant... y en Vador, emborrat per la brega, feu una estremitut, alsá 'l cap tant com va poguer y clava al coll de la Cisota tan forta mossegada que fins se n'hi endugué un trosset de carn viva.

La noya girá 'ls ulls en blanch y 's deixá anar com á mor-

ta... Al véurela sense sentits, en Vador, espantat, apretá á corre pel camí de Girona.

Després d' alló, 'ls pares de la Cisota determinaren ferla anar á servir y la dugueren cap á la banda d' Olot, á casa d' uns seus parents que també tenían hostel.

Quan va trobarla á faltar en Vador va posarse tot moix... ¡Li sabia un greu d' haver fet lo que havia fet!... Fins li remordía la consciencia al pensar en la mossegada... Y sempre que passava per *las Alzinas* no 's podia avenir de que la Cisota hi faltés.

Com si s' ho haguessen dit ab los de la Vellaneda, poch días després de ser fora la Cisota, 'ls pares d' en Vador lo traugueren d' estudi y 'l posaren d' aprenent fuster.

Un cop acabá l'aprenentatje, va marxar á Barcelona ahont va treballar tres anys, després dels quals tingué d' anar á servir al Rey. Quan ne torná feu lo determiní de seguir pobles á fí de coneixer mon. Y rodant rodant va anar á parar á Olot.

Poch després de serhi, un diumenge, s' engrescaren ab una colla de companys á llogar una tartana y anar á passar la tarde á Castellfullit, que hi feyan ballas.

Ballaren com uns desesperats, pero en Vador més que tots... De des que havia sortit d' aprenent de Girona que no havia puntejat una sardana.

A l' hora de brenar se ficaren al primer hostel que trobaren... ¡Varen ben ensopegarho! Justament hi servía una xicota més maca que un sol.

«Jo coneix aquesta cara» pensá en Vador al véurela.

Y comensá á rumiar ahont podía haverla vist.

De sobte li fixá 'ls ulls ab insistencia y s' adoná d' un senyal que tenía al coll.

«La mossegada» va dirse.

Y sense pensarhi més la va escometre.

—¿Que potser se diría Narcisa vosté, prenda?

—Sí senyor, per servirlo.

—Y... ¿no 'm coneixes?

—La fesomía ray, prou la tinch presenta... lo qu' es que no recordo...

—A fé que dus una cosa á sobre qu' es feta meva... Pensa ab qui 't va fer aquest senyal.

—¡Máaa!... ¿Tú ets en Vador?

—Lo mateix noya, tal com pinta...—

Y encaixaren d' amichs.

—¡Quánt de temps que no 'ns havíam vist!

—Sí mira... sis anys ben cabals... Pero ¡renoy quina bona mossa que t' has fet!

—Ja conech que també vols que 't diga que t' has fet guapo...—

Varen seguir enrahonant tota la tarde, fent memoria de cosas de quan se trobavan á *las Alzinas*.

—¿Te recordas—digué ell avans de despedirse, aprofitant un moment de distracció dels seus companys—de quan te ventava pessichs y 't preguntava si 't voldrias casar ab mí quan fossim grans?

—¡Prou!... y jo sempre 't responia: «no, porque 'm donas pessichs.»

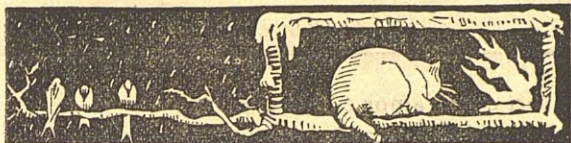
En Vador se la mirá fixament y li preguntá:

—¿Qué 'm respondrias ara si 't digués alló mateix?

—Oh,—va fer ella avergonyida,—ara... ara... ¡no me 'n dons pas de pessichs!

JOSEPH MORATÓ Y GRAU

JANER

Allá al pich del fret, quan arreu s' escampa
lo llensol sens límits de borralls de neu,
dintre 'l nostre mas, barrades las portas,
jo 't tindré aprop meu.

Per los finestrals, bell com t' alegría,
lo sol, d' una ullada, nos veurá á tots dos;
á mí 'm semblará que fins ell s' alegra
de véurem ditxós.

Mes, si 'l dia es trist, y trist lo celatje
y 'l raig de sol falta, no 'm sabrá cap greu;
més bell es encara ton somriure d' àngel,
y sé qu' es ben meu.

Cremant á la llar bons tíons de roure
desde 'l matí al vespre nos darán calor;
si no n' hi hagués prou, molt més foch hi ha encara
dintre del meu cor.

Es cert que l' amor es molt egoista;
de res vull cuydarme, sols pensaré en mí:
per créurem felís te diré: ¿ets felissa?...
tu 'm dirás que sí!

Jo no veuré res, mes que á tú, ma vida,
no sentiré res escoltant ta veu;
llavoras la terra semblará la gloria:
jo 't tindrè aprop meul...

¿Quí ho diu que l' hivern dona al cor tristesa,
sugerint imatges de vellesa y mort,
si també al hivern hi ha cors que s' estiman,
sadollats de vida, benehint sa sort?

F. GIRBAL y JAUMÈ

A LA VERGE DEL CLAUSTRE

PREMIADA EN LOS JOCHS FLORALS DE LLEYTA

Per fervos més hermosa que 'l sol, s' encarregaren
los àngels de donarvos las formas y 'ls colors;
sols ells vostra figura divina cisellaren,
y al véurevos tant bella, contents us devallaren,
al mon entre cantúrias, perfums y resplandors.

Y diu que per guaytarvos, més dematí sortía.
l' aurora enamorada del seu palau d' orient;
los aucellets cantaren més dols, Verge María;
y per los prats y 'ls boscos l' herbatje reffloría
com si la primavera hi aparegués somrihent.

Los frares que us ttobaren gelosos us guardavan:
Mes ¡ay! los jorns ditxosos, com passen tot volant!
Un dia dintre 'ls claustres corrent vos amagavan
y après, fugint depressa, sovint á Vos giravan
los ulls rublerts de llágrimas. ¡Vos estimavan tant!

¡Que n' ha passat de llarga, d' horrible la tempesta!
exércits enters cauhen darrera 'ls seus capdills;
ja mudas, las campanas no tocan may á festa;
tantsols un munt de pedras de vostra esglesia resta;
y en va per Vos suspiran, de Sant Francesch los fills!

Los que de Crist no eran, ja portan la afrentosa
cadena de terrible, crudel esclavitut:
per tot la mitja lluna s' aixeca victoriosa:
y 'l poble que us recorda, ni anomenarvos gosa
davant dels de Mahoma, dels Moros qu' han vensut.

Y 'ls vostres fills ¡oh Verge! durán sempre cadenas?
¿no 'ls tornaréu un dia la ansiada llibertat?
Consol de tots los tristos ¿no endolsiréu sas penas?
¿Los que de cristians tenen la sanch dintre las venas
tindrán al jou del diable lo cap sempre inclinat?

¡Oh no! Ja s' asserena: ja l' iris de esperança
sa misteriosa cinta pels ayres va estenent:
tornéu, Regina nostra, que torna la bonansa,
y 'l poble fins sas ditxas acceptará ab recansa,
si Vos desde la esglesia, no 'l benehiu somrihent.

Los pobres ulls us cercan y 'l vostre esguart imploran...
En va, dolsa Mareta, vos amagueu aixís,
perque han de racobrarvos los fills que tant vos ploran,
encara que aquells àngels, que us feren y us anyoran
recullideta us tingan á dalt del Paradís.

A l' hora del mjtjdia, jugant sobre la molsa
á un pou de dintre 'ls claustres un nin ha relliscat;
y en lloch de caure á l' aygua se troba en vostra dolsa
presencia, hont un arcàngel la tendra lira polsa,
y un llum encara crema, pels segles respectat.

Sens véurel nit y dia sa mare gemegava,
per tot arreu cercantlo ¡tant be que estava ab Vos!
jamay gosa aprop d' ella lo que llavors gosava;
jamay l' accent dolíssim ab que ella li parlava
li fou, com n' era 'l vostre, tan tendre y carinyós.

Quan han passat tres días, del negre abím s' adonan,
y tots per sondejarlo, s' hi abocan plens d' esglay;
y al veure aquell miracle, sospesos s' areconan,
y tornan á guaytársel y mentres enrahonan,
mitj morta d' alegría la mare ve en desmay.

L' infant, sentint que 'l buscan, alsa la testa hermosa
que en vostre pit tenía, badant los blaus ulls:

—Soch viu, mareta meva, no 'm cerquéu més plorosa;
soch viu y en los seus brassos m' aguantava carinyosa
una gentil Senyora voltada d' angelets.

Tots creuen que somnían: tots volen escoltarlo
al hermosíssim ángel que 'ls parla d' allí dins:
d' admiració sospesos ni gosan nomenarlo,
y á tots los cauhen llágrimas de goig al contemplarlo
sentat en vostra falda jugant ab serafins.

L' infant somrihent y alegre, no ploréu més, los crida:
y tots, com més los parla, més van plorant á dolls;
al costat seu vos puja, Regina benehida,
y al veure vostra cara pel temps emmorenida,
tothom de goig sanglota, tothom cau de genolls.

Ja no se senten órfens; ja 'l sol d' amor esqueixa
lo núvol de tristesa que 'ls hi enfosquía 'l cor;
ja no se podrán plányer de que sa mare 'ls deixa
ni ab sos alegres cántichs barrejarán la queixa
l' ay! trist que envía als llavis l' esprit ple de dolor.

Ja tenen en las lluytas eterna defensora
que 'ls donga la victoria, que 'ls guarde dels perills;
ja tenen en las penas gentil consoladora:
las viudas un refugi, las verjes, protectora,
los órfens una mare que 'ls cuydará com fills.

En mitj de las batallas ¡oh Verge, com brillejan
iluminats per vostra mirada 'ls seus penons!
¡Gronxats pel vent de gloria, qu' altívols se rumbejan
las vostras plantas besan, lo vostre altar ombrejan
y de la patria abrigan als adormits lleons!

Ab sas llores espléndits los héroes us coronan;
perque sols per guanyarvos lluytaren com uns braus,
y quan al davant vostre las armas abandonan
per agafá 'ls rosaris, tots de bon cor us donan
los governants los ceptres y las ciutats sas claus.

De nostras glórias l' ángel á vostres peus somnía,
 y en vostres brassos l' ángel de nostra fé somriu.
 ¡Oh! no deixéu qu' emprengan lo vol, Verge María!
 Feu que la estimi sempre la dolsa patria mia,
 igual que las colomas estiman lo seu niu.

Guardau sempre á Solsona, volgueu també ampararia
 á Espanya que allunyantse de Deu, de Vos no sap
 despéndres ni apartarse: ¡tornau Vos á salvarla!
 No permetau que pugan dessota 'ls peus posarla
 los seus enemichs, Verge, y 'l diable menys que cap!

TRINITAT ALDRICH Y DE PAGÉS

PER CARITAT

VETLLADA ORGANISADA Á BENEFICI DELS MALALTS Y FERITS DE CUBA Y
FILIPINAS, EN LO «CENTRO FRATERNAL DE PALAFRUGELL»

Mils y mils son las moradas
que 'ls hi falta algun puntal;
passant tristas las vetlladas,
de las festas de Nadal.
Sers que al pare y mare anyoran,
y en las llars los germans ploran,
quan no la esposa y fillet:
qu' en tal tránzit d'amargura,
pot venir la desventura,
d' una viuda y orfanet.

Sers arrencats de la terra,
sens carinyo al nou destí;
portats per forsa á la guerra,
ab paranys á plé camí.
¡Es Nadal! y ¡ay que no venen!
y cap altre pecat tenen,

que trobarse als seus vint anys.
En aquesta edat florida,
que tant s' ansia la vida,
es per ells de desenganys.

Als vint anys, que tant agradan,
¿ja fan goig? á servir al Rey;
ells la sanch, altres or pagan;
calli 'l cor, diuen qu' es lley.
No hi ha més hem de complir-la;
no hi ha plors per evadir-la,
careixent del vil metall.
En l' antich, ben altra es ella;
eixa lley que so's flagella,
las familias del treball.

Prou pensarán en la festa,
al lluytar en clima insá;
dins destructora tempesta,
sens aurora pel demá,
sens que en lloch la pau s' oviri;
aferrats al ver deliri,
d' abraçar als sers volguts.
Allá 'l ferro y plom va endoyna;
som germans, donchs fem almoyna;
¡caritat pels desvalguts!

Es lo bálsam que conforta;
la má al cor, fent quant poguém,
per los que de porta en porta,
per tots los pobles veurém.
Ahir, robustos, xamosos;
avuy, denarits, xacosos,
decayguts y en malaltits.
En sa situació afflictiva,
fémlos cara compassiva;
cuydém malalts y ferits.

Per xó avuy «La Taponera»,
seguint l'obra d'en Clavé,
á aqueix acte coopera,
pel que de benéfich té.
Aquets cants que aquí s'entonan,
los acoris que avuy ressonan,
son los que 'l Gení ha creat.
Los aplausos, no 'ns gaudeixen;
entendrem que 'ns aplaudeixen,
si 's fa bona caritat.

JAUME CASAS PALLEROL

L' APLEGADOR

Es un vellet falaguer
que ja passa dels cinquanta,
per masías y pobleis
sol passá un cop cada anyada.
La brivalla quan lo veu
al entorn d' ell fa cerclada,
pidolantli tot seguit
de la *Verge goigs* y estampas.
Sobre un burret cansoner
del blat hi porta la saca;
«bona plega que 'ns do Deu»
solen serne llurs paraulas;
y ab catxassa va trescant,
la capelleta á l' espatlla
y á la má un groixut garrot
qu' en ser cansat s' hi apuntala.
Si acás trova viandants,
almoyneta ja 'ls demana.
A voltás li fan cantar
los goigs, y, ab veu esquerdada
demostrantse sen pre pler
y sens ferse pregar canta:
—*Ardéunos Reyna del Cel*

del Puigrech intitulada.—
Si los canta en lloch poblat
las velletas l' acompanyan
los rosaris esgranant
y en los llavis la pregaria,
los petits gorreta en má
tots vermells l' un mirant l' altre.
Lo vellet aplegador
va explicantlos fil per randa
los miracles que n' ha fet
la Regina sobirana:
La cura del fill d' en Roch,
lo salvament de l' anyada,
y entretant al calaixó
la moneda com hi salta!
De cada pessa ab lo dring:
«que la Verge vos ho pagui»
va dihent l' Aplegador
mirant d' una part á l' altra.
Un cop seguit lo vehinat
deixa 'l burret á l' estable,
y á la casa rectoral
se 'n va de goig plena l' ánima.
Li pregunta 'l bon tector
si l' ermita va arreglada,
si hi duhen cera 'l vehins
quan pujan á visitarla.
Ell respón ab devoció
del vell rectó á las paraulas.
Després se 'n van prop la llar,
y vinga broma ab bon ayre,
sempre 'l pobre Aplegador
es lo qui la festa paga.
Los vicaris jovenets
son tranquils com unas Pascuas;
també ho es l' Aplegador,
puig hi esclata rialladas.

.
L' endemá á punta de jorn
lo bon jay se posa en marxa,

lo burret ben carregat,
y al ser á l' ermita santa,
ne fa ofrena totseguit
á la Verge immaculada.

.
Es un vellet falaguer
que ja passa dels cinquanta,
per masías y poblets
sol passá un cop cada anyada.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

UTILITAT

QUE REPORTA Á LAS POBLACIONES INDUSTRIALES, MERCANTILS Y AGRÍCOLAS, LA CREACIÓ D' ESCOLAS D' ARTS Y OFICIS, Y PROCEDIMENTS QUE DEURÍAN SEGUIRSE EN DITAS ESCOLAS Á FÍ DE PODER DONAR LOS MELLORS RESULTATS POSSIBLES (1).

No solo posee España una gloriosa tradición industrial, sino que en sus aptitudes y en sus riquezas naturales posee los elementos precisos para un fecundísimo desarrollo económico.

Sanx y Escartin.

INTRODUCCIÓ

La major part dels ideals definits en los certámens literaris de Catalunya, al inspirar los temas, responen á propòsits lloables pera fer reviure ab la tradició, per medi de las armoniosas notas de la poesía, ó ab los enlayrats conceptes de la ja valenta y assahorida prosa, esclats d' amor á la patria, de veneració á las creencias dogmáticas, y de constant esguart als més tendres sentiments del cor humá. Aixís es com s' ha vingut arrelant lo modern renaixement catalá, y

(1) Memoria que obtingué lo premi ofert en lo certámen de la «Lliga regional de Manresa» en 1894.

per sos impulsos nodrint de bona sava institucions tan útils com las societats corals, lo teatre regional, las associacions excursionistas y las lligas y centres, trascendentint son caliu á tendencias que es forsa considerar més selectas encara, aquelles que en lo camp dels principis científichs se preocupan, en mantenir la llum de la veritat, modificant ab la ilustració los apassionaments y fent veure clar á las inteligencias que, sense cultura de cap mena, correrían perill de créures víctimas de la dissort, deixantse guiar per utopismes, que ab la suprema de las negociacions, afectan la constitució de la familia y amenassen lo social organisme.

Tot home pensador, al entreveure lo positiu alcans del tema proposat, quin desenrotllament venim á tantejar, no deixarà de compendre com se relaciona á eix esperit avans indicat; per quan íntimament s' enllassa ab las transcendentials cuestiones econòmicas y filosóficas que ara com ara s'analisan, cercanthe recursos pera endressar la cobejada evolució, que si 'ls uns cercan prop las voreras d' abims insondables ab dissolvents principis, sostenen los altres arrelant las capdals solucions inspiradas per la germanó cristiana, per l' abatiment de la ignorancia y per la concessió de las garantías que sols poden reservarse al home que, obehint las lleys de la moral y'ls desitjos d'una ilustració ben entesa, pot lliurement exercir ab clar judici'ls drets, y atendre als debers de tot bon ciutadà.

No cal retreure gayres consideracions pera demostrar, donchs prou á sa primera lectura s' acredita, la utilitat del tema que, preocupantse per la solució de transcendentials problemes, honra tant á la ilustrada personalitat que va insinuarlo com á la «Lliga regional de Manresa» que l' ha tret á concurs.

¡Tantdebó que mas escassas llums y mos poch coneixements, me donguessin medis pera resóldrel ab clar seny presentant conclusions atinadas!

No es pas reduhida sa transcendencia, ni 's presentan embromats los horitzonts que reflectan la llum potenta del ben entés avens, astre vivificador que reb sa expansiva forsa de las corrents que sostenen la concentració de salvadors propòsits. Obehint á un esperit práctic, manifesta 'l tema anunciat un desitj de transformació saludable y pulcre, lo de dissipar los perills que engendra una mala endressada cultura intelectual.

I

Alguns eminents economistas de la escola germànica, entre ells Wagner, Schomberg, Schaffle y Schmoller, han proposat que sia l' Estat mateix qui organisi las corporacions professionals pera evitar las dificultats que s' inician y s' particularisan per causa de mancar en l' ordre econòmic unitat perfecta y gradació suficienta, que reguli las condicions del treball. Y, ara com ara, á mida que ab lo concurs d' homes tant doctes com los senyors Piernas y Hurtado, comte de Torreanaz, Sanz y Escartín y García Barzanallana, s' ha vingut demostrant com las antigas associacions d' arts y oficis espanyolas, quinas privativas y beneficis van encomiar ilustres escriptors del comens de sigle, trasmetían seguidament de generació en generació las honrosas conquestas de la pau, de la seguretat, del progrés y del honrat treball; s' es provat com aquellas senzillas confrarías, convertidas en agremiacions desde'l sigle xiv, sostenint las fermansas de consideració, de mutualitat, de respecte y de constant apoyo, formaren un hermos conjunt, acceptant com á fonament de son enllás la ensenyansa teòrica y pràctica dels procediments, *«reglamentant—com diu H. Blanch—lo treball, essent lo mòvil d'aquella reglamentació, no, com are, l' interès personal, sino l' interès social»*

La supressió de las associacions gremials, realisada sens esbrinar lo que fos útil de servarse, com tota reforma iniciada per los esperits innovadors, havia de conmourre, y aixís esdevingué, las relacions entre 'l capital y 'l treball establertas, desatenent las observacions d' alguns escriptors que, com lo nostre memorable Capmany, s' afanyavan en evocar las páginas gloriosas d' aquellas modestas institucions, tot volgient que ab modificacions atinadas hagués reviscut l' esclat de sa grandesa. Decretar la llibertat del treball després d' una comoció tan fonda, era deixar á mercé dels vents contraris la propia inexperiencia, y gayre be una centuria ha sigut meñester pera que compregués nostra patria, la precisió d' en-

dressar en lo successiu la instrucció teórica, tan útil als obrers que cercan afanyívols en aquest terrenó l'estol benéfich de las vindicacions, responent al fraternal principi de *ensenyar á qui no sap*.

D'aquesta opinió 's deriva lo moviment favorable á la reorganissació dels gremis, be seguint los antichs preceptes corporatius, ó ja donántlosli la moderna forma de sindicats.

Avuy per avuy, Germania, Bélgica, Austria, Suissa, Fransa, Inglaterra, los Estats Units del Nort d'América y fins nostra patria, mostran resoltament l'ideal de facilitar com á fonaments de profitosas agrupacions professionals, la instrucció pera 'ls obrers. L'Imperi Austriach vigorisa las petites industrias per efecte de las lleys de 15 de Mars de 1883 y de 21 de Maig de 1884 y aixís son d'encomiar las escolas ja plantejadas pera 'ls argenters, los encuadernadors, los confiters y altrás arts y oficis de Viena; Germania, per sa organissació política tant semblanta á l'Austria, ve seguint son exemple; Inglaterra promou la cultura y la organissació per medi de la ley de 6 d'Agost de 1876, anomenada *Master and workmen arbitration*; Suissa, instituheix ab los museos agrícolas, industrials y mercantils de Lausana, Ginebra, S. Gall y Winthentur, recursos apropiats pera l'estímul y la ensenyansa; Bélgica promou ab la ley del 16 d'Agost de 1887, los ben organissats *Consells de la industria y del treball*; Fransa segueix impulsant la idea iniciada en 1829 per Lavoillée, Dumas, Ollivier y Pécelet; y nostra Espanya no desatén en aquest punt la iniciativa dels homes gelosos de son prestigi, y, alentant sas aspiracions, no queda posporada certament en la creació de institucions d'arts y oficis, en quin propósit lloable, just es consignar que com á conseller de instrucció pública ha pres part activa l'Excm. Sr. D. Ramón Larroca, que ha formulat lo tema posat ara á concurs.

No cal definir fins á quin punt aquestas corrents s'agermanan ab los bells conceptes filosófichs, escrits per Laveleye en sa coneguda obra *Lo sentiment de la naturalesa entre 'ls moderns*. La suprema utilitat dels avenços industrials—diu aquell autor belga—no es pas consentir lo indefinit desenrotllament del luxó, sino garantir pera tothom lo necessari, y procurar que 'ls homes pugán disposar del temps suficient pera 'l conreu de son esperit, pera embadalirse en la contem-

plació de la naturalesa y gosar del comer de sos consemblants. Las necessitats materials son llassos que 'ns esclavisan; lo progrés no consisteix pas en augmentarlos, sino en ferlos minvar. Malament han procedit los economistas refusant las paraulas dels moralistas pagans y cristians, perque la veritat económica 's mostra d' acort sempre ab la veritat moral.

Ni pot desconéixer que la evolució s' adopta á las prediccions de tractadistas que, com Adam Smith en las darrerías de la passada centúria, y Enrich Carey com Guillem Roscher en nostre sigle, afirmaren que, considerada en conjunt la economía nacional, no pot ni sospitarse que 's trovi en estat de prosperitat positiva, sense possehir industrias manufactureras y centres de població florexents, «perque—diu Smith—la constitució normal económica es l' estat industrial complexe, la conexió entre 'l treball dels camps y de la manufactura.»

Veusaquí com, procurant la formació d' un nombrós contingent d' obrers aptes, s' arrelaría 'l prestigi de la industria nacional, y, fomentant las produccions ja explotadas y establintne d' otras que poguessin esser encara més beneficiosas á la riquesa del sol ahont demorém, arribaría á confirmarse per complert la sentència d' Ely, que moteja de *dogmatisme disfressat*, sense rahó de justicia ni de certesa, los principis sustentats per aquells que sols aparentan preocuparse dels interessos del consumidor y preconisan l' anomenat dret natural de comprar y vendre, sense tenir pera res la conveniencia de la producció nacional, essent aixís que no poden despreziarse sas genuinas manifestacions, puig en tot Estat quina organizació económica sia normal, la industria agrícola alenta las arts y oficis y las manufacturas, proporcionant uns y altres recursos fácils d' arrelament al tráfeh interior y al comer internacional. Com á bons catalans no devém oblidar lo lema de la junta de comer de Barcelona «La terra dona 'ls fruyts y la mar las riquesas», que enclou totas eixas aspiracions.

Es precís considerar la amenassa que suposa la competencia agrícola dels moderns estats americans y assiátichs pera 'ls paissos de la vella Europa, y temps fora encara, tot preveyent la críssis que 's presenta esglayadora, pera endressar degudament las forsas dedicadas en nostra patria y en nostra regió á explotar los recursos de la terra. Avuy per avuy, la positiva

situació agrícola de la major part de nacions europeas, inspira penosas consideracions: Italia, ha perdut gayre be 'l valor de son territori en moltes de sas províncias, produhintse aixís las creixentas emigracions al Brasil y á las contradas del Plata; Inglaterra veu minvar sa producció anyal, que 's calcula decayguda en un 33 per cent; nostra Espanya pert en progressivas xifras lo valor de la propietat que dins de moltes regions acusa una diferencia de 50 per cent; Bèlgica y Fransa, segons las darreras estadísticas, aduheixen una depreciació del quint al ters del import de las cullitas; á l' Austria, las explotacions agrícolas y ab ellas la població, 's retreuen de las valls ahont obtingueren esplendor positiu, y fins Germania no deixa de ressentirse d'aquesta transformació, encara que sia continguda en part per la iniciativa dels poders públichs y 'l concurs dels pagesos y resulti compensada per lo desenrotllament industrial.

Aquest mateix progrés dels germánichs que semblan haver perseguit en aquest punt ideals de resistencia y de lluyta envers la Fransa, sa rival històrica, acredita com no pot desatendres la idea dels que atinadament demostran que aixís en l' ordre social com en l' económich, aixís en política com en filosofia, la difusió de coneixements apropiats exerceix influencia manifesta.

En nostra regió, ab lo plantejament de la industria manufacturera, encara que s' hagi proporcionat renom y procurat medis qu' evidencian l' arrelament de las forsas productoras, acabá de crearse als arts y oficis dificultats que no venen á tom detallar, puig nos apartaríam del fí que 'ns proposém, més cal recordar que sense l' organisme d'aquells gremis que procuravan la ensenyansa gradual dels procediments de treball, y que fins en sas darrerías eran considerats títol d'enobliment per lo Rey Carles III que va combatre preocupacions sensibles sancionant la gloriosa tradició dels que en los enterraments de nostras Seus s' honraven fent esculpir las eynas de modestos oficis al bell costat de blasons heráldichs; sense 'ls ordenansas, potser massa extensas d'aquellas corporacions senzillas, qu' eran ab tot, salvaguardia de la bona fé, extremantse la competencia de las grans explotacions industrials, havían d' oblidarse 'ls procediments y restar desatesa la

importancia de la forma en lo producte, perjudicant lo poliment del artefacte.

França, á poch d' haverse proclamat la llibertat absoluta del treball, compregué la precisió d' innovar institucions que facilitessin los coneixements teórich-práctichs, exemple que no sapigueren aprofitar nostres ascendents, y, mentres la nació vehina, apesar de las crisis y de las revoltas, per medi de la creació d' escolas técnicas sostenía son prestigi, Espanya dequeya molt especialment en las produccions propias de las arts y oficis.

Vejá m' are com los innovadors francesos entengueren las reparacions degudas al treball, després de la supressió dels gremis.

Lo dia 7 del mes ventós, any III, (23 de Febrer de 1795) fou promulgat un decret establint á totas las vilas y ciutats cap de partit judicial, escolas públicas pera la ensenyansa de las llettras, las ciencias y las arts, formant l' aplech de sas assignaturas lo coneixement de matemáticas, física, química experimental, higiene, agricultura, comers, historia natural, política, llegislació, gramática general, bellas llettras, llenguas clássicas, y estudi dels idiomas contemporanis, dibuix y arts y oficis, destinant á cada escola una biblioteca, un jardí botánich, una colecció de projectes de maquinaria y una secció d' aparells de física y química.

Lo mancamment de tranzisió entre las ensenyansas elemental y superior, establint en lo primitiu plan alguna confusió, va demostrar la inconveniencia y 'ls resultats escassos que podían obtenirse dels dispendis que l'Estat s' obligava á fer pera sostenir aquellas nombrosas escolas, modificadas per la ley de 25 d' Octubre de 1795, formantse d' ellas, més endavant per lo decret de primer de Maig de 1802, los Liceos, mentres limitava la positiva extensió de lo que foren després escolas d' arts y oficis. La superior d' aquestas ensenyansas fou establerta á París ab lo concepte de *lliure* en 1829 per Lavallée, Dumas, Ollivier y Pécelet, quins noms ben coneguts, pot afirmar-se que arrelaren fundament la institució. Lavallée restá encarregat de la direcció, Pécelet de la ensenyansa de física industrial, Ollivier de la de geometría descriptiva y Dumas de la de química, essent substituïts en los cursos següents per Walter, Saint Ange, Payen y Perdonnat, Coriolis y Ferry.

En 1857 l' Estat se feu càrrech de la escola, cedida per Lavallée, contribuhint á son sosteniment la ciutat de París ab setanta dos mil franchs, y ab 500 franchs anyals lo departament del Sena.

La duració dels estudis va fixarse en tres cursos, y, proclamada la existencia de l' Institut central, establint los drets de matrícula en 800 franchs per curs, la escola pogué lliurar certificats d' aptitut y concedir lo títol d' enginyer en arts y manufacturas, substituhint l' antich diploma de mestratge ab més enlayrat concepte.

Avans encara de la Revolució francesa, lo duch de Rochefoucauld Liancourt havia inspirat la creació d' escolas elementals d' art y oficis, fundant en 1788 la nomenada de la *Montanya*, que 'l govern de la República va declarar de caràcter nacional. Ab organisació consemblanta, l' any 1803 va instituir Napoleon la escola d' arts y oficis de Compiègne, cambiada en 1806 á Chalons sur Marne, decidint en 1804 l' establiment d' altre institut semblant á Angers.

Las conmocions de la época feren trontollar aquells centres utilíssims, descuydats malhauradament per los ministeris de la Restauració. Fins á 1826 no van preocuparse 'ls governs de reunir los detalls que devían portar profitosas consecuencias pera la industria y las arts y oficis de Fransa. Lo ministre Corbière va proposar la reforma establint per decret de 30 de Septiembre de 1827 lo programa oficial que las reglamentava, fins que ja en 1830 se feu càrrech d' aquellas ensenyansas lo ministre de comers y de travalls públichs.

No pot ab tot asseverarse que avans de la ordenansa de 23 de Setembre de 1832, obehissen las escolas á son verdader propósit de crear quefes de taller ínteligenes y treballadors ilustrats, establintse llavoras las prácticas en diferentes agrupacions, com eran la forja, la fundició de ferro y de coure, lo tornatge, los ajustos y serratge, y 'l modelat, y aixís, influhiren tant en las evolucions del ordre económich y social de Fransa, que 'ls diputats de la Assamblea de 1849-50, encara que impugnaren sa organisació, degueren convenir en la trascendencia que aquellas escolas havían exercit en lo progrés de las produccions francesas.

Los rahonaments y las consideracions fins assí determinadas, provan plá bé com poden esser útils los centres docents,

ahont aixís l' obrer industrial com lo treballador agrícola y 'l dependent de comers. trobin sava pera nodrir son esperit y medi bastant pera guiarlo, ab los coneixements més ó menos elementals que atresori, per la via de sa completa regeneració social.

Se'ns dirá, tal volta, que la fadiga dels quins al treball físich ó rutinari 's consagran, no consent á voltas, per l' assimilació de certs estudis, agotar las forsas. Aquest rabonament suposaria exageració manifesta, donchs la ordenada reglamentació, la distribució del temps ben feta, deixa espay sempre á que, sens esforços considerables, pogan atendre aixís las propias obligacions, com executar los lloables desitjos, y s' ha de reconeixer, per lo que atany al individuo, que no es tot hù *apendre l' ofici* com vulgarment se diu, ó be adoptar un sistema metódich y gradual d' instrucció.

Que 'l manyá segueixi 'ls rudimentaris principis, á voltas inculcats ab desdeny, entre 'ls espetechs de la fornal y 'l picament acompassat de la forja; que l' aprenent de fuster s' avesi á veure com lo fadrí talla, riboteja y conjunta las llenças de fusta; y 'l filador y 'l teixidor cuydin sols de que las torsions y las passadas resultin conformes als mohiments de las debanadoras y dels telers; que 'l pintador suqui 'ls corrons ó passi demunt lo motllo 'l pinzell; y 'l llaurador, seguint la tradicional intuició solqui la terra desconeixent sovint sas condicions, que moltes voltas li privan de recullir després lo fruyt que tantas suhadas li costa; y 'l dependent de comers inspire la estructura de la correspondencia en la pauta especial de vulgaríssim sistema epistolar y anoti, sens altre motiu que imitar lo ja fet, en ordre correlatiu las partidas en los comptes; no suposa sino que segueixen procediments massa generalisats, ni manifesta altra cosa que l' home s' amotlla en substituhir á gratscient al mateix factor mecánich. Si en cambi uns y altres, per l' estudi de la química experimental y de la historia dels agents naturals, arriban á esbrinar lo valer y las aplicacions diferentas de la primera materia, la composició dels textils, la estructura de las fibras, la perfecta apropiació dels terrenos, los diferents períodos de la vegetació, y en quant á la cultura intelectual s' assimilán los coneixements indispensables tot separantse dels motllos repetits seguidament y, adoptan ab los sistemas de contabilitat, simplificació en las operacions, es

clar que las condicions del obrer y 'l concepte de que gosi en la societat ha d'esser d'altra mena, mostrant l'exuberant reflexo de la potentia llum del saber, que domina y conduheix la forsa fisica. Aquest benefici, no cal dubtarho, s'obté ab la perfecta organisació de las escolas d'arts y oficis. Y si l'individu gosa per ellas aquest mellorament, no pot dubtarse de com han de prosperar las condicions del avens local en las poblacions mercantils, industrials y agrícolas que las estableixen y sostenen.

Ab tot y l'enginy que suposa, més difícil resulta pera 'l pagés entendre sas operacions per medí de detingut compte y recompte de llegums, exercint de xifras, ó de las ratllas fetas en la paret del casal, que la lectura fácil de las partidas de comptes ben clars, y es lógich creure que si sense una ordenada y prou conduhida relació, ni sense una perfecta subdivisió del treball, la industria humana 's converteix en un cúmul d'impediments y 'l cómers en un conjunt de confusions, una y altre acusan avens positiu en las localitats, que, segons los diferents aspectes del treball, procurin la instrucció possible als quins se consagrin á las diversas manifestacions de la industria, del comer y de l'agricultura.

Es incuestionable que aixís lo concepte individual ha de millorar ahont hi hagin ben organisadas escolas d'arts y oficis, com deu forsosament alcansar major prestigi 'l poble que sápigá, ab un xich de sacrificis, si 's vol, respondre ab manifestas prosperitats morals á tan útil iniciativa.

Las condicions de morigeració que 's reflectan en tota localitat laboriosa, las costums ordenadas en la llar y fora d'ella, que 's manifestan allá hont s'atén aixís al treball material com á la sólida instrucció, demostren com las passions humanas se contenen, com la fraternitat verdadera 's reflecta, y com lo progrés de la industria y del comer fa sa via.

No pot atmetres, com alguns afirman, que la sensible demoralisació d'algunas ciutats modernas sia efecte d'aqueixas corrents civilisadoras. Lo criteri humá sempre ha estat subjecte á errors, y sols cal fixarse en la esgarrifosa estadística de la criminalitat pera compendre que la majoría dels delinquents, d'aquestos sers repulsius, pertanyen ó bé al aplech dels que patiren la dissort de careixer de tota instrucció, ó ja als que, potser tenint llums naturals dignas d'esser conduhi-

das, han pres una direcció tortuosa pera ilustrarse, essent la major part de vegadas víctimas de lo que acertadament s' es motejat d' *indigestió intelectual*.

Convé endressar las aptituts del rasonament, y no 's dupti que, adoptant aquest sistema, s' han de recullir los fruïts del arbre que arrapa las arrels en terreno assahonat.

Sense una bona organissació, lluny d' esquivar los perills, tal volta n' eixirían de nous.

Crech que hem condensat prou nostres ideals en aquest punt, y tinch la certesa de que, aplicantlos, poden contribuir al avens positiu dels que á la práctica de son honrós treball se consagran y dels pobles que instituïxin aquells centres, donchs no pot duptarse, després de las consideracions invocadas, que s' imposa la organissació regularissada de las escolás d' arts y oficis pera combatre la crisi agrícola que s' atravessa, pera substituir la carencia de sistemas d' aprenentaje, produhida per la supressió dels gremis y pera poguer resistir la competència que s' estableix en lo camp de las explotacions mercantils, desde que ja no es la rutina, sino la ilustració del càlcul, lo coneixement del dret, la resolució del medi geogràfic, pera dominar las exigencias dels mercats, las que ara serveixen pera guiar las operacions del comerç contemporani.

L' enervament de forsas, moltes voltas efectes de la sensible ociositat, la ruina de no pocas familias produhida per causa de no subjectarse á una ben ordenada economia, la falta de respecte á la propietat y á las classes que deuben inspirarlo, ocasionada per la ignorancia, ¿no podrían evitarse per cas, ab lo conreu del esperit, que, si comensa fixantse en coneixements tècnichs, acaba per modificar fins la condició del caràcter? D' aixó no cal dubtarne. L' home que s' afanya pera enlayrar sa condició social per medi de la instrucció, arriba á redimirse; aquell que comensa pera obtenir la pauta d'aquesta ilustració, ha de cobrar afició al estudi, y solícitament va no drintse de sava vivificadora.

Manresa per sa historia patentissada com ja en los sigles mitjos proporcionava als artesans, als pagesos y als mercaders protecció resolta á sas explotacions, convertintse, mitjant aquellas disposicions, la població en mercat quantió y rich de la montanya y del plá, instituint comunicació tan fácil com llavors podía establirse pera 'ls transports, donant

participació en son govern municipal als que representaven los comparets, los artistas y 'ls mercaders, segons aixís s' anomenaven. Potser la tradició respectada, lo temperament sencer y resolt dels manresans, demostrat en temps no llunyá, sia degut en gran part al intent constant de las passadas generacions de facilitar l' impuls possible al desenrotllament de sa industria. Mes are cal que 'l sistema seguit llavors, tingui compliment digne, y que s' arrelin en la ciutat que serveix de llas d' unió de las corrents fluvials de la montanya, institucions tan profitosas com las que acabém de preconisar, indicant sos positius beneficis.

JOSEPH FITER É INGLÉS

(Acabarà).

LO BROT D' OLIVERA

Son jovas las cullidoras
y 'l treball es animós;
las olivas semblan moras
ab llur color ja negrós.

Las riallas sovintejan
mentre 'l fruyt se va aplegant
y ¡pobras las que festejan!
¡quín gipó que 'ls tallarán!

Un ayre gelat murmura
y 'l sol te poca virtut,
mes no es lo fret qui l' atura
aqueix bull de joventut.

Enfilat á l' olivera,
lo brancatge va batent
un fadrí un xich calavera
en festeigs sempre amatent.

Ell es qui la broma aviva
y, sens darse may repós,
tira abaix per cada oliva
tota una pluja de flors.

No tardan ellas pas gayre,
rebutne, en buscarne més,
aixecant los ulls enlayre
com estrelles al revés.

La més guapa, una de rossa,
es la que fa 'l desmenjat
y ell diu que d'aquesta mozza
es de qui está enamorat.

Ja llest, quan baixa del arbre,
du un ram carregat de fruyt
y 'l posa en la má de marbre
per omplir aquell cor buyt.

Si ella es glas, ó be ho fa veure,
ell es foch, y 's sent á dir
qu' es bo per quedar á deure
bon xich més que per cümplir.

Pren ella 'l ram y ell la mira
fentli d' amor sacrament.
— Per tú, per qui 'l cor sospira;
sols per tu y eternament.—

Ab vermellor de cirera
la cara d' ella ha florit
quan, al girarse endarrera,
veu á qui tot ho ha sentit.

Porta l' esquena encorbada
dels anys ab lo pes feixuch
y, pobre, va ab la maynada,
fins que fosqueja, á pelluch.

Entremitj dels dos se fica
y diu ab accent traydó',
tocanila á n' ella una mica
ab la punta del bastó:

—No 't fihis, donzella maca,
del ram que dus á la má;
mira qu' es oli y fa taca,
y taca que no se 'n vá.—

AGNÉS COLOM

BALLANT

Refila 'l fluviol,—gallejan las tenoras...
Ballant, ballant,
l' alegre jovencel—no sent passar las horas.

Allí veig un minyó,—que dansa ab sa promesa.
Ballant, ballant.
li apreta dolsament—la má, que li te presa.

Ella 'l mira y somriu,—somriu y saltirona.
Ballant, ballant,
ell li diu tot baixet:—Oh! ¿quán serás ma dona?»

Ella s' ha sofocat,—pero ningú ho repara.
Ballant, ballant,
lo cos entra en calor—y s' enrogeix la cara.

La tarde va finint...—L' ombra invadeix la plana.
Ballant, ballant,
s' arriba al vol darrer—de l' última sardana.

Sospira 'l fluviol,—gemegan las tenoras...
Ballant, ballant,
los joves no han sentit—com han passat las horas.

Horas d'amor, adeu!...—Adeu, frescas donzellas!...
Ballant, ballant,
las he esfloradas ja—totas mas horas bellas.

J. RUYRA

UTILITAT

QUE REPORTA Á LAS POBLACIONES INDUSTRIALS, MERCANTILS Y AGRÍCOLAS, LA CREACIÓ D' ESCOLAS D' ARTS Y OFICIS, Y PROCEDIMENTS QUE DEURÍAN SEGUIRSE EN DITAS ESCOLAS Á FÍ DE PODER DONAR LOS MELLORS RESULTATS POSSIBLES.

(Acabament)

II

Respecte als procediments que deurían seguirse en las escuelas d' arts y oficis pera donar los mellors resultats possibles, una volta definida la utilitat d' aquellas institucions, cal observar que de la enunciació del tema 's desprén lo propósit de reportar consecuencias favorables, baix los tres aspectes de las poblaciones industrials, agrícolas y mercantils.

De moment lo concurs dels municipis y dels fabricants, propietaris y comerciants establerts en las diferentas encontradas, fora prou pera comensar l' ensaig de la creació d' escuelas que abressessin tal sort de coneixements, tenint gayre bé lo concepte de centres politécnicos elementals.

Los dispendis d' instalació, apart del local ahont s' establissen, que podría esser un edifici del comú, s' han de calcular en tres mil pessetas destinadas á la adquisició del material necessari, que aniria per cada curs aumentantse ab la subvenció de cinchcentas pessetas anyals, consignadas per los ajuntaments respectius.

Lo gasto de personal reportaría com á pressupòsit fixo, la suma de deu mil pessetas al any, aixís repartidas:

Vuyt professors ab 1000 pessetas hú.

Tres ajudants ab 500 pessetas hú.

Un dependent ab 500 pessetas.

Pera cubrir aquest pressupòsit, podrián adoptarse dos medis diferents.

Primer.—La emissió de setcentas cinquanta accions de trenta pessetas cada una, que vindrián á formar la suma de vintiduas mil cinchentas pessetas, prou crescuda pera atendre als primers gastos, comensant á amortisarse al cap de cinch anys, á rahó de vinticinch accions per semestre, amortisació fácil de cobrir á mida que la matrícula pujés, concedint al ensemps als accionistas lo dret de renunciar al retorn de part ó del total de las cantidades desembossadas, tractantse d' una obra meritoria, donant aixís un recurs de crear un capital propi de la institució.

Segon.—La consignació en lo presupòsit municipal de una partida anyal que no sia menor de duas mil pessetas, cubrint la cantidad restant necessaria per atendre als gastos, ab suscripciones voluntarias pera un sol plasso, ó bé per cada curs, fetas com adhesió á la idea, per las classes á quinas interessa la creació d' escolas, per la concessió de partidas consignadas en los pressupòsits de la Excm. Diputació Provincial, y per sumas concedidas per la Direcció General d' Instrucció pública, de las que ab aquest ff concedeix lo Ministeri de Foment. Dels drets de matrícula, que foran d' una pesseta y mitja mensual per assignatura, ó sian dotze pessetas per any ó curs, s' invertiría 'l cinquanta per cent com ingrés pera subvenir los gastos, y l' altra meytat fora destinada á repartirla proporcionalment segons lo sou de cadascú, entre 'ls professors y demás personal de la escola. De forma, que, suposant que sols hi hagués un centenar de matriculats en tres diferents assignaturas, per aquesta banda ingressarián mil vuytcentas pessetas per pago de gastos, y otras mil vuytcentas restarián á repartir entre 'l personal del Institut.

Los cursos s' obrirían á primer d' Octubre, tancantse á trentahú de Maig, divent, á parer del autor, subdividirse la ensenyansa en tres diversos grupos, ja que 's proposa condensar coneixements útils als treballadors manufacturers, als pa-

gesos y als dependents de comers. Al acabar los cursos, foran convocats exàmens gratuïts, conferint, si aixís ho demanessin per instància 'ls alumnes, certificats d' aptitud, mitjantsant l' abono d' una pesseta, repartidora entre 'l professorat numèric de la escola, reservant al Director lo vinticinch per cent, igual proporció al Secretari, y 'l cinquanta per cent restant en parts iguals á cadascú dels altres sis professors.

Com tot fonament d' ensenyansa deu apoyarse en una preparació ben entesa, caldría disposar un exàmen d' admissió en la escola, que podria consistir en los següents punts:

Gramática, ortografia, escriptura al dictat, aritmética fins á partir números decimals, elements de geometría y de dibuix lineal, además de presentar l' alumno un certificat d' haver exercit durant un any l' aprenentatge en algun art ú ofici, en casa de comers, ó haverse consagrat per lo mateix espay de temps á treballs agrícolas.

Una volta l' exàmen d' ingrés aprobat, l' alumno hauría de matricularse en lo grupo que més s' armonisés ab son treball, responnent millor á sos propòsits, pera quin fi la escola subdividiría 'ls cursos en tres diferents agrupacions:

Primera.—Coneixements industrials y d' arts y oficis.

Segona.—Coneixements agrícolas.

Tercera.—Coneixements de comers.

Las ensenyansas, que á nostre pensar deurían compòndrels, tot tenint l' aspecte de teóricas, no haurían de refusar lo práctic, y, per lo tant, podrian esser los que aném á definir.

PRIMER GRUPO.—*Coneixements industrials y d' arts y oficis*, repartits en quatre cursos.

PRIMER CURS

Ampliació de gramática.—Llissó alterna.—1 hora.

Aritmética.—Llissó alterna.—1 hora.

Aplicacions de dibuix lineal.—Llissó diaria.—1 hora.

Geometría llissó diaria.—1 hora.

SEGON CURS.—LLISSON DE 1 HORA

Geometría descriptiva. Llissó alterna.

Algebra. »

Elements de ciències comprenent la mecànica, la física y la química. . . Llissó diària.

Dibuix, assignatura repartida segons los oficis dels obrers matriculats, per exemple, dibuix d'ornament y lavatje, teoria d'ombres y projeccions, dibuix decoratiu, fusteria, ferreteria, talla, metallisteria, ceràmica, mecànica y teixits y estampats. Llissó diària.

TERCER CURS.—LLISSONS DE I HORA

Teoria y practica de teixits. Llissó alterna.

Nocions de construcció. »

Dibuix, seguint iguals procediments del curs anterior. Llissó diària.

Mecànica industrial. »

Compendi de la historia dels arts y oficis y de la industria en Espanya y en especial de la regió en quina la escola s'estableixi. Llissó dominical.

QUART CURS.—LLISSONS DE I HORA

Física aplicada. Llissó alterna.

Química experimental. »

Economía industrial. »

Dret industrial. »

Geografía industrial. »

Exercicis practichs y solució de temas de montaje de máquinas, análisis de productos é instalació d'industrias, arts y oficis. Llissó dominical.

La ensenyansa de las asignaturas del primer grupo corre-
ria á cárrech de cuatro professors numeraris y un ajudant.

SEGON GRUPO—*Coneixements agricolas, repartits en dos cursos.—Llissons d' una hora de durada.*

PRIMER CURS

Aritmética.	Llissó alterna.
Elements de botánica.	»
Geografía agrícola.	»
Elements de geología.	»
Historia de la agricultura en Espanya y en especial en la regió en quina s' estableixi la escola.	Llissó dominical.

SEGON CURS

Elements d' economía rural.	Llissó alterna.
» de contabilitat rural.	»
Procediments de conreu y recolecció.	Llissó diaria.
Dibuix lineal.	»
Prácticas de preparació de terras, sem- bra, recolecció, coneixement y aná- lisis de textils, sustancias alimentici- as y plantas útils á la industria.	Llissó dominical.

De la ensenyansa dels coneixements que formen aquest grupo restarían encarregats dos professors y un ajudant.

TERCER GRUPO.—*Coneixements comercials, repartits en dos cursos.—Llissons d' una hora de durada.*

PRIMER CURS

Aritmética y cálculs mercantils.	Llissó diaria.
Ampliació de la gramática y sistema epistolar mercantll.	Llissó alterna.
Nocions de legislació comercial.	»
Francés.—Primer curs.	»

Historia del comerç á Espanya y especialment á la regió en quina estiga establerta la escola. Llissó dominical.

SEGON CURS

Teneduría de llibres y prácticas de contabilitat. Llissó diaria.
 Nocions de geografia comercial. Llissó alterna.
 » d' economia política. »
 Francés.—Segon curs. »
 Práctica mercantil, formulació de contractes y d' escripturas, obertura de comptes, resolució de temas d' assumptós práctic-comercials. Llissó dominical.

Las assignaturas d' aquest grupo vindrían á cárrech de dos professors y un ajudant.

Apart d' aixó, ab los donatius del ministeri de Foment, de la Diputació, de las corporacions y academias oficiales y particulares, y ab lo concurs que no mancaría, dels autors y dels editors podrián establirse en las escolas bibliotecas populares, obertas ja en las horas de classes, — que haurian de ser de set á deu del vespre, ó be 'ls matins de las festas — á disposició dels alumnos que á las mateixas volguessen concorre, y prop de cada un d' aquells centres s' hi cercaria un espay de terreno destinat á Granja experimental, aixís com haurian de contenir los instituts dependencias apropiadas pera formar ab los productes de la regió primer, ab los que després poguessin obtenirse per medi de cambis estatuhits ab análechs centres, y sempre comptant ab los donatius dels propietaris y dels industrials, museos apropósit pera estudiar prácticament la successiva transformació y las cualitats propias de cada producte, presentats en forma gradual que permetés ferse concepte de las classificacions adoptadas per la ciencia. Una de las seccions del museo, hauría de destinarse á contenir las eynas apropiadas pera la diferenta mena de travalls y no cal dubtar de que la exposició permanent dels productes, dels procediments y dels aparells que á sa modificació succesiva cooperan, la demostració dels medis de transport plantejats desde

las civilisacions llunyanas fins á nostres dias, haurían de moure lo zel dels obrers primer, despertant en ells afició al estudi, impulsant després son estimul pera completar sa instrucció.

Ab aquestos recursos desenrollats á mida que 's succheissen ab relació las ensenyansas, jo no dupto que per medi de las escolas d' arts y oficis y las institucions complementarias que acavém de definir, tant concretament com nos ha sigut possible, la ilustració de la classe obrera catalana, completaría las condicions d' aptitud, de laboriositat y d' honradesa que acreditadas te nostre poble. Lo concurs de las autoritats y de las personas de positiva influencia en las contradas hont pretenguin crearse aquells centres, es lo que manca pera realisar aquest pensament inspirat per los propòsits que 'ns animan á posar sempre nostres pobres recursos intellectuals al servey de tota idea útil y lloable. ¡Tantdebó que ara haguém sabut respondre, com en altrás ocasions tinguérem aytal fortuna, á l' aspiració del digníssim Gobernador Civil de la Provincia, á las opinions del ilustrat Jurat calificador, als ideals de la Lliga Regional, y á la conveniencia de la noble ciutat de Manresa, que registrá en sa historia páginas esplendentas de sos impulsos industrial, agrícola y mercantil!

JOSEPH FITER É INGLÈS

LAS VISTAS

I

L' Agneta de cal flequer
tot avuy va atrafegada,
y aixó que ha saltat del llit
que encara no llustrejava.
Tira que li toch, be pot
la casa fe' anar en dansa,
que á vistas per ella vé
l' hereu més rich de montanya,
hereu de qui li han dit
qui ho sab molt be, que te quatre
hisendas, uns tres mil caps
de bestiar, unsas llargas
y un oncle que no te fills,
forsa rich y forsa rata.
Mes, ella d' aixó se 'n riu
que á casa seva no captan;
lo que sí desitja molt,
es veure al hereu la cara,
que si es tal com l' ha somniat

més d' un cop l' haurá encertada.
Allá á las vuyt del matí
en balcó ja se 'n posava;
com una toya de flors
de bonica y de mudada.
Per una casualitat
d' aquellas que 'n passen tantas,
no be 's posava al balcó
que 'l trot d' un cavall sonava
y carré amunt se 'n venía
l' hereu aquell de montanya.
Ella, llavors, venta fort,
encara que fresquejava,
venta fort y ben seguit,
perque l' ardor de las galdas
deya prou que 'ls lliris blancs
encesos clavells tornavan.
L' hereu es un galant xich;
moreno, de cara franca,
patillas d' alló d' alló
que á las noyas tan agradan
y un mirar picaronesch
tot ple de intenció y de gracia.
De curro com ell potser
no se 'n trobaría un altre;
de panyo calsas y gech,
armilla brodada y faixa,
barretina de gayrell,
botas rossas ajustadas,
mocador de pita nou
surtintli de la butxaca,
soguilla d' or y un clavell
demunt l' orella, gronxantse
al trot del cavall, tantost
pusturer com qui 'l cavalca.
Ella no pot dirho pas
al véurel lo que li passa;
si no es tal com tants de cops
l' ha somniat, ja hi te semblansa;
du patillas, fa l' ullet,

es alt, moreno... y fa planta.
 Del que's dol, que totseguit
 dirho com sent no s' escayga,
 però no passarà molt
 que l' hereu n' hi done basa.
 Ja arriba, ja es al lllindar
 del portal, ja descavalca,
 ja se 'n entra cap á dins:
 —Deu vos guart, gent de la casa.—
 A rébrel, escala avall
 surten de l' Agneta 'ls pares
 y ella, mentres tots abaix
 preguntantse per la estada
 li retardan lo moment,
 lo dols moment de cridarla;
 si es ó no es un xiquet
 comoguda mirallantse,
 ab la veu sortint del cor
 diu:—Mare de Deu del Carme,
 si feu que surte á mon pler,
 vos faré la presentalla
 d' una cinta ab serrell d' or
 y dos cors de cera blanca.—

II

Quan l' Agneta arriba á baix,
 vaja, dava gust mirarla,
 roja com un perdigot,
 vaga y lluhint la mirada,
 en son llabi de clavell
 apuntar mitja rialla
 y balandrejant lo cos
 com l' oreig un lliri d' aygua.
 Després del com ve y com va,
 de parlar de las anyadas,

de si al pla fa més calor
 que no allá dalt á montanya,
 lo pare d' ella un instant
 atura al carré' á un que passa,
 justament quan han cridat
 desde la cuyna á sa mare
 y 'ls dos joves, sols, solets,
 s' han quedat l' un enfront l' altre.

Ell mira á n' ella y somriu,
 ella de ventar no para,
 y passen així una estona
 ventant, somrihent y mirantse,
 fins que al fi parla l' hereu
 ab la veu mitj tremolada.

—Agneta, li agradaría
 d' anar á viure á montanya?

—No sé...

—Vol fermé favor
 que 'm donen un trago d' aygua?...

—Ab molt gust.—Ja n' entra dins,
 ja torna á sortí' ab sa mare
 y una minyona que du
 al bell mitj d' una safata
 de borregos y dolsors,
 dos gots y una ampolla d' aygua
 que de tan fresca com es
 tot' ella n' está entelada.

Al allargar ell la mà
 l' Agneta l' acció li guanya,
 pren l' ampolla, ell pren lo got
 y abdós badant vessan l' aygua.

—A la salut de tothom!—
 diu ell, y quan acabava
 pren l' ampolla y l' altre got
 á l' Agneta ja n' allarga.

—Visca forsa anys,—ella diu,
 y en est punt entrant son pare
 convidan tots á dinar
 á l' hereuhet de montanya.
 Ell pren la perferta al punt,

y esperant la mitja diada
conta ab ella 'l temps que va
desde l' una Pascua á l' altra;
fa girar com qui no vol
la conversa, qu' es tirada,
á las modas de pagés,
las joyas de més usansa,
als colors més escayents,
las pedras més estimadas
y parla d' or y cabells,
de rosas de Maig y galtas,
y fins que van á dinar
fa un sens fi de comparansas,
totas d' aquellas d' alló
que á las noyas tant agradan,
tant més si aquell qui las diu
ha sabut enamorarlas.

Van á dinar y... ni al cel
podria ab més gust menjarse,
tot se 'ls torna aygua á la boca
y al ser al llevant de taula
ja 's tractan de tú tots dos
y s' han dit tantas paraulas
d' aquellas que fan al cas
per fe' entendre que s' agradan
sense dirho, qu' estan certs
d' haver nascut l' un per l' altre.
Llamp que no 'ls toch, be 's pot dir
que parella més galana
no 's trobará en tot lo pla
ni tampoch dalt á montanya!
L' hereu així ho creu y ho diu
y ella, si be ho creu, s' ho calla
perque mirántsel á n' ell
diu, baix, baix:—Verge del Carme,
si feu que surte á mon pler,
vos faré la presentalla
d' una cinta ab serrell d' or
y dos cors de cera blanca.

III

Quatre horas d'aná á cavall
te l' hereu per torná á casa,
y dejorn pren comiat
de l' Agneta y de sos pares,
quedant pel prop vinent jorn
de festa torná á ajuntarse.
Per ferli més compliment
á l' hereu tots acompanyan,
fins á la creu del padró
que al cap del arrabal s' alsa,
fent que 'l mosso ab lo cavall
passe endevant á esperarse.
A frech de colze ella y ell
y acompanyats de sos pares,
xano xano se n' hi van
com si ho fessen ab recansa
y un cop hi son, de recorts,
de promesas y encaixadas
se 'n fan més que si ell partís
lo menys per la terra santa,
fins que al fi bota á cavall
y enrera cent cops girantse,
parteix d'allí com un llamp
plé de goig y d'esperansas.
També l' Agneta, ab lo goig
espurnantli en la mirada,
á casa seva al tornar,
sa mare pel coll abraça.

—Filla, estás contenta?

—Sí.

—T' agrada l' hereu?

—M' agrada.

—L' estimarás?

—Més que 'l mon!

—Donchs, sia...—y besant als pares

la má, diu l' Agneta aixís:

—Ja que feu Verge del Carme,

que surte tot á mon pler,

vos faré la presentalla

d' una cinta ab serrell d' or

y dos cors de cera blanca.

FRANCESCH UBACH y VINYETA

TOT L' ANY

ÍNTIMAS

FEBRER

Lo fullatje frondós de las arbredas,
ab las nits del hivern, ilargas y fredas,
ha caygut corsecat;
pels camps, ni una rosella, ni una espiga,
no canta la cigala; la formiga
en son cau s' ha tancat.

Per darrera 'l balcó, veig ab tristesa
eix paisatge endolat que 'm fa feresa,
recordant los estius;
per la volta del cel que ab pena miro,
ni una oreneta atravessantla oviro:
ja no hi ha aucells, ni nius.

Lo jorn es curt y trist; á las vespradas
las boyras van baixant, agomboladas,
escursant l' horitzó.
Lo sol en aquest temps no dura gayre,
totjust s' ha post lo sol ja glassa l' ayre,
s' adorm tota remó.

Los arbres del camí, sechs y cendrosos,
 se destacan altíssims, silenciosos,
 regalimant de gel;
 y al lluny de tot, prenent formas estranyas,
 confonentse ab los núvols, las montanyas
 s' aixecan fins al cel.

Tot es grís, tot es fret, tot fa tristesa,
 tot cau y es vell en la naturalesa,
 tot se glassa, tot mor!...

Mes, ton recort no 's mor; viu y palpita,
 é idolatrat com may, potent s' agita,
 nodrintse del meu cor.

Y á través de la boyra vespertina,
 sens por del vent qu' empeny y 's remolina,
 y á través de la neu,
 junt ab lo pensament mon cor se posa,
 y vola cap á tú, y 't veu, y gosa...
 ¿y 'l teu?... ¡párlam del teu!...

F. GIRBAL JAUME

BANDOLERISME DE CATALUNYA

Es una recopilació d' impresos y manuscrits pertanyents als anys 1631 y 1632, feta per Jaume Ramon Vila sacerdot, hem trobat quatre composicions rímadas en que 's contenen algunes noticias referents al bandolerisme de Catalunya en aquell temps.

La primera feta per Miquel Mateu d' Hivanyes, es un elogi del Duch de Cardona. Entre altrás cosas diu:

Bandolers de Catalunya
los de Vich y lo Empurda,
sino fugiu en Gascunya
tots li vindreu á la ma,
no li podreu escapar,
que sap traças: mes de deu,
perque es home de justicia
com á la clara veureu.

• • • • •
Cada dia á Barcelona
veyam portar Bandolers,
d' aquells de la vida bona

que son dotats de dïnes,
 ser valents ja nols val res
 puix los agafen pel peu,
 perque 'l Virrey fa justícia
 com a la clara ho veureu.

Los uns vius, los altres morts
 per punts los veyem portar,
 no saben los pobrets tots
 de quis pugan amparar,
 que ningú si vol burlar
 aunque sia parent seu,
 perque es home de justícia
 com á la clara ho veureu.

Duas relacions hi ha, l' una anónima l' altra firmada, en las que s' explica la mort d' en Tocason. Mereixen ser reproduhidas íntegras per los curiosos detalls que contenen y per veureshi en la segona, per certs indrets, verdader art.

Coplas de la presa de Tocason, cap de cuadrilla.

Cerrallonga y demes lladres
 desenganyauvos del mon,
 escarmentau en las barbes
 de mi trist den Tocason.

Ponderau atentament
 lo estat en qu' estich, y com
 no man prës com a valent
 per ser castich que Deu vol.

No poseu las confianças
 en tenir de valents nom,
 que minyons, y qui nol tenen
 nos maten quant Deu, o vol:

Jom reya quant viu la traça
 de un jove dit Camprodon
 a be que portava una arma
 que 'm creya no treya foch.

Y volentlo detenir
 quant lo tingué ja molt prop,
 vehentlo espantat no creya
 hi pensí fos lo que fonch.

Tremolant tocá la clau
de larma, y feu bon colp
encaixantme sinch pilotes
en la una part del front

Del qual resti sens sentiís,
y pensant que era ja mort,
me llevá totas las armes
fugint al punt com un tró.

Y al lloch de Taradell,
que del cas era mes prop,
acudi a dar noticia
del succés y de sa sort.

Dient sempre que a un lladre
que li era exit havia mort,
pero no certificava
que fos jo ni altre tampoch.

Al punt lo Batlle que ja
avis de que Tocason,
del Veguer de Vich tenie
anave per alguns boschs,

Que be fou la mayor causa
de detenirme molt poch,
en los de Mansa, y Canoves
tenir al Veguer gran por.

Promptement y ab gran animo
acudi al lloch del colp,
fent un discurs molt lloable
de que hont podía esser jo.

Y com nom trobás allí
pensá que mos companyons
haventme trobat ferit
me haurian portat al bosch.

Y aná tota la nit
cercant tots los mes mals llochs,
ques podia col·legir
ser jo y mos companyons.

No trobantme, y acabada
la capa dels mal factors,
lo dia nostren contrari
hisque fentli tot favor.

Y porfiant lo cercarme
 Batlle y Veguer per molts llochs,
 fuy trobat per ma desgracia
 viu, y creyen que era mort,

May me so vist tant honrat,
 y tant regalat tampoch,
 parlantme molts Cavallers,
 y lo Bescompte de Joch.

Però ja se lo que cerquen
 tots ells, y un Jutje de Cort
 volen saber per ma boca
 quim son socis y factors.

En lo qual tinguen bon animo
 los quen son, y temen poch
 que jol tinch en patir sempre,
 y sabre callarho tot.

Y nom pesa lo morir,
 cami es quel farem tots,
 pero molt vivament sento
 quem baje mort un minyo.

Y axi mos companys y altres
 de una y altra facio
 mirau queus dich com ho sento
 que a robar ya noy fa bo.

Y mentres lo Virrey dure,
 y te ministres tant bons,
 retirauvos y creheume
 que no fentho, tots sou morts.

Y encara quens certifiquen
 que arriba ja Virrey nou
 nou cregau que es molt gran burla
 volgues Deu nou hagues jo.

Aço estant estremunciat
 vos disch germans del meu cor,
 yus prech que pregueu per mi
 quem vaig despedint del mon.

Finis
 Ab llicencia del Ordinari

Estampat en Barcelona, en casa Sebastiá de Comellas, al
 Call, Any 1631.

Relació de la presa que Mtserrat Camprdon, natural de Taradell, Bisbat de Vich, ha fet del famós cap de cuadrilla, Jaume Masferrer, aliàs Tocason.—Compost per Rafel Vallés.—Ab llicencia en Barcelona, per Esteve Liberós, en lo carrer de Sant Domingo,—Any M.DC.XXI.

Los camins discurria
las Montañas, y boschs,
los valls, y las malesas,
las aldeas y llochs.

Un capitá insolent
de insolent esquadró,
bandolers per la terra,
lladres per tot lo mont.

Robavan, y matavan
ab notable furor,
las haciendas y homens
ab crueltat, y ab foch.

Segur per Cataluña
nos ven de sos rigors,
desdel poderos noble
fins al pobre pastor.

Aquesta era la esquadra
del valent Tocason,
dels camins lo cossari,
y dels deserts lo Llop.

La mata del Adern,
lo bosch de Comiols,
la Creu de Franciach;
de Moncada lo Coll.

Dormia á trenta Passos,
vetllava al coll del Boix,
tornava á Riudarenas
y destruhiáu tot.

Ni font, riu ni montaña,
ni vall, ni camí, ó bosch,
se escapá de Tragedia,
de aquest Tyrá de tots.

Uns días, una casa,
altres robava un lloch,

altre matava un home,
y un altre tot assó.

Pero Deu que permet

un temps tals malfactors,

á vegades per castich

del poble pecador.

Al fi destiná un dia;

en que tan cego error

tingue fi, pena y castich,

per medi de la mort.

O que trista y horrenda!

que rigurosa, y for!

y espantosa se mostra

a qui al proxim ha mort.

Que com pateixen si

tan inmensos dolors,

regoneix la gran culpa

que causá son rigor.

Y així mes sentiment

te lo trist matador

de las penas ajenas,

que de sos propis dols.

Així li succehí

al Bandoler famos,

en robos, y en incendis,

en morts, y en traycions.

En la parada estava

de Taladell al coll,

quant daixant á sa esquadra

al pas se posá sol.

Ben descuydat y alegre

arribá prop del lloch,

ab un altre fadrí

Montserrat Camprodon.

Al de sa compaña

li vull callar lo nom,

que puis doná de cames

no es be donarli honor.

Del molí sen tornavan

ben conformes los dos,

llauger y armat la hu,
sí es arma lo valor.

Manllevat sols havia
al moliner del lloch
un pedreñal mig rella,
lo ya dit Camprodon.

Ab tan poca defensa
se oposá valerós
al aspecte superbo
del valent Tocason.

Digueli ab breus paraules
lo que solia á tots
quant sagnava las bossas,
que fou: detet traydor.

Y per ques conformassen
las obras y rahons
encará dos pistolas
á contrarí tant poch.

Mes quant ell axil veu,
lo dir y fer junt fou,
y apuntantli ab prestesa,
lo plom li clavá al front.

Caygué prest en terra
de venjar desitjós,
mes no permeté Deu
quel colp li donás lloch.

Mirar vá á totas parts
lo jove victoriós,
y llevantli las armas
regonegué lo bosch.

Tenies de nova esquadra,
y donantli dos colps
ab la daga assassina
lo va deixar per mort.

Ab crits de via fora,
de Taladell al lloch
arribá, ahont al Batlle
referí, lo que, y com.

Prengué fadrins lo Batlle,
y ab un bon esquadró,

aquella nit mateixa
acudiren al bosch.

Cercaronlo ab cuydado,
pero en tots los contorns,
nos veyá camí, ni rastre
d' ell, ni sos companions.

Acorregut estave
lo valent Camprodon,
vent que tots judicaren
lo cas per fabulós.

Pero al fí de la tarda
del primer vinent jorn,
lluny d' allí lo trobaren
tres quarts de llegua bons.

A Vich lencaminaren,
hont fou curat, y ahont
al cap de alguns vuyt dies
deixá lanima al cos.

Per ordre del Virrey,
aquell noble sñor,
á qui per Excelencia
se deu aquest renom.

Lo gran Duch de Cardona
que resucita al mon
los Numas y los Cesars,
ab amor y valor.

En Barcelona entraren
ab gran concurs de tots,
de molts ab gran contento,
y enveja de no pochs.

Allí jagué á la plassa
ques diu del Rey, ahont,
de nits alguna dona
li perdé lo temor.

La crespa cabellera,
llarga madeixa de or,
per cubrir algun cap
li tallaren entorn.

Y així com veig moño
en la cara millor,

dich un requiem aternam
per la del altre mon.

Trescentas lliuras foren
premi del Camprodon,
y cent perals soldats,
y Batlle de son lloch.

Mes dos delinquets lliures
li doná per favor,
y sa benavolencia,
que premi major fonch.

Esta fou la desdicha
del famos Tocason;
mire tothom com viu,
que qui be viu, be mor.

Laus Deo

Tant las *Coplas* com la *Relació* foren publicadas lo dis-
sapte dia 4 de Octubre de 1631, segons la nota manuscrita
que portan al peu.

En Tocason era de la partida d' en Serrallonga. Per una
banda fa creure que seria un dels companys del més céle-
bre dels bandolers de son temps, lo fet de que 'ls llochs que,
segons l'enumeració d' en Vallés seguia, eran los mateixos en
que en Serrallonga feya de las sevas; y dos galls no hi caben
en un corral. Pero també es estrany que 'l nom d' en Toca-
son no figuri entre 'ls setanta y tants que 's coneixen dels
que anavan ab en Serrallonga.

En lo dimars, dia dels Reys de 1632 se publicá, impresa
per en Liberos, altra relació ó romans referent á la mort d'al-
tre bandoler, Francisco Esbert, composta per «Jorge Fernan-
dez de Miranda, Gentilhombre de la compañía del Conde de
Puñoenrostro.» Es curiosa, perque entre altras particularitats
conté 'ls noms d' alguns dels bandolers llavors famosos.

Comensa:

Cabeças de bandoleros
Sierralongas y Picaralas,
y otros muchos que no cuento
que ay desde Valencia á Francia.

La traducció del nom d' en Serrallonga ja es típica, pero

més ho es encara la que fa l' autor traduhint Sant Feliu de Llobregat per S. Felipe de Llobregat.

Esplica que l' Esbert era de casa rica, lo perderen las malas companyías, matá á mossen Coronel de S. Joan Despí, volgué fugir á Valencia, mes á Montblanch l' agafaren los guardas que hi havia á las portas ab motiu de la pesta. Portat á Barcelona, lo sentenciaren á mort, lo passaren Boria avall ab la orelles talladas, donantli doscents assots, y fou executat á S. Joan Despí.

En la relació no hi falta l' obligat elogi al Duch de Cardona y 'ls consells als bandolers. Als joves los hi diu que vayan á Flandes

á servir á nuestro Rey
como hizo Rocaguinarda.

Y á tots los proposa son exemple y altres.

Mirad el fin que tenemos
que á muchos los niños matan,
como al bravo Tocason
y al fuerte Jayme Gañada.

¡Y un detall notable!

Otros ay que en una carcel
una bebida les causa,
la muerte, porque á la horca
muchos no gustan que salgan.

¡Era franquesa la d' aquell temps!

R

DIES IRÆ, DIES ILLA

Vindrà la fi dels segles;
per valls y serraladas
farà sentir la tempestat son crit,
y s' estendrán pahorosas
y espesas nuvoladas
envolcallant la terra en negra nit.

L' esfera que 'ns sustenta
obrintne sas entranyas,
torrents de foch y flama gitará,
y, ab tétlich terratrémol,
graníticas montanyas
una secreta forsa esberlará.

Las feras famolencas
que poblan los boscatjes,
rugint rabiosas deixarán sos caus,
y s' estendrán, llavoras,
per pobles y vilatjes
obrintne follas sas aixutas faus.

Y dintre de sos ventres
las mares espantadas
de sos infants escoltarán lo plor,

y en l' humanitat feble
 se buscarán debadas
 las passions nobles de virtud y amor.

De fers horror ha d' esser
 aquell terrible dia,
 los cors de tots los homes tremerán;
 semblant que 'l mon arribi
 al cim de sa follía,
 fins los mars més feréstechs rugirán.

Un ángel del Senyor
 l' espay amplíssim
 creuhará fent sonar gegant clarí,
 que farà ab son udol
 vibrant y potentíssim,
 de pol á pol l' esfera retenti.

Y obrintse, ab gran estrépit,
 las sepulcrales osseras,
 á lo sonar d' aquell clarí potent
 sa fúnebre mortalla
 Deixant las calaveras
 recobrarán sas formas novament.

La humanitat, á empentas
 d' uns invisibles brassos,
 á palpentas la terra creuhará,
 á Josaphat, llavoras,
 endressará sos passos
 y, al rébrela, la Vall s' aixamplará.

Y allí totas las rassas
 extesas per la terra,
 las nissagas que 'l mon varen poblar,
 com contestant aluna
 l' agut clarí qu' aterra,
 totas allí vindrán tsen á juntar.

Y finará alashoras
 la tempestat pahorosa

y una clara celístia brillará,
y, com en triomfal carro,
dins núvols d' or y rosa
lo Senyor á la terra baixará.

Y 'l Rey de cels y terra,
lo Jutje inexorable,
lo Ser qu' ab son alé don vida al mon,
á un *fiat* de sa boca
las senyas de culpable
al cim farà brotar dels malvats fronts.

Y sentirán los homes
vibrar sa veu sonora,
la que sas lleys dictava en Sinahí,
sa veu, qu' al abrassarne
l' ensenya redemptora
mostrant la veritat, feya sentí.

La humanitat culpable,
restant espahorida,
«¡Senyor, misericordia!» cridaré,
pero 'l Senyor alsantne
sa destra benehida,
á los mortals «Justicia» respodrá

— ¡Veniú los que buscáreu
pel mon la vera ciencia
y en mos brassos goseu d' amor etern!
¡Miréu los que enllotáreu
pel fanch vostra consciencia,
com s' han obert las portas del infern!

Y la vera justicia
parlant d' eixa manera
llavors sentir ferá 'l Deu de Sión.

.
Embolcallará un núvol
de foch la terra entera,
y en un instant s' esvahirá lo mon.

A L' AYMADA

Dom la má y una besada
fidel resta á ton amant.
Adeu! ara cada onada
m' anirá de tu allunyant.
Si després de la tempesta
miro ab joya 'l port segú,
cayguí un llamp demunt ma testa
si 'm plau viure sense tú.

Molt te fet qui be comensa,
ja es mitj meu lo que volguí;
tot es nit per qui 's repensa;
cada estel un sol per mí.

Si aprop teu restés encara
ociós, fora un neguit;
ara l' espay nos sépara,
per tú travallo ab dalit.

Ja he tornat: aquí 'ns parlávam
en eixa riallera vall,
aquí cap al tart mirávam
escórres lo riu avall.
Veig del riu á la voreta

los sálzers, los pins allá,
fins aquella barraqueta,
buscant bé, deuré trobá.

LO GORCH NEGRE

¡Qué clara n' es la nit!
la lluna hermosa
il-lumina de plé
la negra gorja.
Las fadas van voltant
la verda vora,
y entonan ab dalit
cansó alegroya.
L' una tan bon punt ix
de flors s' enrotlla;
lo front porta daurat
tot de lliroya.
—Que clara n' es la nit!—
diuhen festosas.
—Cantém totas ab goig
¡oh companyonas!
juntém las nostras mans
formém la roda
entonant ab dolsor
l' hermosa trova—

—Companyonas gayas
 d' aquestas atraus
 s' atansa depressa
 la nit de Sant Joan.
 Tan bon punt arribe,
 los enamorats
 cercarán l' herveta
 de vora l' estany.
 Ab las trenas nostras
 procurém lligar
 los cors jovenívols.
 ¡Cóm s' encisarán!

Companyonas gayas
 d' aquestas atraus
 benehím alegres
 la nit de Sant Joan,
 preparém las trenas
 pels enamorats.—

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

SOS VANOS

Jo la conceixía de molt poch: de tant poch que sols me constavan d'ella dos antecedents, qu'era jove y que era maca; sobretot molt maca.

Un jorn venint de Sant Gervasi, 'ns ensopegarem en un mateix vagó.

Era 'l tercer cop de véurens.

Frisés per comunicarmhi, vaig llevarme 'l sombrero ab intenció de dirigirli un cortés saludo ben acompanyat d'aquelles distingidas y galantejadoras frases: «Tinch lo gust d'anar ab vosté.» «La seva presencia...» etc., mes no tingué lloch mon propósit; perque en lo precís instant d'intentarho emprengué 'l tren sa vertiginosa marxa.

Per cert que 'l sotrach del cotxe, fentme perdre l'equilibri y mossegar la llengua á la vegada, va deixarme en una posició tan extravagant que ni servía per auca ni esqueya per caricatura.

Refet de ma contrarietat, vaig aventurarmhi de nou fent relliscar mon bastonet en direcció de sa falda.

No 's feu esperar l'efecte de ma estratagema.

—Ay, ay!... exclamá, sentint lo pes del bastó y tornántmel ab significativa coqueteria, jo deya...

—Com no te seny; vaig fer al rébrel, tot acariciantlo ab jovialitat... Y demostrantli ma gratitut ab un compresiu gesto afegí:—Suposo que me 'l dispensa.

Per tota contestá 'm fixá sos ulls com esclamant: «Potser d' altre modo.»

Cinch minuts després baixava un dels vidres de la portella, tot preguntantli ab ansietat, á fi d' atraurem sa simpatía:

—¿No la molesta pas l' ayre?

—A mí? No senyor...

—Com á vegadas un petit descuyt pot ser l' origen de graves malalías... y 'm doldría molt que la salut de vosté...

—Gracias... ¡Tanta amabilitat!... ¡me confon!...

—¡Quí tot s' ho mereix no pot estranyarhol—

Y al objecte de formalisar nostre diálech afegí desseguida:

—Crech que vosté y jo 'ns hem vist alguna altra volta..., si no m' enganyo á ca 'n... cóm ne diuhen?...

—A ca 'n Serra?

—Just.

—Son los meus tios... allí venen... á l' altra banda... Com eram tants que preteníam aquest vagó... y hem pujat á la desgabellada...

—Lo qu' es á n' aquesta hora...

—Hi puja cada festa á Sant Gervasi?

—Jo li diré fins avuy ho feya de tant en quant... ¡com no m' ofería cap alicient prou tentador!... mes d' aquí endevant... penso, prometo no faltarhi, vaja!

—De manera que demá...

—Te rahó que també... Oh! sí, demá tindrè la satisfacció de saludarla de nou... donchs miri; no contava ab semblant ditxa.

—De veras?

—Com li dich...

—S' hi passa bé la estona á Sant Gervasi...

—Ben acompanyat...

—Vosté ray, hi acuden tantas noyas... y no deixa d' haverhi de prou macas...

—Ja me 'n vaig convencer al topar ab vosté per primer cop...

—De sério?...

—Pot escassejarme algun sentiment, no ho nego; pero li asseguro que 'l de la bellesa no tinch d' envejarlo...—

Una dona trencá nostre diálech atravesant per apoderarse de la portella á fi de baixar més aviat.

Son vano 'm serví d' excusa per referlo.

—Sab que té una joya d' art?...

—Ab aquest vano?...

—Vol permétre...

—Tinga. Es un regalo d' un senyor... un parent que vingué d' Hong-Kong... ¿qué li sembla?...

—Magnífich present...

—Si fos un altre objecte 'l posaría á sa disposició; mes com aquest... no li es propi... y qui sab?... potser lo comprometria ..

—Si fos ab sa propietaria, cregui que...—

No sé com anava á acabar la frase; lo que sí recordo es que de cop sotraguejá 'l vagó, pará 'l tren y en la confusió que hi ha á tota arribada 'm caygué 'l vano de las mans.

—Qué s' ha trencat?—esclamá ella conmoguda.

—No es cosa... una branilla!...—vaig fer revisantlo ab ansietat...

—Una branilla?...

—Que jo demá li portaré arreglada...

—No, no cal... Precisament...

—Si desconfía de mí...—vaig replicar tot allargantli ab prou greu lo vano.

—Oh! de cap modo; mes com á casa...

—Conservaré una memoria seva, entretant... Vosté, ja s' excusará... Per un dia!... además jo...—

Y com en aquell acte se sentí la veu de sos tios cridantla per juntarshi, nos apretárem la má d' una manera afectuosa tot citantnos á ca 'n Serra per la tarde següent.

*
*
*

L' endemá molt més dejorn que de costúm, vaig sortir de casa tot consultant imaginariament l' *indicador* de ma memo-

ria en busca del més bon, del més espert, del més hábil adobador de vanos.

Tots m'acudiren al cop sens particulars preferencias: lo del carrer d'en Quintana, 'l de la Lleona, 'l de la Baixada de Santa Eulalia, 'l de la Devallada de Sant Miquel, 'l del costat de Sant Cristófol, l' antich del carrer de la Palla... tots, tots los que indispensablement exhibeixen per mostra de son *art* ó la rebregada sombrilla tricolor que 'l sol, la pluja y l' ayre modifícan á sa manera, ó l' extés y encarcerat vano qual país continuament transforman tots los xicots del vehinat á copia de pedradas, ó 'l llarch, enterch y arrugadot parayguas que s' ostenta de lluny com un penjat á la forca y sols retiran de son lloch d'honor, quan lo vent, despullantlo ab sas alenadas, fa tombar la vista á tot viandant per no fastiguejarse en la contemplació de sas humanals miserias.

Sens direcció, donchs, per no regoneixer superioritat de mérit entre 'ls dedicats á la honrosa industria d' adoba-vanos, vaig entrar en la primera botiga que vaig topar en ma ruta pera ferli compendre ab tota urgencia aquella joya del art xinesch, llegítim recort del celest imperi y penyora d' agraciada companyera de viatge, que jo retenia en l' infern de mon *chaqué*, tant per trobarse més aprop del cor, com per guardarla ab tota seguretat.

En un recó de botiga, assegut en un tamboret de tres peus y treballant ab llum artificial sobre una post farsida de tota mena d' eynas, vaig ensopegar á son duenyo.

Era un home en apariencia campetxano, de bona edat, que duya pantalons amples de tela crua, elástichs ab floretas, devantal ab vias blavas, ulleras ab montura de ferro, un de quals vidres passava d' escarbotat, y un casquet rodó que havia sigut vermell, allá per sa joventut, quan encara servia tota sa adamascada pessa per pluvial de la parroquia.

Picant ab son martellet sobre 'l cargol engalzat á la post y sens fer cap moviment significatiu, va contestar á mon repetit salud ab un carinyós «seguí, sigui», que vaig traduhir per «fins d' aquí una estona no puch estar per vosté.»

Convensut de que no m'errava, vaig acostarmhi.

—Porto un vano, un rich vano xino que te una branilla trencada y convé que m'adobi ara mateix... Si no fos un compromís, cregui que no...

—¿Ara mateix?... de cap modo... tindrà d'esperarse una mica... Si vol deixármel, aixís que arregli aquest, qu'es d' una senyora que ara ha vingut y 'l vol ab tota pressa, li adobaré 'l seu... ¿Es una branilla no més, eh?

—No més ..

—Li debía caure... y es clar...

—Realment, baixant del tren... com ella...

—Una distracció es tan fácil!... Las noyas... y sobretot quan venen acompanyadas de qui... de qui las floreja... de qui las complau... ¿veritat que hi toco?... ¡També he sigut jove!... També he fet de las mevas!... No s' estranyi...—

Tot aixó m' ho anava contant ab l' objecte d' entretenirme porque 'm fos menos desagradable la estona.

Al cambiar lo martellet per las alicatas 'm guaytá per desobre las ulleras continuant ab son mateix carinyós tó:

—Be... es rossa?... morena?... guapa no ho pregunto... ja suposo que vosté ha sapigut triarla entre 'l pom de las de més rumbo que per Barcelona traquetejan... Per altra part la figura de vosté .. sas maneras .. lo color de sa fesomia... aquesta barba...

—Gracias, mil gracias, vaig respóndreli interrompentlo, enardit per uns elogis que no deixavan d' afalagarme per més que sortissen d' un cervell hont més de quatre llustres hi evidenciaven son pas...

—Pel demás, prosseguí ell ab entonació més formalisada, ma curiositat no l' ha de sorprendre... Com tota cosa, per insignificant que sia, te la seva historia en aquest mon!... No hi ha sino que moltes vegadas s' escriu en forma de romanso!...

Miri, si aquest vano qu' ara adobo pugués enrahonar, de segur que, relatantnos l' incident que va promoure son perfecte, 'ns faríam un panxó de riure á costa de sa propietaria... repari...

No 's fabrica millor género á Valencia... Prou es d' en Colorado!... Lo peu de nácar... las branillas caladas... ¡y quins calats!... ¡quánta delicadesa!... extenentlas... ¿veu?... s' hi llegeix com sí fos trepat ab un cabell d' ángel...

—«Recuerdo.»

—Just; «recuerdo». ¿Qué tal?... Ara guayti 'l país... ribet de punta de seda... fondo de satí blanch... satí de Lyon... paisatge d' encárrech, á la má...

—Es bonich l' assumpto!

—Oh! sí; preciós... Dos que 's citan cap al vespre al costat de la més fonda glorieta d' un jardí, mentres lo senyor de la casa se'n va á fer lo *solo* ab lo meije ó be'l notari... ja!... ja!... ¿Y qué me 'n diu d' aquesta anella d' or subjectada per duas esmeraldas bessonas?... ¿Y de la borla de torsal blanch sense ánima?...

—Lo que es aquest vano prou costa una trentena de duros, prou!...

—Donchs sí, continuá tot plegantlo y agafant una llimeta per acabar l' adob... de segur que si enrahonava descobriria certs misteris...

—Vol dir?...

—Fugi, home!... Se creu que no me 'ls afiguro!... Quant he vist tant dejorn, ab sos ulls endormiscats, sola y ab tantas pressas á aquella senyorassa... perque, vaja, es una senyora... ¡ja la veurá!... Guapa, ben feta, plena, una figura de mages-tat... Sino que hi ha fesomías que ja demostren...

¿M' enten?... afegí, tot reblant un dels clauhets del vano...

Com deya, donchs, no tinga por que m' equivoqui de gayre, no... Escolti... ¿No hi hagué ball la nit passada... sí, un ball de luxo?... particular... Afiguris, donchs, que aquesta dona te un marit que no está per balls perque sap que cada cop, en sortint del ball, se'n te d' anar á la casa d'empenyos... Donchs imaginis qu' ella vol, millor dit vol, li convé á tota costa l'anarhi... y pensis que dos nits avans, al temps de *retirarse*, han tingut la següent conversa:

—Pero tu be saps com estém? Be saps que 'ls medis!...

—Pero home, cóm vols trovar los medis sens relacionar-te?... Que vull anarhi pera ballar?... Además, com, passat d' alguna friolera, no necesito fer cap gasto...

—Qué vols que 't diga!... Y encara que pugas estártén, ¿cóm me presento jo?... No tinch *frac*, los pantalons lluentan, lo barret se 'n va...

—Pero com las Roviras s' han ofert per acompanyarme...

—Ah, sí?...

—Es lo que 't deya!... Sino que tú...

—Be, dona!

—Quedém, donchs...

—Qu' ananthi ab las Roviras y prescindint de gastos...

—Frioleras, no més... Ah!... y un vano... aixó sí, voldria que fos un vano que competís ab lo que porta la marquesa de Roca-pelada... Vejám com te portarás...—

Surt de casa 'l bon marit, compra 'l millor vano que trova per accontentar á sa muller, li encarrega que procuri conservar-lo... y al cap de set horas, de resultas d' una empenta que rebé sa propietaria tot ballant l' últim galop... cau aquest petit moble que are repico, desllorigantse tota la ossera.

¿Ho entén are? me preguntá, buscant la capseta pera colcarlo.

—No te tanta historia 'l meu, vaig fer...

—Be; no vull saber pas...

—No, no; si vaig á contarli... Es tant senzillot lo fet!... Ja veurá...

—Una branilla trencada m' ha dit, oy?

—Just, una branilla trencada. Vaig á donarli... vaig á donarli...

Com dich es poca cosa 'l fet.

Veníam de S. Gervasi en un mateix vagó.

Jo l' havia vista tres vegadas; pero á la primera ja n' estava enamorat... Com te uns ulls grossos, esqueixats y negres, molt negres... unas sellas... ¡quínas sellas! tupidas, com un vellut; arquejadas com una nau; foscas més que la nit; la boca, remenuda... remenuda y bufona com una atmetlla del Priorat... las dents, miri, tant petites, iguals y blanques, que al desplegar sos humitosos llavis aparentan dos coros de serafins alabant á Deu... lo nas... En fi, per no molestarlo...

—No cal, no cal...

—Enamorat, donchs, com n' estava, vaig entrarhi en conversa, valentme de tots aquells recursos que s' ocorren en calsevol viatge y que vosté ja 's pot imaginar...

Un d' ells, per cert ja prop de Barcelona, fou aquest vano. Alabantli, entregántmel y contemplantlo, varem arribar á la estació.

—Ditxós d' aquell que guarda tal memoria.

—Si fos un altre objecte 'l posaría á la disposició de vosté...

—Li agraeixo la distinció.

—Com es tant amable!...

Ja 'm pot entendre... ab lo tropell de la gent al baixar del

cotxe y distrets en cambiarnos las amoretas, va cáurem lo vano de las mans... y...

—Com vosté l' havia trencat...

—Vaig comprométre'm á adobarlo.

—Calli, calli! digué de cop, tot guaytant per la vidriera; ara ve la senyora de que parlavam... la d' aquell vano...

—¿La d' aquell vano? vaig fer, y, regoneixentla sorprés, ¡si es la meva mare!

—¿La seva mare?—

En aquell moment entrá.

L' adoba-vanos, fent temps pera retornarse, simulava que busqués alguna cosa per dessota 'l banch. ¿Tú per aquí? va preguntarme la mare, estranyánten.

—Per un remendo, vaig contestar.

—Me 'n ha passat una, continuá dirigitsem. Figurat que ahir al vespre 'm portan lo vano de ta cosina, lo vano de núvia que li ha regalat sa neboda... Després de véurel anava á desarlo, quan ta germana petita me 'l demaná. «Que 'l tren-carás,» «que tens malas mans.» Mes per no sentirla ploriquejar tota la vetlla, vaig donarli. Jo no ho hagués fet. Ara me 'n penedeixo! .. Tot mirantse com una dona... ¡com pesa tant aquest vano!... bon xich avans d' obrirlo ja n' havia fet estrel·las... ¡Oy que n'hauré de comprar un de nou!... Com se casa dissapte... y no se 'n troban d' aquets...

Be ¿qué tal, com ha quedat?... va preguntar al adoba-vanos, que de tant avergonyit no gosava móures d' aquell lloch.

—Aném, home, vaig exclamar tot acostantmhi per animarlo... ¿Se creu que no me'n faig cárrech?... Tingas per dispensat, home, tingas per dispensat... Es una mala arma la malícia; mes quan no te premeditada tendencia!...

—Donchs, qué t' ha dut aquí? continuá la mare.

—Aquest vano!.. vaig fer trayéntmel de la butxaca pera ensenyarli.

—¿Cóm ha vingut á tas mans?...

—¡Es xino! digué l' operari, tot acostantse.

—Y llegítim! vaig afegir jo ab orgull.

—D' ahont l' has tret! torná la mare.

—¡Cosas de joves!... exclamá 'l vell, afegint: No 'n corran gayres de tant bons... Ab las figuras de roba de seda tant ben

retalladas, primorosament afilegranat lo peu y fet ab pessas de fustas aromosas; las duas branillas de devant com esmaltadas; de llampants colors son decoratiu y abigarrat fondo, y que 'ls personatjes dugan tots solta y tant bonicament miniaturada sa careta de marfil... ja li asseguro qu' escassejan ja!—

De cop l' adoba-vanos, tot retornant lo seu á la meva mare, me 'l arrepassá de las mans, lo contemplá una bona estona ab escrupulosa detenció, me mirá de fit á fit per dessorbre las ulleras y exclamá marvellat:

—Ara hi caych!... ¿Aquest vano?... ¡Jo 'l conech aquest vano! Oh! sí, sí; no 'n dupto!... Venint de S. Gervasi?...—

Y acostantse al cel-obert de la botiga, cridá desafortadament:—¡Lluiseta! ¡Lluiseta!—

Al apareixer la Lluiseta, vaig quedarme del tot desconcertat.

La Lluiseta no era altra que la noya del vagó.

—¿Qué tens?... me preguntá la mare.

—Coneixes aquest moble?—digué l' adoba-vanos á sa filla.

La noya va guaytarnos á tots d' un á un, va enrogirse de galdas ab perceptible graduació, y, abaixant sos ulls á terra, pausadament y temerosa exclamá al cap d' un rato:

—Es lo de la mare.—

* * *

Vuyt mesos després m' esqueya en companyia de la meva mare á casa'ls pares de la Lluiseta, á qui jo ja anomenava per «ma xícota.»

Era 'l dia del seu sant.

Ab aquest motiu las dus mares volgueren sorpéndrela, fentli un regalo que li fos agradable.

—¡Lluisa! ¡Lluisa!—li digueren al sortir de l' arcoba, mitj empolaynada.

Y allargantli duas luxosas capsetas que contenían los dos vanos d' aquesta historia exclamaren al mateix temps:

—Te, mentres no 'ls ridiculisi las capritxositats de la moda, vetaquí tos vanos.

JOAN PONS y MASSAVEU

PLANY D' AMARGURA

Consolatrix affictorum.

Me diuhen, ¡y ho crech be! Verge María
que Vos sou lo consol y l' alegría
dels qui, exilats, amargament plorám;
qu' en Vos, troba 'l mortal son dols refugi,
que no hi ha mal que á vostre albir no fugi,
que tot, per Vos, de Deu, ho alcansám!

Quan ella, l' amor meva, agonitzava
y en quietut, tot sanglotant, plorava,
sa vida, per la meva, us demaní...
¡Perdó! ¡perdó!: tal volta ara blasfemo
y fins, d' aixó pensar, tremolo y temo...
més ¡ay! ¿per qué, per sempre la perdí!...

¡Per sempre!... ¡Sempre!: mon pensament s' ofusca
é inutilment indaga... cerca... busca
y á sí mateix pregunta 's: «¿qué faré?
¿M' enfonzaré en l' abím hont no hi es ella?
¿S' haurá per sempre fos aqueixa estrella
que va brillá' en mon cel?... ¿Hont aniré?...»

Y si ella se salvá... ¿cóm duptaría
de son amor per Vos, Santa María,
quín Nom gravá en sos llavis y en son cor!
Y si ella se salvá... ¿per qué morirme
no deuré fer, oh Verge, y deixondirme
en los seus brassos ab etern amor?...

.....

¡Pietat de mí!: ¡la soletat m' espanta!...
Es joh, Deu meu! per mí, massa amarganta
l' anyoransa crudel en qu' ara estich:
¡Ni 'ls fills,... pobrets, en mon dolor m' animan!...
Los condempnats á mort... sempre caminan
al cadafalch, sens esma y cor mustich!...

JOSEPH M.ª VALLS Y VICENS

Febrer de 1897.

CONTRAST

Dins la cambra tothom plora
que ha finat lo tendre infant,
tot un devassall de llágrimas
pobres pares van plorant;
la mort ha brandat sa dalla
y no ha dat lo cop en fals.

Mentrestant de part de fora
las distressas van passant,
tot son crits y rialladas
cantarellas y trasbals.

Los que més esvalot mouhen
son uns que van disfressats,
portant per caps, calaveras
y per vestits llensols blancs!...

Al carré' ab la mort fan mofa
folls de pler, esperitats;

ab la mort tothom hi plora
dins la cambra del albat.

Trist contrast d' aquesta vida
exacte y fael mirall,
¡que sovint, sovint se trovan
vora 'ls plahers los pesars!...

LLUÍS TINTORÉ Y MERCADER

TOT L' ANY

(ÍNTIMAS)

MARS

Los marges dels camins de las masías
s' han cobert de violas en pochos dias;
com lo primer senyal de primavera,
lo mes passat va obrirse la primera;
avuy n' hi ha á milers; la margenada
quina flayra que don de matinada!...

Cad' any, quan la natura se desperta,
somriu, y 'ns porta una viola oberta.

L' ametller ha florit. ¡Qué delicadas
son eixas flors de rosa y neu pintadas!
Ab la brisa més lleu, totas tremolan,
per poch que aprete 'l vent, ja se desfloran
Al mitj del vert del camp, que bé 's repara;
quina nota més pura, tendra y clara!...

Quan de la mort torna la terra en vida,
dona ab un bes al ametller florida.

Per la primera flor, no es poch potenta
la ratxada de sol que la sustenta!...
Mes si ve una glasada massa forta,
la viola no's bada, y queda morta!...
Y si ve una gelada enderrerida,
se glassa l' ametller, y... adeu floral!...

Ab mí ha passat igual, oh, vida meva;
la causa ets tu, mes no es la culpa teva.
Cad' any rebrollan ametllé y viola:
la brotada del cor es una sola;
en mon cor hi va neixer l' alegría,
la esperansa, la fé, tot hi floría!...
Totas aqueixas flors tú vas plantarlas;
després vingué 'l mal temps y va matarlas.
Y glassada en mon cor tanta quimera,
ni te flors, ni perfums, ni primavera!...

F. GIRBAL JAUME

LO RETRATO D' EN BIELÓ

CUENTO DE MA TERRA

EN Gabriel Mas y Mas, que 'ls barquillers y pescadors del port de Barcelona anomenavan familiarment Bieló, era un xicot que tant aviat agafava'ls remes com lo timó y 'l mateix se carregava á coll un cabás que un sach com airosament se lligava la corda d' espart per arplegar á la sorra las xarxas de pescar ó barar las barcas que pera lo mateix los hi servían.

De des qu' era molt noy qu'havía donat ben claras senyals de son instint mercantil, de son esperit económic y de son amor estremat á lo qu' era dels qu' era dels altres. Deixava redolins als noys que queyan en sas tendras urpas al interés del cent per cent diari, ab la garantía d' un llibre, uns elásticos, un mocador ó altra cosa que de molt excedís al valor de la cosa deixada; s' estimava més lo ferse ab xicots de menos anys qu' ell, de menos forsa y habilitat quan s' empescava algun negoci, y ab tal de sortirse ab la seva aguantava resignat y pacient las burlas y 'ls insults dels seus companys y no dich amichs porque may ne tenía.

No va poguer may donarse compte del concepte de la moral, pero sí dels cástichs que imposan las lleys. Buscar sortidas pera fugirne, rodeigs pera evitarlas y refinaments pera trencarlas va ser la norma de la seva activa y trevalladora existencia.

Ja de noy sabia utilizar las deslluhidas monedas de plata

falsas, donantlashi apariencias de bonas ab l' argentviu d' un mirall trencat y encara era xicot que ja coneixía l' us de la llima y del aygua fort pera rosegar las monedas d' or, per més que, prudent y desconfiat, encarregava á un altre la feyna de ferlas corre.

Ab tant bonas disposicions y tant refinadas habilitats, se va embarcar lo nostre home quan se trobava frech á frech dels vint anys, que havían sigut ben aprofitats, en un bergantí negrer que ab patent pera la Habana va sortir de Barcelona, cap al golf de Guinea. Comensava'l sigle XIX y ab ell lo comers en gran escala del *éban*—com deya en Bieló ab afectat pudor mercantil—entre l' Africa tropical y la Isla de Cuba, tráfech que va contribuir en gran manera á fer creixer la fortuna de molts families que ab lo temps nos havían d' enlluernar ab la brillantor dels seus escuts.

Gracias á n' aquest lucratiu negoci y á altres no menys etzarosos y repugnants, don Gabriel Mas y Mas va tornar á Barcelona, passada la guerra de la independencia, convertit en opulent *americano*, com acostuman á anomenar á Catalunya y en altrás comarcas d' Espanya als que tornan ab diners d' América.

Ab un gros capital, ab bonas unsas d' or, sense faltas ni mimvas, que va colocar á interés usurari, eludint ab manya la lley de la tassa que allavors encara regía, va creure que pera ser persona de respecte, digne del apreci y consideració de la gent no li faltava més que un bon sastre, una casa gran y casarse ab una senyora principal. En lo primer va topar ab una dificultat que'l va tenir molts dias capficat y sense resoldres; los sastres bons eran cars y ell, tant mesquí de mena, no hi havia manera de que s' acomodés al preu dels vestits. Al últim se va valguer d' un fadrí sastre que á estonas treballava d' amagat del seu principal, qui, conformantse ab lo gust del parroquíá, li va fer alguns vestits tant llampants com ridículs. En quant á la casa, la va trobar espayosa, antiga y á complerta satisfacció per lo barata, adquirintla á carta de gracia d' un noble que s' havia arruinat ab sos patriótics donatius durant la gloriosa guerra contra 'ls francesos.

Enlestits aquests assumptos, se doná ansia á buscar una dona de familia principal y, sens fixarse gayre en la joventut ni en la hermosura ni en las cualitats morals, pensant no més

que ab los cuartos—segons deya—va aparellarse ab una pubilla que era tant sortosa per la fortuna com desgraciada per la naturalesa, ja que á més d' espatlluda, ab galtes de pa tou, ab la mirada atravessada y un xich ranca, era tant menuda y tant regrossa que tirava més á fardo que a persona. Aquesta pobra criatura, al any de casada va perdre la vida al donarla á un fill, quina arribada al mon de tal manera va omplir de goig y alegría 'l cor d' en Bieló que no li quedá lloch pera sentir la mort de la mare; lo dot quedava á casa.

Casi be doblat lo capital; ab un hereu del nom y del patrimoni, y perduda la afició als negocis, al cap de quaranta anys de continuat treball determiná l' ex-negrer realisar aquells y tantsols consagrar-se á arreconar aquell fruyt tant ben treballat de las sevas proesas. Pero com ab aixó no n' hi havia prou pera calmar la febra del seu carácter actiu y empenedor y en alguna cosa tenia de distreure la imaginació y cansar lo pensament, va caure en la mania de molts richs improvisats: en presumir de noble.

Un rey d' armas, per una cantitat ja avans regatejada y convinguda, va treure en net l' ilustre ascendencia del antich pillet de platja, qui, donant per bo l' arbre genealógich, va afegir la particula *de* als seus apellidos y desde alashoras firmava «Gabriel de Mas y de Mas». No satisfeta encara la seva vanitat, va declararse realista intranzigent, y en premi dels seus serveys, consistentes en delatar á lliberals, va obtenir de Calomarde lo títol de Baró de Mas.

—Soch lo fundador—se deya ell mateix—d' una casa tant ilustre com opulenta, la que 's perpetuará de pares á fills, enfortintse més y més son llinatje á cada anella de la cadena, y á mida que transcorri 'l temps, lo recort de la meva persona ha de mereixer major respecte y admiració de la posteritat.

Fetas aquestas reflexions se li va ocorre que no tenia cap retrato, y ab lo desitj de llegarlo á la gratitut dels seus descendents, va encarregar á un pintor que 'l trasladés á la tela.

Era l' artista de poca conciencia y má barruera y tant es-talviador de mena, que va volguer aprofitar la tela, lo bastidor y 'l march d' un retrato al oli que figurava entre 'ls mobles adquirits per en Bieló al quedarse ab la casa del noble arruïnát. Hi consentí de bonas á primeras l' inflat baró, que ab tot y 'l títol conservava la miseria y mesquinesa de sos mi-

llors temps mercantils, y 'l pintor, després de rascar la tela, portat del afany d' escatimar lo gasto, va fer lo retrato á la cola completantlo ab dos capas de barnís.

Aquesta obra d' art coberta d' una glassa de seda que la resguardava del borrhím y de las moscas, va ser per molts anys lo principal embelliment en la sala d' aquella casa senyorial.

Al cap y al últim lo diable que per un excés d' escrúpol no s' atrevía á endúrse en Bieló, va decidirse á llensarlo d' aquest mon, tirantlo á cops d' escombra á las calderas del infern.

Lo segon baró, de natural tant faustuós y pródich com mesquí y avaro havia sigut lo primer, al véures amo d' aquelles grans riquesas va posar la casa ab extraordinari luxu, y al procedir al cambi del parament antich va fer que penjessin en un passadís lo retrato de son pare, que, trasladat més endevant á un pati, va servir de puntería á la pilota del que havia de ser tercer baró, fins que, brut, trencat y plé d' estrips, va anar á parar á un recó de la golfa, d' ahont al cap de molt temps, venuda la casa de Barcelona, aná á raure junt ab altre trastos vells á una masía, despullas del grandiós patrimoni del traficant de carn humana.

Lo fill, mogut del esperó de la vanitat de semblar més rich, va deixar de serho, y 'l net, ab la boja esperansa de salvar son empenyat patrimoni, de la ruina, la completá en lo joch.

Aquella familia ho havia perdut tot, fins lo títol nobiliari; perque sobre 'ls drets als honors y mercés hi ha 'ls de l' hisenda, quin tribunal, que no té pietat, no 's fa ab la pobresa.

* * *

Un dia d' hivern de 1877 anava jo á caball desde la vila de Castellar del Vallés á Sant Llorens Savalls (encara no estava feta la magnífica carretera que uneix avuy á ditas poblacions) quan, al caure la tarde, haventme perdut en mitj de la espesetat d' un bosch, me vaig trobar en una amagada y estreta vall qu' entre duas altas montanyas d' espadadas y rocosas vessants deixavan pas á las rundinadoras ayguas d' un torrent.

Vaig resoldre seguir per la vora pedregosa del mateix, puig que no descubría cap camí, y á mida que avansava més trencat se tornava 'l terreno y més gran mon rezel de que la nit me sorprengué en aquell pera mí desconegut paratje, perque

ni 's vey a lloch cap casa que 'm pogués donar aculliment, ni ànima viventa que 'm guiés pera trobarlo.

Espessos núvols vermellosos y de color de plom tapavan lo cel; l' ayre humit, fret y que 's ficava fins al moll dels ossos, encaixonat en la vall, bufava ab forsa; alguns borrallons de neu gelada me fuetejavan la cara, y las mostrás de forta tempestat se juntavan ab la certesa de la nit que venía.

Era en vá pensar en tornar enrera y exposat seguir endavant, perque, estrenyentse més y més la vall fins al punt de convertirse en coll, no deixava altre espay que aquell per ahont corrían las ayguas del torrent. Vaig deturar las riendas cavall y 'm disposava á tornar enrera, quan en l' altra banda del torrent vaig sentir soroll llunyá, y, alsant los ulls, vaig veure á un home que 'm va semblar un treballador de la terra, montat com una dona á una mula de llaurar, qui á grans crits m' ensenyá 'l lloch per ahont, atravessant lo torrent, trobaría un camí. Vaig seguir lo seu consell, y al cap de poca estona me vaig juntar ab ell que ab bona voluntat y glollers cumpliments se 'm va oferir per guia fins á la casa de pagés de més aprop, perque sols fent tres horas y caminant seguidet no trobaría cap poble.

Quan se feya nit vam arribar á la porta de la masía ahont esperava trobar hospitalitat per curtas horas. Era un gran casallot qual fatxada d' obra y de pedra picada en las cantonadas y en las portas y finestras, donava testimoni ben clar de las malesas del temps y del abandono dels homes, puig á trossos estava esquerdada y sense altres mostrás del arrebossat ó de adornos á las parets que 'l rellotjé de sol, tant comú en las masías de Catalunya, encara que mitj esborrat y brut y ab l' agulla trencada. Las vígas de la teulada vensudas pels anys y las goteras y la podridor y 'ls corchs fill de tot aixó, feyan panxa cedint al pes de las teulas. Vidres no n' hi havia en las finestras y en moltas hi faltavan los porticons y fins los marchs. L' interior per son aspecte de desgavell y de pobresa se trobava si fa ó no fa com á fora. No més la cuyna, encara que en mal estat, reunía fins á cert punt la condició d' habitable; era gran y espayosa y en lloch preferent s' hi vey la grossa campana d' una llar; sota de la qual cremavan ab prou treball y espurnejant bossins de fusta humitejats encara de la pluja, qui no feya gayre havían sigut arrencats d' alguna finestra y

trossos que semblaven de trastos vells que per haver sigut pintats llensaven una mena de fortor inaguantable.

La família que s' estava en aquella ruïnosa masía, composta d' un marit y muller y un noy d' uns set anys, me va acullir ab més fredor que afecte, no per falta de bon desitj de part seva, sino, com vaig veure totseguit, per lo natural enconyiment d' aquells que 's troban faltats de medis ab que atendre á la hospitalitat y posar remey á necessitats de moment, Consistí 'l pinso del meu cavall en un grapat de palla de blat de moro que havia sigut de la darrera máfega de la casa y á mí 'm van oferir per tot sopar un plat de farinetas y un tros de pa sech y negrós.

Venuda la masía en subasta judicial pera pagar acreedors, aquella era la darrera nit que la disfrutavan sos antichs amos, que s' estavan callats y moixos al voltant de la llar mentres jo acabava mon pobre sopar.

De sopte, veyent l' home que 'l foch s' esmortuhía perque la llenya cremava malament, va cridar, girantse á son fill.

—Noy, ves á la golfa y baixa estellas.—

Lo noy va obehir y tornant desseguida ab un cuadro que semblava pintat al oli, vell, estripat y fet malbé, va dir:

—Pare, ja no hi ha res més que aixó.

—¡Ah!—exclamá l' home.—¡Lo retrato del meu avi don Gabriel de Mas y de Mas! Arrenca la tela, guarda la darrera reliquia de la familia y tira 'l bastiment al foch —

Va fer lo noy lo que li havia dit son pare y 's va quedar adormit á la vora de la llar tenint la tela á la má.

Lo barnís d' aquesta va comensar á estovarse á la acció del foch y, desprenentse la pintura *á la cola*, va enmascarar los dits del noy.

Se completava la liquidació d' en Bieló.

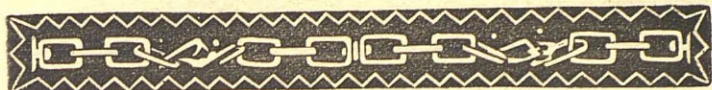
—¿Qué tens á la má?—va preguntar la mare.

Lo noy va despertar sobressaltat y, deixant anar la tela y mirantse las mans plenas d' aquella materia greixosa y fumada, va dir.

—¡L' enmascara del avi!

De la grossa fortuna del negrer no 'n quedava res més que 'l compendí y resúm ¡una taca!

NILO MARÍA FABRA

LA BATALLA DE LEPANT

(Simbolisada per la imatge de Nostre Senyor Crucificat que's venera en la Catedral de Barcelona.)

I

SELIM

Més d' un sigle que rublerta
Assia de tendres llorers,
la mar de naus té coberta
y Europa guayta desperta
com coloma 'ls esparvers.

La Mitja-Lluna envejosa
somnia gesta immortal
qu' en son front diadema posa
y li dona 'l ceptre real
d' Italia, d' Italia hermosa.

Selim al combat atía
host inmensa com arena
y á son orgull l' encadena
y ab son orgull desafia
lo mon que son nom omplena.

La cristiandat aterrada
 y ab menys forsas que Selim,
 ovira invencible armada
 que intenta d' una gorjada
 sepultarla al negre abím.

De la sort inexorable
 veu despenjar sa fortuna,
 y la armada formidable
 enlayra la Mitja-Lluna,
 la Mitja-Lluna indomable.

Pero cega en son desvari
 la sultana desinvolta,
 no observa en la blava volta
 lo signe que del Calvari
 un arch d' esperansa solta.

Enfloc a ab sos raigs d' argent
 son companyó, corb alfanch
 y li apar soptadament
 lo mar, avans transparent,
 tenyit de porpra, de sanch.

II

Pío V.

Com áliga capdalt emprén volada
 soberch mahometá
 y oblida que lo llamp de dextra irada
 lo pot esbossiná'.

L' Occident vol fer seu y un cráter d' odi
 contra ell furiós encen
 y contra la creu santa, son custodí,
 que los brassos exten.

Si á passas de gegant de l' Islam l' hidre
 va l' imperi engrandint,
 un hom trossejará sos caps com vidre,

y est hom es Pío quint.
Son talent y valor, virtud, fé vera,
sobrepujan á tot;
y si per rahons d' Estat prímpceps no espera,
més qu' ells la oració pot.
Li basta 'l cor altívol de Venecia,
d' Espanya 'l Rey august;
únich monarca que respon y aprecia
al pontífice just.
Ardua empresa escomet, l' estandart porta,
surant lo bon acort
y sens treva combina, prega, exhorta,
per assolir la sort.
La flor de la noblesa italiana
acut ab braus capdills;
y d' Eularia, d' Eularia catalana,
esbart d' heróichs fills.
La Católica-Lliga d' ardor plena
augura triomt segur,
y ja diu á Selim sota la antena:
«Pot més Pío quint... que tú.»

III

SICILIA

Bandadas d' aus marinas
blanquinosas gavinas
arriban á Sicilia en la tardor:
aixís bravas galeras
de las flotas guerreras
hi van á reunir-se ab germanó.
Hermosejan la costa
flayrós herbey y brosta,
palmerars y murtreras que nodreix;
y en la platja 's veslluma
de l' ona blanca escuma
com cinyell primorós que la embelleix.
Sicilia está de festa
y mir' la escuadra llesta

que 's disposa imponent ferse á la mar:
 y 'l ventíjol dolcíssim,
 suau alé del Altíssim,
 las velas impacient comensa á inflar.
 Contempla embadalida
 la jovenesa ardida
 del que vencé en Granada al moro astut,
 del héroe incomparable...
 en Joan d' Austria, implacable
 flagell d' infaels y de la Iglesia escut.
 Per tot arreu la fama
 al jovencel aclama
 generalíssim dels estols de naus;
 y en Requesens y en Doria,
 de pericia notoria,
 sos consellers li son y companys braus.
 També vorer á l' illa
 en Colonna acapdilla
 las naus del Papa, ninas de sos ulls;
 y en Barbarigo esmenta
 que ab sa escuadra valenta
 Venecia 'ls elements no tem ni esculls.
 Dret á Mesina vola
 ab la flota espanyola
 marqués de Santa Creu, Alvar Bazan;
 y no manca en amura
 un raig de gloria pura
 del ceptre que mitj mon no li es prou gran.
 Ja 'n fa prest descoberta
 Cardona ab gent experta
 colcant naus de Sicilia com corcers;
 y dú al tornar la nova
 de que á Lepant se trova
 nombrosa armada d' arrogants guerrers.
 L' enemich no 's te en compte,
 y 'l crit de «lleua» prompte
 los cors com un sol cor mou contra 'ls ruhins;
 y 'l ventíjol dolcíssim,
 suau alé del Altíssim,
 fa lliscar las galeras mar endins.

IV

BATALLA NAVAL

Las illas Curzolari velera armada enronda,
bandada de gavinas que 's posan á llur peu;
y allá á Lepant ovira la que amatent deixonda
lo raig de Mitja-Lluna per eclipsar la Creu.

Doscentas y vuytanta son las galeras bravas
y cent vint mil lo nombre de barbres otomans (1):
Alí-Baixá comanda, del fatalisme esclavas,
las rassas que Mahoma rebat contra 'ls cristians.

Doscentas tres galeras pomposas com navilis
ab vint y vuyt mil homes la Santa-Armada té;
peró no 's descoratja, ni cerca humans auxilis;
confía en la pregaria que es filla de la fé.

—Galeras gegantinas y host d'héroes ¿quí us espera?
—Joan d' Austria. —Alí contestá: d' un cop hauré acabat;
puig, jo só robust cedre... — Jo só débil palmera,
Davít que ab fona y pedras vinch contra vos, Goliath.

Com feras famolencas sortint d' espés boscatje,
s' aguaytan ab rancúnia, s' enjegan rost avall,
s' atansan, abrahonan, bramolan de coratje,
fins qu' una resta duenya de pedregosa vall.

Aixís moresca armada y la de Crist, totduna
l' impuls d' odi y venjansa no poden contenir;
ja avansa la otomana formant la Mitja-Lluna,
per véncer la cristiana que vol al turch occir.

Dispostas las armadas en ordre de batalla
y avans que la distancia d' abdúas sia breu,
cristianas naus arboran qui exércits avassalla,
qui 'ls elements governa: la magestat dé Deu.

En la popa brilleja la imatge de María
tenint la mar per peanya, per trono núvols d' or,

(1) Serra y Postius, Epit. hist. pág. 324.

per llantia del santuari la clara llum del dia,
per fills... héroes que 's postran devant del Salvador.

Com rosada abundosa de transparentas perlas
los concedeix lo Papa tresors esperituals;
puig, erissats de ferre, sent del seu cor esberlas,
conquistan ab llurs vidas las glorias inmortalas.

Si en nobles pits covava valor irresistible,
ara ab furor hi esclata sens témer cap perill;
sino 'l perill que escape al cassador terrible
la cobejada presa que fuig del arma albrill.

Mes, la hora que trigava, ja arriba: l' host ferrenya
devali sagrada insignia s' aixeca com lleó;
retruny la canonada, Joan d' Austria ha dat la senya,
y 'l mar ne tindrà un altre de foch y destrucció.

Sis galeras cristianas ab rápida embestida
ja donan bona mostra de ser de brau casal:
la mitja-lluna escornan y arreu ne feya crida
que basta á las arestas lo buf de fort mastral.

De cada banda vessan torrents de foch y ferre
que 'l mar pregon revoltan y tan l' ayre extremir;
y fins que sort variable la forsa d' una aterre,
las naus serán fogueras; Lepant un cementir.

Guerrers, pilots que bregan sovint ab las tempestas,
no esguardan la potensa del turch ab greu rezel;
sino la fumarel-la que agombola á llurs testas
tenint lo sol propici y en popa 'l vent fidel.

La cristiandat unida com en lo tronch la escorsa,
en esperit los ayda, 'ls ayda ab la oració;
y la geganta empresa de la oració ab la forsa,
alcansa del Altíssim socors y protecció.

Los ángels de bonansa del mar n' han fet llacuna,
del vent, carro qu' enmena lo fum als otomans,
del sol claror qu' enlluherna la macilenta lluna
quan veyja ja arraulida la ensenya dels cristians.

De goig ressona un eco, malgrat vaga cridoria;
lo cor que bat sens treva las gracias dona al cel;
y 'l Sant Cristo de proa, que es símbol de victoria,
lo cos sagrat inclina burlant bala crudel.

Ab més violencia y sanya s' encén la lluyta fera;
aixordador estrépit per tot dú plant y esglay;

potenta artillería retruny per la ampla esfera
y térbol fum endola l' inmensurable espay.

Tres horas de batalla... y lo valor no mimba:
lo noble Barbarigo l' emprén contra Siroch,
la nau li tira á pico, las altras naus estimba
com si titán sobre ellas llansés colossal bloch.

No hi vajas, ardent Etna, ab ta rojenca flama,
que á Roma hi guspíreja volcá d' amor diví,
y en esperit guerreja, al cel socors reclama
y exércits d' ángels logra brandant glavis d' or fí.

Alí-Baixá ab la pensa enterbolida y folla
los ulls escampa encesos com ressecats boscalls.
Siroch no hi es, ni restan galeras de sa colla
y fuig Ucali ab pocas de foch als devassalls.

Frisós la capitana com torb furient despenya,
y á la Real d' Espanya enfonza l' esperó:
no cal dir qu' es salvatje la lluyta que s' empenya,
y l' un atleta al altre li diu: «muyrá m tú ó jo.»

Aixams d' alfanchs sostenen la brega malastruga,
al crit d' «¡avant San Jordi!» hi va esbart catalá;
del turch la capitana ja en Pere Roig subjuga (1),
rendeixla en Çagarriga... y un cap veu rodolar.

Alí-Baixá 's revolca en gorch de sanch y expira:
acer sa dextra empunya com si tingués maneig;
venjansa y extermini encar á dolls respira
y en sas parpellas ruhentas reviu 'l llampegueig.

La mitja-lluna cáune ab l' estandart de popa
y en son indret los brassos desplega excelsa Creu:
d' Alí-Baixá la testa ennasta ardida tropa
y la Real popa enlayra lo més gloriós trofeu.

En Requesens ne vetlla las naus que posá en ordre,
tan hábil en la guerra com sabí en los consells:
ja 'n dona falconada y los d' Alí en desordre
rendeixen la galera que 'l lleó confiá als cadells.

Crit mágich de «victoria» ressona en las riberas;
los ecos repeteixen «victoria» per l' espay:
los turchs matar se deixan, á fons van llurs galeras,
y 'ls fugitiu ne duhen per tot terror y esglay.

(1) Serra y Postius, pág. 326.

Del jorn l'astre 's rebossa, la nit serà mortalla
 d'aquell munt de cadàvers d'encoratjats guerrers;
 y rich bo'í qu'es premi y honor de la batalla,
 las naus omplena á dojo cobertas de llorers.

V

LO SANT CRIST MIRACULÓS

Moisés, mentres lo poble combatía,
 alsava al cel los brassos y vencía
 inmensa turba d'enemichs mortals:
 aixís Pio quint, reunit lo Consistori,
 no cessa de pregar li dó adjutori
 lo Deu de las victorias eternals.

Com monstre enfellonit lo golf udola
 y apar que Etna á torrents la lava escola
 y que 'l reptá Vesubi gegantí.
 La cristiandat ne fa dolsa violencia
 en esperit, y obté sens resistencia
 la espasa flamejant del querubí.

Lo Papa com empés per má divina
 s' aixeca d'improvís y s' encamina
 al finestral que ha obert ab viu anhel.
 Sos ulls clava en lo cel, d'allí devalla
 un raig de llum mostrantli la batalla
 y la derrota ensemps del infidel.

Conmós y de genolls dona al Altíssim
 tribut de gracias y son cor dolsíssim
 com en somni se queda fantasiant.
 Llavors veu al entorn gentils matronas
 cenyint bellas garlandas y coronas
 ab la Victoria espléndida devant.

Bella, esbelta n' es l' una, ab la má aferra
 per los críns brau lleó nat per la guerra
 y amansit de pau dolsa en la abundó.
 Del Adriátich n' es l'altra la regina

y l' encercla la aureola divina
del Sant Evangelista, son Patró.

Mes que totes hermosa la derrera,
d' amor, sabiesa y fé n' es missatjera,
de vera inspiració mare felís.

Modula ab dols accent la veu sonora
y punteja la lira arrobadora
del ángel esplendent del paradís.

Ab palmas y llores sadolls de gloria
devalla de son carro la Victòria
y al venerable ansiá gojosa 'ls dú;
y coloca á sas mans de Crist la imatje
signant del turch la tomba en mar sens platja
y en lo cel d' Occident iris que llú.

—Tantost desapareixen de la estansa
matrona nobilíssima s' atansa
qu' en gentilesa á las tres altrás vens.
«Comtesa—ja li diu—lo Papa 't dona
»efígie que en lo mon no té pariona,
»y es son poder, com sa clemencia, inmens.

»Quiscun any en tal diada, set d' Octubre,
»en esperit mon cor será dessobre,
»com tórtora Barcino hi sia al peu.
»Si en las arts, en industria ets devantera,
»en colre á Deu també sias primera,
»puig qui l' ayma de cor, son cor fa seu.»

La Comtesa del Papa benvolguda,
demana santedat, eterna ajuda
á Deu crucificat, al Rey de Reys;
y destina un altar á sa grandesa
en temple hont creu d'argent serva ab puresa
costums, tradicions y santas lleys.

Venecia enramellada ab pler respira
y la flota ab sas flámulas ovira
qu' en dreturera via torna al port.
La góndola gentil com fletxa vola
y abandona la alegre barcarola
pels cántichs á Madona, son conhort.

Al bes falagador del vent dolcíssim
 la esquadra del Pontífice amantíssim
 va á Italia deslliurada de Selim.
 Del Tíber treu la flor més pur aroma
 y 'l Papa omplena 'l mon omplenant Roma
 qu' es centre de lo gran, bell y sublim.

(1) Lo suau oreig empeny lliscantas quillas
 de magnánima Espanya joves fillas
 com may enjoyelladas las vejé:
 y aclareix llur ensenya astre propici,
 Cervantes alt ingeni, brau patrici,
 qu' en la posteritat rival no té.

De Barcino ne solca mar blavenca
 gallarda nau que onada riberenca
 acosta en alas del amor diví.
 Y cel y terra entonan: «¡Gloria, gloria!
 »al Arbitre Suprem de la victoria,
 »al Sant Crist de Lepant, ¡gloria sens fí!»

† PERE PRATS Y BOSCH

(1) Aquí comensan en l' original, las duas estrofas que foren taxadas per son autor, que segurament no serían prou del seu gust.

¿QUI PAGA?

UNA d'aquestas últimas tardes, venint de pendre localitats per assistir en companyia de ma esposa al estreno d'un drama catalá, del qual jo 'n tenia 'ls més bons antecedents, vaig aturarme una estona devant l'aparador del establiment «al Rhin» atret per lo simpátich assumpto d'una magnífica esculptureta d'en Vallmitjana.

De sobte, ja satisfeta ma curiositat, y mentres decidia anármén, tot dirigint de rellisquentas l'últim cop d'ull sobre una maliciosa caricatura del celebrat Ortego, vaig veure reflexada en lo brunyit cristall del aparador la fresca y rodona fesomia del més competxano de mos companys.

—Cuydado!... vaig fer, sorprenent que l'embadocava una col·lecció de bonichs cromos representant algunas de las més cómicas escenas que s'ocorran poch avans de banyarse. Mes com no sentís ma veu, abstret en la contemplació de cert grupo de ben contornejadas femellas, vaig afegir ja un poch més alt:

—¡Que 'l barquillero s'acosta! ¡Cuydado!

—Allavors, regoneixentme, exclamá totduna, mitj tombantse:

—¡Ola! ¿tú ets?...

Y reprimint una insistenta rialleta que apuntá en sos lla-

vis, sens dubte durant l' espectació dels cromos, continuá ab animositat:

—Oy que més oportunament no podia ensopegarte... ¡Deu te porta!... ja 't deu haver dit la Mercé qu' he pujat tres vegadas los cent cinch esgrahons de casa teva:... y totas envá!... ¿Hont te ficas?... Casi 'm donava per ofés... Sempre fora de la gabia!... Are venia de nou... Com dintre mitj hora hem de reunirnos á cal...

—De reunirnos? . . vaig fer mitj recordantme del drama...

—Si, de reunirnos; pero á cal Estevet... Serem divuyt, noy!... Tots coneguts, amichs ó companys... ¿Quina xefla?... ¡Y quina boyra!... Ah!... res de tractarte com á *pagano*... Si hagués sigut cuesiú de «Sant Bruno...» ja no m' haguera compromés... En Frederich 's cuyda de tot: de tot!... Bon apat!... ¿Vens, eh?...—

Quan vaig sentir que en Frederich 's cuydava de tot, traientme las duas localitats de la butxaca y ensenyántlashi, vaig respóndreli secament:

—No puch.

—¿Qué vols dir ab aixó?...

—Qu' he promés anar á Romea...

—Y no hi anirás.. Ja 'm encarrego d' excusarte...

—¿Cóm s' enten?...

—Aixís.—

Y agafantme pel bras vulgas ó no vulgas, baix pena de ridiculisar-me públicament, va ferme seguir á copia d' estiradas, tot dihentme, mitj atropellant sos mots:

—Oy que renyiriam... y de debó... ¡No faltava més!... Vaig prometre portarhi á tota costa... ¿Per qué m' hauré romput las camas pujant á casa teva?... Per qué are que 't trovol... ¡Ca!...

—¿Pero vols dir qu' ell paga?... vaig preguntarli de cop tot capficat...

—¿De qué t' admiras?... va contestarme.

—¿Qué ha tret la grossa?... ¿Qué ha fet bonas á la banca?... ¿Qué ha heretat?...

—Anem home; no t' ha de venir pas de nou...

Tots sabem de qué viu en Frederich...

La mateixa má que li posa l' escudella á taula li fica tres duros al portamonedas perque se 'ls malgasti á sa voluntat...

—Es dir que...

—Que la dona 'l manté... ¿Per qué s' hi va casar ell?... ¡Per viure ab la esquena dreta!... ¡Com ella va enamorársen com una boja!...

—Pero jo may hauria cregut... qu' ella...

—¿Qué dius are?... ¡Si te unas mans!... ¡Es de las modistas més bonas!... No 't diré més... Fa tres dias la meva senyora, la Carmeta, va durli un corte de fall pera tréuren un vestit... ¡Feya molt temps que me 'l demanava!... ¡M' hi vaig gastar setanta duros, no 't cregas!...

Donchs be; ¿quánts dirias que 'n te d' emparaulats avans que 'l seu?... ¡Y aixó que la recomanació meva!... ¡quinze, noy!... ¿Sabs quant n' hi conta d' hechuras?... ¡donchs una unsota!... ¡y ves contant!... ¡Si guanya 'l que vol!...

Per aixó 's compren que si á n' ell li acut lo capritxo de celebrar son sant en companyia de sos amichs...

—Com d' ella, pel que 's veu, ne fa 'l que li dona la gana...

—La considera com una finca de la qual se n' ha constituït en propietari, sens reparar los medis, ¡inclós lo de la violència, potser!...

—¿Y aquesta dona?...

—Com ha tingut la flaqueza d' enamorársen... Vetaquí explicat tot lo misteri ..

Tot lo misteri de dolor, ey!...

—¡O del que vulgas!... ja veurás... ¿no s' hi conformari ab aquet modo de viure?... ¿No es relativa la felicitat?...

—¡Si diguessis ignorada!...

De cop y tot aixecant lo cap per assegurársen, «ja hi som» exclamá.

En efecte, arribavam á cal Estevet.

Ab tot y que tant m' atreya l' impresió qu' hauria sentit ma senyora al véures convidada per anar al teatre, com me repugnava ferme cómplice ab ma presencia de la reprotxable conducta d' en Frederich, fent un esforç sobre mí mateix per neutralisar tot involuntari escrúpol, á fi de no rompre per sempre més ab mon company, ja que hi havia empenyat la paraula, vaig deixarme conduhir escala amunt, assegurant un cop més que «pera conservar amichs també 's necessita tení 'l valor d' aguantar sos obsequis.»

*
* *

Divuyt havia dit mon company que forem; mes quant aculleravan l' arrós á la milanesa vaig contarne vint y set á taula.

Se veu que las relacions aumentan á la oloreta d'un *arrós*.

També creya trobar-me entre coneguts, amichs ó companys; y es lo cert que, á escepció de deu ó dotze, ab alguns dels quals sols descubria un petit rastre de coneixensa valent-me del telescopi de la memoria, tots los demás m' eran ignorats.

Per la conversa qu' atravessavan en alta veu, vaig coneixer que molts d' aquestos eran conxorxas del anfitrión: notabilitats al «dómino», primers espasas al «palito», caps de colla á la «trenta una», reys á la «carambola»: culs de café, en una paraula.

Prou ho deyan sos semblants.

Lo que més y 'l que menos, com los tisichs, tenia tota sa vida concentrada en las ninetas de sos ulls.

Aquellas caras no coneixian més color que 'l de coco pasat ni més figura geométrica que l' ángul.

Fins me recava serhi.

—¿Per qué no menjas?... va fer mon company al véurem distret.

Jo anava á tramétrelí mas observacions ab l' intent de comentárlashi; mes inquirint per cert gesto que tréurel de son plat era no deixar-lo en pau, vaig obehir sa veu encara que fos contrariant-me.

Tot menjant l' arrós, veyent que 'l mosso esperava 'l plat per cambiármel, vaig fixarme en la jocosa enrahonamenta que sostenian tres ó quatre joves de més amunt, ab motiu de cert ditxaratxo que llensá com á la ventura cert comensal de son costat.

Alló era desbarrar.

Diu cert autor que «si las donas poguessen sorprendre las conversas dels homes un cop ficats en qualsevol reunió de confiansa, farian anar més caras sas caricias.» Y es cert.

Lo qu' es allí las denigravan ab tan escándol, que semblava que ningú d' ells hagués conegut á sa mare.

Aludintlos, y per demostrarli l' embafament que son lleuger modo de xarrotejar m' ocasionava, vaig preguntar ab murria á mon company:

—Tú ¿vols moralisarte?...

—Déixam... Déixam... Va fer aquest, tot estiragassant la costella á la Papillot que 'ns acabavan de dur.

«Cada hu te la seva deria,» me vaig dir compadintlo.

Y passejant distretament la mirada dels plats de Pickman á las ampollas de Málaga, de las ampollas de Málaga á las fruyteras de Limoges, de las fruyteras de Limoges als gerros de Sevres y dels gerros de Sevres á las motlluras del sostre ó als artistichs quinqués qu' il-luminavan aquella estancia, vaig quedarme una bona estona com embadocat.

Al tornar de mon ensopiment per refugir del mosso lo nou plat qu' ab insistencia 'm presentava, la conversa ja havia pres un caràcter molt més viu.

Prop meu, y competint ab lo celebrat «Don Juan», tres joves se disputavan ab desbridada fogositat l' *honrós* titol de calavera á la moda...

Allí de las conquistas, allí dels desafios, allí de las sorpresas, allí de las rebuscadas excentricitats...

Tot anava barato...

Ja á sabé, que si moltes fullas de serveys fossen repassadas...

Com per mentir no 's necessita més que poca vergonya!...

Respecte á bonas cualitats, callekho.

¡No n' hi faltava unal!...

L' astucia més refinada, lo xiste més ben amanit, la verbositat més assombrosa; l' ingeni més agut...

Tot era talent propi... pres de las «mil y una barbaridades.»

Mes enllá, y com si la casualitat los hagués reunit, tres Espinos ressenyavan algunas anécdotas extretas al etzar d' un seu tomo que 'l titulavan «Nostras glorias.»

L' un era tan trumfo que ja no 'l volian al «palito» porque feya cinquanta «picolíns» á la carrera.

A l' altre los dels «onze billars» li passavan un tant diari porque no 's fiqués á la «trenta una» porque á sa presencia desertavan 'ls «xambons.»

L' altre, per fi, assegurava que posant l' «hu» al lloch de

sortida, 'l «dos» sobre la banda y 'l «mingo» á terra, á duas passas del billar, ab deu tiradas s' empenyava á fer set caram-bolas.

Lo bo es que tots prenian á n' en Frederich per testimoni de la seva dital...

¡Com no deixava d' enténdrehi bona cosa, per desgracia!...

Al devant d' aquestas notabilitats la conversa variava de sentit.

Estisoravan al anfitrión.

Sols convenian en sa manera de viure calumniant escandalosament á sa muller: á n' aquella dona que s' havia jugat tot son demá en un instant d' alucinació; á n' aquella dona que potser allavors, mentres satisfeyan sa gola ab los menjars més delicats, ella 's socarrimava las pestanyas, aprofitant l' última gota de petroli que quedava en son quinqué, per subvenir á las etzegalladas sevas! ¡Miserables!

Contan que la virtud va sempre acompanyada del vici; pero m' estranya que sempre 's trobi 'l vici avans que la virtud, quant se 'ls ensopega... Deu ser cuestió de proporcions.

Lo que més m' encenia la sanch era veure que cada una de sas paraulas, particularment las alusivas á la *cosa*, las comentavan ab cert gesto molt més cáustich encare que sa esgarrifosa conversa.

¿Qué 't sembla?... vaig dir á mon company, advertintlo ab mon colze.

—¡Que 'n fas cabal!... me contestá.

—¿Pero no sents qué diuhen?... ¿No sents?...

—Digan lo que vulgan ¿no ho sabem qui paga?

De sobte l' espetech d' unas quantas ampollas de *Cham-pagne*, destapadas á curta intermitencia l' una de l' altre, las que no ho foren simultáneament, feren espavilar la testa de la majoria que conversava.

—¡Que 's brindi! ¡Vull que 's brindi!... exclamá en Frederich aixís que tingué omplerta sa copa.

—«¡Que 's brindi!» «¡Que 's brindi!» continuaren molts al plegat.

—¡Que comensi l' anfitrión!...

—¡Que vagi per tanda! ...

—¡D' en Frederich á la dreta!...

—¡No!... ¡á la esquerra!...

—¡A vots!...

Molts s' aixecaren de la cadira disposats á defensar l' in-
munitat de son sufragi com si 's tractés d' alguna reforma de
tendencias humanitarias; pero com ab tal motiu hi hagué una
saragata tremenda, acabaren per sometre lo fallo de sas opi-
nions al *seré* criteri del *pagano*.

Un cop calmat lo xibarri ell comensá.

Consignar que son brindis fou *acaloradament* aplaudit,
es casi per demés.

Puch reasumir son tema estampant que «si las agresions
de la conciencia eixissen al exterior, com las impuresas de la
sanch, molts s' haurian de tapar la cara.»

Després d' en Frederich seguí 'l de son costat esquerra,
qual direcció s' adoptá com á més estrambótica.

Y d' aquell vingué l' altre y l' altre en acabat, fins arribar
al últim que tancava 'l rotllo.

A escepció de tres ó quatre, tots foren més ó menos servils
imitadors de las peregrinas, falagueras y sobre tot *morigera-*
das ideas que descapdellá de son *espirituós* cervell la desver-
gonyida llengua d' en Frederich.

Dels distingits recordo que l' un ho fou per haber impro-
visat una quarteta baix aquest peu:

«La libación repitamos.»

Cuarteta que, si be un de sos versos era curt y además no
consonantava, va esser atesa degudament.

L' altre perque, després de repetir per tres vegadas en alta
veu «brindo», 's torná de cop tot vermell, no sapiguent com
seguir.

L' altre més per sos gestos que per l' enrevesament de sas
paraulas.

Y l' últim perque tan sols exclamá:

«¡A la salut de qui paga!»

Per cert que com era un d' aquells que tan criticavan á
n' en Frederich, no vaig poguer menos de dir á mon com-
pany, ab estafeta malicia:

«¡M' ha agradat per la senzillesa!»

Cinch minuts després, féntsens insoportable aquella at-
mósfera, mon company y jo 'ns retiravam del «tiberi» tot
despedintnos d' en Frederich, que no volia consentirhi, si

avans no vuydavam á sa presencia un parellet més de copas de *Champagne*.

Al despenjar mon barret vaig observar en conjunt als comensals.

Uns, mitj adormintse, demanavan ab enrogullada veu: «¡copas!» «¡més capas!» Altres, fent esforços per aixecarse, deyan: «¡vingan licors!» «¡jo vull cigarros!» ¿que no hi han cigarros?» Los més xarrotejavan com un orat que se li acudís l' arrel d' haver sigut bon predicador, y 'ls menos, contemplant de fixo y bona estona com recantlos l' horari de la tastera, que apenas veyan, se disposavan peresosament á retirar-se.

*
*
*

La fresca impressió del ayre, al passar la porta del carrer, va reanimarnos una mica ab sas suaus y benfactoras alenadas.

—¿Vols que t' acompanyi?... va fer mon company, al trepitjar las llosas del carrer.

—¿Per excusarme?... vaig preguntarli.

—¿Aném, donchs, fins á la Plassa Real?... Vull veure si una copa de Pipermint me posa á tó.

—Com vulgas.

Al efecte, y atravesant lo carrer d' Arolas, varem entrar al café Espanyol.

Un cop hagué vuydat la copeta y com si volgués recriminarlo per haberme privat d' assistir á Romea ab la meua senyora:

—Vaja, noy, vaig fer sonriéntmen, no 't comprometis pas més per ferme concorre á un ápat ahont tan hi abundan nostres amichs... nostres...

—¿De debó? ¡No m' ho creya... 'm va contestar, com sabentli greu.

Jo no 'n dubtava.

Sortint del café nos dirigirem cap al carrer de Fernando, atravesant lo passatge de Madoz.

Ja eram aprop de sa cantonada, quan, sorprenentnos, nos adonárem d' un individuo que venia tot caminant d' aquí en enllá, com si tingués la pretenció de fer sa rúbrica á sobre del empedrat, valentse de sos peus.

La gent se 'l contemplava ab estranyesa.

—¡Es un borratxo!... va fer mon company.

De sobte 'ns varem aturar.

Tots dos l' haviam reconegut alhora.

Era cert qu' era un borratxo; pero també era cert que 'l borratxo no era altre que 'n Frederich.

¡A quin estat conduheix al home la incontinenca!...

Mon company y jo, entenentnos ab la vista, várem encrehualo ab nostres brassos per acompanyarlo á casa seva.

Casi no 'l podiam subjectar.

Bategava com una fera atormentada pel domador.

¡Y quina rabia!...

Anant pel carrer va tractarnos de tot.

Aixís suposava que teniam intenció de péndreli 'l rellotje, com d' escurarli la butxaca, com d' apoderárnosen per sequestrarlo.

¡Qué sé jo!...

¿Qui 'n fa cabal?...

Al arribar á sa casa, mon company va trucar á la porta perque 'l baixessin á *recullir*.

¡Encara tremolo!...

Notantse més lliure ab la seva ausencia va fer de cop un estors, y, deslligantse de mon bras, per trovarme desprevingut:

«¡Acostéuvos!» cridá, tirantse enrera.

Mon company vingué per ajudarme.

«¡Acostéuvos!» «¡acostéuvos!» repetí.

Y després de forfollejarse escrupulosament las butxacas, com si 's busqués un arma de foch, nos amenassá ab un puro de tres quartos.

Sa muller baixava en aquell instant.

¡Desgraciada! Al véurel va posarse á plorar com una Magdalena...

Quan passavam la porta, ja llestos del encárrech que 'l deber y l' amistat nos havian imposat, m' ajupí instinctivament per arreplegar un paperot que 's trobava allí mateix ahont s' esqueya 'n Frederich al amenassarnos, quin paper suposava jo li hauria caygut al forfollejarse las butxacas.

No 'm vaig equivocar.

Mes, ¡quina admiració la meva al repassarlo!...

Aixís deya son contingut:

«La mútua l'confianza.

»Caja de depósitos.... etc.

»D. Federico N... ha entregado á la misma un corte de vestido de fall negro apreciado en...»

—Té, vaig dir á mon company, entregantli.

Quan aquest lo llegia al peu del fanal d' un carreró tremolava com un enfebrat.

—¡Es lo vestit de la meva dona!... exclamá.

¡Aquell corte de setanta duros!...

No vaig volguer oféndrel.

Pero la oportunitat, y gayre bé 'l sarcasme, impresionant-me de sobte, posaren aquets mots en mos llavis:

«¿Veus qui paga!»

JOAN PONS Y MASSAVEU.

TINCH POR D' UN BESET

(POESÍA DE PAUL BERLAINE.)

Jo temo á un beset
talment qu' á una abella,
no cloch la parpella
y estich tot inquiet.
Tinch por d' un beset.

No obstant amo á Guida
y 'ls seus ulls gentils.
Sa forma es garrida,
sas mans senyorils.....
Quant amo á la Guida!

Ja es sant Valentí.
Dech... y 'l cor no gosa...
dirli aquest matí
la... terrible cosa..
Quín sant Valentí.

Ella m' es promesa
felisment... y tant!...

pero ¡quina empresa
la d' está un amant
devant sa promesa!

Jo temo un beset
talment qu' á una abella,
no cloch la parpella
y estich tot inquiet.
Tinch por d' un beset.

Per la traducció: J. RUYRA

FLORS D' AMETLLER

(INTIMAS)

Lo cel es gris y plou y 'l vent udola.
Abandonant son niu,
han fugit las darreras oranetas.
Acóstat més á mí:
reclina en mi ton cap; deixa que 't besi.
Tot es calma y repós;
freda será la nit; avuy no canta
—com cantava altre temps—lo rossinyol—
Mes... qué hi fa!—á tot costat, entre las mevas
tas mans oprimiré;
si l' himne d' ell no sento, escolto un himne
(de son cor qu' es tot meu) en los batechs.
No sentirém sos cants, mes... tremolosos
sentats vora la llar,
jo 't diré que t' estimo, y tu... ma vida,
tu també m' ho dirás!..

EDUARD GIRBAL JAUME

BRINDIS

AB MOTIU DE LA INAUGURACIÓ DEL ASSILO DE LAS GERMANETAS DELS
POBRES, CONSTRUÏT Á DESPESAS DE D. ANTON TORRENT, EN
ARENYS DE MAR.

Ahir, sols feixas ermas ab herba esmortuhida,
en eix indret guaytavan los astres del cel blau;
avuy, la nostra vila hi veu embadalida
l' alsada magestuosa d' un verdader palau.

¿Quí conreuhá eixa terra? ¿Quí manejá la rella
que ha fet brotar los arbres, las flors y lo casal?
¿Quína es la má potenta que ha obrat la maravella
galanament florida demunt l' antich sorral?

La caritat cristiana, donant truchs á la porta
d' un cor generosíssim, d' amor obrí una font,
la qual, rajant sens minva, *torrent* es que conforta
y als pobres assadolla, tant oblidats del mon.

Ab sa sahó, la terra s' ablanda, y sobre d' ella
s' aixecan y blanquejan las voltas y parets,
y al cim del edifici, la creu sembla una estrella
senyal de *bona-nova* pels desvalguts vellets.

Pels vells treu sas cepadas allà d' allà la vinya,
aquí la fértil horta, ensá l' hermós jardí,
l' ayrosa galería per veure la campinya,
los patis y las celdas que 'ls han de recullí'.

Pels vells veyém oberta al cor del edifici
l' artística capella hont puja cap al cel,
ensempe que las pregarías, l' olor del Sacrifici
fent devallar las gracias més dolsas que la mel.

Cóm no exclamar ¡benhaja la caritat cristiana
que 'ls brassos carinyosos allarga al pobre vell,
lo cuyda y 'l retorna per má de la Germana
y abriga sa miseria sots maternal mantell!

¡Benhaja! sí l' esposa magnánima y ditxosa
que ofrena fá á n' els pobres de sos més richs joyells;
l' esglesia del Assilo encara es més hermosa
lluhint la presentalla de sos preuhats pinzells.

¡Benhaja! qui á n' el pobre fent be sempre camina,
sas llágrimas aixuga y endolsa sos dolors;
cada petjada seva sobre d' alguna espina
¡ditxósl fará tornarla un pomellet de flors.

¡Benhajan! las senzillas y bonas Germanetas
quí sota eixa teulada penjat tenen son niu,
puig com las diligentas y mansas orenetas,
al vell, diuhen—anímat, per tu ja ve l' estiu.—

¡Benhaja! 'l Bisbe ilustre de l' immortal Girona
per son digne Vicari aquí representat.
¡Benhaja! 'l gran patrici, Pastor de Barcelona,
cor arenyench que miro, com tots, entussiasmat.

¡Benhajan! quants adornan aquesta hermosa toya,
autoritats, patricis, damas y cavallers;
la caritat cristiana y la comuna joya
tots fem una familia, no hi ha aquí foraster.

L' honor dels fills il·lustres es gloria de la Mare
qui 'ls hi doná la vida y grans los va alletar;
per xó lo millor brindis dech proferir encara
brindant ab veu molt alta: ¡Benhaja Arenys de Mar!

LLUÍS MARÍA DE VALLS, *Pbre. del Oratori.*

INTERMEZZO

Las mitjas tintas del crepúscol van fonentse poch á poch. Per Orient avansan cautelosas las ombras totas amoratadas, extenentse per tot arréu. Cap al cantó ahont s' ha post lo sol hi havía una resplandor com de foch que s' ha anat apagant y esblanquehint de mica en mica; are ja n' hi queda ben poca. Tot va fonentse y amagantse com si ho cobrissen ab un vel; per tot arréu hi ha cosas vagas rodejadas de boyrinas; tot s' esfuma. Las montanyas llunyanas han perdut sos colors blavosos; las sevas líneas s' han esborrat; no 's veu cap detall; no son més que massas informes que retallan lo cel, allá, en lo fons de l' horitzó. Los camps y las masías també han fugit; los boscos, semblan tacas negras que ressaltan per sobre la negror de las ombras.

Y 'l riu, ¿qué s' ha fet, preguntas? No ho sé, tampoch lo veig. Pero... sents? Escolta, escolta sa remor. Cóm se queixa al anársen avall... avall... Sas paraulas son amoretas: es que festeja ab las pedras y las plantas de sos marges.

La nit ja s' ha fet mestressa, ja regna en sos dominis. La fosca ho ha envolcallat tot ab son espés mantell. No 's veu res. Dalt del cel las estrellas se donan importancia sense fer

gens de claror. Aquí y allá, escampadas entre 'ls camps y las montanyas, brillan las llumenetas de las masías.

Quína calma! quína quietut y soletat aquí dalt! No't sembla ohir de tant en tant enrahonaments misteriosos, remors indefinibles?..... Son las fullas dels arbres que s'abrassan d'amor y 's petonejan mogudas per l' oreig; los follets que saltant y ballant y ribent com á bojos, celebran las sevas festas per entre 'ls roures y las alzinas...

Mira!: aquella débil resplandor que hi havia ahont s' ha post lo sol, ha fugit del tot. Sembla que l' ull gegant hagi clos sas parpellas. Lo sol ja no 's recorda de nosaltres. Pel cantó d' Orient s' obra pas una claror que va encenentse per moments. Es un missatge que 'ns envía l' astre del día, perquè no anyorém sa ausencia. Y la lluna plena, grossa com si anés á reventar, va aixecantse, aixecantse riallera, per darrera las montanyas, y, anegantho tot ab sa melangiosa claror, nos convida á estimarnos sempre... eternament..

JOSEPH M.ª AGUIRRE

Abril, 1897.

LO CAPITÁ MASSANAS

—1811—

I

Sens dir paraula, en Marqués
y 'l brau capitá Massanas,
feya estona que asseguts
á prop de la llar s' estavan.
De camí lo capitá
allí aquella nit passava,
qu' en Marqués may á ningú
negava llit, foch ni taula;
mes si l' un no sab hont es,
tampoch l' altre qui te á casa
y mirant cremá 'ls tions
abdós gran reserva 's guardan,
fins qu' en Marqués á la fi
s' aixeca, la porta tanca
y el hoste, que de la llar
remou lo foch, acostantse,

resolt á tot, l' escomet
posantli la má á la espatlla.

—Sou catalá?

—A Sant Feliu
de Guixols van batejarme.

—¿Heu fet la guerra?

—La faig.

—¿Teniu valimeni?

—No 'm manca.

—¿Si us surt al camí un perill...

—Jamay he girat la cara.

—¿Temeu la mort?

—No pas gens.

—¿Y 'ls pares?..

—Primé' es la patria!..—

Al sentir aixó, en Marqués
al seu hoste la má allarga,
y encaixant y fit á fit
contemplantse l' un al altre,
sospira més fort que may
y aixis novament li parla:

—Tarragona es del francés,
del Ebre ha passat la ralla,
senyoreja l' Ampurdá
tot l' Urgell y la montanya.
Del Primpçipat, Napoleon
n' ha fet provincia de Fransa,
ja tots som sotsmesos d' ell,
ja 'l catalá no te patria.

—Jamay!—espurnantli 'ls ulls
y fora de si en Massanas
respon,—jamay! primer morts
que viure en semblant infamia!

—Vísca Deu, lo capitá,
qu' es tal com dich.

—Sobran armas;

Catalunya es del francés,
mes los cataláns no encara.

—Tres anys que lluytem.

—Set cents

altra guerra va durarne.
No hi hán homens...

—Llamps del cel!

aixó no 's diu sens provarse...—

Y tornant á callá' abdós,
després que 'ls ulls l' un al altre
s' han fixat, per novament
convencers de que ab fé parlan,
tornan en curtas rahons
a esbravá' 'l foch que 'ls abraza.

—Jo puch obrlr lo castell
de Figueras.

—Deu me valga!

si vos la porta m' obriu
jo al fosso aniré á esperarme.

—Quinze cents hómens provats
guardan lo castell per Fransa.

—Ab un miler de més braus
sabré jo tornarlo á Espanya.

—Penséu que 'l perill es fort.

—Miro 'l profit de la patria.

Aixis, pactats.

—Visca Deu,

que tinch de cumplir lo pacte...—

Y més tart, ja convinguts
com farian la jornada;

—Vencerém, deya en Marqués.

—Vencerém, deya en Massanas.

II

Dins lo castell de Figueras
per Fransa mal pres l' any vuyt,
viu en Marqués, ja fa mesos
per afrancesat tingut.

D' ajudant fa del cap-mestre
dels queviures y ningú

dels de Castelló d' Ampúrias
lo pot veure de bon ull.
Per ço una nit fent la vetlla,
com si respongués á algú,
va dihent una, y cent voltas,
mirant la porta y lo llum:
—Francés jo!... demá han de véureho,
demá si...—y aquí confús
s' atura, sentint dotz' horas
tocar d' un rellotje lluny.
Part de fora, un estol d' ombras
enfilant montanya amunt,
dret al castell vant fent via,
á l' una resolts y muts.
Coberts los fusells tots portan
de roba, per, si acás surt
la lluna, los centinellas
no 'ls vejan brillar de lluny;
y ja á dalt, lo camí embocan
que prop la poterna surt;
jira totseguit la porta
y en Massanas diu:—Amunt.—
Totseguit prenen la guardia,
lo pont llevadís ja cruix
y encara no toca á terra
sis cents homens te al demunt.
En Llovera es qui 'ls comanda
y son tots d' allá per munt,
que d' un cop tomban un roure,
d' obrar llestos, de dir curts.
Derrera seu ve en Massanas,
ab lo ferro á la ma nú,
manant als ampurdanesos
en quins pits un infern bull;
y en Rovira de respecta
guia als Miquelets temuts,
que be ells sols per salvá' á Espanya
tenen cor y 'ls sobran punys.
Entrats que son tots, en Casas
lleva 'l pont perquè ningú

dels de dins escapar puga,
com no s' estimbe dels murs,
y al moment ¡quina sorpresa!
los francesos, quin embull!
avans de passar un' hora
tots son presos ó difunts.
Lo Governador al véureho,
s' arrenca 'ls cabells á munts
y al dar la espasa á en Llovera
lí espurnan de rabia 'ls ulls.
Granaders desarmats restan,
artillers llensats del mur
y en Massanas, que la ensenya
del imperi ha escorregut,
á trench d' auba la d' Espanya
per la verga arria amunt,
y de salvas y trompetas
tot ressona y tot retruny.
Figuerenchs los de Figueras,
be es bonich lo sol que surt
miréus, lo baró de Eroles
ja baixa de part d' amunt.
—Espanya!—'ls que arriban cridan.
—Espanya!—los que han vensut,
y la vila crida:—Espanya!—
duptant si d' un somni surt.
Y encaixant moltes vegadas
folls de goig y conmoguts:
—hem vensut!—diu en Massanas
y en Marqués, diu:—hem vensut!

III

Sol y desarmat passeja
la cambra d' una masia,
lo brau capitá Massanas
flagell d' enemichs terrible.

De part del baró d' Eroles
ve á véure's ab en Boquica,
aquell á qui 'l mateix Judas
de traydor motejaría;
si be que avuy fa propósit
de deixar la mala vida,
acullintse á las banderas
dels independents invictes.
Si no fos qui es en Massanas.
aquell que va entrar un dia
á Olot lo fort del Calvari
y á Castellfullit la vila,
be caldria que ab las armas
á la má, esperás las vistas;
mes ell los perills afronta
y 'ls paranys ni 'ls esmagina.
Per ço, per més que 'l temps corra
y encara no ve en Boquica,
de que l' hajan pogut vendre
ni tan sols ne te sospita.
Tot plegat s' obra la porta,
un home ferreny arriba
y un plech en mans d' en Massanas
posant, á un cantó 's retira,
sens ferli la veu coneixer
ni traure's la barretina.
Lo capitá tot mirántsel,
obra 'l plech; tantost com fixa
sos ulls en aquellas lletras
llansa un crit ofegat d' ira
y ab la cara tota encesa,
mentres lo pape' esbossina,
del foch qu' en son pit remouhen
flamas per la boca jita.
—Deu de Deu! hi ha hagut qui puga
pensar semblant fellonia!...
jo afrancesarme, jo véndrem
la patria á qui dech la vida!..
Y 'm proposan que 'ls demane
lo que tinga en més estima,

quan per pagar ma honradesa
tot lo mon prou no sería.
¿Si vull graus? ni la corona
que l' imperant s' ha cenyida,
que tant com m' honrás la Fransa,
més gran ma viltat sería!
Rebujant semblants ofertas,
potser de morí' 'm faig digne,
y tal volta ara com ara,
sa dalla la mort ja afina;
vínga en bon' hora; ans que véndrem
ab goig donaré la vida
y ab goig tornaria á darla
si mort ja, tornés á viure.
Ara y sempre primé' Espanya,
ara y sempre l' honra mia
que corra sanch catalana
per mas venas, y soch lliure!
—Quina es, donchs, de las ofertas
que vos fan, la que us convinga?..
—Per demés me las fan totas;
de Fransa, ni 'n vull la vida!

IV

A Pont de Molins espera,
pres de francesos la mort
aquell capitá á qui diuhen
Narcís Massanas per nom.
Pres ha estat a traydoria
com si fos un malfactor,
sens tení' espasa á la cinta
ni los enemichs. enfront.
Y fou tal perque pla saben
que d' altre modo en lo mon
no hi há qui pogués lograrho,
puig lluytant hauria mort.

Mes així ha estat; en la terra
no es res, si no 'l que Deu vol,
y sempre llores y palmas
ab sanch s' han regat per tot.
En pocas horas, la causa
y lo fallo han tingut lloch,
y totseguit li han llegida
la sentència qu' es de mort.
Capellá, frare ni monjo
demanarlos en va fou,
ell mateix te d' ajudarse
y á morir se 'n va tot sol.
Ferm lo pas, lo front altívol,
clars los ulls y seré 'l cor,
es lo Massanas de sempre
que apar vaja á entrar en foch.
Arriban fora la vila;
més allá ja hi trova un clot,
los soldats en doble rengla
estenentshi van entorn;
veu unas donas que ploran,
sent á vila tocá' á morts,
los tabals fan un redoble,
tothom calla, mes ell no.
—Bonas donas, mas amigas,
un llegat us vull fer jo:
diguéuli á ma bona mare
que ab ella pensant he mort!
Un germá tinch á la guerra,
diguéuli, si us plau, tantsols,
que 'l faig hereu de tot l'odi
que al francés guarda mon cor!
Per vosaltras, mas amigas,
sols vos deixo mon recort,
mon recort que ja es prou deixa
sentvos feta en aquest lloch.
Mares, fillas, maridades
ó germanas totas sou,
y á la guerra teniu trossos
estimats del vostre cor;

prenéu totas de mí exemple
y aneu esbombant pel mon,
que val més morir com moro
que deixar de se' espanyol.
Francesos hi há dins d' Espanya,
catalans, á cassa'ls, donchs,
que mentres un sol ne reste,
no seréu honrats, ni bons! .—
Y sentint, quan aixó deya,
entre 'ls soldats gran remor,
lo barret tira á la fossa,
se fa una creu sobre 'l front,
pega endevant quatre passas
y encarantse als matadors,
los hi diu ab veu segura:
—Granaders, á l' una... ¡foch!

FRANCESCH UBACH Y VINYETA

CATALUNYA

DISTINGUIDA AB ACCÉSSIT EN LO CERTÁMEN DEL FOMENT CATALÁ
DE SANS L'ANY 1894

¡Qué n' ets d' hermosa, oh Catalunya aymada!
¡qué hermosa, rica y gran mon ull te veu,
quan per mirarte á pler y d' una ullada
me 'n pujo al alt balcó del Pirineu!

D' aquí 't contemplo, al riure, las aubadas
que venen á besar ton noble front;
y oviro de tos pobles las remadas
que beuhen de la fe en la pura font.

D' aquí veig tas montanyas y riberas,
sembradas d' enderrochs ensá y enllá;
més que enderrochs, son lletras enciseras
hont llegeixo ta gloria que passá.

Més que enderrochs son pedras preciosas,
brillants que un jorn llevaren al front teu;
brillants que 'ns diuhen ab veus llastivoass
que 'l ceptre y la corona encar se 't deu.

D' aquí llegeixo, com en bella historia,
gestas que encara brillan entre 'l fanch;
las gestas que t' han fet astre de gloria,
escritas de tos fills ab dolls de sanch.

Y prompte se m' esqueixa la cortina
que amagava tos dias més brillants,
los jorns en que, de terra y mar regina,
t' adoravan los que ara 't son tirans.

Y oviro las petjadas gloriosas
que han deixat los Atlants en lo teu front:
las petjadas per tú son flors flayrosas,
cada flor es un niu d' héroes pe 'l mon.

Y tu vas engrandint esta niada
á la fe abrassante de la Creu;
un fill te don per fruyt cada abrassada,
un fill que ab llors enjoya lo front teu.

¡Si 'n tens vuy de llorers, oh Patria mia,
per mostrarlos al teu esdevenir!
¡Prou pots mostrá 'ls, que llors de més valía
no 'n veurán pas los segles re florir!

¡Prou pots mostrals! ta espasa 'ls arrancava
del cor dels enemichs del Salvador!
y avantas lo teu front no 'ls rumbejava
eran regats ab sanch de lo teu cor.

De tos Comtes l' espasa, que es ta gloria,
á cops ensá y enllá te 'ls conquerí;
ella escrigué ta més brillant historia,
cada cop un full d' or hi feu lluhí.

¡Oh! mira!.... Dels Wifreds la descendencia
cóm van lluytant per ferte hermosa y gran!
volen ferte la més preuhada herencia
hont Deu gavells de sants vaja segant.

Prou amaga tas serras y tas planas
de Mitja-Lluna 'l pestilent penó,
ofegant las bellesas cristianas
del Coran ab lo verinós erró.

Mes sols al crit potent de *¡Al moro guerra!*
que llansan tos Borrells y Berenguers,
la Mitja-Lluna á trossos cau per terra
fugint los serrahins com esparvers.

Prou va fugint lo moro; mes, irada,
l' espasa de tos Comtes l' escomet;
y tú ab torrents de sanch ets batejada
d' aquell que esclava un jorn t' havia fet.

Del jou dels serrahins ja ets desjuniada,
cenyeix ja lo teu front corona d' or,
mes—¡guerra! ¡guerra al moro!—encara crida
bullent de zel diví ton noble cor.

Y á Córdoba dos Comtes teus envías
fente 'l bras dret de tos retuts germans;
y allí, vessant ta sanch, també vencías....
¡ah! be 's coneix que ets filla dels Atlants!

Per çó tota nació 't té per germana,
per çó tota arma fuig de ton penó,
per çó 'l nom teu, oh terra catalana,
n' omplena los exércits de terró.

Per çó l' escut que 'ls Jofres te donaren
lo mira 'l mon com fet de diamant:
á Grecia 'ls almogávvers lo portaren,
y allí més fort se 't feu set anys lluytant.

Per çó tos fills, quan de ta falda eixían,
per sa espasa sembravan pau arreu;
y á son retorn ta testa ab llors cenyían
deixant la terra escrita ab lo nom teu.

Pro aquells héroes invencibles en la guerra,
aquells Samsons que 'l mon fan tremolar,
al nom de Deu se postran tots en terra
y son ángels y sants prop del altar.

Si de gloria en lo camp te coronavan,
si ab sa gloria potenta y gran t' han fet,
en pau ab flors divinas t' enjoyavan
convertinte del cel en jardinet.

¡Oh, sí! en cancell del cel t' han convertida
ab las divinas flors de tos convents:
respirant son perfum si 'n tens de vida!
¡sí n' infantas de sants y de valents!

En cada cingle un monastir s' alsava,
en cada vall á cents los altars d' or;
y Jehová que en tú s' extasiava,
trobava un hermós trono en cada cor.....

¡Mes ay! oh Catalunya mía aymada!
¿hont es avuy ta gloria y ton poder?
¡Avuy te veig esclava, encadenada,
sota 'l peu d' un tirá crudel y fer!

En ton honor y fe te veig ferida,
ton llenguatge y ton nom veig trepitjats;
mil armas criminals volen ta vida
¡ah! ¿morirás en tant crudels combats?

¡Oh, no!... no pot morir qui en Deu confía,
no pot morir lo poble que té fe;
y eix célich astre, oh Catalunya mía,
en lo teu front hi llu pur y seré.

Per có de tos butxins rebs las feridas,
com los martres lo Cel al conquistar;
per có, tas duras provas sent finidas,
com ells, t' aixecarás pera regnar.

JOSEPH CONDÓ SAMBEAT, PBRE.

Gabassa, Abril 1894.

AMOR DE FILL

QUÉ 'n feya de temps que pujava al cingle; desde que la seva pobreta mare, vella y xacrosa, havia estat malalta de gravetat, tant que 'l senyor Ventura pronosticava que no n' eixiria; pero ara, gracias á Deu y als bons cuydados d' en Janet, ja estava un xiquet reeixida. Las camas encara no volían durla; y aquell tremolor tant enutjós continuava. En fí, tot era tenir una mica més de paciencia y sobretot bons caldos, bons aliments.

Per aixó es qu' en Janet pujava tant sovint al cingle rodó, que ell ne deya dels tudons.

¡Si n' havían tingudas de desgracias, pobre Jañet! Eran pobrets, molt pobrets; las viandas molt magres, las cullitas, ab la sequedat de la passada anyada, havían sigut dolentas; de virám no 'n tenia gota; tot s' ho va vendre pera curar á sa pobra mare. Encara que hagués tingut d' anar á captar, qué es lo que no 's fa per una mare y més per aquella tant bona, tant rebona pel seu fill. Y ella, segons deya 'l senyor Ventura, necessitava tants aliments!

Gracias als cuydados del fill, cada dia tenia caldo, molt nutritiu per cert, caldo de colom de bosch.

Se llevava avans que 'l sol. Per allá las tres. Una catxutxa,
LA RENAIXENSA.—XXVII.

vestit de vellut, bona manta y la escopeta al coll. Amunt, cap al cingle. Tot era fosch; lo fret intens, viu, penetrant. No s' oía més remor que la de la Riera de la Sala, xeragollant avall, entre rochs y tronchs d' arbres.

Per viarany desconeputs, veritables camins de llebra, anava fent vía en Janet, abrigat ab la manta, saltant un marge, desbrossant un corriol ple de gatasas, salvant un rech, fins arribar á la riera vorejada d' avellaners y verns, ahont entremitj hi saltan los esquirols matiners y ahont hi rondina algun gaig que 's deixonda.

Passat lo pont de la riera, tot ple de caramells, comensava la penosa costa. Y ¡quina costa! tota plena de pedruscall, sense arbres, ni un matoll pera arraparse. De tant en tant unas llosas llisquentas que més de quatre voltas l' havían fet relliscar y ¡Deu y l' Angel de la Guarda avans que tot! que si perdía 'l peu, anava son cos avall, avall, dins de la gorga, que per un may més se 'n parlaria.

Amunt y fora, fins arribar al pla de las perdius. Encara mancava un quart de pujada. En los darrers deu minuts, avans d' arribar al cim, comensan los matolls y garrigas y un xich més amunt, quasi be á dalt de tot, tres roures colossals, tres gegants veritables, estenen sos brassos corpulents, plens de fullatje verdosench. En ells hi anavan á reposar los coloms salvatjes.

A tret d' escopeta en Janet s' hi havía bastit la barraca: quatre plansons per puntals, un xich de fullám y brossa y res més. Amagat allí dins esperava 'l dia.

Aquest no 'l feya frisar gayre. La cresta de Romagats comensava á tenyirse d' un color moradench; després s' aclaría suaument, la blavor omplía l' espay y prest reviscolava 'l dia. Lo sol mandrosament se gronxava encara darrera las montanyas de Bellpuig y molts jorns ni's deixava veure amagat pels núvols esponjosos que, fredolichs, l' envoltavan pera rebre de primera má sa ardentia besada.

Y en Janet, pacient dins de la barraca, ni 's movía, ab los ulls fits al brancám dels roures, espiant cualsevol mohiment del fullatje, ab la boca oberta, d' ahont lo vapor de sa respiració sortía com fumera, ab la destra empunyant l' arma que debía portar la vida y la salut á sa mare y arrupit, embolcallats sos peus ab la manta, esperava la cobdiciada presa.

Y... feya un fret, un fret intensíssim. Mes en Janet no 'l sentia, no; sa vida estava en aquells instants concentrada en sos ulls y en son cor y 'l pensament en sa mare que allá baix, ab la rialleta als llabis y ab los brassos oberts, aquells brassos que sempre tremolavan y que tan condol feyan al pobre Janet, l'esperava, orgullosa de tenir un fill com aquell tant bo, que per ella 's sacrificava gustós. Prou que li deya cada dia: Janet, per mor de Deu, enteniment, que son uns camins molt perillosos; tingas compte ahont posas lo peu... Y fent la senyal de la creu y un moviment d' horror, qualsevol endevinava que per sa pensa hi havia creuhat una idea horrible que ella desvaneixia ab un ¡Deu nos en guard!

L' esbart de tudons ab lo sol se deixondia. Ab un fort soroll d' alas pujava cingle amunt, amunt, fins arribar als roures. ¡Quín volatejar per sa brancada que amorosament los rebia! Devegadas cobrían tots los arbres completament, tanta era la munió que demunt d' ells hi queya. Bequetejant tremoladissos los uns, fujetejantse á cops d' ala 'ls altres, parrupant los més, sonava una escopetada y dos ó tres pessas tombavan estremintse encara per la gebrada terra.

De l' amagatall sortia en Janet mitj entumit pel fret y la posició violenta que tant de temps guardava, mentres que per l' espay volavan, allunyantse en iomensa escampadissa, las cendrosas aus que s' havían lliurat de la perdigonada. Recullia las pessas y altra volta dins de la barraca á esperar novas bandadas.

Per allá las deu, quan lo sol ja era ben alt y la bossa de la manta ben plena, ab la escopeta al bras, baixava cansonejant alegre en Janet, cingle avall, desfent ab claror lo camí que á las foscas havia emprés.

Allá en un clap del bosch, á rasser del Puig d' Ordials, s' alsava sa caseta rodejada de cirés. Allí dins, en la llar de foch, sentada en l' escó, la mareta estimada esperava al fill volgut.

—Teniu, mare, avuy ha sigut magra la cassera; no més n' he mort tres. Demá hi tornaré; á veure si tindré més sort.

—Sobretot, fill meu, molt de compte ab lo camí; tot anant al cingle encománat al Sant Angel de la Guarda que ell tot ho pot.

—No tingueu por, mare. Té, Rosalía, ploma aixó y aparíaho.

—Dongueu, oncle —

Lo vespre d' aquell jorn va nevar un xich; semblava que 'l cel anés sembrant rosetas blancas. La glassada va esser molt grossa al endemá.

En Janet, ardit com sempre, se llevá á la mateixa hora y cingle amunt. La nit era molt fosca.

Passá corriols y xaragalls ab la seguretat del que 'n té la costum diaria, creuhá 'l pont y costejá 'l camí perillós.

No s' oía la més lleugera remor, llevat la pregona que feya 'l rieral de la Sala.

Al cap de bona estona soná un tret. Lo tret repercutí de timba en timba, un, dos, tres cops... Després la quietut altra volta.

Per la cresta de Romagats comensava á clarejar lo día, un dia espléndit, hermós, com pochs dias d' hivern á la montanya; després sortí 'l sol, res de núvols, gran, enlluhernador, fontent ab sos raigs los caramells que regalimavan.

Los foscos tudons magestuosament anaren á posarse demunt dels roures. ¡Quína fressa que movían, quin parrupeix més seguit! Després ne vingué una bandada del cantó de Roca-mitjana. ¡Quín bequetejar y quins cops d' ala!

Al cap de bona estona, banyats ja prou de llum y de tebior, s' alsaren en pes y, com empesos per secreta forsa, emprengheren lo vol remontanise á las alturas y 's fongueren darrera las colladas del Gorch negre....

La pobra mareta, en tant, prop de la llar, tremolejant esperava al fill volgut que tornés de la montanya; resava instintivament per sos difunts com ella deya, per sos pares, pel marit, un sant home, y pels dos fillets que perdé ja fa molts anys, l' un á la guerra, l' altre, ¡pobreta! l' altre va morir al neixer la Rosalía, la neta del seu cor que li fa companyía.

—Y en Janet no vé, ¿qué farém noya? Es mitjdia. Si li hagués passat alguna desgracia al teu oncle?

—Calleu, ávia, que 'm feu por. Pobre oncle Janet; ca, es molt lleuger y valent. Es que deu fer bona cassera avuy.

—Mentres l' esperém, prepara la vianda que 'm sembla que portará gana. Pobre Janet, deya á solas, es lo darrer

conhort que 'm resta! Si ell nos mancava, Deu no ho vulga, còm ho faríam, desgraciadas de nosaltres.—

Al endemà tocavan á morts á la vila. Lo guarda-bosch va trobar al desventurat Janet, boca-terrosa al cayre del gorch. Lo cap se li havia badat al rebre en lo rocám.

Un bon xich més amunt del mort, en la pendent del cingle, l'arma de foch, descarregada, penjava de la corretja en la soca d' un faig mitj recremat pel llamp.

J. NOVELLAS DE MOLINS

BALL DEL CIRI

Poesia expressament escrita pera esser cantada ab la hermosa tonada de dit antiquíssim ball purament catalá y dedicada á la insigne vila de Castelltersol, hont desde temps inmemorable s' hi balla anyalment, á la plassa, en la tarde del segon dia de la festa mayor d' estiu, que s' escau lo darrer diumenge d' Agost.

PRIMERA PART

TORNADA

Com l' antich cloquer de l' esglesia venerada,
lum-le-ta-lay, visca l' amor,
servarém la tradició ben estimada
de l' avior;
servarém la tradició ben estimada,
tot cantant á chor
las costums de la encontrada,
las costums de l' antigor,
¡visca l' amor!

SEGONA PART

(1) Que Deu vos guard la donzelleta hermosa,
poncella d' Abril,
que Deu vos guard' modesta y graciosa
com un pomell de llirs.

—Que Deu lo guard' al papalló qu' encisa
gentil á la flor,
que Deu guard' al fadrinet
que Deu guard' al aymador,
¡visca l' amor!

Si papalló jo 'n fos, ma fresca rosa,
galant y enciser,
vos rondaria fent l' aleta ayrosa
lleu com un foch follet.

—Si 'n fosseu vos lo papalló rondayre,
jo gava, la flor,
pregaría al serení
qu' escampés ma rica olor,
¡visca l' amor!

Si 'l serení jugués ab vostra flayre
¡cor meu, quin penar!
prou temeria 'l papalló que l' ayre
vos la pogués robá...

—Papallonet, rich sou de gelosia,
deixeu tal temor;
ben mansoy n' es lo rival,
ben fidel la vostra flor,
¡visca l' amor!

*(Aqui's repeteix la tornada ó sia la primera estrofa
—Com l' antich cloquer, etc., etc.)*

(1) Los balladors, que son sis, solen vestir trajo negro y barret de copa, saludant ab ell graciosament á sa parella. Las balladoras, en igual nombre, lluheixen ricas joyas y vistosas estofas de tons clars, ab la molt hermosa mantellina de blonda blanca, que deixan caure en artistichs plechs sobre sa espatlla y faldilla pera dansar ab més ayre. Pot dirse que 'l Ball del ciri en certa manera es un ball grave y semi-religiós; simbolisa 'l traspás de cárrechs d' administrador del altar dels Sants Victor y Companys martres, patrons de la vila.

(1) Preneu lo ram, la rossa donzelleta
 d' esguard' celestiu;
 preneu lo ram, l' ayrosa moreneta
 d' ulls negres com la nit.

Es un llegat, sagrada una comanda
 pel vostre aymador,
 que passar deu l' any vinent
 al nou administrador (2).
 ¡visca l' amor!

Guardéulo be, com bona sagristana,
 que n' es rich present;
 guardéulo be, com bona catalana,
 entre 'ls antichs joyells.

Si del Sants martres n' heu sigut honesta
 devota de cor,
 ne sereu d' are en avant
 guardadora del tresor,
 ¡visca l' amor!

(3) Braus fadrinets mostréunos l' almorratxa
 de vidre lluhent;
 á la claror del sol que us encoratxa
 trenquéula si voleu.

Quant sos vidrims caurán per las teuladas,
 en pluja d' olor,
 adeu ball del ciri, adeu,
 adeu la festa major,
 ¡visca l' amor!

*(Aqui 's repeteix la primera estrofa ó sia la tornada
 Com l' antich cloquer etc., etc.)*

(1) Dins d' aquestos rams de bonicas flors de seda, antigament hi solian posar un ciri; dits ciris y rams eran destinats al altar dels Sants. No més son tres las balladoras que portan ram y almorratxa (una cosa en cada mà) al treure dansa, ó sian las parellas dels tres administradors vells que á mitj ball entregan dits objectes á las respectivas balladoras dels tres administradors nous.

(2) Lo carrech d' administrador caduca al any.

(3) Son tres solament los balladors que trenca almorratxa l' un després del altre ó sian los administradors que acaban d' esser proclamats y l' han rebuda de mans de sa parella; quan la trenca lo darrer (que sol ferse esperar fent una ó més vegadas com qui la llensa) llavors s' acaba lo Ball del ciri. S' anomena almorratxa una ampolleta bonica de vidre blanc y capritxosa forma, plena d' aygua d' olor, que sol tenir cinch brochs, pels quins degota la essencia durant lo ball, puig las balladoras aguantan las almorratxas tot ballant.

DANSA CATALANA

Poesía expressament escrita pera esser cantada ab la bella tonada de dit antiquíssim ball y dedicada á la insigne vila de Castelltersol hont desde temps inmemorable s' hi balla anyalment, á la plassa, la primera diada de la festa major al sortir del ofici, que s' escau lo darrer diumenge d' Agost.

PRIMERA PART

Dessota 'l cel de nostra terra
blavós y seré,
apleguévos donzelletas,
apleguévos fadrinets.

Tal com s' aplegan amorosos
dalt del firmament,
á dansar misteriosos,
lluminosos,
los estels.

¡Oydá si s' arrenca la dansa!
l' estel d' esperansa
designa bonansa,
¡oydá!

Oydá si brillants las estrellas
giravoltan bellas
rabents com centellas,
lum-la-le-ta-lá.

Cantem, jovent, que va de bo,
dansem de punta y de taló;
qui canta los seus mals espanta
cantem, dansem de bo y milló.

(1) Salut al gran Senyor y Batlle,
també als Concellers;
passejéuvs de bon ayre,
ma parella us oferesch.

A tot un rey feria enveja
de veure, escayents,
la hermosura com rumbeja,
com festeja,
lo poder.

Oydá si la nina es pomposa,
bonica y festosa,
de parla xamosa,
¡oydá!

Oydá si 'l galant que l' admira
lo seny s' hi caggira
de tant que la mira,
lum-la-le-ta-lá.

Cantem, jovent, que va de bo,
dansem de punta y de taló;
qui canta los seus mals espanta,
cantem dansem de bo y milló.

SEGONA PART

SARDANA

Tral-la-rá,
visca la dansa gentil;
tral-la-rá sardana alegroya,
de montanyés istil.

Tral-la-rá,
visca la dansa millor;
tral-la-rá sardana alegroya,
mare del bon humor.

(1) Lletra pera cantar quant lo Batlle y 'ls Concellers donan la ma á las balladoras pera voltar la plassa.

TERCERA PART

PAVANAS

I

Dom la maneta nina,
blanca y fina,
d' englantina
bella flor;
dom la maneta amor,
robadora del meu cor.

II

Tens l' andá de perdiuheta,
lo cantar de rossinyol,
la carona de pometa,
perla de Castelltersol.

III

Fem boniqueta
la espolsadeta, (1)
dansen las ninas
al nostre entorn;
lo barret negre
que volti alegre,
las mantellinas
que prenguin vol.

IV

Fem la cadena
¡oydá!
fem la cadena
que 'ns encadena;
fem la cadena
¡oydá!
fem la cadena
que 'ns uniré.

V

Tírali, tírali la pedreta,
tírali, tírali dret al cor,
cada pedreta es una amoreta,
cada amoreta un somriure dols.

(Per acabar se repeteix la IV pavana y la sardana).

AGNÉS ARMENGOL DE BADIA

Castelltersol, 1897.

(1) Espolsadeta.—Accionat graciós que solen fer los balladors ab la cama.

CANT D' ALTABISCAR

AL ENTUUSIASTA FUERISTA Y POETA EUSKAR, D. FELIPH ARRESE Y BEITIA

(Traducció del Euskar.)

«Oy hu bat aditua izan da
Escualdunen mendien artetic.»

Un crit frissós repercuteix pels ayres
d' entre 'ls monts virginals que 'ls Baskons petjan,
y al llindar del casal l' *Echeco-jauna*
ab peu segur y orella oberta, ha alsada
sa veu: «¿Quí hi ha en aquí? ¿qué de mí volen?»
Y 'l gos qu' als peus de son senyor dormía
de sopte s' ha aixecat, y ab ahuchs de fera
l' espay ha omplert d' Altabiscar y aforas.

II

D' *Ibanyeta* en lo coll remor retrona,
s' acosta ja rascant las rocas nuas
que donan pas al coll; es eix estrépit
d' exércit ben armat, de lluny arriba;
los corns roncan pels cims de las montanyas;
bélich crit es dels nostres que 'ls responen.
Sas sajetas l' *Echeco-jauna* afile.

III

¡Ja arriban! ¡aquí son! ¡Quin bosch de llansas!
 ¡entre ells, de tots colors, com sobressurten
 récula d' estandarts y de llurs armas!
 ¡quin serpenteig de raigs! ¿Quants son? Noy, cóntals.—
Hu, dos, tres, quatre, cinch, sis, set, vuyt,
nou, deu, onze, dotze, tretze, catorze,
quinze, setze, disset, divuyt, dinou, vint.

IV

Vint, ¡y per mils encars! voler contarlos,
 sería 'l temps perdut, tal es son nombre.
 Ab los brassos nervuts correm á unirnos,
 y arranquem ja de soca arrel las rocas,
 dalt-á-baix estimbemas de la cima,
 per la pendent del mont, sobre llurs testas!
 ¡esclafemas com blat! ¡de mort ferimlos!

V

Aqueixos homs del Nort, dels monts qué 'n volen?
 per qué han vingut la pau nostra á revoldre?
 Deu al créar los monts volgué aislarnos.
 Y á tomballons l' aspríu rocám s' estima,
 y esclafa als invasors, sanch á rius corra;
 escuarterats y tot sas carns s' escriuxen...
 ¡Oh, quan d' ossám romput!... ¡De sanch, quin pélach!...

VI

¡Fugíu! si encar teniu cavalls y foissas;
 fuig rey del Nort que Carlemany te diuhen,
 ab ton mantell sagnós y ab negra ploma.
 Jau mort lo brau Roldán, ton nevot era,
 la nina de tos ulls sots rochs descansa;
 ser brau res li ha servit. Y are, *Euscaldunas*,
 deixem está 'l rocám, baixem depressa,
 y etjeguem nostres darts contra 'ls que fugen.

VII

¡Fugen, fugen encar! ¿hont es l' exércit?
 ¿de llansas l' espés bosch? hont las banderas,
 qu' entre ells, de tots colors, l' ull ovirava?
 Sos 'cers vesteixen sanch, si avans lluhian.
 Quants son? Noy, cóntals be.—Encare 'n restan:
Vint, dinou, divuyt, disset, setze, quinze,
catorze, dotze, onze, deu, nou, vuyt,
set, sis, cinch, quatre, tres, dos, hu.

VIII

Hu. ¡Ni un se 'n veu ja! ¡oh, Deu! ¡cantem victoria!
 Ves ab ton cá al casal *Echeco-jauna*,
 abraça á ta muller y á tos fills tendres,
 neteja ta arma be, recull tas fletxas,
 y guárdalas ben be en llurs corns de búfal,
 y dorm com tot soldat sobre de l' arma.
 De nit las aus vindrán, y famolencas
 la trepitjada carn ab goig selvatge
 engolirán, y, esgardissats per sa urpa,
 blanquejarán aquí 'ls ossos per sempre.

JOAN CLAPÉS Y CORBERA

21 de Novembre de 1896.

À UNA VERGE

Oh vos, avuy que pàlida us he vista
ab aquell vel morat en vostra cara.
M' haveu semblat talment una ombra trista
vagant á la ventura ab vostra vista
¡tan dolça!, extasiada al peu de l' ara,
com una verge preraphaelista.

Al temple flamejavan tots los ciris,
vibrant com ànimas desconsoladas;
als gerros se badavan més los lliris
(tant blanchs y desmayats en llurs martiris)
ferits per las clarors aureoladas
y ullpresos per la pau dels cementiris.

Pro vos haveu passat, santa ignocencia,
y 'l temple ha resplandit ple d' alegría:
ha vist en vos la mística presencia
que deixa anyorament, la pura essencia
dels somnis hont s' exhala l' Armonía,
la Fe, la Eternitat y la Excelencia.

Jo us he seguit ab febre, ab foll desvari
y ab los meus ulls... de pobre miserable,
que va cercant en va llum al Sagrari,
puig ja no creu y ja no pot trobarhi
la pau per son neguit inexorable:
sols vostres brassos vull, per rumiarhi.

Per rumiar d' aquest estrany somriure
qu' esclareix vostra cara y cos de marbre.
Hi sento bategar, com volguent viure,
els vostres pits de reyna que no es lliure...
(Jo voldria adorarvos com un barbre
y morí en la tristor del vostre riure).

Vos sou per mi la Santa ilusió vana
que passa silenciosa y taciturna...
Jo t' am, figura trista y sobirana,
oh dols misteri que 'l meu pit demana. .
Tú qu' ilumina la foscó nocturna,
fesme claror, oh verge sobrehumana!

JOAN PEREZ JORBA.

LO GOS FORASTER

No era pas sola en estimársel la Treseta, puig totas las criaturas del vehinat, las de la escala y las del carrer y de tot lo barri, preferian jugar ab el Quissu que ab qualsevol dels companys, y á cap d'ells no li hauría fet pas res de quedarse sense berenar ab tal qu' ell menjés, si no ho hagués fet, ó encare que fos aixís, que prou tip anava sempre, primer s' hauría quedat la Treseta sense dinar ans que al seu estimat Quissu n' hi manqués.

La seva fidelitat y la seva mena de jugar ab la quitxalla s' havia fet célebre per tot lo poble. Jugava igual que si fos un brivall; per aixó quan la quitxalla passava llista contava sempre ab ell com un de tants, y si 's tractava de fer partits se 'l disputavan, tant, que devegadas arribavan á barallarse; barallas que més d' un cop havia acabat lo mateix gos, abrahonantse á las calsas del tossut enredayre, quan era manifesta la mala fé d' algun xicot, ó fugint corrents, escapat, sense que ningú pogués aconseguir-lo, quan la colla s' esvalotava tant que feya fácil l' arreplegar algun tanto perdut, un revés escadusser, un cop-de-puny mal dirigit ó alguna puntada-de-peu no massa ben intencionada.

Quan regnava la pau, més ó menos relativa, en aquella

petita *cort dels miracles*, l' haurían trobat sempre barrejat ab los xicots, ab lo cap y la cua alsats, remenant aquesta ab més pressa y grinyolant com més ells cridavan y reyan, dretas las orelles y fixa la mirada quan parlavan baix, en secret, que may ho era per ell, puig ja procurava algú de la colla ferli entendre per si no ho havia sentit y comprés be.

Si l' haguessin vist quan se tractava de fer alguna malifeta semblava que conegués lo perill que hi havia; caminava ajupit, com los xavals que l' acompanyavan, inquiet, rezelós, mirant per tot, la cua entre camas, lo morro casi tocant á terra, fins que tots plegats eran á lloch segur ó s' havia conseguit lo desitjat. Llavors, si havia anat be, corria d' una part al altre, grinyolant, saltant y no parant de fer entremaliaduras. Si havia anat malament, se 'ls mirava á tots fixament, y segons lo posat d' ells, també ell se quedava sério, trist ó cavilós. Y no diguém pas res de si á mitj fer la tarambanada tocavan á «campi qui pugui». De la corredissa no parava fins á sota 'l lletet de la Treseteta.

Quan aquesta 'l veyá compareixe aixís á casa, prenia un gros enfado y 'l renyava com si talment fos un germanet, y mentres li feya 'l sermó l' anava mirant y resseguint de tot lo cos per si s' havia fet cap esgarrinxada ó clavat alguna punxa, y 'l rentava y curava.

Los dijous á la tarde no donava pas l' abast: era per ell festa-major; no se 'l veyá pas en tota la tarde. Pero si la Treseteta 's quedava á casa y alguna amiga seva la anava á veure, ell se quedava á jugar ab ellas. ¡Y jugava de veras! Més d' un cop, quan més distretas s' estavan parlant de vestits y de cosas de *costura* (y també ja de promesos), ell s' havia esmunyit dissimuladament, anant á amagarse dintre d' un armari ó d' un paner, darrera d' un bagul ó porta, sota d' un llit ó canapé, y allí, ben arrupit, ocupant lo menos lloch possible, s' estava bona estona, fentlos de tant en tant un lladruch especial, petit y sumort—¡nyanch! ¡nyanch!—que prou ellas coneixían y entenían, corrent, totseguit que 'l sentian, á buscarlo totas, fins que 'l trobavan. Llavors, en quant l' havían atrapat, se posava mitj-assegut á terra ab las potas del darrera, lo morro sobre una cadira y las potas del devant encruadas demunt del cap, tapantse 'ls ulls, y aixís que estavan amagadas y 'l cridavan, pegava una ensumada á ran de

terra per' orientarse y corria, furient, com alocat, cap al recó abont s' havia amagat alguna d' ellas, que si no tenia la paret al darrera prou queya d' espatllas ab l' empenta que li donava ab las potas del devant, tot remenant la cua y fent jnyanch! jnyanch! fort y alegrement.

Un vespre que, com de costúm, l' havia tret al carrer y en que 'l Quissu s' havia allunyat un xich, de cop la Treseta, que s' havia distret ab una amiga, va sentir uns grinyols molt forts, y encare que lluny, va regoneixe en ells la veu del Quissu. Las duas noyas van corre totseguít com un cohet, pero sols van arribar á temps pera presenciar com los homes del carretó, estirant un d' ells molt fort y brutalment al Quissu, casi escanyantlo, l' engabiavan y se 'l enduyan!

Prou van plorar totes duas, sobre tot la Treseta; prou van pregar á aquells homes y al municipal que guardava 'l carretó; prou s' esforsavan en demostrarlos qu' era un gos de totes prenas, qu' era inofensiu, intel·ligent, ben educat, ¡casi persona!... Pero ¡ca! 'ls del carretó van seguir magestuosa y lentament sa feyna, sense fer cas d' aquell trastorn infantil, un de tants de cada dia. Sols lo municipal, ab tó d' autoritat popular y paternal, se va dignar indicar carinyosament á la més desesperada é inconsolable de las duas ploraneras:—*No te desesperes noyeta que no le haremos cap mal; estará pot-ser mejor que á casa seva; y si 'l quieres volver á tindre, digas al teu papa que 'l vinga á buscar, y pagando la multa volverás á tindre perrito.*—

Y ella se 'n va entorná á casa feta una mar de llágrimas; y aquella nit no va sopar ni va dormir, pensant sempre ab lo pobret Quissu, que á n' ella li semblava que debía estar patint tots los mals del mon, ab aquella corda al coll, tant apretada que l' anava escanyant com més forsejava pera fugir. Se creya que jamay més li treurían aquella corda y que de tant en tant, molt sovint, lo burxarían ab aquells ferrós, com quan l' havian ficat al carretó, que no sabia pas explicar-se las cosas qu' havian fet per tancarli.

No se 'n havia volgut anar al llit sense haver trencat la guardiola y fer prometre á son pare que al endemá (ja que en aquella hora no era ja possible) aniria á buscar lo gos al Dipósit, y que si no n' hi havia prou ab los seus estalvis, hi afegiria ell lo que acostumava donarli cada any pel sant d'

ella, que ja s'acostava, y logrant lo desitjat retorn del Quissu. Y ab tals promesas y forsa manyagarías, van lograr calmarli un xich lo trastorn, estroncar aquell devassall de llágrimas y ferla anar al llit.

Pero ¿cóm havia de poguer dormir sense tenirlo á n' ell als peus. Als peus del seu llitet prou hi havia 'l jas del Quissu, que per res del mon hauría dormit en altre lloch. Pero 'l gos no hi era y sense l'amich guardiá ella tenia por. Quan semblava abaltirse, se tornava á deixondir, esverada, com si sentís sorolls estranys; era un moble que cruixia, un corch que furgava, un escarbat ó un ratulí que feyan moure un paper.

Al últim no pogué més y s'aixecá. Havia sentit un soroll igual al que feya 'l gos ab una pota quan trobava tancada la porta del pis. Ja s'hi comensava á veure, si be molt poch. Potser lo vigilant havia obert ja la porta del carrer al anársen á retiro y 'l gos havia pogut entrar y arribar fins al pis. Pero cá! Ves cóm s'hauría pogut escapar d'aquells homenots, que de segur l'havian tancat entre reixas ab set panys y claus!

No sabia qué fer; anava y venia, en camisola, descalsa. Lo desitj la empenyia y la por la feya desdir al ser á la porta de la seva arcoba. Desde allí va tornar á sentir aquell soroll de rascada y aquella vegada més fort, més perceptible y acompanyat d'un petit grinyol. No hi havia pas dupte, era ell. Y corrents se'n va anar á la porta, y ab un obrir y tancar d'ulls la va obrir, y tot ananthi y tot obrintla, cridava á sos pares que 's llevessin, que 'l Quissu era allí, á la porta, que trucava, que s'havia escapat, que s'havia salvat, qu'era viu y estava sá y bó!

Quan los seus pares, despertats y esverats per aquells escrits, van compareixer (vestits com clla d'etiqueta, en *garnatxa*), van trobarla ja abraçada ab lo gos, que li llepava cara y mans, alegre, remenant la cua, saltant y anant d'ella á n'ells com un esperitat. No 's va saber pas com s'ho havia arreglat; pero lo cert es que 'l Quissu havia lograt escaparse del *Dipòsit*, sense pagar penyora ni res.

L'alegría del retorn del Quissu no va durar pas gayre. Al endemá mateix va caure malalta la Treseta. Lo disgust de primer, després lo refredament, l'anar descalsa y sense roba, ab l'estat febrós que 'l trastorn li havia ocasionat; la impre-

sió, més tart, encare que d'alegría, produhida per la tornada del gos, la nit, casi en clar qu' havia passat... tot plegat li va ocasionar una malaltia que va ferla estar més de quinze dias al llit.

Pero 'l Quissu 's va portar com un home, y home de seny: no 's movía de la cambra d' ella. Semblava que ho conegués qu' era la principal, si be ignoscent, causa d' aquella malaltia. Li donava 'l bon dia y la bona nit, posantse al costat del lli-tet, si no dormia la malalta; de primer la mirava desde 'ls peus del llit; si ella no 's movía ó no deya res, se 'n tornava al recó ahont li havíam dut lo jas, y de tant en tant hi torna-va; si 's movía ó 'l cridava, s' hi acostava, posava 'l morret demunt del llit, á la vora, y esperava que li passés la má, febroza, ardent, per demunt del cap ó li digués alguna cosa, y allavoras se 'n anava al seu jas. Devegadas ella, ensopida per la febre que tenia, li posava maquinalment la má demunt del cap y 's descuydava de retirar-la, adormintshi, y 'l gos no se 'n movía, quiet, quiet, com si fos de pedra, fins que hi anava algú á dur medicina, caldo ó aygua á la malalta y 'l treya d' aquell suplici voluntari.

Quan ja 's va llevar no cal dir si n' hi feya de companyia y també, com quan jeya, si demanava alguna cosa y no hi havia ningú aprop, com qu' ella no podia cridar ell avisava, lladrant ó anant á trobar á la mare de la Treseta, y, agafantli ab la boca las fandillas, la estirava fin á tenirla al costat d' ella.

Tal sollicitut be mereixía un premi; y 'l va tenir anántsen ab la Treseta á fora á passar una temporada á casa d' uns parents. Allí, al camp, ¡conteu si correrian y brincarian tots dos!

Pero 's veu que á la planeta del Quissu hi estava escrit que aquell estiu havia de serli dolent del tot. Va comensar per posarse de punta ab la primera autoritat local, per haver tingut la pretensió de festejarli una gosseta molt aixerida que tenia y de que n' estava molt gelós y ab ell tot el poble. Sabut aixó per la quitxalla, va ser considerat com un *contra-fur* y 's va mirar ab mal ull desde aquell dia al *gos foraster*.

En aquell poble no hi havia carretons pels gossos, ni tampoch llassos escorredors ni *Dipósits*; pero en cambi hi havia unas certas boletas escampadas pels carrers y cuydadosament

amagadas dintre d' uns talls de temptadora butifarra, y d' aquests parany's no se 'n escapa tan facilment com d' aquells que tant havia malehit la Treseta.

Ella no se 'n enterá de lo que li havia passat al Quissu fins al cap de molt temps. Perque 'l pobre gos, al revolcar-se per terra sorprés y trasbalsat pels primers adoloriments que li va ocasionar sa golafreria, fou aconsolat per la canalla del poble (tant diferenta dels seus companys de ciutat que tant l' anyoravan) ab un tiroteig de pedra-seca que 'l feu allunyar, ben contra son desitj, de la casa ahont posava ab la Treseta, y fins del poble, y l' aná encalsant y apedregant fins á un barrancot ahont va morir, tot enrampat y desfigurat, plé de brumera y suhor y colgat sota aquella allau de pedras y terrossos ab que inconscientment van escursarli sa agonía aquells sos butxíns.

Los parents de la Treseta prou ho van saber, pero van amagarli per por de que no tornés á enmalaltirse, y van ferli creure que se n' havia entornat á ciutat. Quan ella va tornar, entre 'l temps qu' havia passat, l' alegría de veure als seus pares y 'l recort d' altres afectes qu' havia deixat ben arrelats allá en lo poble y que l' havían feta tornar més somniadora y més esvanida, no li fou ja tant sentida la ausencia y pérdua del gos estimat que de primer havia arribat á acusar d' ingràtitut. ¡Uns quants dias d' anyorar-lo, un quants més de parlarne, un recort de tant en tant, y prou!

MANEL ROCAMORA.

MATINAL

L' aubada 's desperta; 'ls aucells llensan sas melodías; las flors encensan l' espay ab sas aromas; lo día 's presenta aixèrit y rialler.

En la cambra marital reposan de la fadiga del jorn finit, los joves casats Sidro y Ciseta ab lo primer fill al mitj.

Qué hermosa es la primavera!

¡L' infantó, deixondintse y alsant los seus molsuts brassets, se posa á plorar ab rebequería; sa mare, la Ciseta, 's desvetlla aixís que sent son tendre plor, y, amorosa, avisa al seu espós pera anar á comensar la tasca.

Lo cel se va aclarint boy esfumantse las negrosas tintas de la nit; los aucells no paran de refilar, y 'l pobre infantó, com armonisant lo concert de la naturalesa ab son plor, sembla talment que hi entoni las queixas de la vida, 'l plany de l' ánima jova anhelosa d' extendre las alas y créixer y volar al infinit!

La gelosa mare, un cop vestida, treu lo seu fill del llit pera petonejarlo en sa falda. Lo Sidro, més llest que una dayna, se lleva tot depressa. Aixís que s' ha vestit va á obrir los fines-trals que, més lleugers que may, com espentejats per un raig

de sol que comensa á daurar lo mon y per alenadas de vida que arreu la terra exhala, s'obran de bat á bat, omplintse tota la cambra de resplandors vivificadoras.

Y 'l bordegás, apretant ab sas manetas los pits de sa mare amorosa, xucla la llet xarrúpant ab dalit barbre los amaratats mugrons. Lo pare li fá un petó al bell mitx de sas flonjas y frescas galtonas; y, donant lo bon día á la Ciseta, després d'haver pres un mos de pá sucat ab un raig de ví vermell y xardorós, agafa la fanga y se 'n va cap al trós del devant mateix de la masía.

En tant la Ciseta, tot cantant xamosas cansonetas al infant que te arrapat als seus pits, se contempla joyosa, d'aprop del finestral, al seu espós com ab la fanga remóu la terra y rega, ab la sahor del seu front, lo pa del seu fill, l'amor de la llar, lo successor dels seus afanys.

Lo sol, com un mon de foch, s'aixeca magestuosament omplint tot l'espay de llum y d'alegría.

IGNASI IGLESIAS.

LA CASA PAYRAL

POESÍA QUE GUANYÁ LA «FLOR NATURAL» EN LOS JOCHS FLORALS
DEL RAT-PENAT DE VALENCIA

Allá entre les montanyes de nostra hermosa terra,
hi ha un poble humil y alegre als peus d' altiva serra
ahont entre pins rumbeja com rosa en lo roser
allí la vella usança fuig esquivant la guerra
que 'l temporal del segle á tot lo antich sol fer.

Front á la santa esglesia y en la espayosa plasa,
se troba de mos avis la molt honrada casa,
niu de virtuts cristianes, de benhauransa y pau;
al que la veu li sembla, quant son brancal traspasa,
que si es per palau pobra, pera casa es palau.

Dende que 'l poble es poble, alegre y riallera
fou del trevall escola: del pobre l' alymonera:
l' honrat comerç sa llonxa trobá baix son trespol:
la fe, son reliquiari: l' amor, cambra encisera,
y fort baluart la patria en jorns de negre dol.

Quant abandone 'l tráfech que la ciutat prodiga,
migrat de cos y en l' ánima punyint moral fatiga,
gojós vinch á esta casa buscant son dolç caliu,
com busca l' oroneta vella teulada amiga,
per maig creuant les hortes, pera refer son niu.

Llavors á la memoria m' apleguen d' altres dies
recorts ab que s' enllacen tristeses y alegría
que omplin de melangía mon esperit cansat,
y olvide lo que resta del mon y ses follies,
ahont l' home sense patria y sense fe ha quedat.

Assí trobe la dija pera mon mal perduda,
assí encontre la patria, l' amor que may se muda;
la fé pura y senzilla assí torna á mon pit.
Assí veig de mos avis la casa benvolguda
ahont sens recels ni duptes s' aixampla l' esperit.

Veig l' anohuer que ombreja la font de la masía,
ahont aspiri la essencia preuada d' ambrosía,
ab la ilusió divina de mon amor primer,
lo llit en que mon avi cristianament moría,
lo bres que un jorn va rebre, al naixer, lo meu ser.

¡Goje tornant á vore les feynes de la casa!
l' almácer que l' oli dins lo celler rebasa;
l' anyada de la seda donant capells com l' or;
lo trull, á la bodega vessantli vi sens tasa;
la trilla allá en les eres al temps de la calor.

La cambra tota plena de l' abundant collita;
estesa en los cañisos la més sabrosa fruyta;
la palla emuntonada junt l' herba en lo paller;
lo buch de les abelles donant mel exquisita;
lo blat tocant les bigues del espanyós graner.

Dins lo corral les cabres, els bous y les ovelles;
per tot arreu aixades, llígones y corbelles;
corrent entre la llenya lo poregós cunill;
lo carro en la porjada ple de forcats y relles
y l' aca que 'n l' estable llança fogós renill.

Assó contemple y s' obri mon pit á l' alegría,
de vellnou les usances que l' esperit ansía,
remembren de ma infancia lo temps encisador,
y encara per lo terme corren de nit y dia
ab la mateixa sava y esplet del antigor.

Encara en nits serenes s' en ix la fadrinalla
de volta per lo poble tocant en la rondalla,
qu' escolten afanyoses les xiques de quinze anys,
y encen lo cuet borrajo, que entre algatзара estalla,
en les parets y portes marcant signes estranys.

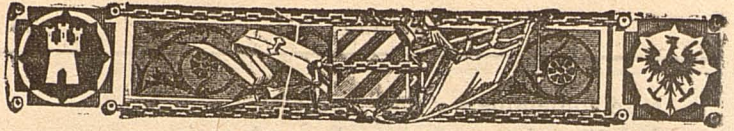
Encara mire ab joya els balls en amples eres,
ahont corren les fadrines pera l' amor lleugeres,
al toch de la donsayna que á tots alegre 'l cor.
La nit de Sant Antoni, les colossals fogueres,
encara omplin la volta del cel de xispes d' or.

Tot se fa igual: la festa, la forta disparada;
la procesó darrera del carro d' enramada;
la traca; les cucanyes y 'ls bous en lo carrer,
encara pera endurse la joya disputada
munta son ágil poltro lo llaurador lleuger.

Encara en mitg del poble se fan los jochs d' alcides;
encar du la sarpaça ses masses amanides,
y ab divertit coloquì se riuen xichs y grans;
encara armen ses guerres potentes y renyides
les dues lleys contraries de moros y cristians.

¡Encar hi ha patria! encara mon esperit alenta;
encara la ventada del segle violenta
detenen les montanyes d' est poble honrat y fort,
son menyspreuat llenguage, sos usos, sa fe ardenta
y sos costums senzilles, encara no s' han mort.

¡Casa payral! ¡sostinte! No som tots uns encara:
tu entranyes de la patria la idea forta y clara.
Mentres la patria visca viu tu, casa payral;
mes si en lo nostre poble la antiga fe mancara
per veure la deshonra no 't quede ni 'l brancal.

PLANY DE LA LLENGUA CATALANA

(AB MOTIU DE LA PUBLICACIÓ DEL CARTELL PERA 'L CERTAMEN
DE L' ACADEMIA MARIANA DE LLEYDA)

Quan més me faig hermosa,
més, més se 'm persegueix;
quan més armoniosa,
lo mon més m' aborreix:
si un hom me da esperansa,
un altre me la treu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa
de tot arreu!

La terra castellana
ni sols me vol sentir:
sense parar demana
pena de mort per mí;
que ja he passat d' usansa
diuhen per tot arreu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

La catalana terra
be prou que m' ayma encar;
¡mes ay! també 'm desterra
en tot poble una llar:
molts temples ab recansa
ab mí parlan de Deu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

Assí hi ha llenguas bordas
que ja m' han oblidat;
quan parlo, se fan sordas
als mots que en mí han mamat:
quiscuna 's fa una llansa
pera ferí 'l cor meu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

Avants jo ressonava
per tronos y palaus:
tota llengua s' honrava
ab mos accents suaus...
¡Oh jorns de benhauransa!
¿per mí quan tornareu?
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

De mí 's serveixen are
sols un grapat de fills
que cercan per sa mare
la gloria en mil perills;
per có d' ells fa membransa
Castella ab fret menyspreu:
¡Mare de Deu!
¡de tot arreu se 'm llansa,
de tot arreu!

Fins per cantá á María
 me tanca 'ls seus concerts
 aquesta Patria mia
 que per altres té oberts:
 tres cants m' obre ab recansa...
 ¡já l' estrangera, deu!
 ¡Mare de Deu!
 ¡de tot arreu se 'm llansa,
 de tot arreu!

Acadèmia Mariana,
 no 'm siguis tan crue!:
 la llengua catalana
 també la estima 'l Cel.
 Si Deu, doncas no 'm llansa
 ¿per qué ho fa 'l poble meu?
 ¡Mare de Deu!
 ¡de tot arreu se 'm llansa,
 de tot arreu!

J. D' OCON Y TAMBESA.

10 Maig 1897.

VENINT DEL ENTERRO

DEL QUI FOU LO PATRIARCA DE LAS LLETRAS CATALANAS D. MARIAN
AGUILÓ Y FUSTER (A. C. S.)

Qu' es dolsa la companyía
del avi en la nostra llar,
mes, ¡que trist es quan ve 'l dia
d' acompanyarlo al fossar!

¡Cóm nos ompla d' anyoransa!
¡Si 'ns en deixa de recorts!
¡Deu meu y ab quina recansa
se 'l abandona entre 'ls morts!

Al sé' á casa, de tornada,
un se 'n va dret al ascón
tot cridantlo altra vegada,
mes llavors... ¡ja no 'ns respón!

¡No 'ns respón en part ninguna
y un encare viu lo creu!
Fins apar, que, lluny, totduna
s' ha sentit la seva veu.

Es que la tenim gravada
dintre 'l nostre enteniment;
¡perçó, parla, ets tan aymada,
perque d' ell guardas l' accent!

En la llar de la Poesía,
 ¡oh germans meus de dissort;
 la més dolça companyia
 nos ha presa ara la mort!

La del Mestre venerable
 ple de ciencia, fe y virtut,
 conceller y amich amable
 de la nostra joventut.

Sos ulls vius, sa blanca testa
 ja may més contemplaréu;
 si 'l cridau, ja no contesta...
 ¡y á un li apar sentir sa veu!

A ell, avuy se l' enterra,
 mes lo que d' ell hem après,
 lo llenguatge de la terra,
 resta viu per sempre més.

Lo amor gran que li portava
 fou á prova de perills, (1)
 sa existencia consagrava
 per trasmétrel pur als fills.

De la llengua 'l reliquiari
 fabricá fins al morir;
 quan se 'n prengui l' inventari,
 ¡veuréu com nos va enriquir!

Del camp de sa trevallada
 fou l' esplet exuberant...
 la gloria ab sa fe guanyada,
 morint en *Pascua granada*
 li haurá dat l' Esperit Sant.

AGUSTÍ VALLS Y VICENS.

7 de Juny de 1897.

(1) La seva passió pera arreplegar cançons y atresorar la riquesa del nostre llenguatge, lo convertí en intrépit excursionista, patint tota mena de privacions en sos llarchs peregrinatjes y exposantse á grans perills fins á baixar, descalsat, pel precipici, ensangrentantse peus y camas.

ANTÍPODAS

(POEMET EN PROSA)

Contrast!...

I

Los marquesos de X... acaban de sopar. La taula ha estat servida primorosament. Los menjars tots delicats, exquisits, han estat endressats per un dels millors cuyners. Los vins dels millors cellers y marcas més acreditadas del mon. La repostería inmillorable. Lo xampany..... lo café moka... lo licor... tot superior. Tot los convida, tot los tenta, mes ni ell ni ella han tingut gana.

Volen anar al teatro. Donan ordres... La cambrera que prepari 'l vestit rosa!... Lo cotxer, que enganxi!... Lo criat, que respalli 'l vestit del senyoret!... Lo jardiner, que puji las flors!... Lo... La dida, que porti 'l nen!...

Se presenta la dida ab lo nen. La marquesa l' agafa, li fa un petó, li toca la barbata... Lo marqués lo crida; li diu monin!... Lo nen casi ni riu á las posturas que li fan sos falsos pares y busca allargant sas manetas llensarse altra volta als

brassos de la dida. La marquesa li entrega. Te por que la taquí... y li diu: tingui!... Dónguili sopar... fássil passejar... que no 'l toquí cap ayre... ¡sobre tot!.. ¿sent?... Prou li fan adeu ab sas mans despedintlo, mes lo nen ni 's daleix, ni se'n recorda... Qué ha de recordar si la estimació que li tenen es xorca!...

Quan la dida es fora, ells s' alsan. Van á vestirse... Passa mitja hora... Surt lo senyoret marqués y s' asseu á la sala tot posantse 'ls guants... Passa mitja hora més... Surt la senyoreta tota engalanada ensenyant per l' escot sa seca espatlla. Tocan lo timbre... Venen lo criat y la cambrera y 'ls hi entregan á l' un lo bastó á l' altre los bessons pera curiossejar en lo teatro y retallar. Tocan de nou lo timbre... y surt lo cotxe parantse al vestívol de la escala. Baixan, pujan al cotxe y s' allunyan...

Son las duas de la matinada. Ja han tornat. Pujan á sas habitacions. Donan sas últimas ordres y 's dirigeixen á sas cambras. No s' encomanan á Deu, pero de murmurar dels seus amichs y amigas no se 'n descuydan.

II

Acaban de dir lo Sant Rosari. La taula está parada. Sobre 'ls estalvis de sarja hi fuma la cassola de las sopas. Son de pa moreno. Més enllá la plata de las trumfas amanidas ab sal y oli ab duas arengadas á sobre. Lo porró plé. Lo cantaret igualment. Lo pa llescat... Tot il·luminat pel tradicional llum de ganxo penjat de la canya.

En Ramon y la Roseta s' asseuhen, posant á la trona y entremitj dels dos á son tendre fillet que tantols te quatre anys. Ab quina satisfacció conversan de las cullitas y de sas cosas. Ab quin dalit menjan. Que bo ho troban tot. Cóm miman y peixan á son fillet que riu y xerroteja. Escoltém que parlan entre ells... Diu en Ramon... ¿Ves qué 'ns mancan?... Tenint salut, jornal y cullita... ¿Quí més felís que nosaltres dos. Lo qu' es jo no envejo més!... que Deu n' hi dó!... Afegeix sa muller:... Tením religió, crédito y un duro per quan l' haguém de menester... ¿Qué vols més?

Acaban de sopar y ell agafa 'l nen, se 'n va á la llar, se

l'asseu als genolls, l'escalfa y l' amanyaga. Després li fa dir la doctrina y 'l despulla... Mentrestant ella despara taula, renta 'ls plats, frega 'ls fogons, arregla la cistella y l' esmorsar que l' endemà se 'n te d' endur son marit al tros, y un cop llesta de totes las tascas, s' hi ajunta, y allí sota aquella campana ensujada que va acolivar á tots sos passats, qu' avuy aixopluga á n' ells y quedemá ho farà ab sos vinents, s' estreny més y més l' amor de la familia.

III

Los primers, en mitj del tro del gran mon, voltats de tot lo que desitjan, están descontentats de tot, de tot aburrits...

Los segons, contents y satisfets en sas pobresas, viuen felissos, si felicitat hi ha sobre la terra.

¿Cóm es aixó?

La diferencia está que 'ls primers no sentin á Deu, plenitut de tota aspiració, y 'ls segons l' adoran y d' ell sols esperan sos profits.

EMILI PASCUAL Y AMIGÓ

Torre-Blanca (Bruch) 1897.

LLEYDA RECONQUERIDA

24 D' OCTUBRE DE 1149.

«El 24 de Octubre, Lérida, abriendo
»sus brazos al héroe vencedor, anu-
»ciaba al mundo que Cataluña ere ya
»libre.»

(VICTOR BALAGUER).

I

Dalt l' Açuda de Tortosa
onejava encar triomfant
per la brisa amanyagada
la noble ensenya comptal,
quan com héroe ardent en febra
Ramon Berenguer lo Sant,
aquell que ab potent petjada
feya estremir monts y valls,
fort titá de nova rassa,
flagell temut del alarb;
espasa al puny aferrada
y 'ls esperóns al cavall,
com un llamp puja las serras,

travessa costas y plans:
l'ardor que sent per la pàtria
guerra li reclama encar',
puig hi ha ciutats boy esclavas
del fer jou del mussulmá:
Fixa 'ls ulls en la de Lleyda
opresa per vil tirá,
y al se' devant sas murallas
l'espasa en terra clavant,
jura al alarb desterrarne
mes que sía ab foch y sanch.

II

Lo sultá ha sabut la nova,
¡malhaja qui li ha portat!
jura, flastoma, amenassa
y treballa sens parar.
Ja 'n junta sos escuadróns,
ja reforma los portals,
ja las portas apuntala
y esmola ja los tallants.
En los murs hi posa guaytes
los més valents y més braus,
y al bell cim del castell planta
de Mahoma l'estandart.
¡Válgam Deu ab quina rabia
ell espera lo combat!
si d'aquet ne surt bé 'l compte
may cap altre n' empendrá.
Lo sultá ab irat accent
aixís parla al seus vassalls:
—Ha sigut sempre guerrera
la prole del Gran Aláh;
cal treballar ab fermesa
per defensar la ciutat.
No 's diga que nostra rassa

esclava fou del cristiá.
Jurém pel Deu de Mahoma
donar tota nostra sanch,
avans que á enemichs permetre
nostres penons trossejar,
esborrar las nostras glorias
y nostr' escut trepitjar.—
Y ab zel y ab afany:—Jurem!—
tot exclaman al plegat.

III

Ja la fama del triomf
per tot arreu s' ha esbombat;
¡válgans Deu quina gentada
n' arriba de totes parts!
Sembla talment que los pobles
per lluytar un seny s' han dat.
Lo compte Armengol sisé
de Castella anomenat,
es lo primer que 's presenta
com lo més ardit y brau.
Quatre mil homes comanda
alts, ferrenys y ben sapats,
y vuytcents cavalls ne mena
la flor de montanya y pla.
La noblesa catalana
també á ell se n' ha ajuntat,
Guillém, Ramon de Moncada,
En Pere de Sentmanat,
Berenguer d' Erill y 'ls comptes
d' Ampurias y de Pallars.
Los vescomptes de Cabrera
y de Cardona hi son ja,
ab Pere Sbert de Mediona
y l' altre En Pere Alemany.
També del aragonesos

Brau mesnada n' ha arribat,
Tots ne son capdills, que l' ayre
de vassalls no tenen pas.
Ponce de Castelleçuelo,
En Pelegrí d' Alqueçar,
En Ferris de Santa Olalla,
En Gómeç y Fortún Dat.
¡Quin brugit! quin terratremol!
d' abellas sembla un aixám;
delirant tothom espera
lo toch primer del combat.
Fills per defensar la patria
no n' hi ha com los catalans.

.
Al presentars sobre Lleyda
lo compte En Berenguer Quart,
lo seu exércit n' acampa
del Gardeny en lo més alt:
mentre empesos per la rabia
un nombrós estol de braus
quiscun á una má l' ensenya
y al altra 'l coltell portant,
s' agitan tots com á feras
frech los murs de la ciutat.

IV

Tant bon punt despunta l' auba
d' un jorn dels primers de Maig
lo compte de Barcelona,
posa siti á la ciutat.
Al veure tanta gentada
Berenguer no dupta pas
en repartir son exércit
per enrotllar als sitiats.
Lo sultá foll de venjansa,
y com lleó empresonat,

jura pel Deu de Mahoma
 primer morir qu' esse esclau.
 Ja hi tira 'l rest del exércit
 que s' exten per totas parts;
 los de las ribas del Ebro,
 del Segre y Cinca al plegat
 boy amatents los hi portan.
 viurers, armas y cavalls.
 Lo comte ja 'n sab la nova
 que corre com rápit llamp,
 mes al punt allí hi envía
 brau llegió d' almogavars,
 qui, com llops cercant la presa
 hi volan per privá 'l pas
 Així als seus Berenguer parla
 quant tot resta preparat:
 —Quí avuy darrera 'n romangue
 no n' es pas de catalá;
 avant, donchs, y ans que rendirse
 primer morí en lo combat,
 lluytar fins y á tant que 'ns reste
 sols una gota de sanch;
 si l' acer no pot rendirlos
 prou que 'ls rendirà la fam;
 primer sía un munt de runas
 avans que ciutat d' esclaus.
 Y quan dintre de la plassa
 no reste ni un sol alarb,
 ab llur sanch encar calenta
 rentarém las nostras mans.—
 Aixís ha parlat lo comte
 iras sos ulls grifolant.
 Totseguit lo corn de guerra
 anuncia 'l jorn del combat.
 ¡Quin soroll! quin terratremol!
 semblan corbs esperitats;
 montanya amunt ja se 'n pujan
 al Gardeny tothom fa cap;
 dins del castell formiguejan
 com las onas dins la mar.

Crua y encesa es la lluyta,
terrible n' es lo combat.
Pels mandroners quina feyna!
los arquers no paran may.
¡Válgans Deu quina feresa!
de sajetas quin ruixat!
sembla talment que la terra
avuy s' haja d' esfonzar.
Lo sultá esclatant de rabia
aixis parla als seus vassalls;
—Avant qu' encar tenim vida
defensem bé la ciutat;
cal lluytar ab ver coratje
y ab més esperit que may;
com més encesa la guerra
lo llorer será més gran;
enarboléu las banderas
ferro al puny, talléune caps.—
Y altra volta 'l crit de guerra
per tot se sent ressonar,
y 's torna de nou á encendre
ab més crudesa 'l combat.
Ja 'l borbull de la gentada
va creixent per totas parts;
rellamp! quin torb de sajetas
hi plou damunt dels sitiats.
Pel ayre brunzen las pedras,
per terra rodolan caps;
sols s' ouhen crits de venjansa,
renechs y bruyts infernals.
Pels foners s' apilan pedras
que gitan sens may parar;
los arquers seguint llur tasca
ni donan treva á sas mans.
Passan días y setmanas
y encara dura 'l combat,
ni s' ablanan las murallas
envermellidas de sanch,
ni 'l catalá 's descoratja,
ni vol rendirse l' alarb.

¡Quin horror! quina ferèsa!
 y quin carnatge més gran!
 aquí pilots de cadavres,
 munts de runas més enllá;
 la sanch enrojeix la terra,
 la pols enfosqueix l' espay.
 ¡Válgans la Verge María
 Patrona dels catalans!
 mentres un sol ne reste ab vida,
 lo musulm guerra tindrà.

V

Del vint y quatre de Octubre
 l' aubada despunta ja
 lo portal de Sant Antoni
 ja s' obre de bat á bat
 ¡Visca Deu! ab quina rabia
 n' es entrada la ciutat;
 per tot arréu s' obren bretxas
 si entrar no 's pot péls portals.
 Bon punt lo llindar travessan
 ¡llamp del cel los catalans!
 com llopada famolenca
 ja 's tiran damunt l' alarb;
 sa empenta tot ho arrossega
 com un torrent estimbat.
 No hi ha bras que no copeji,
 ni ha cop sense esboranch,
 ni hi ha má que no s' aferre
 á una espasa ó he á un punyal.
 Los cavalls als guerrers llansan
 que 'n fugen boy desbocats:
 van y venen las sajetas,
 los acers assí y enllá
 si contra 'ls rochs no reboten
 cada cop un ó dos caps.

Si 'l musulím es una fera
més ho es lo catalá,
puig com riu eixit de mare
rasa quant troba á son pas.
Y 'l coltell del extermini
llur tasca no acaba may;
ferit que cau en la lluyta
llit de morts ne té per jas.
Las donas esporuguidas
ja 'n fugen carrers avall,
y nins y vells y donzellas
van cridant «guerra al alarb»;
lo marit cerca á l' esposa,
la mare cerca al infant;
á una banda crits de rabia
al altra alarits y planys.
¡Válgans la Verge María
Patrona de la ciutat!
si del cel no 'ns vé un auxili
res podrém, contra l' alarb.

.....
Mes al punt l' afront venjantne
per tot arreu s' ou cridar,
y la lluyta torna á encéndres
ab més coratge que may.
Pel ayre volan sajetas,
á dolls corre ja la sanch;
ara espurnejant colpejan
cimitraras y destrals.
¡Visca Deu! quina bravesa
desplegan los catalans
quan no poden ab llur glavi
ab pedras tots ells s' hi fan.
Cada fletxa es una proesa
que encoratja als més cobarts,
cada lluytador un héroe
y cada pit un baluart.
Per un cop de cimitarra
cinch ne dona la destral,
á cad' un un cap ne salta

qu' en terra cau rodolant.
 Ara los cavalls reculan,
 ara avansen endevant,
 ara s' estellan las portas,
 ara 's rompen los punyals,
 ¡Tot es horror y carnatge!
 la ciutat sembla un fossar.
 Los camps rnblerets de cadavres,
 los glavis rojos de sanch,
 las destrals totas oscadas
 y 'ls acers tots foguejants.
 Fera encar la mort passéjas
 per las renglas dels sitiats.
 Per sobre munts de cadavres
 los cavalls van galopant;
 la terra ja es tota flonja
 ni pot engolir la sanch.
 ¡Horrible fi d' aquell siti!
 la tomba cal aixamplar.
 Guanyada ha estat la victoria,
 retut y malmés l' alarb.
 Ja 'ls seus escuts y banderas
 á trossos rodan pel fanch,
 y son bell pilot de runas
 sas tendas, armas, cavalls.
 ¡Del vint y quatre d' Octubre
 be se 'n podrá recordar,
 si ab sanch va escriure sas glorias,
 també ab sanch las ha esborrat!

VI

Ja al cim del Castell oneja
 triomfant l' ensenya comptal;
 la nobla y antiga Lleyda
 respira ja llibertat
 mes que sia enmatzinada

pel baf y fetor de sanch.
¡Cataláns alsau las testas!
brandáuene 'ls penóns, brandáu!
donchs vostra missió es finida,
Catalunya es lliure ja.
Si de regina las joyas
lí varen un jorn robar,
vuy torna á tenir corona
ab més perlas y brillants.
Ilerda reconquerida,
tres glorias junta al plegat;
per Berenguer un lloer
que jamay s' esfullará,
per los fills de Catalunya
una proesa inmortal
y una gesta per la patria
que ab lletres d' or s' hi escriurá.

PERE BELETA Y GASULL.

BALADA

(D' EN MAURICI MAETERLINCK).

Han vingut á dirme
(fill meu, quina por fa).

Han vingut á dirme
que ell anava á marxar.

Ab lo llum encés
(fill meu, quina por fa).

Ab lo llum encés
bentost jo m' hi acostat.

A la primera porta
(fill meu, quina por fa).

A la primera porta
la flama ha tremolat.

A la segona porta
(fill meu, quina por fa).

A la segona porta
la flama m' ha parlat.

A la tercera porta
(fill meu, quina por fa).

A la tercera porta
la llum ha quedat morta.

Traducció de JOAN PEREZ Y JORBA.

A LA PATRIA

(DE LEOPARDI)

Orfatta inerme

Nuda la fronte é nudo il petto mostri.

Oh patria meva, miro tas arcadas,
tas estátuas, tos murs y tas columnas
y las torras dels avis enrunadas,
mes la gloria no miro,
ni 'l llorer, ni l' espasa triomfadora
que cenyía lo cos de nostres pares.

Aterrada ja avuy per má traydora
mostras ton pit, ton front en la nuesa.
¡Quántas feridas, patria, soportares!
¡quánt d' afront! ¡quánta sanch! Oh, quan te miro
hermosíssima aymada tan ofesa,
crido al cel y á la terra:

—Diguéu, diguéu, ¿quí en tal estat l' ha opresa?
¿Quí de cadenas carregá sos brassos?
Sense consol arrossegantse en terra,
sos cabells embullats, trista sospira
entre 'l genolls tot amagant sa cara
fugint de qui la mira.

¡Oh! plora, plora encara,
 be tens de qué plorar, Italia mía,
 tu que en la sort propicia ó sort avara,
 ton bras, nat pera vence, al mon vencía.

Podrán ser los teus ulls fonts abundosas,
 mes no podrán tas llágrimas
 igualar al teu dany que no s' acava,
 puig has estat senyora y ets esclava.
 Qui de tu escriu ó parla, patria aymada,
 qui ton passat recorda que no diga:
 «Sigué molt gran, més ara 's desgraciada.»

¿Per qué? ¿per qué? ¿qué es feu de ta grandesa,
 tas armas, ton valor y ta constancia?

¿Qué la espasa t' ha presa?

¿Qué t' ha trahit? ¿quín art, quína arrogancia,
 ó forsa poderosa

pogué arrancarte la diadema hermosa?

¿Cóm, quan pogueres caure
 d' un lloch tant alt en mitj de l' esclavatge?

¿Ningú lluyta per tí? ¿Ningú 't defensa
 entre tos fills? ¡Un' arma! Jo ab coratge
 combateré, jo sol, sol moriría.

Fes que ma sanch, ¡oh cel, sense temensa
 pels pits italians lo foch ne sía!

JOSEPH ALADERN

PRIMAVERA TRISTA

(TRADUCCIÓ)

Lo vell Tofol y la mosseta vivían esclaus del seu hort, afatigat per una producció seguida.

Eran dos arbres més, duas plantas d'aquell tros de terra gran com un mocador, segons deyan los vehins y del que 'n treyan lo pá á forsa de travalls.

Vivían com cuchs de terra sempre arrapats al solch, y la mosseta, ab tot y sa denarida figura treballava com un pagés.

Li deyan la Borda, perque la dona del oncle Tofol, que ja era morta, ab lo seu desitj de tenir fills que alegressin la seva esterilitat l'havía treta del Hospici. En aquell hortet hi havia passat la seva vida fins als disset anys que 'n semblavan onze, á creure en lo desgarnat del seu cos petit, enlletjit encara més per lo enfonzada de pit y espatlluda que era.

Era lletja: feya pena á las sevas vehinas y companyonas de mercat ab aquella tosseta seguida y amohinadora, pero totes la estimavan. ¡Xicota més treballadora! Horas avans de sortir lo sol ja tremolava de fret al hort cullint maduixas ó tallant flors; era la primera á entrar á Valencia y ocupar son

lloch en lo mercat; en las nits que 'ls hi tocava regar, agafava ab coratje l' aixada y ab las faldillas recullidas, ajudava al oncle Tofol á obrir pas en los reguerons per ahont se vessava l' aygua roja del rech que la terra assedegada y cremant engolia ab un *glu, glu* de satisfacció; y 'ls dias en que hi havia remesa cap á Madrid corria com boja pel hort, saquejant los bancals, trayent á brassadas los clavells y las rosas que 'ls emaladors anavan colcant en los cistells.

Tot se necessitava pera poguer viure ab tan poca terra. Hi havia qu' estarhi sempre assobre, tractantla com á bestia tosuda que necessités cops de tralla pera avansar camí. Era un cap d' un gran jardí, en altre temps dels frares, que l' ocupació revolucionaria havia fet á trossos. La ciutat, aixamplantse, amenassava engolirse l' hort ab sa invasió de casas y l' oncle Tofol, ab tot y parlar malament dels seus terrenos, tremolava devant de l' idea de que la codicia temptés al amo y 'ls venqués per solars.

Allí s' hi trobava la seva sanch; seixanta anys de trevalls. No hi havia ni un pam de terra que reposés may, y per més que l' hort era petit, desde 'l miij no 's veyan las parets de tanca; tal era l' espessedat d' arbres y plantas, nesprers y magnolias, bancals de clavellers, bosquets de rosers, atapahits emparrats de passioneras y llessamins; tot cosas útils que donavan diner y eran apreciadas per los tontos de las ciutats.

Lo vell insensible á las bellas del seu hort, sols desitjava la cantitat. Volia segar las flors á garbas com si fossin herba, carregar carros á curull de fruytas delicadas y aquest afany de vell avaro é incansable martiritzava á la pobra Borda que ab prou feynas reposava un moment, vensuda per la tos, sentia renys, ó rebia com á brutal advertencia un terrós entre cap y coll.

Las vehinas dels horts més propers se 'n dolían. Estava matant á la noyeta, cada cop tossia més. Pero 'l vell contestava sempre 'l mateix. S' havia de treballar molt perque l' amo no s' entenia de rahons si per Sant Joan y per Nadal no hi queyan las pagas d' arrendament. Si la noya tossia, era per vici, puig no li faltava una lliura de pá y 'l seu reconet á la cassola del arrós; alguns dias fins menjava llaaminaduras, butifarra de sanch y seba, per exemple: los diumenges la deixava divertirse, enviantla á missa com una senyora y encara

no feya un any que li havia donat tres pessetas pera comprar-se unas faldillas. Además era 'l seu pare, y 'l oncle Tofol com tots los pagesos de nissaga llatina, entenía la paternitat com los antichs romans: ab dret de vida y mort sobre 'ls fills, sentint estimació en lo més fons de la seva voluntat pero demostrantho juntant las cellas y ab alguna garrotada.

La pobra Borda no 's queixava. Ella també volía treballar molt pera que may los hi prenguessin aquell bossí de terra, pels caminals d' ahont encara li semblava veure la faldilla apedassada d' aquella vella hortolana, á la que anomenava mare quan se sentía amoixada per aquellas mans enduridas.

Allí hi havia tot lo qu' ella en lo mon estimava; los arbres que la van conèixer petiteta y las flors que en son pensament ignoscent feyan apareixer una vaga idea de maternitat. Eran las sevas fillas, las únicas amigas de la seva infantesa y tots los matins experimentava la mateixa sorpresa vejent las flors novas que sortían de las poncellas, seguidas pas á pas en sa creixensa, desde que porugas ajuntavan sas fullas com si volguessin tornar enrera y amagarse fins que ab soptat atreviment esclatavan com bombas de colors y perfums.

L' hort entonava per ella una sinfonia que may s' acabava, en la que l' armonía dels colors se confonia ab la remor dels arbres y 'l remoreig perfidiós d' aquell rech fangós y poblat de granotetas, mes que dintre la fullaraca sonava ab alegre armonía

En las horas que 'l sol picava fort, mentres lo vell reposava, se 'n anava la Borda d' un costat al altre admirant las bellesas de la seva familia vestida de gala pera festejar al bon temps. ¡Qu' hermosa qu' es la primavera! Ben segur que Deu Nostre Senyor cambiava de lloch en lo cel acostantse á la terra.

Los lliris blancs y satinats s' adressavan ab llanguiment com las senyoretas ab vestit de ball, que la pobra Borda havia admirat moltas vegadas en las estampas; las camelias de colors carnosos feyan pensar en tebias nuevas, en grans senyoras, mandrosament ajegudas, de pell sedosa; las violetas coquetejavan amagantse entre las fullas pera descubrirse ab la seva olor; las margaridoyas se destacavan com botons d' or sens puliment; los clavells, com onada revolucionaria de baretinas vermellas, cobrían los cuadros y assaltavan lo cami-

nal; per sobre las magnolias balansejavan lo seu blanch capoll com un incenser de marfil qu' escampava incens més grat que 'l de la iglesia; y 'ls pensaments, follets entremaliats, treyan per entremitj de las fullas sos capells de vellut moradench y estraient sas caronas barbudas, semblavan dir á la noyeta:

—Borda, Bordeta... 'ns rostím. ¡Per Deu! Una miqueta d' aygua.—

Ho deyan sí; y ella ho sentía, no ab las orelas sino ab los ulls, y encara que 'ls ossos li feyan mal de cansadeta, corria al rech á omplir la regadora y batejava á n' aquells murriets que sota la pluja agrahits la saludavan.

Las sevas mans tremolavan moltas vegadas al cullir las flors. Per lo seu gust allí s' haurían quedat fins que s' assequessin, pero era precís guanyar diners omplint las paneras que s' enviavan á Madrid.

Envejava á las flors veyentlas emprendre 'l viatge. ¡Madrid! ¿Cóm sería alló? Veya una ciutat fantástica, ab suntuosos palaus com los de las rondallas; enlluhernadoras salas de porcellana ab miralls que reflectían milers de llums; hermosas senyoras que s' engalanavan ab sas flors; y tal era l' intensitat de l' imatge qu' ella creya haver vist tot alló en altres temps, potser avans de neixer.

En aquell Madrid s' hi estava lo senyoret, lo fill dels amos ab qui havia jugat moltas vegadas sent molt nena y de qual presencia va fugir avergonyida l' estiu passat, quan fet tot un bon mosso aná á veure l' hort. ¡Malehits recorts! Se tornava roja pensant en las horas que havían passat sent noys, asseguts en un marge, escoltant ella la rondalla de la Ventafochs, la nena aburrida convertida de cop y volta en arrogant prímpcesa.

La eterna fantasía de totas las noyas abandonadas venía llavors á tocarla en lo front ab sas alas d' or. Veya pararse un magnífich carruatje á la porta del hort; una hermosa senyora la cridava:—¡Filla meva!... al últim te trobo.—Ni més ni menos que en la rondalla; després los vestits espléndits, un palau per casa y al final, com no hi ha prímpceps disponibles á tota hora pera casarse, s' acontentava modestament ab fer son marrit al senyoret.

¿Qui sab?... Y quan més esperansas posava en lo pervenir,

la realitat la despertava en forma de brutal cop de terrós, mentres lo vell li deya ab veu aspre:

—Arri, que ja es hora.

Y altre cop al trevall: á donar torment á la terra, que es-queixava cubrintse de flors.

Lo sol recremava l' hort, fent esclatar la escorsa dels arbres; en las tebias matinadas se suava trevallant com si 's fos á mitjdia, y ab tot y aixó la Borda cada vegada més prima y tossint més.

Semblava que 'l calor y la vida que mancava en la seva cara era perque se li enduyan las flors, á las que petonejava ab inexplicable tristesa.

Ningú va pensar en cridar al metje. ¿Pera qué? Los metjes costan diners y l' oncle Tofol no hi creya. Los animals son menos que las personas y ho pasan d' alló més be sense metjes ni apotecaris.

Un matí, al mercat, las companyonas de la Borda xiuxejavan, mirantla ab compassió. Son oido finíssim de malalta ho va sentir tot. Cauría quan caygués la fulla.

Aquestas paraulas van ser la seva obsessió. Morir.. ¡Be... s' hi resignava! Pel pobre vell ho sentía, faltat d' ajuda. Pero al menos que morís com sa mare, en plena primavera, quan tot l' hort llansava alegre la més boja riallada de colors; no quan se despoblava la terra, quan los arbres semblavan escombras y las apagadas flors d' hivern s' alsavan tristas en los bancals.

¡Al caure la fulla!... Aborría als arbres, quals ramatjes se despullavan com calaveras de la tardor; fugía d' ells com si la seva ombra fos malebida y adorava una palmera que 'l sigle avans havían plantat los frares, esbelt gegant que de son cap llensava un surtidor d' onejantas plomas.

Aquellas fullas no queyan may. Es temía de qu' alló no tingués solta, pero lo seu afany per lo meravellós la feya sentir esperansas, y com qui busca la curació al peu d' una imatge miraculosa, la pobre Borda passava las estonas de descans al peu de la palmera, que la protegía ab l' ombra de sas punxantas brancas.

Allí va passar l' estiu veyent com lo sol, que no l' escalfava, feya fumejar la terra com si de las sevas entranyas n' anés á treure un volcá; allí la van sorprendre los primers vents de

la tardor que se 'n duyan las fullas secas. Cada cop estava més flaca, més trista; ab una finesa tal de percepció, que sentía los sorolls més llunyans y las papallonas blanques que volejavan al voltant d' ella enganxavan las alas en lo suor fret del seu front, com si volguessin estirarla, arrossegantla á altres mons, ahont las flors neixen per ellas solas sense endursen en sos colors y perfums part de la vida de qui las cuyda.

Las pluhas d' hivern no van trovar ja á la Bordeta. Van caure sobre la esquena doblegada del vell qu' estava, com sempre, ab l' aixada á las mans y la vista en los solchs.

Cumplía lo seu destí ab la indiferencia y 'l valor d' un disciplinat soldat de la miseria. Trevallar, treballar molt pera que no faltés la cassola d' arrós y la paga al amo.

Estava sol: la noya havia seguit á sa mare y l' únich que li quedava era aquella terra traydora que 's xuclava á las personas y acabaría ab ell; cubierta com sempre de flors, perfumada y productora com si assobre d' ella no s' hi hagués sentit l' alé de la mort. Ni tant sols s' havia assecat un roser pera acompanyar á la pobre Borda en son viatge.

Ab los seus setanta anys tenía que fer lo treball de dos; y removía la terra ab més tossudería que avans, sens aixecar lo cap, insensible á la enganyosa bellesa que 'l voltava, qu' era 'l producte de la seva esclavitut, animat únichament per lo desitj de vendre be la hermosura de la Naturalesa y segant las flors ab la mateixa fallera que si segués herba.

v. BLASCO IBAÑEZ.

LA PLAGA DELS XIMIOTS

CADA vegada que he anat al hermós país anomenat la Catalunya francesa, Rosselló, Provensa y Llenguadoc, me sembla que no 'm moch de casa, perquè allí ho considero com lo meu país, y si, deixant Barcelona, arribo més enllá de Lleyda, me trobo tant foraster com en lo Gran Mogol, y que, apart de nostras creencias relligiosas, que es lo únich que 'ns uneix ab lo demás d' Espanya, som los catalans més apropósit de formar part de cualsevol altra nació que la que nostra dissort nos ha donat per mestressa, la Divina Providencia, sens dupte, en cástich de nostres pecats.

Quan llegeixo y veig los sacrificis que Catalunya, faltada de memoria, feu en la guerra de la independencia y en la dels carlins, me sembla que tot alló no fou més que una bojería. Donchs ¿qué mereixia la Espanya de Felip V?

Malaguanyada sanch, malsaguanyats diners que hi gastaren nostres avis y nostres pares pera anar á parar en lo que som avuy.

Com dich, estich millor á Perpinyá, Beziers, Narbona, Marsella, Tolosa, Carcassona, Cette, Arles sur Rone y Arles del Vallespir que no á Madrid y demás ciutats de Castella, ahont no parlan com jo y no pensan com jo.

Sempre soch extranger á Espanya; may en lo Mitjdia de Fransa, y crech que estém destinats á ser tots una cosa, com ho

son la nostra casa y costums, perque l' estat d' are es un anacronisme que pot durar més ó menos, pero que s' acabarà.

La historia vella diu lo que eram, y per més que en las escolas nos ensenyaren la historia de Castella, mal anomenada historia d' Espanya, quan forem grans ja llegírem la de casa nostra, y aquella 'ns feu l' efecte de las fáulas de Samaniego y de Iriarte, que ja no 'ns interessavan poch ni molt.

En una de las comarcas de la Catalunya francesa s' hi celebra desde molt temps la memoria dels Sants Abdon y Senen, y es á Arles del Vallespir, ahont se veneran molta part de las reliquias dels esmentats Sants Mártirs Persas.

En una antiga novena escrita en catalá, que encare 's resa en aquella vila, está escrit que 'l motiu per venerar als esmentats Sants y tenirlos per principals patrons, no tantsols en la aludida vila sino tots los hortolans de la Catalunya francesa y espanyola, es que aparegué en lo Vallespir una veritable plaga de ximiots, micos y monas com are s' anomenan, y que destruhiren y 's menjaren totas las fruytas y verduras dels horts, y que fent pregarías als esmentats Sants lograren fer desapareixer d' aquells indrets y de tota la Catalunya tant mal bestiar.

Sembla impossible una plaga de micos y monas en nostra terra! Pero, á més de la novena esmentada, 's troba en molts documents de la terra nostra.

Molts pobles de Catalunya, en especial los situats en terrenos de regadiu, tenen per patrons als Sants Abdon y Senen, y en la parroquial iglesia del Pí tenen fundat un benefici y en la capella un hermós altar hont, junt ab la Mare de Deu de la Mercé, 's venera als Sants Abdon y Senen, patrons dels hortolans de las duas Catalunyas.

FRANCISCO DE PAULA CAPELLA.

LA PUBILLETA

Gelosia.

I

Tenia cinch anys,
y pe 'ls viarans,
com la perdueta,
de l' alba á la nit
corría ab delit.
Més maca, pobreta!

Lo rostre, preciós;
or lo cabell ros;
la pell, satinada;
las dents, pinyonets;
los ulls, estelets;
de tots estimada.

—¡Angelet del cel,
tothom, ab anhel
li deya, ma filla!
Si creixes així,
del Mas de ca 'n Pi
serás la pubilla.—

Ella, al senti' aixó.
 deya:—¡Oh! oh! oh!
 ¡Qué 'n tindrè de cosas!
 ¡Qué rica seré!
 ¡Qué maca aniré!
 ¡Qué flors y qué rosas!—

Y anava al jardí,
 y 's guarnía allí
 lo cap de ridolta,
 y feya ramells
 de llirs y clavells,
 y ¡volta que volta!

Son pare era vell,
 sa mare, com ell,
 quaranta anys tenía.
 —No temis ja pas;
 pubilla serás
 d' aquesta masía.

Angelet del cel,
 tothom, ab anhel,
 li deya, ¡rateta!
 Si creixes així,
 del Mas de ca 'n Pi
 serás pubilleta.—

II

Lo Mas de ca 'n Pi
 un dia bullí
 de tanta gatzara.
 Hi havia bateig.
 ¡Me sembla que veig
 al pare y la mare!

Lo vell, alegroy,
 ja tenía un noy,
 que son desitj era.

—Veníu y miréu:
ja tením heréu.
¡La meva fal-lera!—

La mare, ab neguit,
pensava en lo llit
en la seva filla:
—Ja tot lo que pot
tenir, es un dot.
Ja no es la pubilla.—

La noya, jugant,
corrent y saltant
cridava, ignocenta:
—Ja tením hereu,
Veníu y mireu.
¡Ay, qu' estich contenta!—

Y la gent, entrant,
deya bromejant:
—¿Y donchs, filla meva?
¿Qué ha fet l' hereuhet
que diu que t' ha tret
de caseta teva?—

Lo pare, qu' ho sent,
també li diu rihent:
—Sí, sí; es vritat, filla;
l' hereu t' ho ha robat;
ja t' ha desbancat;
ja no ets la pubilla.—

La noya, ab un plor
que va trencá 'l cor,
va cridar:—¡Ay, mare!
No l' estiméu pas;
m' ha robat lo Mas;
m' ho ha dit lo pare.—

III

—La noya d' en Pi,
van comensá á di',
está malalteta.
Va trista per tot,
no diu may un mot...
¿Qué 't passa, filleta?

—Res,—ella va dihent,
y flors va veyent
y no se las posa.
—Pren un llessamí,
cull lo taronjé,
arrenca una rosa.—

—No, diu, quan ho veu,
tot es del hereu;
ja no só pubilla.—
Y així 's va marcint
y 's va esgroguehint.
—¡Ay, la meva filla!

¡Filla del meu cor!
¿Qué tens, mon tresor?—
plorant, diu la mare.
—Mare, no 'm beseu,
que son del hereu
aquets besos d' ara.—

Ja plora 'l petit,
ja li dona 'l pit
la mare, angojosa.
—¡Ell me l' ha robat!—
va dihent, y s' abat
la noya, plorosa.

En va 'l pare diu
ab l' afany més viu:
—No temis, ma filla;
per çó no se 't treu;
si 'l nen es l' hereu
tú n' ets la pubilla.—

—¡Ay, no, pare, no!
Pubilla no só,—
respon la pobreta.
Y així 's va aflaquent,
y així 's va marcint
com una floreta.

IV

Al Mas de ca 'n Pi
hi ha tant de tragí
que tothom va en dansa.
La noya se 'ls mor.
La mare, ¡quín plor!
Ja no hi ha esperansa.

—Mare, no ploreu;
ja teníu l' hereu
per aconsolarvos.
—¡Ay, no, filla, no!
Jo 'm moro si no
puch als dos besarvos.

Quan está en perill,
tot lo goig del fill
nos mata la filla.
Viu tú, mon tresor,
y tú del meu cor
serás la pubilla.—

—Vaig, mare, sentint
que ja 'm vaig morint;
vestíume blanqueta,

y l' hereu, després,
que us donga diners
per ferm la caixeta.

Preneu llessamins,
culliu taronjins
y féumen garlanda.
Si no ho vol l' hereu
no me la poseu,
ell, mare, comanda.—

—¡Filla del meu cor!!...—

.
La noya ja ha mort.

La mare la plora.

Un crit del cor treu:

—¡L' ha morta l' hereu!—

Y 'l veu á la vora.

Y, donantli 'l pit,
diu al nen petit:

—Lo plor per ma filla.

Tú, hereu del tresor;

pero... del meu cor

ella es la pubilla.—

FREDERICH SOLER

LO NEN MALALT

Veure al nen tan malaltet
¡que 'n donava de tristesa!
sos ullets de blau de cel
'ns miravan y no 'ns veyan;
son cos avans tan mogut,
com un lliiri que 'l vent trenca
jeya demunt del bressol
com dins la conxa una perla.

Y anava rodant lo temps
y 'l petitó no 's desperta
y 'ns queya á sobre la nit
ab son róssech de tenebras
¡y 's moría 'l pobre infant
en los brassos de la febre!

De prompte, brolla un gemech
de sa boca de poncella,
obra 'ls ulls, 'ns mira, riu,
extén sas blancas manetas;

¡fill meu! exclamém abdós,
la esperansa al cor s' aferra
y abocats demunt del fill
tantsols lo silenci trenca
la lleu remor dels petóns
en sas galtetas de cera.

J. NOVELLAS DE MOLINS

Juny 1897.

LA FOTOGRAFÍA TE 'L DOBLE CARÁCTER DE CIENCIA Y D' ART

DISCURS LLEGIT PER LO SENYOR PRESIDENT DEL FOMENT FOTOGRÁFIC DE CATALUNYA EN LA NIT DEL 30 DE JUNY DE 1897, QUE FOU LA DE SA SESSIÓ INAUGURAL.

I

Senyors:

VOLDRIA en aquesta ocasió possehir la ben inspirada ploma de tants escriptors il·lustres com ha tingut y te la nostra terra, pera que las paraulas y las frases per la meua má en aquestas cuartillas estampadas estiguessin á la altura de lo que 'l meu cor sent. Voldria poder enmatllevar á aquells inspirats talents sostinguts per cors catalans que en vida 's digueren Lull, Aussias-March, Cabanyes, Piferrer, Tió, Aribau, Bartrina, Milá y Fontanals, Blanch, Bofarull, Aguiló, etc., per no mentar en aquest moment més que alguns dels que Deu se 'ns ha endut més aprop seu, un poch de la grandesa del seu cor als uns, lo fantasiejador foch de sa pensa als altres, á tots aquella facilitat ab que trasladavan al paper lo bull de son privilegiat cervell.

Avuy, més que may, voldria esser dels preuhats fills de aquesta terra, y vos los podria anomenar en extraordinari nombre entre 'ls vivents que, ab son talent los uns, ab sa genial

imaginació 'ls altres, ab lo contínuo agitar-se de son treball los més, li prestan aquesta aureola de vida propia, d'envejable prestigi que á Espanya, com fora d'ella, te la regió catalana.

Potser que d'aquest modo sapigués pintarvos jo ab sos propis colors lo goig ab que mon esperit mira y 's detura á contemplar l'acte que avuy realisém, acte per mí dels més encisadors de la meua vida, puig que 'm deixa entreveure pera 'l pervindre un motiu més de que sian degudament honrats y respectats los que nasqueren á l'ombra maternal de las quatre barras.

Voldria que á la honrosa historia de Catalunya, cap de brot podriam dir en fets d'armas gloriosíssims que presenciaren aquets dos colossos testimonis del Montserrat y 'l Canigó, textos avuy encara perque ningú gosi desmentirlos, com ho ha sigut y ho es en las ciencias, las lletres, las arts y la industria, voldria, repeteixo, s'hi poguessin juntar moltes páginas ab las que de gloria li pot prestar lo naixent Foment Fotográfich com las hi donan ja fa temps tantas altres associacions aquí nascudas y ben arreladas, entre aquestas ¿per que no dirho? l'Ateneo Barcelonés, que avuy més que may ha donat ample esclat al foch del seu cor catalá.

Perque jo t'amo ¡oh catalana terra! que presenciaries aquells may oblidats jorns de ma infantesa; que sentires com jo 'ls primers com los últims petons que ben nin encare tingué que deixar de rebre de ma tant plorada mare; que guardas sas per mí may prou veneradas cendras; que ab l'exemple dels teus fills he pogut fer bategar mon cor al calor suavíssim del dols amor al treball; perque 't vull ab lo més pur y elevat sentiment de fill; perque ab tú he tingut que plorar malaventurats jorns y festejar los que ditxosos foren, aplech de sentiments que, fonentse en hú, constituheix lo ben entés amor patri, es que vinch en aquesta solempne diada á tractar de dárten de goig y satisfacció juntant mon treball insignificant ab lo molt valió d'uns quants bons germans meus que com jo 't diuhen ¡benehida mare!

No es pas per l'esfors del bras del enferretjat guerrer que volém ¡oh patria! aumentar l'esplendor de ton passat, que un altre bras no menys fornit y valerós tractém de posar á contribució de ta grandesa. Fills vostres no podém desmentir ni menyspreuhar ta casta, y aném joyosos fins al altar hont hi

crema l' incens del esperit y del treball á portárvoshi 'ls suavisssims perfums que las ciencias y las arts, las duas més grans manifestacions del humá ingeni, poden fer aixecar fins á vos com penyora de carinyosa ofrena.

Si, senyors, al constituhirse per uns quants lo Foment Fotogràfich de Catalunya hem aixecat una bandera més del treball dintre de las ciencias y de las arts, que d' unas y d' otras participa la creació genial de Niepce y de Daguerre, associats per contracte que 's firmá á Chalons-sur-Saône l' any 25 de aquest segle y de qual maritatje, si 'm permetéu la paraula, la filla que 'n sortí, la Fotografia, havia de participar per forsa de las aptituts científicas del propietari Niepce y de las esquisidas cualitats artísticas del pintor Daguerre. La fotografia es, donchs, ciencia y art al mateix temps de part de pares; las ayguas baptismals que per primera vegada mullaren son front, del cel puríssim de la ciencia caygueren per recullir al corre per la terra tota la sava d' art que en aquesta hi ha.

Aixó mateix tracto de demostrarvos en aquesta vetllada si 'l bon Deu m' ajuda á portar á terme ma tasca. Mes no ho faré sense avans saludar carinyosa y tendrament á totas las personas que honran aquest acte ab sa presencia, á las associacions aquí dignament representadas, á totas aquellas otras que no obstant y no haver acudit me consta que podém comptar ab llurs simpatías. Y ho faré ab catalana llengua, ab la

*parla de reys, de sants, de trovadors y sabis
parla d' un poble brau, noble y fidel*

com deya en sa hermosa «Veu de las ruínas» lo malaguanyat poeta catalá Adolf Blanch, perque es aquest llenguatge l' oficial en aquesta associació, sens que vulga aixó dir que aquí 's defuji d' entendre parlar cualsevol altra llengua, ja que Barcelona, fidel á sas tradicions tant ben encomiadas per l' ingeni més gran de las espanyolas lletres, no pot sino mostrarse hospitalaria ab tots los fills del treball, parlin com vulgui Deu que parlin, vingan d' hont vingan, que nostres brassos trobarán oberts.

II

LA FOTOGRAFÍA ES CIENCIA

Te la fotografia per germanas grans á la física y á la química, la primera qu' estudia totas aquellas formas de relaciones entre la forsa y la materia sens que aquesta 's cambihi; la segona que, mirant potser quelcóm més fons, busca 'ls elements de que la materia sembla composada, las proporcions ab que aquestos elements entren á constituir un cos, l' arquitectura atómica de la molécula, la manera de rompre l' equilibri del diminut y més que microscópic edifici y 'l modo de reconstruirlo després per demostrar la veritat de lo per ella comprobat y sostingut. Una y altra 's trobavan, donchs, ab condicions de dur per la má, deguiar en sa infantesa á la que acabava de venir al mon y de prestarli las més preuhadas conquestas ab qu' ellas justament s' adornan.

Puig que mimada germana meva ets, li digué la Física, jo 't faig llegat de tots mos coneixements y trovallas, de marica y estesa fortuna y molt especialment de tota la teoria de la llum, ab l' aplech nombrós que he fet de lleys que crech t' han de servir en gran manera pera fer novas é importants trovallas dins del territori que tu has de trepitjar. Per eixas lleys de que 't faig expontánea donació, vindrás á coneixer que 'ls raigs de llum que del sol y de la lluna, com dels estels esparsos per tota l' inmensitat del univers reyalme 'ns venen, son missatjers rapidíssims que més que caminan, volan á rahó de 77000 lleguas per segon y 'ns portan noticias de la forma y del color dels cossos y fins de sa constitució íntima. Per ellas vindrás á saber que la llum blanca n' es composada d' altres de diferents colors y que en lo fons son vibracions d' una materia eminentment sútil l' encesa nuvolada d' una posta de sol, com los vius colors dels diversament pintats aucellets y 'ls matissos nacrats de la mareperla que arrastra silenciosa vida en lo fons de la mar. Encar que jove, no 't faltan talent é inventiva; tu sabrás treure partit del dot que 't dono.

Ab paraulas semblants li enrahoná sa altra germana gran, la Química. Jo 't faig do d' un capital que en tas mans pot esser molt reproductiu y profitós. Te porto tot alló que tanta falta 't faría pera comensar á esbrossar ton camí; jo 't porto fets y lleys que completar podrían un jorn lo comble de las aspiracions de ta pensa y trocar en realitat hermosa ton somni d' ara d'enfebrosit cervell. Aquí tens uns quants compostos: los cloruros, bromuros y yoduros del sempre copdiat argent, que senten lo contacte de la llum com sent l' ardent petó del seu aymant l' enamorada nina, encisada ab lo dols aletejar del sempre enjogassat deu de la joventut. Jo crech que per avuy ab aixó 't sobra; pero si quan hakis vist molts cops al sol rependre sa may interrompuda tasca, trobessis deficient mon do d' avuy, torna per més, que en mon estens reyalme encara hi tinch selvátiques florestas ahont hi pugas fer ab llurs flors y llurs fruyts un gros pomell.

Be m' apar que aixís enjoyallada puch mostrarme ja als homes, digué pera sí mateixa la Fotografia, que en tant que dona no podía menys d' esser vanitosa. Y no anava equivocada, que l' espurnejar de sos ulls, guspiras escapadas del foch que dins de son cap tot minyó hi cova, desafiar podía la brillantor de la rica joallería que l' adorna. Ne volgau d' aymadors que li sortiren: hermosa, falaguera, ab los suaus perfums que llenza la ponzella quals pétals tojtut s' obran, no sols li eran fàcils sas conquestas entre 'l jovent ilustrat que s' apassiona per l' avens, sino que fins los vells aixecavan los ulls de terra, ahont lo pes de sos anys afatigats los crida pera contemplar la novament vinguda que arriba carregada de afalagadoras promesas.

Buscantne mérits pera esser dignes d' esposarla, tots s' esforsavan en ferli delicats y valiosos presents y com per miracle l' encisadora nina vejeé aumentarse lo ja rich caudal del llegat de sas germanas, essent ab tal motiu molt més hermosa ab lo corre dels anys puig que hi deixavan color per sas carns tendras los uns, foch y vida per son rostre 'ls altres, gracia y art per sos moviments los de més ensá, fins que feta ja dona, y ab la plenitut del esplendor que li prestaren sas conquestas, torna á la llar payral en lo volant vaixell ab que 'n sortí, pero aquest cop ab un carregament científich, nombrós, nou y flamant.

Si 'n feu de soroll la arribada de la fotografia al encantat y encantador palau de las Ciencias, que totes ab descompost tropell sortiren á donarli la benvinguda; y ella sens dar repós á son atafatigat esperit soltá sa argentina veu á las següents rahons.

«Be prou torno aviat ab pretensions de séurem entre vosaltres, avuy ab més motiu que may, volgudas germanas mevas, pero es que 'l temps, la ocasió y un poch si vos voleu de l' encisador de ma bellesa se 'm prestaren propicis pera fer depressa l' assenyalat camí. Mon dols recort primer, un cop aquí arribada, vull sia pera 'ls homes que tant gelosos se mostraren de mon esplendor, enriquintme ab ideas y observacions y lleys y teorías tot noves que dret me donan pera disfrutar d' honrós sitial en aquest venerable temple del saber.

»Com may podré oblidar lo corre de vostra sanch per mas venas y soch agrañida, vull correspondre ab la voluntat á mí possible á la vostra que tingueren avans de ma partida fentme assenyalada oferta de rich present.

»Essent rica també, per lo generós treball dels homes, puch tornarvos centuplicat l' enmatllevat tresor que vostra bondad feu gran en aquell jorn que fou de ma naixensa.

»Per la bona voluntat que 'ls meus obrers tingueren treballant fort y ferm sens regateig d' horas, m' ha sigut fácil descubrir que las llums que ab forma de vano obrint lo prisma cristallí y la rodona gota d' aygua suspesa en mitj l' espay, ño tenen totes la mateixa forsa química, ni aquesta es proporcionada á sa brillantor; que no tots los cossos se deixan igualment impresionar per las mateixas llums, haventhi dins d' aquestos fets misteriosas simpatías com si volguessin imitar la flayre d' amor que en la terra sosté la manifestació més gran del poder de Deu: la vida. Jo he vingut á saber que la acció química de la llum pot tenir lloch sobre alguns cossos ab sols una centéssima y fins ab una miléssima de segon de temps, quedantne no obstant tan profón rastre, que d' avuy més podreu sorprendre en lo mon las manifestacions més rápidas de sa activitat, conservarne la imatge, estudiarla ab deteniment y madurant d'aquest modo lo fruyt del vostre estudi ¡oh germanas mevas! completar la generalisació de vostras lleys, que es, penso, l' avuy menys reculat terme de vostres afanys.

»Jo he descobert que així com hi ha substancias que reben ab dols plaher l' encisador petó de la llum y 'l guardan en son cor hont ningú 'l vegi, n' hi ha d' altrás també que, engeloidas de la sort d' aquellas, fan públich son secret y ab son contacte *revelan* assobre seu la enamorada carícia cambiántloshi 'l color.

»Al entorn d' un fet nou se 'n descapdel' avan tants d' altres obrintne horitzons no sospitats, que jo mateixa no sabia qué admirar més si mon ja honorós passat qu' era totjust d' ahir, ó bé l' ample camp que al devant meu s' ovira sembrat de flors hermosas quals perfums no havia flayrat may cap criatura humana.

»Pero en ma senyera hi ha com en la vostra escrit lo lema: «*Avant sempre*» y no son mos aymadors dels que reculan al devant del treball. Així no 'm fou difícil realisar dos suspirats somnis que, entre tants altres, sobre 'l meu front joyosa ostento com heralts de ma grandesa: la fotografia dels colors y 'l sorprendre l' imatge de lo que no 's veu; fets tots dos de tan extraordinaria importancia que cubriren de gloria á llurs descubridors y, rebotintne d' un cervell á un altre, la terra tota conegué llurs noms.

»Y ja n'hi ha prou per avuy qu'afadigada 'm sento y cercar m' es precís lo dols repós; demá, á punta de dia, sigáu totas aquí per rebre de mas mans lo present que á cada una de vosaltres porto y tinch en mon vaixell. Per ell veuréu no sols que soch agraphida, sino que en l' estens camp de mas aplicacions, las ciencias y las arts totas plegadas hi trovaréu ab que enriquirvos.»

Mal continguts aplausos que la espayosa nau del venerable temple ompliren, esclat de merescuda y ben guanyada simpatía, ofegaren las últimas paraulas de la recent vinguda, que, acompanyada de la física y de la química, fou portada á ocupar daurat silló y un cop en ell coronada, entre las aclamacions de sas germanas, per la ciencia matemática que exercia de president en aquell memorable jorn.

III

LA FOTOGRAFÍA ES ART TAMBÉ

Be prou es veritat que la gelosía n' es mala consellera; ella ha fet y fa encara que sens rahó 's disputi á la fotografia lo mereixer altra de las qualitats que més l' ennobleixen.

Los artistas, mal aconsellats per son amor propi, no volían en lo passat veure ab bons ulls qu' alló que ab tants afans portavan á terme, ho feya ab molts menos temps lo retratista armat de son cristall y de sa cambra. Avuy la llum n' es feta; las rivalitats y diferencias son esborradas, y á las produccions del objectiu y de la placa sensible ja no se 'ls refuig d' admetre son carácter estétich.

Potser no 'ls hi mancava rahó en aquells jorns primers de la fotografia, en que no sens pena s' arribava tot just á la semblansa de la línea en l' afadigat modelo. Potser l' art no hi entrava per res en las imatges que sos primers cultivadors obtenían, preocupats més de sa novetat y de son perfeccionament que de produhir obras verament artísticas.

La fotografia, deyan los més, es una máquina, es un enginy que copia qu' estargeix molt bé, pero en tant que máquina no pot esser art; com si fossin l' art los colors y la paleta, los pinzells y 'l caballet de que 's serveixen nostres pintors. L' art es per mí molt superior á tot aixó; es aquell pur y nobilíssim sentiment que de lo estétich en nostre cor nía y, omplintlo tot, puja fins l' esperit hont hi pren alas ab que poguer llessar son ample vol. ¿Es que la fotografia no fa vibrar nostres sentiments més íntims portantnos fins l' ideal, fins la tendra afecció, fins l' encant de nostres benvolguts recorts, com sembla despertar nostre esperit al devant d' una idea gran representada en l' ample drap, esculpida en lo fret marbre, cantada ab harmoniosos versos ó desenrotllada ab l' arrobador conjunt d' una composició musical?

No ho dupteu pas. Com la pintura y la poesía, la escultura y la música, te la fotografia sas ben establertas y fixas re-

glas de bon gust, que no passo á descriure per por de ferme pesat, y que fan un ver artista del aficionat que sap seguir las y sobretot sentir las. He dit la paraula *sentirlas*, perque á dins del sentiment hi ha l' art y al mateix temps lo secret del caràcter personalíssim ab que cada artista deixa 'l rastre de la paternitat en sas obras.

Totseguit que la ciencia del sentiment, anomenada *estética* brotà del cervell del home, 's vejà que l' art era quelcom més qu' una senzilla imitació de la naturalesa. D' aquí que Bacon definís l' art, *homo additus naturæ*; frase llatina eminentment concisa pero que diu molt, en quant porta condensat tot lo que jo acabo de dirvos sobre aquest punt concret.

Y es una veritat; per fer obras verament artísticas es menester que la bellesa natural sia sublimada per lo sentiment del home y que d' ell prengui 'l foch que li dona vida, que hi fassi bategar son ser.

¿Té cumpliment degut aquest maridatge entre l' home y la naturalesa á dintre de la fotografia? ¿Qué si 'l té? Escoltému encara per breus moments y acabo.

Corre 'l mon l' aficionat fotógrafo, la cambra á coll, son trípode á la má, atenta la mirada, lo pensament abstret. De sople un goig l' assalta, 's detura, pensa, reflexiona; componsa... es l' art qu' está naixent.

Si 'n té 'l cor d' artista, lo veuréu totseguit montar sa cambra, pujar, baixar son punt de mira, ferse més á la dreta, més á la esquerra y aixó sens perdre temps, que 'l sol ab son caminar cambia 'ls efectes y descomposa 'l cuadro., lo sentiment del art casi bé engelosit de sí mateix.

La vista ja es presa... ¿Creyéu que tot es fet? Cá, seguim á nostre fotógrafo fins al cuarto fosch, y allí veuréu al revelar la imatge tot lo gust d' art que hi posa, recurrent á medis coneguts per aumentar l' efecte que son cor d' artista ha sentit y desitja obtenir... lo sentiment del art y la personalitat del artista infiltrantse cada vegada més en la seva obra donantli caràcter propi.

Y no es tot acabat, que en la elecció del paper y del procediment pera tirar sa positiva, en son tiratge, en la més ó menos calentor del tó de son viratge, en son color, en l' encuadrament de la fotografia y fins en la cartulina sobre que va enganxada hi presideix lo bon gust... lo goig arriba al cim,

l'esperit deté son vol per admirar sa obra, l'art n' es satisfet.

Quants cops, anant d' excursió fotogràfica, hem pres alguns companys la mateixa vista. No obstant al reunirnos pera mostrar nostre treball y comentar ab la lealtat de bons amichs son resultat, he vist lo mateix assumpto afectar modalitats distintas, pero totas hermosas; es que cada húa de nosaltres la havia sentit á sa manera, ab son temperament artístich propi, ab la impressió psíquica que en aquell moment li feu.

¿Y d' aixó se 'n vol dir que es treballar á estil de máquina? Jo aixeco desde aquí la veu de ma protesta, com la aixecá la Fransa tres anys ha obrint en lo Photo-Club de París una exposició desembossadament dita d' *art fotogràfich*, ab un jurat hont hi havia pintors y qual éxit fou tan gran que d' aquell jorn ja no 's defuig pels més de reconelxer que á dins d' alló que rebutjavan avans, hi cab tota la expressió del sentiment artístich, per ampla que sia la grandiositat de sa manifestació.

¿Qué hi fa que avuy siguém pochos los defensors d' aquesta idea? Sacrifiquemnos en qualitat de mártirs al entorn seu, que ella prevaleixerá, que ella farà son assenyalat camí.

Juntém, donchs, una senyera més á las moltas que del treball hem arbolat y flamejan sobre 'ls turons gloriosos de la catalana terra.

HE DIT.

LA CATEDRAL GÓTICA

Realisació sublim d' un somni místich,
sintética expressió d' edat passada;
encara brilla ab resplandors vivíssims
y al esperit ab clar llenguatge parla.

Alta, espayosa, inmensa, indefinida,
no 's senten sas parets, fonen sas voltas
y 'l paviment mateix s' identifica
ab lo místich sentit de la obra tota.

No semblan que sostinguin sas columnas,
la formidable empenta de las voltas,
socas, apar, que al Infinit s' empujan
á desplegarhi sa brancada hermosa.

Los raigs del sol sos finestrals destrian,
en Iris hermosíssim de bonansa;
en ells batega una dolsor divina,
que nostre art no ha sabut evocá' encara.

Fou concepció immortal d' un sigle artista,
 que fixá 'l pensament en pedra dura,
 en la soca del roure y de la alzina
 y transformá lo ferro en fina punta.

Fou sa obra capdal. Y ara 's contempla
 en tot instant serena desplegantse,
 de costums y de temps independenta,
 de la edat mitjeval preclara imatge.

*
 * *

Encara hi ets ¡oh fábrika superba!
 Per gran que hagi sigut la teva historia,
 m' apar que lo pervindre te reserva,
 altre temps d' esplendors, de novas glórias.

Quan l' esperit modern cansat estigui,
 quan lás del moviment que se l' emporta,
 demanará quelcóm que lo sostingui,
 á tu vindrá. Y tu, llavors, piadosa,

li mostrarás la llum que te illumina,
 l' esperit que dins teu sempre hi alena;
 la eterna idea del Etern Artista,
 la Suprema Unitat que al mon sustenta.

Ta essencia 'l poble sentirá llavoras,
 y 't compendrá d' un cop plena de vida,
 tota serena, ideal, hermosa,
 de sentiment rublerta y poesía.

Será llavors que se 't veurá complerta.
 Ta portada, llavors hermosa imatge
 del esperit que dintre teu alena,
 obligará al passant á visitarte.

Llavors de sobre teu ab ardidesa,
se llensarà 'l cimbori vers la altura,
senzill y rich ensemps, plé de grandesa,
com la expressió que lo teu sí fulgura.

Llavors creyent lo poble un altra volta,
s' aplegarà sota ta arcada inmensa,
qual sagrat bosch d' inmensurables socas;
y agermanat de cor, voler y pensa,

de Deu sentint la flama misteriosa,
la potent atracció que 'l cor sublima,
la pregaria de l' ànima conmosa,
vers d' Ell s' aixecará pura y senzilla.

EMILI TARRÉ.

LA CREU DEL TERME

Al cel senyala.

Passat lo bosch, y entrant al plá, posada
allá hont comensa 'l terme de la vila,
hi ha una creu, sobre grahóns alsada,
que, voltantla ab amor, la te abressada
la branca d' eura que á son cim s' enfila.

Jo la veig, y á sos peus m' assento encara
quan desitjo evocar dolsas memorias;
y quan hi bat lo raig de lluna clara,
ó lo del sol quan mor, mos ulls amara
lo plor que plora los recorts de glorias.

Jo la veig y assentat vull meditarhi;
remembrarhi las penas y alegrías,
que, com riu que va al mar, he vist passarhi;
y á son arbre abressat, trist evocarhi
las sombras, ja olvidadas, d' altres dias.

Vull véurehi ab la llum de la memoria,
lo soldat que, al partir, aquí 's parava
demanant á la creu fortuna y gloria,
y vull saber sa dolorosa historia,
quan, lluny d' ella, al morir, la recordava.

Mirarhi vull á la gentil donzella,
quan, núvia, de sa mare 's despedía,
y com, desde 'ls grahóns, cándida y bella,
pujava de la mula á l' alta sella,
y, á lo poble vehí, plorant corría.

Dels enramats romers vull la gentada
mirar entorn la creu, sentada ab joya,
lluhint, en los cinters, la estampa aymada,
y la branca de boix duhent encintada
per regalar á la estimada noya.

Vull véurehi la muller que, ab amargura,
la vida va á plorarhi tota entera,
mentres sa vida, sense ditxa, dura,
y, fins viuda, y ja morta sa ventura,
sentada aprop la creu, encara espera.

Véurehi al fill que á la fortuna avara
segueix llarchs anys, de sa encontrada fora,
que torna, arriba, prop la creu se para,
veu lo fum de sa llar, pensa en sa mare,
no pot parlar, cau de genolls y plora.

Vull que 'm pinti ma ardent fantasía
tants cuadros de plaher, de dol y pena;
vull contemplar la creu en mitj del día,
dessota 'ls núvols que 'l sol destría,
dessota 'ls astres de la nit serena.

Guarnida per lo Maig; per la glassada
coberta tot l' hivern; quan ve la festa,
per los baylets jolius tota enflocada;
negrenca en mitj la fosca, y saludada
pel pagés que va al tros ab planta llesta.

Vull mirarhi també la aparatosa
 capa del regidor, quan hi esperava
 al senyor rey aymat; vull la confosa
 veu del batlle sentir, quan, fadigosa,
 un llarch rahonament mal recitava.

La cridória del poble, las sentidas
 cansons de goig, que del monarca feyan
 obrí 'l llavi al somrís; las despedidas
 de ¡Visca 'l senyor Rey! y las fingidas
 gracias dels cortesans, que, anántsen, reyan.

Desd' ella vull mirar llums de fogueras
 en cada puig que guayta á l' ample plana,
 y veure á mos germans baixant com feras
 quan, contra l' ardiment d' hosts extrangeras,
 al somatent convoca la campana.

Vull véurehi al soldat, que á serho obliga
 lo no voler esclau enfellonirse,
 trobant que del combat la senya triga,
 y vull veure arribar tropa enemiga
 y en lo llindar del terme detenirse.

Vull sentirhi després la dolsa gralla
 la marxa militar tocar del poble,
 durar de sol á sol la cruel batalla,
 y veure com, del sol sots la mortalla,
 la creu protesta de la guerra innoble.

¡Oh creu! ¡Oh santa creu, que al terme guías,
 brassos extesos y signant la gloria,
 per sempre vulla Deu que, ferma, sías
 lo signe triunfador que, en llunyans días,
 va omplir de llors la catalana historia!

FREDERICH SOLER.

HISTORIA DEL FIDEL JACOB, LO SERVIDOR MODELO ⁽¹⁾

UNA vegada un senyor que no era noble de naixensa va comprar un poble. Va viurehi trenta tres anys. Molt s'hi divertí y no hi begué pas malament. Avaro com era, no 's tractava ab ningú; sols de tant en tant anava á casa de sa germana á pendre 'l te. Pels demás parents y més encara ab los pagesos, en Poliwannow era un crudel senyor. Maná fujetejar á sa filla y á son gendre y 'ls tragué mitj nusos de casa. Pero al servidor modelo, al fidel Jacob, li feu saltar las dents.

La gent de servey sovint es lo mateix que 'ls gossos. Com més forts son los cástichs, més estiman al senyor. Aixís fou en Jacob ja de jove. Sols coneixía duas alegrías: alabar, guardar y cuydar al senyor, ó bressar dolsament á son nebot en sos brassos. Abdós poch á poch s' anaren fent vells. De cop, al senyor se li feu mal als peus. No hi hagué cap remey que servís; no podía caminar. No podía fer broma y emborratxarse com avans. Los ulls brillan encara, las galtas son vermellas, rodonas las mans, blancas com sucre, pero las camas son com mortas.

Lo senyor está quiet, ab la roba de dormir, malehint la seva amarga sort. En Jacob li fa companyía y 'l senyor tracta

(1) De la obra de Nekrassow «Qui viu felís á Russia.»

d' amich y de germá al fidel servidor. Hivern y estiu matan lo temps jugant á cartas; quan fa bon temps marxan á casa la germana; no més hi ha dotze verstas. Encara que es vell, en Jacob cuyda ab carinyo á son senyor y ell mateix lo puja al cotxe, li posa be 'ls coixins y 'l du á casa la germana. Es á dir, fins ara tot anava be.

En Grischa, lo nebot d' en Jacob, va ferse gran; aná á trobar al senyor y se li agenollá als peus:—Voldria casarme.—¿Quí es la promesa?—Senyor, la meva promesa es la hermosa Arischa!—Pero 'l senyor digué:—T' enjego á la fossa!—Ell mateix s' havia fixat en la Arischa, esperant que las camas se li curarian. Per més que l' oncle li pregá pel nebot, ell lo feu anar á servir ab los soldats. Lo fidel servidor s' indigná, se torná com boig y 's posá á beure fins á quedar com mort.

Fora d' en Jacob ¿quí 'n sab de servirlo? Ningú feya res bè al senyor. Feya temps que la gent del servey rondinava; ara aixó atíá 'l foch. Tan aviat havia de demanar per gracia que'l servissen, com los tractava de gossos. Aixís passaren tres setmanas. De sopte torna lo fidel servidor, arriba y s' ajup fins á terra. Li fa llástima, veyéu, lo senyor sense camas; ningú sab cuydarlo com ell:—Vull perdonarte ta duresa de cor, vull dur la meva creu fins á la tomba.

Torna á estar quiet lo senyor ab sa roba de dormir, torna á seure en Jacob als peus de son senyor, torna á tractarlo lo senyor de germá:—Jascha ¿per qué estás tan trist?—Ell rondina. Llavors los dos enfilan bolets en cordills, jogan á cartas y beuhen molt té. Apilan cireras y altrás fruytas pera ferne begudas y al capdevall marxan cap á casa la germana.

Lo senyor seu indiferent y fumant en lo cotxe. Lo sol llú y al voltant tot es vert. En Jacob está trist y sols parla de mala gana; mira la brida; li tremola la má.—Volca'!—(aixís lo temptá 'l mal esperit). Y ell se senya y diu entre dents:—Deixéume estar, impurs esperits del infern!—Segueix endavant y no diu res més. A la dreta del camí hi ha una timba fosca, que desde fa molt temps es anomenada timba del dimoni. En Jacob hi dirigeix lo cotxe.—Eh, ahont vas?—pregunta ab an-

gunia 'l senyor.—En Jacob no respón. Poch á poch, al pas, van marxant pel bosch sense camí, entre rocas y llenya trençada pel vent. Corren cap al fons los torrents de Primavera y sas ayguas esquitxan y roncan. Lo cotxe s'atura; tocant als cavalls hi ha un bosch de pins.

En Jacob, no fa cap cas del senyor; desenganxa 'ls cavalls. —Lo senyor gemega y prega á n' en Jascha, que está esgroguehit y tremola. En Jacob prou sent las promesas y juraments, pero no més somriu ab ayre de burla:—Has trobat un assessí! pero, encara que jo 'm taqui la má ab un assassinat, tú no has de morir encara! No!—En Jacob s'enfilá á un pí. Lliga la brida al cim ben forta, se senya, fica 'l cap á la baga, mira al sol y 's deixa caure. Deu ¡quin terrible cástich! Ara 'l criat penja ben aprop del senyor y 's balandreja. Lo senyor se revolca en lo cotxe cridant y gemegant; sols li respón lo ressó. Aixeca 'l cap y esforça la veu, pero es en va son cridar. Una boyra blanquinosa va tapant la timba del dimoni com si fos una mortalla. Al voltant se fa fosch; sols bellugan los duchs sense fressa y tocan lleugerament la terra ab sis alas; no 's mou una fulla. Se sent lo soroll dels cavalls que menjan y 'l só mitj apagat dels picarols. A dins del bosch espés, ara, com si fossin los d' un cavall de vapor, llueixen dos ulls rodons de foch. Tota mena d' aus volan per allá y s'abaixan á terra no lluny del cotxe. Demunt del cos d' en Jacob crida un corb. Sentiu!—Ara s' hi acostan los corbs á cents!—Lo senyor gemegant los amenassa ab la crossa.—Quin cástich més terrible! Ha d' estarse allí tota la nit. Sos gemechs allunyan als aucells y als llops fins que al dematí lo troba un cassador. Al arribar á casa, tot abatut, feu:—Castiguéume! castiguéume! He pecat molt!—May oblida al fidel Jacob; de segur que se 'n recordará d' ell fins al dia del judici final.

A CATALUNYA

POESÍA DEDICADA AL PRESIDENT DEL «CENTRE CATÓLICH DE SANT
HILARI SACALM», EXCM. É ILM. SR. D. JOSEPH MORGADES Y
GILI, LLEGIDA EN LA FESTA ARTÍSTICA CELEBRADA EN DIT CEN-
TRE LO DIA 23 D' AGOST DE 1897.

La fé dels teus pares—lo nom dels teus avis
ja n' es desterrada—ja no 's veu enlloch;
no n' ets Catalunya—regina de sábis
ni d' héroes tampoch.

No tens ja la ensenya—ceptre ni corona
no tens furs ni usatjes—ni lleys ni costums;
tampoch ets comptesa—¡oh gran Barcelona!
ni tal nom presums.

Ta testa no mostra—ja la barretina
tampoch l' espardenya—no calsa ton peu;
la faixa que portas—no n' es carmesina
ni 'l trajo n' es teu.

No tens naus veleras—en terras llunyanas;
devant de las costas—tampoch cap ne tens;
si algunas n' oviras—no son catalanas
portan altres vents.

Ta parla tan bella—ja n' es abolida
ni s'ou en les aules—son tendres accents;
un' altra d' estranya—se ne 's establida
que tu no comprens.

D' aquelles grans illas—qu' un jorn conquerires
ab sang de les venes—d' en Lluria ton fill
ni una te 'n resta—ni una n' oviras
per ferte d' espill.

L' Atenas altiva—de tu no 's recorda;
ab tu ja no pensan—Naples y Milá;
la bella Sicilia—se 't fa també xorda
ni 't gosa mirá.

Ja no tens qui t' aymi?—no tens qui t' estimi?
oh noble comtesa!—tu 't vas acabant?
ni un sol fill te resta—que 'l teu cor t' animi?
vas agonitzant?

Freda y corsecada—en un llit d' angúnies
¿mos ulls han de veure—ma patria d' amor?
y propers ja 's veuben—los teus últims días?
roblerts de tristor?

¡Adeu Catalunya—dels segles fort arbre!
Ta vida s' acaba?—del mon ja te 'n vas?
Y aviat en la fossa—tan freda de marbre
reclosa serás?.....

Y quan lo temps passi—y quan algun dia
ta tomba contemplin—aquells que vindrán
¿aquí la comtesa—que mitj mon regía,
reposa, dirán?.....

Mes no, Catalunya.—no pots morí encara
molts segles te quedan—de vida y grandor
de fills que t' estimin—tornarás ser mare;
«qu' un poble no mor.»

Del sol de ta vida—la llum esplendent
tot l' espay omplena—arreu somrihent;
nissaga dels Jofres—altre cop potent
serás renaixent.

D' entre mitj sas rimas—la Seu d' en Oliva
hermosa s' aixeca—com blanch colomar;
bressol de la patria—mantent sempre viva
de la fé la llar.

Y ab n' ella escalfa—del nin que somnia
dormint somni d' ángel—son tan tendre cor,
y aixís restablida—veurás algún dia
la patria y l' amor.

¡Ay Prelat lo bon Prelat!
qu' en lo front porteu la mitra
de la bella Seu de Vich
pur jardí que 'ls cors encisa...
¡Ay Prelat lo bon Prelat!
Catalunya, la captiva,
plora llágrimas de sanch
prop l' abím de sa ruina...
Vos teniu lo bálsam dols
per fer pellar sas feridas:
restablint lo seu bressol
la 'n tornareu á la vida.

IGNASI ROVIRA COLL

N' ARMENGOL DE LAS ANELLAS

1093 - 1102

I

Jove encara, en la edat bella
dels plaers y del amor,
cada vespre més arrugas
se troba lo comte al front.
De dia plany y sospira
tan bon punt se troba sol,
cada nit agitats somnis
venen á trencarli 'l son;
y si la esposa adonantsen
l' incita á que li obre 'l cor
ó li pregunta gelosa
de que está tant concirós,
ell roda lo cap, la abraça
estrenyentla al pit frisós,
la besa, somriu y allunya's
confós barbotant un nom.
Aquest nom á la comtesa

si 'n costa d' horas y jorns,
 de mesos y fins d' anyadas
 d' un viure trist y anguniós!
 —Mon espós, jo visch gelosa,
 gelosa d' amor, espós.—
 Quan ell la sentí queixarse,
 —Jo visch anyorant, respon.
 —Un altre amor donchs s' abriga
 en vostre pit, n' Armengol?
 —Un altre amor, muller meva,
 lo més gran que hi haja al mon.
 —Y á mi m' ho diheu, quan peno
 si no so al vostre redós,
 á mi que m' heu feta mare
 dels fillets del vostre cor.
 —Molt més dech á 'n ella.

—Encara

li deheu més!

—D' ella soch;
 mos estats, la vida, l' ànima
 daria per ella ab goig!
 Ay, esposa benvolguda,
 no n' esteu gelosa, no,
 qu' es la pàtria á qui jo anyoro
 ¡pàtria meva del méu cor!
 Vos que may des que nasquereu
 de Valladolid lo sol
 no heu deixat, ni figurarvos
 podeu lo que sufresch jo.
 Balaguer, ciutat comtesa,
 dels meus sepulcre y bressol,
 Deu vulla que sens reveure't
 no acluqui mos ulls la mort.
 —Y qui us priva de tornarhi,
 espós?

—Lo Rey d' Aragó,
 al qui á no ser pel baptisme
 hauria arrencat ja 'l cor.
 D' ell una ofesa jo 'n guardo
 sabuda dels dos tan sols,

y fugint de sa presencia
que 'm tentava á fe' una mort,
desterrat visch de la terra
hont he vist florir mos jorns.
—La fel d' aquesta anyoransa
jo endolciré, mon espós,
jo faré ab mas alenadas
desarrugarvos lo front.
—Vos y 'ls moros podeu ferho,
si á Deu plau y á mon patró;
ja es aixó l' únich que puga
donar á mos dols conhort,
y demá vaig á la guerra
per tastar aquest consol
demá parteixo á la guerra
ab la gent del Rey n' Anfós,
á desfogar tota l' ira
qu' está esbotzantme lo cor,
y si no puch de sanch mora
lo riu Segre tornar roig,
los jardins d' Andalusia
faré per deixarne xops,
tan xops que 'ls vapors que llensin
ensopescan mos recorts.
--Anáuhi, diu la comtesa,
ab Deu y 'l vostre patró,
anáuhi, mes... tornéu prompte,
tornéu prompte, mon espós.

II

Allá va, corra que corra,
fent vergonya al mateix vent,
aquell cavallé' á qui diuhen
n' Armengol comte d' Urgell.
Volgué Deu fos mal manada
la pau que tingué ab los séus

lo Rey d' Aragó fins ara,
y com val tant com un rey,
avans que sanch cristiana
tregués á la espasa 'l tremp,
del rey n' Anfós de Castella
posarla volgué al servey.
Per çó Córdoba la mora
brillar com un llamp la veu,
per çó ab ella de sas iras
se desfoga 'l cavaller.
Allá va, devant los moros
calcigats per son corcer,
castellans y lleonesos
escapsant darrera seu,
y tant á sos cavalls punxan
y 's llansen al combat cechs,
que si corrían, ja volan
com si un huracá 'ls portés.
N' Armengol tot corrent crida:
—Cans d' Alá, per qué lladreu,
si al tenir la presa á vora
fugiu com poruchs anyells!
De que us val aquell Profeta,
ni l' ajuda de tants cels
com en sas faulas en premi
promet dar á sos crehents!
Qué vos resta del coratge
de las feras del desert,
si ni goseu plantar cara
á un grapat de cavallers!—
Y corra y fereix y mata,
y porta per tot arreu
la agonía ab la mirada
y la mort ab son acer,
fins que de Córdoba 's troba
devant lo portal mateix,
á l' hora que á surtí' anavan
los de dins á ajudá' als seus.
Tantost n' Armengol hi arriba,
las duas anellas pren,

y aguantant closas las portas,
diu així á sos cavallers:
—Feríu, valents de Castella,
ni sols un viu no 'n deixeu,
que jo aguantaré las portas
perque no 'n surte cap més.
No perdoneu als que tingan
la barba blanca, mateu;
no us dolgan las testas jovens
hont la barba tot just neix.—
Y l' un derrera del altre
anavan moros cayent,
com á la tardor las fullas
dels arbres al buf dels vents.
Quan los vensuts ja tots jeyan,
fent un esfors lo d' Urgell
de las anellas tirava
fermant á la porta 'l peu,
y al saltarli en quatre trossos
los brassals, aixecá al cel
los brassos y las anellas
que portá al rey en present.
—¿Qué portau aquí, lo comte?
—Aixó que als moros he pres.
—Féulas clavar á la porta
d' algun dels vostres castells.
—Per Deu! que tinch de compláureus;
y aixís, si á trucar may ve
la patria, al seu truch las armas
punyirán sempre 'ls d' Urgell.

III

Per lo plá de Mayeruca,
cubert d' arbossos y pins,
va de camí ab tres cents homens
lo comte d' Urgell, tot trist,

la espasa envaynada, 'ls brassos
 plegats y 'l cap baix al pit.
 No pensa, no, ab la comtesa,
 ni tampoch ab los seus fills,
 ni ab batallas y conquistas,
 ni ab l'odi dels enemichs;
 fa onz' anys que lo ab que ara pensa,
 en pau, guerrejant, dormint,
 no 'l deixa en repós un' hora,
 no 'l deixa un moment tranquil,
 y la voluntat prenentli
 li malmena los sentits.
 ¡Ay! si aixís no fos, veuría
 ara com ara lluhir
 d' una parada de moros
 l' armeig, á prop del camí,
 amagada entre 'ls arbossos
 d' un bosch molt espés de pins;
 mes ara no se 'n adona
 fins que al trot es embestit,
 y al traure ab los seus la espasa,
 ja 's troba tancat en mitj
 d' una muralla de ferro
 que per punts se va enxiquint.
 Onz' anys qu' anyora la patria,
 onz' anys que 'l Segre no ha vist,
 y ara, en onz' anys, ara es l' hora
 que ho sent més.

—Companys, morím,
 morím matant, mentre 'ns reste
 de sanch un sol escorrim!—
 Y en las montanyas vehinas
 del combat sona 'l brujit
 los aucells fujen en l' ayre
 xisclant tots espahordits,
 y al entorn del valent comte
 n' Armengol, un remolí
 d' africanas simitarras
 se veuhen dringá' y lluhir,
 llensant ruhentas espurnas,

escuts y capells ferint,
com lo mall damunt l' enclusa
al caure y al retentir.

Lo d' Urgell de sa maynada
als més braus caurer ha vist,
á trossos espasa y llansa
s' han escapat de sos dits,
lo cavall li jau en terra,
té 'l capell partit pel mitj,
la destal tot' ella oscada,
la vida á punt de finir,
y encara s' aguanta y crida
y fereix y fins somriu;

y es que al sentir á glopad s
la sanch de son cos fugir,
agonejant, ab la patria
pensa sols, fins que fa un crit
de ¡Catalunya! y rodola
plá y montanyas fent tremir.

Quan son cap dins una capsa
rebé 'l Xech dels sarrahins,
exclamá:—Avuy farán festa
lo Profeta y las hurís.—

La comtesa aquella nova
la rebé ab plors y sospirs,
y 'l bateig de l' orfanesa
ab plors va doná' á sos fills.

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

LA REYNA CATIVA

(Cansó elegiaca)

(A MON AMICH LO LLOREJAT POETA RVNT. AGUSTÍ PUYOL Y SAFONT)

Jo tenía una corona
que lluhía per dos mons;
de millors lo Cel no 'n dona
á cap més de las nacions:
dins la terra y dintre l' ona
rumbejada l' ha 'l front meu:
¡Poble meu!
¿qué s' ha fet, donchs, ma corona?
donchs, ¿qué 's feu?

Un hermós ceptre tenía,
lo més poderós del mon;
quan ma destra lo brandía
tot rey abaixava 'l front;
llavors prou que l' obehía
tothom á ma forta veu:
¡Poble meu!
lo ceptre que jo tenía,
donchs, ¿qué 's feu?

Jo tenía una senyera
que ombrejava á terra y mar:
al combat sempre dreta era,
ningú la vejé abaixar:
may mor qui á ella s' arrecera,
¡son emblema era la Creul!
¡Poble meu!
¿ahont es are ma senyera?
donchs, ¿qué 's feu?

Jo tenía una fillada
maynada de braus Sampsons;
sols al véurela irada
tremolavan las nacions;
¡cóm floría inmaculada
ma fama darrera seu!
¡Poble meu!
¿ahont es eixa fillada?
donchs, ¿qué 's feu?

A cap poble 'l sol llum dava
que mon nom no conegués,
y *ni un peix al mar nadava*
que mas Barras no dugués:
tothom qui de mí parlava
barretada 'm feya arréu:
¡Poble meu!
la gloria que m' enlayrava,
donchs, ¿qué 's feu?

Gran veyentme y tant hermosa
un rey m' oferí son cor;
me pregá que fos sa esposa,
prometentme etern amor...
y ¡ay! lo tálem hont me posa
la presó es hont me veyéu!
¡Poble meu!
¡ay! veyentme assí plorosa,
donchs, ¿qué feu?

La corona que perdía
d' espinas se m' ha tornat;
mon ceptre se convertía
en cadenas de malvat;
la fama y la gloria mía
ja es injurias y menyspreu:
¡Poble meu!
per tornarme 'l que perdía
res faréu?

JOSEPH CONDÓ, PBR.

Gabassa, 27 Juny 1896.

MALALTÍA DE MORT

La calor augmenta; lo sol envía sa caldejada pluja de llum que banya de ple á ple tota la encontrada; los cigalons cantan mandrosament en las polsosas socas dels arbres del camí, y 'l cel, seré, pur, blau, hermós, no dona cap senyal de propera mudansa.

Y allá, en un reconet, la solitaria masía serva en son sí, com la petxina á la perla, la tendra donzelleta de galdas de cera y mirada trista, presa de greu malaltía que poch á poch la empeny cap al sepulcre.

Y ella no s' ho pensa pas, no. Sovint parla de projectes, per quant guarirá, projectes matisats de rosa y blanch, purs com sa pensa y hermosos com sos ulls.

¡Pobreta! aquella tos tan fatigosa, fonda, molt fonda, que li enrogeix las galtonas ab cambiants de rosa clar, que li infla las venas, que la aclapara després ab un abatiment pregon, prou diu á las claras que es tos de un mort, d' un mort que respira encara ab respir de tomba.

Ni metjes, ni remeys, ni ciencias poden detenir lo curs del mal. Silenciós y actiu va treballant, treballant, sense parar, demunt del cos feble de la donzelleta com lo vern verinós en lo cálzer maculat d' una flor esquisida.

Y roda 'l temps y passen los mesos y 'l sol ja no xardoreja com avans y s' escursa 'l dia.

Ja no cantan los cigalons per las rocas, los aucells fugen del lloch de sos amors á novas terras, la naturalesa besa ab bes apagat fullatges y flors, que s' esgrogueixen y mustigan y la tardor pas á pas va devallant per la serra.

Y la malalta contempla tot aqueix mudament ab mirada d' infinita tristesa, ab aquella melangía que sols sent qui du la mort per companya. De sos ulls rodolan duas llágrimas cara avall.

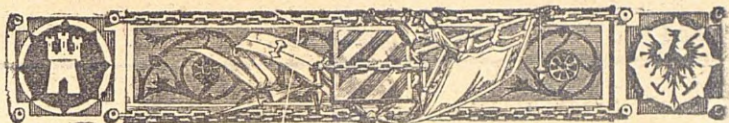
Y arriba l' hivern y ab ell una gelor que espanta. No hi valen finestras y porticons, que 'l fret se filtra per tot arreu; no hi val la foguerada de la llar, que 'l fret la entebiona y no dona virtut; no hi val la roba groixuda ab que s' embolcalla la casi-morta, que l' hivern se complau en refregarse per sa pell entumida y rugosa y la besa tota de cap á peus. ¡Quína besada!

Es matinet, molt matinet. Un cop de tos seca, d' aquella tos que ressona dins del pit com dins d' una cova, deixonda á la vetlladora. S' acosta á la malalta. ¡Correu, correu, que se 'n val son sas exclamacions. L' hivern ha extés sas alas demunt del llit, acota 'l cap blanch de neu y la besa. Es son bes lo més fret que ha sentit tota la vida; 'l bes de la eternitat!

Duas batzegadas y queda enrampada. Quan arriban á la arcoba 'ls de la masía ja es difunta.

Un sol malaltís, de febles raïgs, surt peresosament per la cresta del Puig-pelat y envía sa llum que s' aplanu sobre la morta. En la cara d' aquesta s' hi dibuixa una rialla de consol. Lo bes del astre-rey ¡que n' es de diferent de l' altre!

J. NOVELLAS DE MOLINS.

A DON JOAN CABANYES

HEREU DEL ANTICH CASAL DE SOS PASSATS EN LO POBLE
D' ARGENTONA

L' altiva grandesa 'm plau
de ta històrica masía,
preuhat joyell de l' avior,
bell recort de mellors días:

Jo ab respecte acoto 'l cap
baix sas parets ennegridas,
segelladas per lo foch
de las balas enemigas;

Jo admir l' estrado d' honor
hont la tradició n' explica,
que al invicte Carles Quint
li 'n doná franca acullida;

Mes á la lley del meu cor
altra bellesa l' encisa,
y es... de son xich mirador
la centenaria englantina.

Envers la cambra nupcial
son vert brancatje 's destría;
gemat dosser estrellat
de floretas nacarinas:

Niu polit de papallons
que hi follejan ab s' aymía,
encenser que vers l' espay,
llensa á dolls sa flayre fina.

Si parlés son tronch feixuch
¡quantes coses nos diría
d' esposos enamorats,
de jovencels y de ninas!

¡Del Afra, model y espill
de las damas de valía,
que ab l' aroma de sas flors
vers al cel, ha fet la vial!...

¡De te guardi de mals vents!
¡oh centenaria englantina!
ornament del bell casal,
de la vall Argentonina!

DOLORS MONCERDÁ DE MACIÁ

Argentona, Agost de 1897.

À LA VERGE DEL CLAUSTRE DE SOLSONA

I

Cansat estich, ¡oh Mare! n' he fet llarga jornada,
á l' ombra de ton Claustre jo vinch per reposar;
un jorn cercantne dítixas prenguí lleuger volada,
mes ellas no pogueren mon cor aletejar.

Del mon la via asprosa ¡bé me n' ha dat d' espinas!
Lo pler ja fel me 'n serva després de llit molsós;
perxo vinch á eixas serras plujím de llums divinas
arreu deixant tenebras, fugint del erm fangós.

Ab lo cor fet á trossos y ab l' ànima transida
avuy vinch á tas plantas ensemps orfe y catiu;
m' agradan eixas concas que vessan llum y vida,
aquí tot m' enamora, aquí tot me sonriu.

Un jorn, quan nin encare d' ull blau y testa rossa
genolls flectats en terra devant de ton altar,
la bona de ma mare propera ja á la fossa
ab ulls negats en llágrimas aixís me va parlar:

—Un temps fou esta imatge dels reys Goths venerada
en un senzill santuari baluart de fe y d' amor,
y après creixent dels árabes la fera torrentada,
dins d' un pou l' escondiren sos fills ab greu dolor.

Després de valents gestas la plassa de Solsona
recuperá altra volta En Lluís lo Bondadós;
y ja en sos murs brillava com en triomfant corona,
del sant Martre del Gólgota lo símbol victoriós.

De nou s' aixecá 'l moro ab infernal cridoria,
mes Seniofred lo comte arreu alsant fortins,
vencé al alarb ferotje, y al crit de la victoria
ja Celsa 's mirá lliure del jou dels serrahins.

Un cop finí la lluyta, s' esvaní la tempesta,
Setelsis mostrá ufana sa espléndida vivor,
los fills tots s' enjoyaren cantant himnes de festa,
mes ¡ay! que 'ls hi mancava l' alé revivador.

De bon matí una mare boy trista y dolorida
carrers y camps creuhava cercant son aymat fill;
mes ¡ay! que no 'l trobava la tórtora ferida,
los ulls ja no oviravan de sa ánima l' espill.

Corrent volá al sant Claustre y allí escoltá ab sorpresa:
no plores que m' alena l' amor d' un Seraffi;
la mare restá muda de goig tota cor-presa,
be prou la va coneixe la veu qu' ella sentí.

Després á la esperansa tornada y á la vida,
lo fet va pregonantne llur pit batent d' amor;
llavors la noble Celsa sentí 's enorgullida,
y al descobrirs l' imatge ab pura fe del cor.

¡Miracle! exclamá 'l poble; y ja per llur Patrona
ab himnes d' entusiasme tot d' una l' aclamá;
desde llavors Setelsis cenyí noble corona ..
lo sech que al front va ferli l' infern may borrará.

D' ensá han vingut reys, comtes, deixantne sas riquesas
y llurs blasons y timbres de son altar al peu;
segueix tu sas petjadas, que 'l mon ab sas promesas
no esfulli la flor mística que en ton cor plantá un Deu.

Així 'm digué ma mare un jorn ab greu tristesa,
y après clogué sos parpres lo bes fret de la mort:
d' ensá jo sempre ploro gemint en l' orfanesa,
tu sols, oh Mare mía, pots dar-me 'n dols conhort.

Jo be 't coneix, oh Verge, coneix aquestas serras
bressol de ma infantesa, florit tálam d' amor,
mos ulls vers ellas flecto perdut en llunyas terras,
puig sempre en ellas trobo consol per mon dolor.

Aquí al rasser fresquívol de ton temple, oh María,
en lo meu cor hi sento més vida palpitant,
ab dols plany de ternura, jo 't jur, oh Mare mía,
que teus ne serán sempre l' amor y 'l meu cantar.

Aquí al peu d' eixas serras més pur l' ayre respiro,
las flors son més ufanas, l' atzur es molt més blau,
més llum los estels rajan, mes prop lo cel oviro,
del mon los plers me 'n semblan rebuig del negre cau.

Jo goso quan la fosca cayent sobre eixa plana
te don com l' auçellada son últim bes d' amor;
llavors mon pit respira y ma ánima cristiana
al cel eleva un himne, dols plany fugit del cor.

Be 'm plau veure com seihen cansats de llur jornada
á l' ombra de ton Claustre mil fadigats romers;
m' es grat á los fills veure de tota eixa encontrada
quan ab flors boy boscanas te 'n forman bells dossers.

Qué dols me n' es sentirne la veu de la campana
quan tot l' entorn deixonda y 'm dú prop ton altar;
llavors lo cor se 'm núa, y ¡oh Verge soberana!
cap mot no poguent dirte res més faig que plorar.

II

Ja sé que tens de comtes y reys la pedrería,
mes jo al peu del trono pera plorar sols vinch;
un cor puch oferirte, donchs prenlo, Mare mía,
¿qué més puch darte, oh Mare, si ni or ni joyas tinch.

Tú 'm donas en la terra l' alé de la esperansa,
tú vius blanca coloma dins un racó del cor;
ton nom m' es á tot' hora de dolsa recordansa,
ton nom es, oh María, tota una historia d' or.

Per ton amor volaren del Bruch en l' aspra serra
tos fills valents y nobles, nissaga de guerrers,
y á foch y á sanch lluytaren al ohir lo crit de guerra,
ansiant sols la victoria per durten sos llorers.

A cada brau proesa per tú un llor conquerian;
llavors que be amparares á aquells nobles capdills,
ab ton amor nodrires cent cors que desfallían,
ab ton alé salvares la vida de mils fills.

Tots los seus llors y palmas, d' amor rica penyora,
á tas plantas deposan lo sabí y lo guerrer;
l' infant boy confegintne ton dols nom ne mormora
y ans de deixar la platxa t' invoca 'l mariner.

Lladurs y Olius son perlas, safirs de ta corona,
com guayta en llur torratja ne vetllan ton joyell,
Llobera vers ton trono los pobles escalona,
ta ensenya al cim n' ostentan los murs de Castellvell.

Fes donchs, oh Verge mía, que á aquesta terra aymada,
s' embaumi y la perfumi l' incens de ton amor;
si ab ta divina planta ne fou un jorn sellada,
fes qu' aquest amor grabin tos fills dintre son cor.

¡Oh Verge de mos somnis! accepta est homenatje,
y del meu cor arranca del vici fonda arrel,
perque al finir la via de mon peregrinatje,
de ton amor en alas m' enlayri fins al cel.

Fes que més amunt puji d' hont l' áliga reposa,
y que per mi 'l teu trono ne sia escaladís,
aquí pres en cadenas mon esperit no gosa,
aquí no hi veig somriure ton ull sempre blavís.

Y quan de ma existencia n' arribi l' hivernada
per tú sols vull ne sia lo meu darrer sospir,
ilavors, oh Mare mia, no 'm neguis ta mirada,
fes que pugua en ta falda la son del just dormir.

PERE BALETA Y GASULL.

VICENS PERIS

1521 — 1522

I

Son mantell sobre Valencia
un jorn la discordia estén
y una espurna de sa teya
tots los cors inflama prest.
Eixintse l' orgull de mare,
sobre 'l poble posá 'l peu
y 'ls escuts de la noblesa
embrutí ab fanch dels carrers.
Lo dot que un jorn á Valencia
doná en Jaume, aquell bon Rey
que conquería realmes
per fer pobles de lliberts,
propí d' ella la noblesa
en mal punt se 'l volgué fer
ja qu' agermanantse 'ls pobles
s' han alsat per tot arreu.
—Fillets meus de mas entranyas,
á reveure, adeu muller.
A sos fills crida la mare;
bort de patria es qui no ho sent.
No vull qu' al partir las armas

resti la meva al armer;
just es que qui del pá menja
llaure 'l camp de sos hereus.
No vull, si esclaus mos fills viuen,
que 'm puga culpar cap d' ells,
ó viurán com los seus avis
ó abatuts jo no 'ls veuré.—
Així en Vicens Peris deya
abrassant fills y muller
y montant son cavall negre,
com un llamp se 'n va corrents.
Las novas que primé' arriuan
Valencia ab grans festas reb,
dels germans ja la bandera
Xátiva desplega al vent.
Poch després sobre Gandía
ab grans forsas va 'l Virrey,
la meytat dels que hi anaren
ja no 'n tornarán may més.
Missatjer qu' ha dut la nova
diu que Gandía s' ha pres,
que 'ls morts qu' en lo camp restaren
sols pot contarlos un Deu.
Que 'l Virey y 'l Duch fugiren,
lo Comte Oliva també,
deixant armas y banderas
y cavalls per tot arreu.
Per tals novas, las campanas
al ventar dalt de la Seu,
passeja en triomf lo poble
per Valencia al missatjer;
y á l' hora, ab los ulls plorosos,
diu una mare als fills seus,
de genolls devant la Verge
Regina de terra y cel:
—Preguéu porque al pare us torne,—
y al cap d' un xich afegeix,
fentlos juntar las manetas,
—preguémlí pels morts també.

II

Dos mil soldats de Castella
 á Valencia han arribat,
 per ajudar la noblesa
 que res pot contra 'ls germans.
 Com un torrent, per lo regne
 Turia avall s' han escampat,
 l' una má ab la teya encesa
 y ab la llansa á l' altra má.
 Tantas vilas han caygudas
 que lo compte ningú 'n sab;
 fora Xátiva y Alcira,
 tot lo regne han guanyat ja.
 Al veureho en Perís, la espasa
 lluny de sí ab rabia ha llensat,
 y diu: — Vaig á alsar Valencia
 ó á ferme llevar lo cap.
 Qui 'm vulla seguir que vinga,
 dret á Valencia, germans,
 á degollar la llopada
 dintre mateix de son cau!
 —No faréu vos tal follia
 ó en presó seréu ficat.
 —Mort potser, que mentres visca
 hom' del mon no farà tal.
 —Lo Virey te sis mil homes.
 —Contra tots sabré lluytar.
 —Moriréu.

—Per molts que sian
 matarme un sol cop podrán.—
 Dematí dematinada
 d' Alcira en Perís se 'n va,
 ab sobras de cor y ab falla
 de germans que comandar.
 Totjust la muller abrassa,
 cridan á l' arma 'ls tabals,
 y las campanas aixordan

desde 'l cim dels campanars.
Quan sab lo Virey que tenen
á en Peris dintre ciutat,
espahordit de la empresa
ní que fer solzament sab.
Crida l' Eixarch, en Zenete
y l' Archebisbe al palau,
perque ab llurs concells l' ajudin
á sortir d' aquell mal pas.
Mentre estan en aixó, 'ls nobles
aplegantse á la Cort van
y 'l carrer de Gracia s' ompla
gom á gom d' agermanats.
Si volen a en Peris pendre
la sanch te de corre á mars.
lo carrer de casa seva
conquerirlo pam per pam,
ja que fins rochs del riu Turia
dalt dels balcones han pujat
y han desguarnidas de teulas
las casas d' aquells voltants.
A mort te de ser la lluyta,
á mort, Deu del cel, será,
que de no, no parlaria
lo capdill com va parlant.
—Si vol Deu que d' esta empresa
no puga á la fí arriuar,
si de tu separá 'm d' hora
es la seva voluntat,
pensa, muller, que á trobarme
un jorn allí dalt vindrás,
hont tenen son trono y regnan
l' amor y la llibertat.
Si avuy per allí parteixo,
ensenya á mos fills sent grans
lo noy á seguir mas obras,
la noya á fe' 'l que tu fas.
Y si may sa cara negra
á mostrarvos ve 'l mal fat,
penséu ab mí y per guarirvos
m' asseuré al vostre capsal.—

Y una llágrima que ardent
 per sas galtas va rodant,
 á sa muller dona á beure,
 que pel coll lo te abressat.
 Ploran sos fills, agafantlo,
 y plors y besos tornant,
 tantas cosas volen dirse
 que ni un mot saben trobar.
 Y així están fins que pels vidres
 passa la claror d' un llamp,
 sona un tró, y en Peris salta
 corrent foll escala avall.

III

Forajitant per la boca
 torrentadas d' odi y foch,
 y pels ulls flamas de l' ira
 que vessant va de son cor;
 las unglas torcent pel ferro
 de la llansa y sobre 'l front
 flamejant l' infern, la rabia,
 lo desitj d' esclafá 'l mon;
 com á la falda de l' Atlas
 acorralat lo lleó
 pels fills de l' Africa ardent
 que volen junyir son coll;
 aixís cercat dins ca' seva
 en Peris, lo guardador
 dels privilegis del poble
 y ardent flagell de traydors,
 aixís, atronant los ecos
 de la cambra que l' enclou,
 los seus á lluytar anima,
 l' infern regirant dels oyds.
 —Germans; arribada es l' hora
 de jugar lo tot pel tot;
 ó demá lo comú es lliure,
 ó demá lo comú ha mort.
 Famolechs, just á la porta,
 per posar al poble un mos,
 ha duyt lo Virrey los gossos,

los mastins del collar d' or;
y han jurat que ab la sanch nostra
han de fer á plassa un gorch,
los cavalls per abeurarhi
del soberch Emperador.
Germans, á baix nos esperan
ab lo *Rat penat* y tot;
la jornada de Gandía
tenim de eclipsá' en est jorn.
Segellém ab la sanch nostra
dels butxins del Rey lo front,
tiremlos, si 'l plom nos falta,
las casas, los fills y tot.
Y si Deu las germanías
acabar aquest jorn vol,
morím esquinsant las unglas
dels enemichs dintre 'l coll.
—Aixís sía—tots á l' una
responen, de cridar ronchs,
los menestrals que l' escoltan
com ell mateix d' ira folls,
y al ressó del crit qu' aixecan
fent despertar los canons,
sotraquejan tot Valencia
com si anás á volcá' 'l mon.
Escopetas, picas, llansas,
tot fa feyna, tot respon,
fins las eynas casolanas
trempe de sanch reben per tot.
Ací 'ls infants de Deu ploran,
prega allá lo sacerdot
y atiant á 'n als que lluytan
cridan donas pels balcons;
en terra 'ls ferits encara
s' abrahamon entre 'l foch
fins qu' un cavall ó una pedra
llurs caps fa bocins d' un cop;
y passen horas y punyan
y ve la nit y 's fa fosch
y 'l Virey ab lo pillatge
enardeix sos esquadrons.

¡Sant Jaume! los soldats cridan;
mes Sant Jaume, son patró,
ajuda 'ls penons d' Espanya
per matar moros tantsols;
y mentre esperan debadas
del Virey las divisions,
al apóstol fan llimarias
ab las casas d' aquells vols.
—Fugiu, muller estimada,
fugiu, fillets del méu cor,
que l' infern obra sa gola
y ja 'l cel s' ha posat dol.—
Y ab un fill á la mamella
y un altre agafat al coll,
las trenas al vent llensadas,
fuig un ombra y sona un plor.
Be sembla 'l plor d' una viuda;
Valencia, be plorar pots
qu' ha tocat la derrera hora
d' en Peris, ton fill millor.
Cech del fum, ferit, sens armas,
quan sent cremar lo trespol,
sols á las horas se dona
presoner del guanyador.
Perque la porta ja es brasas,
te de saltar pel balcó;
tantost posa 'ls peus en terra
demunt se li tiran tots.
Un crit horrible, salvatge,
gela la sanch, trenca 'ls cors...
Quí vulla á en Peris coneixer
qu' espere á la fi del mon.
Quan Deu lo cride á judici
fentlo aixecar de la pols,
podréu coneixer la presa
qu' ara fan trossos los llops.
Mes, ay dels Cains llavoras,
ay d' aquells qu' hajan un jorn
furtat la herencia dels pobles,
la llibertat qu' es de tots!

FRANCESCH UBACH y VINYETA.

CADAQUÉS

BESAT per la mar, cercat d'oliveras y clavat sobre crespadas rocas, com á glops de neu sas casas llubeixen blanques enmirallantse al gran espay. N'hi ha una més alta que totes que fa de patriarcal doser y de palau á la Verge del Roser, llensant sospirs á la vehina tempesta, cridant la gloria á la vetlla de festa, vetllant pel poble adormit que té sos fills dintre del mar.

Lo llaveix gronxa 'ls vaixells topantse ab la tramontana y aquí ve la lluyta dels grans elements: la mar indecisa fa ondas arreu. Al horitzó sent la gropada; darrera d'ella resplandeix la llampegada, fent monstruosas visions. Totduna se 'n fa amo 'l llevant comensant la gran ronquera y esclatant las onas ab fort tarrabastall. Als mariners los toca llavors sostenir la gran lluyta contra 'l furiós element y las naus ab desvari s' estremeixen.

De cop calma 'l llevant y entra tramontaneta. La mar va calmantse al compás de las onas. A bordo renaix la esperansa issant velas y flochs. Los mariners desitjan estar en terra pera cumplir sas prometensas á Sant Sebastiá gloriós.

Del *Cap de creus* á la *Punta de la figuera* la mar s' ha volgut ficar endins, rosegant ribas y concas, deixant dins d'

ella la *Encalladora* y ficantse dintre la *Cova del Infern*, escrostonant la terra naixentne *Port-lligat* y l' *Illa Messina*, surantne 's *cucurucuc* fins deixarse escorre cap á la costa de *Cala-nants* guarnida de 's *cucurucuc de sa Saboya*, de la *Cova dels capellans* y 'l *gos d' aygua*, auant seguint fins á *La Figuera* que parteix los cadaquesenchs dels rosenchs, quedantse Cadaqués fins *Els tres frares* que 'l lliga ab la *Selva*.

Allá á *La figuera* s' hi enfila *El crostonet*, coronant tota la costa de *Cala nants*, y mirant cap á llevant, veuréu *La massa d' or* ó *Safreu* espléndida avans per sa riquesa de coral, fentne rara visió quan hi bat la claror de la lluna que la reflecta al mar.

Lo nom dels cadaquesenchs sempre surará com sas illas voltadas pel mar, deixant glorioses planes en lo llibre de sa historia.

Refugi de náufrechs son vostras platxas dauradas y de toscas rocas com de fusta corcada son paraís pel qui, lluytant contra sa mort, ha pogut posar sos peus sobre vostra terra.

Las *Escorpras* per son color vermell, los *Galls de mar* ab son cant, los *Rufins* per sas punxas verinosas, las *Saupas* per la golosina dels *Bruchs de mar* cauhen en mans dels pescadors; los *Dentuls* ab sa escata enmirallada relluheixen á través de l' aygua...

Tots se passejan per entremitj de las *algas* que al hivern, de tan llargas que son, no deixan calar las *armelladas* lliurantlos del hábil pescador.

Mes avuy estigueu tranquils, passejéuse sense por de cap parany. Es vostra festa, puig es la dels pescadors, es Sant Pere.

Veras ofrenas li fan los pescadors. Los uns li presentan una *llagosta* com á símbol de la pesca y com agraïment d' una bona cullita un rahim que tota la primavera es cùydat per sa patronal festa. Altres, com á gracia de la gran riquesa, li ofereixen un ramell de coral.

Las blancas casas posan á sas finestras las millors y més coloradas robas. Aquellas campanas que ploravan la tempesta avuy aixamplan los cors d' alegría...

Surt la professó seguint la riba y carrers transparentant la mar la claror de las atxas fentne una bellugadissa enlluhernadora. Allá al lluny se sent l' eco dels instruments y de las ga-

las y al passar Sant Pere, dut per quatre homes sapats, tothom acota 'l cap.

Mes, tot lo qu' era alegría avuy s' ha tornat tristesa; los moderns procediments nan sembrat la miseria á nostra costa. L' únich recurs es la emigració á la població de *Cent Fochs*.

JULI VALLMITJANA

Cadaqués 31 d' Agost de 1897.

LOS MÁRTIRS DEL CRISTIANISME

Allá d' allá de las edats passadas
en la espessa foscó l' amor comensa
d' aquellas, de son Deu enamoradas,
ánimas puras d' enaltida pensa.

Aytal com en lo foch se purifica
la finesa del or, y s' hi acrisola,
lo crisol de la mort las santifica
y van al cel ab lo perfúm que hi vola.

Miráulas en tots temps; ellas, més santas
que 'l primer apóstol, á son Deu no negan,
humils li besan las sagradas plantas
y per la ditxa dels vivents li pregan.

Vejéren de Jesús la mort terrible,
y, enmirallantse en est espill puríssim,
creguéren, sols morint, qu' era possible
pagar l' afany de son amor santíssim.

Y moriren. Dessota la velària
de cent cercles romans, la edat antiga
vejé als cristians morir, ab sa pregària
la Mort sempre rehent com bona amiga.

Lo fréstech tigre de la selva hircana,
lo lleó del Atlas y la cruel pantera,
plahers donáren á la gent romana,
de la sanch de tants mártirs fent reguera.

Los vejéren los prohoms del Capitoli
humiliats sentintse en llur grandesa,
y los céssars, dessota de son soli,
s' admiráren sovint de sa bravesa.

Els havían mirat, caragolantse,
com la serpent que 'l tigre la trepitja,
morir los condemnats, tots redressantse
entre clams del dolor de llur desditxa.

Mes morir dols, ab lo somrís als llabis
y al cel mirant, de gratitut en mostra,
y dir, ensemps que perdonant agravis:
—Sia, Senyor, si es la voluntat vostra,—

mort era com á premi destinada
solament als que en Deu de cor creguéren,
y aquesta hermosa mort, sublimisada,
Calígula y Neró assombrats vejéren.

Las creus d' afront, las bárbaras teyeras,
de que era l' home ensemps carbons y flamas,
alsant al cel son núvol de fumeras,
entelxinantse com nuosas ramas,

antorxas foren que, al finir los días
d' un imperi afrontós, ilumináren
las saturnals y báquicas orgías
ahont tants céssars llurs ceptres enllotáren.

Y res, res aturá d' amor l' incendi
ab que tants cors cristians junts s' arboravan,
y, ni escarnis, ni afront, ni vilipendi,
ni un mar de sanch vessada l' apagavan.

Sempre aquells mártirs del amor somreyan
á un altre amor, que recordar volían;
sempre crucificat á Jesús veyan,
y, per morir com Ell, tots se dalían.

Sabían que la idea salvadora
de redimí' al humá així 's propagava,
y era la mort sirena encantadora
que, lluny de ferlos pó, 'ls enamorava.

La grandesa de Deu, en son deliri
de dar la sanch per ell, era corona
de raigs del sol y palma del martiri
de las que, eternas, en la gloria dona.

Creyan potser que quan, regint, llumena
en la volta del cel la blanca lluna,
ánimas eran, en la nit serena,
las estrellas, voltantla una per una.

Y aquell ideal de la infinita gloria
de voltar al etern, lluhint ab grandesa,
era 'l terme anhelat de l' alta historia
d' un sacrifici, qu' era tot puresa.

Més gotas d' aygua no ha donat la pluja
ni grans de sorra té la mar salada
que la idea d' amor, que al cel se 'n puja,
llagrimas costa y plor y sanch vessada.

Damunt dels flamerals, en las fogueras,
damunt extesos de las creus romanas;
en, dentadas de ferro, rodas feras,
que, com llops, trossejavan las carns blanques,

los mártirs, per l' amor al cristianisme,
d' abnegació sens fi foren exemple,
y ompliren de cadavres tot l' abisme
que impedía fundá 'l católich temple.

Damunt de sas despallas sacrossantas
las altas catedrals se fonamentan,
y, si sos ossos petjan nostras plantas,
sos esperits en l' ayre nos alentan.

Suran dessota la rodona arcada
que l' art de la Bizanci galaneja,
lluhen purs en la llum tornassolada
del gólich finestral, si 'l sol brilleja.

Ressonan en l' espay, quan las campanas
sos tochs van escampant pel dol ó festa,
y fan sentir las oracions cristianas
que dels dubtes del cor matan l' aresta.

Y ells, ells son los que, infiltrantse hermosos
á dins la sanch, la abnegació crearen
de tants héroes sublims, sers generosos
que en llibertat la esclavitut tornaren.

Per ells no porta ja 'l vassall cadenas,
per ells lo mon sa llibertat pregona,
per ells, en goigs tornantse tantas penas,
no es ja una argolla la real corona.

Per ells, qu' alentan en las heroínas
qu' avuy la Caritat te per germanas,
troba 'l ferit consolacions divinas
ans de morir en lluytas inhumanas.

Per ells la redempció troba 'l salvatge
que nous mártirs d' amor van á oferirli,
no exigintli més vot de vassallatje
que adorá 'l nom de Deu, que van á dirli.

Per ells, al cim de las més alterosas
montanyas aspras de la nostra terra,
veuréu, ab l' herba rodolant confosas,
d' aquells que va esfondrar l' odi y la guerra,

soberchs castells feudals, las pedras duras
que foren sos marlets y sas murallas,
y son llosas avuy de sepulturas
de sos senyors ferits en cent batallas.

Miréulas ab menyspreu; las que muntáren
la cambra del mal us, la barbacana
de l' alta torre, hont tants vassalls penjáren
y las presons d' una ambició inhumana,

avuy, lligadas entre xarxas d' herba,
damunt hi volan blancas papallonas,
y, si en alguna encara s' hi conserva
trossos d' escuts y cercles de coronas,

ó la recull, fanátich, l' anticuari,
ó 'l feble nin, juganhi, la rodola;
y la estimba, com fentse tributari
del pregon fondo, que 'l passat s' engola.

Aixís, si avuy la llibertat encanta
y los grillons rodaren á un abisme,
se deu tot al amor y á la fe santa
dels mártirs sacrossants del cristianisme.

FREDERICH SOLER

SANCH DEL POBLE

Catalunya.

lluminaries del trench d' auba
al colgarse 'l sol retrau...
Que alegrías feyan unas!
Que tristor las altrás fan!

Clarejar de l' infantesa
te la vida al ponentar:
l' esperit frisós vol veure
lo que l' auba acaroná.

Y s' hi aboca la memoria
enternida y febrejant,
y esbatega l' anyoransa
de celistias matinals.

Sol de vida va colgantsem,
y á la tebia claretat
que derrama veig reviuire
mos primers recorts d' infant.

Llunya vall de pagesía
m' aclareix lo cap al tart;
mes.. als ulls fa venir llagrimas
la visió d' aqueixa vall.

Els pagesos hi eran pobres,
pro menjavan treballant:
pa moresch duyan als llavis
á mancansas de pa blanch.

Si 's planyían de grans penas,
se 'n sabían conhortar
senyant pa ab la gavineta
que l' any vuyt los desfermá.

Al flameig de la llar viva,
los rosaris á las mans,
«Alabat sia Deu!» era
lo respost del seu penar.

¿Y es assí hont ma edat primera
malaltussa hi va trobar
rojo fresca per las galtas,
pèr las venas bona sanch?

¿Es assí hont la pagesía
vaig aprendre d' estimar
escoltant rahons y ditas,
saborint costums y cants?

¿Es assí hont la llevor dolsa
de la Patria 'm germiná
cor endins, y va arrelarsemhi
per amor y dignitat?

Sol ponent que, ans d'enfonzarte
dins la nit, celistias fas
de trench d' auba y aclareixes
lo terror dels primers anys,

cuyta, sol, á aponentarte!
¡cólгат, sol, aviat, aviat,
que fins gela 'l moll dels ossos
lo que 'm vas il·luminant!

Vells y pobres solitaris
pel dolor aclaparats,
front caygut, ullada sópida,
cap y brassos tremolant,

més que vius semblan cadavers
per la fossa retornats
que vaguejan per llars mortas
y revolts agonitzants.

Mala lley desentranyada
al jovent se n' emportá,
y tot sembla empedreirse
d' estrenyor y de fredat.

¡Guerra, guerra malehida,
n' has malmés de bona sanch
per rescat d' honra sens honra
mal venuda pels encants!

Mala lley desentranyada,
¿fins y á quan perdurarás
per delmar amors dels pobres,
per dragálshi fills y pa?

¿Fins y á quan, pares y mares,
vos será crim l' engendrar
y més crim la santa ditxa
de mirarvos als fills grans?

Vil tribut de sanch del poble,
lladre odiós de camí ral,
al infern torna per sempre!
del infern no tornis may!

¡POBRETA!

¡Pobreta barca! Fa quinze días
que treus lo fetje del calafat;
més mal treballi no t' aparías...
Ja no ets ni sombra del qu' has estat.

Tant goig que feyas quan te portava
ton patró, 'l Jordi, cap á Salou,
y de garrofas te curullava,
que, orgulloseta, may deyas prou.

Tant qu' al Mas nostre de la Ribera
te contemplávam aná y venf',
deixant boy sempre ben endarrera
la balandreta del Agustí.

¡Y aixó que fóreu las dos compradas
al mateix mestre pel mateix preu
y totas duas aparelladas
com cap més barca pel mar s' hi veu!

Tota la Costa ja 't coneixía,
y 'ls de las Illas y 'ls del Algé,
que fins baixáres á Morería
quan carregavas pel Esquerré.

May ni las rocas ni las onadas
t' han pogut veure jaure als sorrals,
que ni fugías las llevantadas
ni t' espantavan los temporals.

Y avuy ¡pobreta! vella y malmesa
ni 't troban bona per aná al *bou*,
y veus los días de ta vellesa
secant las xarxas dels de Salou.

F. BARTRINA

ELEGÍA

A LA MORT DE MA ESPOSA

¡Qué sol estich, Deu meu!: ¡Y cóm m' anyoro
mancat del dols escalf y las caricias
del sér angelical qu' un jorn me dáreu
y qu' ara ¡oh lás de mí! resolt heu pëndrem'!

¿Per qué ho heu fet, Senyor?: ¿per qué, per sempre,
los días de ma vida, en la nit fosca
del qui ni espera res, ní res desitja,
los havéu endinzat com pes inútil
que 's llenza al mar y en sos abíms s' enfonza
pera sempre també, mentre 'l mon rodi?...

¡No la veuré may més... may més!: ¡cóm ploro al dirhol
per sempre la he perduda á l'amor meva,...
la dolsa companyona en qui trobavan
repós suáu lo meu front; besos, mos llávis;
consols mon pobre cor; consells suavíssims
ma pensa quan se veyá enterbolida
pe'l báu ensopidor del negre dubte!...

¡No la veuré may més!... ¡may més!... La tinch perduda
 la mare de mos fills, que la seguían
 ¡los pobrissons! manyachs com á la ovella
 segueixla, tot belant, lo corder tendre!
 ni ja, de sas virtuts, ¡erol suavíssim
 en quins perfums, de goig m' ubriagava!,
 l' aroma sentiré per' rabejarmhi
 com á bestreta de la qu' al cel se gosa!...

Jo no voldría pas, Senyor, oféndrevos,
 ni deixar d' acatar vostres designis
 devant del quals mon front, humil acoto!
 però... ¿Per qué, Senyor, me l' havéu presa
 la meva dolsa amor, la vida mia?:
 ¿per qué l' havéu copsat de ma existencia
 la branca de ma única esperansa?:...
 sens' ella ¿qué faré?... vers hont mos passos
 s' enmenarán en eix desert horrible
 del qual me 'n fou lo deliciós oássis?

Camino errant... perdut, sens' esma... y 'm pesan
 més qu' á un vell aixacrós las meas camas:
 miro endevant... y 'l cos no 'm dona sombra
 porque 'l sol de sos ulls fa que 's projecti
 enrera,... enrera,... en lo que fou un dia!...
 me toambo... y 'm giro... y també llavoras
 ma sombra desapareix... tristament fosa
 en la boyror de la tempesta inmensa
 qu' al entorn meu bramula y 's desenrotlla!...

Y 'l temps... rodolará!: los frets que glassan
 los frets qu' ella temía y que l' han morta,
 passarán molt en breu y 'ls ayres tébis
 aixamplarán lo pit dels richs y 'ls pobres;...
 y 'ls aucells cantarán .. y las floretas
 s' adornarán bonicas y vistosas;...
 y las espigas granarán per' cáurer
 al tall dels segadors... y 'ls ceps, com sempre,
 voldrán inutilment sota dels pámpols
 guardar los richs gotíms, que l' home enveja;

y l' oliver amostará sa fruyta
 pera avisar que la tardor s' atansa
 fent de portell als negres frets ben prompte: ...
 y ella... ¡ja no hi será!... ¡ño hi es!... ¡Per sempre
 de mí ha fugit, Deu meu!: may més florida
 treurá son cos gentil. . ni sos purs llávis
 dirán un mot... ni un prech... ni una paraula
 pera endolsir ma tétrica anyoransa!...

Senyor... Senyor! ¡qu' es trist aixís lo víure!:
 cap planta, sens' terror, pot arraparse
 ni tréurer fullas, ni aguantars'... ni créixer!...
 ¿cóm puch, donchs, víurer jo sens' l' amor meva?:
 ¿per qué me l' havéu presa?:... váreu dárme-la
 com l' Eva á Adam... en l' instant suavíssim
 que 'm deixondíreu per' qu' amás lo víurer...
 ¡Tornáumela, Deu meu!: per pietat, prenéume
 també, Senyor, de cop ma pobra vida
 y ahont sia l' amor meva... allá duhéume!

JOSEPH M. VALLS Y VICENS

Janer de 1897.

ALS CANTORS Y SOCIS

DE

LA INSTITUCIÓ CATALANA DE MÚSICA

Discurs llegit per son president D. Geroni Moragas ab motiu de la inauguració del segon curs de la mateixa.

SENYORS:

Avuy que la Institució celebra la inauguració del segon curs, pera continuar las tascas que 's va imposar á sa fundació, y á mes, las que está en vías d' empendre, los Mestres se creuhen en la obligació de recordar á tots los seus consocis y sobretot als cantors y demás elements de la Institució que convé secundar per tots los medis possibles sos esforços, puig temps á tenir tenen de redundar en be del Art musical y més encara, en benefici de la nostra estimada terra.

Lo motiu més important que m' obliga á pendre la paraula en nom dels Mestres de la Institució, es dirvos que va á convertirse en fet lo projecte de la «Festa anyal catalana de la Música». Los medis pera lograr aquest fi, son: en primer lloch, la assídua assistencia dels cantors á las classes; després, l' interés mútuu que deu haverhi entre ells pera portarho á cap, conjurantse tots pera ferho estensiu á totas sas coneixensas, y, sobretot, lo pundonor ab que han de rivalisar pera ajudar en totas sas fases los travalls que porti á cap la comissió organitzadora de la «Festa anyal» y la Junta Directiva de la Institució. La afectuosa acullida que respecte aquesta idea

nos han fet totes las entitats artístiques y literarias, junt ab totes las corporacions que tenen per lema enlayrar tot lo que 's fassi en be de la patria catalana, nos anima inmensament á emprendre ab més coratge la costosa tasca; y á més, creyém també que dintre de nostra Institució no fallarán ni l'entussiasme pera la execució de las grans empresas, ni la voluntat y constancia que son sempre tan necessaris pera conseguiras; ans al contrari tots rivalisarán en activitat, secundant los esforços qu' están disposats á fer los Mestres de la Institució y la comissió organitzadora de la festa anyal.

Precís es, senyors, que tots treballém pera enlayrar ben alt la nostra música. ¿Sabeu perque la literatura catalana ocupa avuy un lloch tan eminent? Perque los que ab tant talent la conreuhan, rompent molts antichs y cursis, inspirantse en l'amor á la llar, fugint per sempre més de formas y vestimentas que no li eran propias, s' espessan ara ab lo llenguatge del cor y aixís, avivant los sentiments més fondos de l'ánima, han lograt fer bo; art verdader; son eminents. O sino, recordeu las victorias guanyadas en las lluytas literarias per ells, y, repassant sa historia veuréu com surt en primera ratlla la venerable figura d' en Rubió y Ors, lo catedrático eminent, lo patrici intaxable, l'incansable sostenedor y fundador (junt ab altres literats) dels Jochs Florals, institució catalana per excelencia. Ella ha fet que 'l nostre esperit s' elevi sobre las cosas mundanas y l'enteniment guanyi en cultura é ilustració y que nostra Catalunya ocupi un lloch tan distingit entre las nacions més civilizadas.

Recordém també, entre altres, figuras tan eminents com son las del genial Guimerá, la del popular Pitarra, l'Oller, en Matheu, en Maragall y per últim, pera no cansarvos, l'eminent poeta mossen Jascinto Verdaguer, gloria y orgull de las lletres catalanas. Sí, senyors, sí, ells son los que han posat á la literatura catalana á la altura en que está avuy. A ells Catalunya 'ls deu gran part de la civilisació moderna, y al calor d' aqueixa literatura s' ha iniciat lo renaixement de la música de la terra tan dignament cultivada, primer pel nostre immortal Clavé y després continuada per altres músichs de talent. He citat á Clavé. Senyors, heus aquí un altre nom que cal també enlayrar molt, donchs ha contribuït á aquesta mateixa obra de regeneració, millorant fins las costums del po-

ble. Y essent aquest exemple profitós á la nostra música, fem que tothom segueixi las petjadas del ilustre compositor. En la música popular va xuclar la inspiració pera fer sas cansons. Afortunadament, d' aquella música 'n tením inmensos tressors, hermosíssima tota y d' un valor artístich indiscutible. En ella nostres compositors hi trobarán la essencia del art de la terra. Estimulemnos, donchs, pera que treballin ab aquesta base y arribarém á conseguir lo que ara 'ns manca. Aixís, tant-sols podrém tornar al nostre poble l' art pur y sa. Donchs, desgraciadament, tots ho sabeu: lo que 's fa ara en nostres teatros no es sino una explotació dels sentits, una immoralitat filla de costums massa lliures que, perturbant l' esperit del home, l' impossibilita materialment de fer res de bó, res sério, donchs li falta lo millor, lo sentiment. Per aixó havém de procurar desterrar de nostra Catalunya aquesta música, filla d' altras costums que no son las nostras y que. no tenint res de laudables, no poden inspirar res de bó. Havém de treballar tots en lo que pogué, pera purificar altra volta 'ls sentiments del nostre poble pera que no pugan may més imposarnos en nostres teatros aquestas obras estúpidas que, comensant pera ferir llastimosament nostras orelas, infiltran en l' esperit un art fals, completament fals que perverteix lo gust artístich, debilitant lo sentiment poétich de la terra, y aixís, aprofitantse de l' ignorancia de las massas, cada dia va guanyant terreno y que, de no conjurarse á temps, la invasió sería complerta y allavoras res fora prou pera salvarho. En apoyo d' aquestas consideracions puch citar, sino, lo que haa fet los Russos. Aquest poble situat en los últims confins d' Europa, se va penetrar també d' aquesta idea regeneradora y, relegant al olvit totas aquellas escolas seguidas fins alashoras, va fer lo que nosaltres. los que estimém més nostra terra, havém comensat. Valentse dels cants populars crearen lo Drama nacional, iniciat per Glinka, y continuat més tart per compositors tan eminents com Cészar Cui, Borodine Rimsky, Korsá-Koff, Balakireff y altres.

Ara, á vosaltres, cantors, me resta advertirvos que sou los qui més empenyo haveu de manifestar pera la realisació de la «Festa anyal». Vosaltres que haveu dat en tantas ocasions probas del entusiasme que sentiau, junt ab una abnegació digna d' alabansa; vosaltres que haveu resolt en lo curt espay

d' un any escás, lo problema tan difícil de treure del no ser un conjunt armoniós, ple, dignament afinat y unas qualitats artísticas tan notables; vosaltres, repetesch, heveu d' esser la columna ó base que ha de sostenir l' edifici que 's proposa aixecar per la gloria de la terra catalana, la Institució Catalana de Música. També sou, al mateix temps, los que heveu de donar á conèixer las duas grans obras que tenen projectadas los mestres d' aquesta Institució que son: la Passió segons Sant Matheu, de Bach, y L' infantesa de Jesús, de Berlioz. Las maravellas que hi ha inclosas en ellas han de sortir del resultat de vostra aplicació y constancia. Ab seguretad ho esperan aixís de vosaltres vostres mestres.

A vosaltres també es á qui se vos confiará la execució de las obras premiadas en la Festa anyal; vosaltres sou los que posaréu de relleu las qualitats remarcables que brollin de la inspirada ploma dels novells compositors catalans, encomanant á la vostra sollicitut los fruyts dels seus travalls, á costa de tants estudis alcansats. Mireu, donchs, si n' es de sagrada vostra missió, si n' es de necessaria tota la forsa de voluntat de que sou capassos pera portar á cap aquesta nova obra de civilització, y per últim, pera animarvos més, esteu segurs de que si aneu á trucar á las portas dels verdaders fills de Catalunya, veuréu á tots com un sol home respondre á vostre crit entussiaista ajudantvos á lograr lo fi tant justament desitjat.

La Festa anyal, senyors, está á punt de realisarse. Pera que sigui un fet no falta sino una darrera empenta. Aquesta empenta que la podeu donar tots vosaltres sens gayre esfors, pot ésser coronada ab l' éxit més brillant pera Catalunya tota. Fins dels recons més amagats de nostra terra trobará eco tot quant se fassi pera son enaltiment. No mostreu recansa en res de lo que fesseu, ni per cap pas que doneseu pera propagarho, perque la idea es noble y 'l triomf proper y segur.

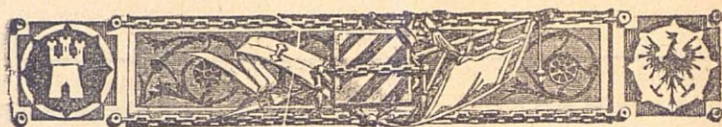
Avant, donchs; l' entussiasme 'ns uneix á tots. No desmayém may; ni, devant dels numerosos obstacles que necessariament hem de trobar pera la realisació de nostra idea. Havém de pensar, senyors, que la Festa anyal está tantsols inspirada en lo desitj de que 'l nom de Catalunya s' elevi á una altura jamay alcansada y procurar que la nostra música arribi á tenir la forsa suficient pera imposarse á todas las invasions forasteras, arrancant d' arrel los vicis que han importat las

corrents de mal gust en los teatros, concerts y demás manifestacions del art líric. Un nou esforç realisat per tots los verdaders amants de las cosas de la terra bastará pera portar á port la nau que estava á punt d'embarrancar y Catalunya haurá guanyat la victoria tant desitjada per nosaltres. Ella es la que 'n reportará 'l benefici; Catalunya es la que te falla de aquest desenrotllo, y Catalunya es la que á mans plenas premiará á tots quants s'hagin sacrificat pera conservar y enlertir son nom, obrint nous horitzonts á la seva música.

Ans d'acabar vull demanarvos me dispenseu l'atreviment que he tingut de dirigirvos la paraula. No devía ferho jo que soch entre vosaltres lo qui val menos, donchs encara que 'ls vostres vots m'han portat al lloch més distingit de la Direcció d'aquesta Institució que jo tant estimo, estich segur que no han sigut mos mérits, no, que no 'n tinch cap, sino vostra amistat, que m'ompla de goig, y la seguretat que teniu de que mon cor sent viu entusiasme per la música y especialment per tots vosaltres que ab tanta fé la conreheu. Avant donchs; no perdeu may l'entusiasme y amor pera aquesta Institució y aixís tindréu coratge pera seguir aquest camí que haveu emprés, y la Patria Catalana, per qui bategan nostres cors sempre, agrairá vostres esforços per haver treballat ab tant interés pera sa gloria.

HE DIT.

UN DOCUMENT CURIÓS

Tots sabém lo molt y molt que sufriren, en aquella desastrosa guerra de la independéncia nostres heróychs passats, y en cada comarca encara avuy se conservan per tradició de pares á fills los tristos recorts de las revenjas gavatxas. De la nostra y de vostra payral casa vos diré resumint en breus paraulas sas malifetas y mals averanys.

Los homes joves fent armas ab exposició constant de la vida, mes ab l'esperit qu'engendran las causas tres voltas santats: *Per Deu, per la pátria, per la llar!*... Fugitius los vells, donas y canallas, en las covas de la montanya de Montserrat, no poguent emportársen tot lo que sas casas tancavan, al tornarhi trobavan las botas de vi aviadas á cops de bayoneta, los graners buyts, las robas cremadas, los mobles estrellats y 'ls que no, caixas de nuviatge y ricas calaixeras, servint de menjadoras als caballs y no cremadas las casas, porque 'ls servían d'axopluch. Los boscos de las hisendas calius, los camps de blat batuts. Tot fet una llástima y miseria.

Nostre avi va neixer essent sa mare fugitiva á Guardiola y al retornar á nostra llar no va trobar ni una cadira pera asséures pera donarli mamar, tenintho de fer asseguda al grahons de la escala.

No es estrany, donchs, que celebressen ab alegria la retirada dels francesos y que 'l petit poble del Bruch fes grans festes arreglat als medis que contava y al desballestament en que havia quedat sa parroquia robada y profanada, segons pot véures en lo document que segueix que gárficament las descriu y que nosaltres escrupulosament hem respectat.

RELACIÓ EXACTA

DE LAS FESTAS QUE 'S FEREN EN LA PARROQUIA DEL BRUCH
L' ANY 1814 (1)

«Si lo Bruch fôu lo lloch á hont comensaren las victorias contra dels Francesos, també fôu lo lloch, que doná grans senyals de alegria al veurer llibre Barcelona de la esclavitut dels Narons, que la oprimian.

»Apenas arribá la noticia lo dia 26 de Abril del sobre sitat any, de que lo General Espanyol y altres Quéfes habian entrat á Barcelona; quant á pesar de ser de nits, y ja tocadas las oracions, se celebrá dita noticia ab un solemne repich de campanas y salva de fusellaria.

»Pero arriban lo dia 28 de Maig la noticia de que los Francesos havian avacuat *in totum* Barcelona, se celebrá dita noticia de la mateixa manera que la á dalt expressada.

»Lo dia 12 de Juny del mateix any fou quant se celebrá la Festa en acció de gracias de habernos Deu lliurat dels *Fu-*
tres. Per dit efecte se comengué la Iglesia del modo següent.

»Se compongueren en lo grabo del presbiteri tres arcadas de branques de xiprer, guarnidas de flor de ginesta y rosas y á sobre de ditas arcadas los ciris corresponents (2).

»En lo altar major sobre de la Mare de Deu y habia altre arcada composta de la mateixa manera, y después feya dos

(1) Regirant l' arxiu parroquial del Bruch lo darrer Rector Reverent Dr. Don Ramon Garriga, trobá aquest document en full solt. A sa amabilitat devém la còpia que literalment transcribím.

(2) Deu tenirse en compte que llavors la Iglesia no tenia l' aixample del creuer, reforma que 's feu l' any 1841, essent rector Mossen Ramont Pla ab varias deixas de devots, de quatre unsas del vescompte del Bruch, lo general D. Joan Prim, y per la prestació personal de tot lo poble.

brassos que se estenian fins cerca de las arcadas del grahó del presbiteri tot ab sos ciris-corresponents.

»Los ciris entre arcadas y altar major eran en número de 90. Sobre lo sagrari se posá un dosér per exposár lo S.S. Sagrament, qu' es lo modo ab que se exposa en esta parroquia del Bruch des de lo any 1811.

»Lo dia 11 de Juny de 1814, vigilia de dita festa; al mitj dia hi hagué repich de campanas; se bogá la campana grossa, y després la xica, cosa may usada en esta parroquia. Al vespre al tocar las oracions se repicaren las campanas y entre tant se tiraren alguns tiros y después ab la musica se féu una *passacalle* per lo poble.

»Lo dia 12 de dit mes y any á dos quarts de sis del matí se feu la professó de *Corpus* (per ser lo diumenge infraoctava) ab molts tiros, concurrencia y música y después dita música cantá lo ofici.

»Acabat dit ofici cadá patent lo S.S. Sagrament tota la matinada. A las deu se cantá un solemne *Te Deum*, que durá á lo menos mitja hora, al qual, asisti la major part del poble y lo Iltre. Ajuntament de Ofici, el qual Ajuntament al anar y tornar de la Iglesia fôu acompanyat de la música y altres minyons que anaban galejant ab las armas. Lo *Te Deum*, fou cantat per la R.^{ta} Comunitat de R.^{or} y Vicari de dita parroquia y un Capellá foraster, alternant la música.

»Los tiros, que se dispararen mentres se cantá lo *Te Deum* no poden esplicarse; sols dire, com á testimoni de vista, qu' era tant lo fum dels tiros que impedia poderse veure del cementiri estant la carretera.

»En seguit la música cantá un solemne Ofici, en lo qual á expensas d'un devot predicá lo infraescurit Vicari y lo tema fou: *Gaudeamus Domino: gloriose enim magnificatus est, equum, et ascensorem dejecit. Exod. c. 15, v. 1:* y se reservá acabat l' Ofici. De llevar Deu fins haber reservat foren continuos los tiros. y habenseli á hun rebentat la arma no li sucsehí cap dany lo que atribuirem á especial providencia de Deu nostre Sr. Foren moltas las llagrimas que se derramaren en esta funció, lo que dich com á testimoni de vista y perque mo digueren moltas personas fidedignes. Tan lo R.^{or} com lo Vicari ferem francas las propinas de *Ofici* y *Tedeum* y la funció s' acaó al punt de las dotse.

»A la tarde se resa lo S.S. Rosari y después se cantá la lletánia de Maria S.S. y los goigs del Roser.

»No hi hagué balladas, perquè acabat de dinár ferem marchar los musichs, ben depressa, per hebitar la ocasió de ballar.

»*Ut igitur premissis tam inquam extra iudicium pledia adibeatur fides ego Vic.^s infrascritus dia 14 Junie anni correntis 1814, hic me suscriba, meum que solitum appono. (Signum).*»—MIQUEL RAFOLS Y SALLÉS, VICARI (1).

EMILI PASCUAL

(1) A aquest vicari's deuenen la major part de notes referents aquella época, qu' obran en los llibres parroquials y documents esbarriats per l' arxiu.

DIVAGACIÓ

POESÍA PREMIADA EN LO CERTÁMEN LITERARI DE SANS

La llum del dia 's fon,
la blanca neu tombolla
del cel enterbolit
com papallonas mortas,

y ab son alé gebrat
y ab sa besada xopa
escampa letal baf
per l' àmbit de la conca.

En la deserta afrau
repós buscan las ombras,
las ombras de la nit
que lentament s' acosta;

llampega abaix lo Ter
com cinta enlluhernadora
que del Pirene altiu
devalla en ample xórrech,

y sembla que ensopit
fa via misteriosa,
lliscant serenament
per l' argentada alfombra.

Arreu la quietut
y soletat umbrosa,
la calma á tot arreu,
per tot arreu la fosca!

—

Jo 't veig.. Tos ulls deserts
talment apar m' agoytan
com en los temps millors
de nostra lluna dolça;

lo teu alé diví
batega en l' aura moixa
que silenciosament
sospira y m' apetona;

jo 't veig passar sovint
com resplendent aurora
iluminant lo cel
de ma esperança morta;

jo 't miro divagar
somrihenta á totas horas,
aixís al clar de sol
com en la negra fosca;

jo veig per tot arreu
ta venerada sombra;
estotja's dins mon cor
ta verginal memoria.

—

Temps ha l' anyorament
consum ma vida tota;

si estava engelosit,
plá bé que ho saps, ma esposa!

Temps ha que sense tu
ma llar deserta y sola
sopluja á nostres fills,
que cercan la teva ombra;

ab tu sempre pensant,
morint per tu d'angoixa,
sossego no té 'l cor
ní pau l'ánima troba;

y ab fret y desengany,
aquesta vía asprosa,
ab quin dalé, cel meu,
desitjo seguir promptel!

Tu y jo... ben sols. Ningú
pas vinga á fernos nosa;
en éxtassis suprem
nostre esperit se fonga;

deixém lo funeral
silenci de las tombas;
fugím del negre avench,
abandoném la fosca;

atravessém l'espai
amplíssim de la volta,
amunt y més amunt
fins assolir las portas

del misteriós sejo
ahont lo suprém mostra
sa fas al univers
que al infinit rodola;

amunt y més amunt
per las regions ignotaa;
al cim la inmensa nau
dels mons que giravoltan;

y allá, mitj de la llum
superba, esplendorosa,
que banya l'esperit
en flam d'eterna gloria,

vull dirte que t' estim',
vull dirte una y mil voltas
que perdurablement
ab mí viurá la morta!

.

Las ombras van fugint:
la matinal aurora
tenyeix á claps lo cel
d' arrebolada porpra.

Las ombras han fugit:
espléndit lo sol mostra
sa filigrana d' or
per l' àmbit de la conca.

Del rondinayre Ter,
que baixa en ample xórrech,
l' afrau ab majestat
recull las queixas totas.

Del pensament confós
s' apartan negras boyras,
la calma al esperit
revé serena y dolça.

Fills meus, trossos del cor,
imatjes de sa sombra,
girém la vista al cel,
un bes... y un parenostre!

NOVA VOLADA

AL PINTOR OLOTÍ CELESTÍ DEvesa

Lliure 'l cor de tantas penas,
avuy respira de grat;
ha trencat ja las cadenas,
volará ab més llibertat.

Per l' espay farà sa via
qu' es caminal més segú,
ab la santa poesia
no 'l destorbará ningú.

No veurá cap mesquinesa
de las que nían al mon;
tot perfúm y tot dolcesa;
tot lo bé li correspón.

Y amuntet vola que vola,
cercará tantsol amor
lo despit que tot ho endola
no marcirá pas la flor.

Los recorts en juvenesa
solen serne sempre gays,
diversions de l' infantesa
ilusions creuhant espays.

Ay, cor meu, temps endarrera
restavas plé de neguit,
certament en ta fallera
trobarías poch profit.

Puig en vana fellonía
dedicavas tos afanys,
ómplat be de poesia
y ves fent ab plé ta via
per honrosos viaranys.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

QUADRET

Espitrelat lo Masové esmolava
á las pedras del rech la seva fals
quan la claror del dia comensava
á moure l' ombra dels turons més alts.

Llest de l' eyna tornava á la masía;
l' esperavan á l' era 'ls segadors,
y á la finestra dántloshi 'l bon dia
veya á sa filla tot segant las flors.

Aviat los de la colla se 'n entravan
pels ordís que s' ajeyan de tan alts...
¡y quína olor més bona qu' escampavan
al caure en terra á cada cop de fals!

Com sempre, comensavan las garberas
per la part de la Cenía cap als pins;
á mitjdía n' hi havia dos rengleras,
allá á las sis ja entravan hort endins.

Y s' anava fent tart. Tothom pujava
per berená y per riure al bosch de tall:
comensava á fer vent, lo grill cantava
y la nit s' estenia per la vall.

F. BARTRINA

APOLOGÍA DE LA LENGUA CATALANA ⁽¹⁾

Sempre que un poble de genolls cayguia esclau,
mentres sa llengua tingua, conservarà la clau
per obri tot d' un colp lo pany de ses cadenes.

Mistral.

Nos diu lo cronista valenciá Martí de Viciana en sa «Alabança de les llengues» que ocupantne la Seu Apostólica de Roma aquell D. Rodrigo de Borja, fill de la hermosa ciutat del Turia, anomenada *lo jardí d' Espanya* y que figura en lo catálech dels Sants Pares que han exercit lo supré m magisteri de la Iglesia ab lo nom d' Alexandre VI, s' esdevingué que havent comparegut á sa presencia quatre embaixadors lo dia de Sant Joan del any 1498, se suscitá la discussió sobre quina llengua era la mellor d' entre las que parlavan los presents. Diu Viciana que 'l representant dels reys católichs Ferrán d' Aragó y sa esposa Isabel de Castella defensá esser la castellana, com lo del rey de Portugal, lo del de Fransa y 'l de Toscana defensaren cada hú la propia. En lo que tots convingueren fou en que 'l llatí era idioma universal y la mare de tota una familia de llenguas classificadas de *neo llatinas* y que en consecuencia aquella que més s' acostés á la matriu debía esser la mellor entre totes. Aprobada aquesta conclusió, acordaren ajuntarse altre cop lo prop-vinent dia de Sant Pere pera detingudament exposar cada hú los arguments més favorables á la demostració de que la seva era la que sobrepujava á las demás. Reunits, donchs, en aquella diada, no faltá ningú. Comensá Garcilaso ponde-

(1) Travall premiat en lo Certámen de la «Lliga de Contribuyents» de Sans, celebrat lo dia 24 d' Agost darrer.

rant las excelencias de la llengua castellana; després parlá lo francés en favor del idioma que havia mamat en lo mugró matern, empleant tota la argumentació pertinent á la defensa compromesa; en tercer lloch prengué la paraula 'l portugués y declará que, tota vegada que ell també podia considerarse espanyol, s' adhería á las rahons exposadas per lo castellá; y per últim s' excusa lo de Toscana, pretextant que sas moltas ocupacions no li havían permés preparar-se conforme requeria y havia sigut son desitj. En consecuencia lo triomf fou pera la llengua de Castella, tant més en quant entre 'ls presents no hi hagué ningú que contradigués lo dit per son defensor en pro de cualsevol altre idioma. Sentí 'l Papa que estant allí presents los cardenals valencians Vera, Serra y Llopis haguessen callat y no sortit en defensa de la parla propia, puix no tenia cap dupte de que havia d' esser la victoriosa. Sembla que 's dolgué á ells mateixos de semblant conducta y que ells s' excusaren dihent que en cualsevulla altra ocasió provarían com la llengua valenciana era la filla major de la llatina.

Passats sentanta sis anys, com encare ningú s' havia pres aytal tasca per son compte, sortí Vicià impulsat per lloable patriotisme ab sa *Alabanza de las lenguas* á la defensa de aquella que Deu Nostre Senyor va concedir á Valencia, *polida, dolça y molt hermosa, que ab una brevetat moderada traduheix los pregons secrets del esperit y desperta l'ingeni á delicadíssimas finuras, d' hont trau una molt resplandent brillantor, manifestantse que era la que 'n sobrepujava á la castellana en semblansa á la llatina.*

Nos proposém nosaltres formular la Apología de la llengua materna que tretas totas las diferencias y modificacions d' accent provinents de las de localitat hont es parlada, es *avuy, ha sigut avans y fou en tot temps aquella que més antigament se usava á Catalunya y á Provensa y que, á pesar d' haver variat en aquellas comarcas francesas conservantse sols en lo Rosselló, pot, com diu Victor Balaguer, encare un catalá anar seguint la costa desde Elche ú Marsella fentse entendre perfectament.* Es aquella que si es anomenada *valenciana* per lo dit cronista y altres escriptors, es perque sens dupte deu esser considerada com á esser aquella continuadora directa de la *valentina* que en temps molt antichs se parlava

en aquestas terras y estava en ús, com altrás diferentes en la península ibérica en los días de la prepotent Roma; *catalana* per esser aquestas terras las que més fidelment l' han mantinguda y guardada á pesar de las vicissituts que en contra ella s' han esdevingudas; *romana* perque aixís han sigut anomenadas totas las llenguas vulgars després del decahiment del llatí y no havia ella de sustraures d' aquesta regla; *provensal* perque á Provensa també fou parlada y provensals eran los trovadors que en general més la divulgaren; *llemosina* perque aixís la calificá al sentir-la parlar en lo territori de Limoges un dels primers trovadors reputant-la com la més apropiada pera la poesia entre totas las que 's parlavan en los límits de la antiga Galia, especialment en lo Mitjdía; *llengua d' oc* pera distingirla de la d' *oïl* que s parlava en lo Nort d' aquella mateixa nacionalitat, y fins *catalano provensal* perque aixís la anomená Nostradamus.

No 's pot admetre, segons nostre entendre, que aquesta nostra llengua 's trobi en lo romá vulgar, per més que historiadors y filòlechs de nota ho hagin dit. Quan Juli César vingué á Catalunya contra las tropas de Pompeu, á las quals va vencer, com es sabut, prop los murs d' Ilerda, entre las mercés que va fer á varias poblacions hi ha la d' haver elevat la ciutat d' Ampurias á colonia romana. Y sabut es que la trobá á aquella urbe dividida en tres poblacions distintas que parlavan diferent llenguatge, lo grech, lo llatí y 'l *del país*; que maná que 'ls grechs desde llavors, tota vegada que aquestas tres entitats debían formarne una sola, no havían de parlar més que la llengua llatina ó be la indígena. Aixó 'ns prova que podían haverhi certas relacions entre l' idioma que parlavan los naturals del territori emporitá y 'l llatí de Roma que be prou adulterat estava en aquells días, segons lo testimoni d' autors irrecusables, mercés á las influencias dels que parlavan los diferents païssos conquistats, pero que no eran un mateix. Per altra part, no son pochos també 'ls escriptors que diuen que la gran metròpoli, si be procurá unificar lo llenguatge oficial per tot lo mon que havia subjectat, no havia pretingut despossehir del propi á cap poble. De que en la península 's parlavan diferents llenguatjes no cal duptarne per més que sia distinta la opinió dels que diuen eran més de deu y dels que sols ne comptan sis. De totas maneras te-

ním que no está fora de fonament lo consignar que la llengua catalana es la continuadora d'aquella que aquí 's parlava en temps del triunvirat romá, puig ridícul sería per nosaltres admetre que menyspreuá la propia per acullirne una altra aquest poble que, repetím, no ha pogut desferse de la que en aquest cas acceptá y conserva encare, ab tot y esser grans los esforços que s' han fet pera lograr que Catalunya deixés de esser catalana. Es tant aixís, que be podém dir que si es evident la nacionalitat, ha de serho la llengua; que no podém admetre la entitat social catalana sens acceptar la llengua propia d'aquesta entitat. Que no es la mateixa, ¿quín dupte hi ha? ¿Quína llengua es la que 's conserva en la puritat de son génesis? No hi ha cap llengua inamovible, estacionaria, puig las que no evolucionan moren y ab ellas los pobles que las han parladas.

La historia relata 'ls fets, la literatura alaba als héroes y perpetúa las accions capdals en la memoria dels homes; pero l' estudi de las llenguas nos descubreix mellor la inteligencia, la civilisació y 'l geni de las societats y dels pobles. En ellas, diguemho aixís, bategan lo carácter y las costums. Sembla que al compéndrelas s' escolta la veu llunyana dels pobles que las han parladas, y venen á esser com los ressós que deixan darrera seu las generacions que passen. Se parla com se se sent y com se pensa: una llengua mascle no pot correspondre á un poble afemellat; la llengua no pot esser sávia en un poble d' ignorants, ni pot esser culta en un poble salvatge.

De la mateixa manera las llenguas decauhen quan las societats se decandeixen. Un idioma que 's corromp es indici segur d' una societat corrompuda: la baixa llatinitat pertany ben bé al baix imperi.

A aquestas ideas exposadas per l' ilustre poeta castellá Joseph Selgas, y que tant perfectament demostran la importancia d' una llengua, no ve malament afegirhi que sols los veraders pobles posseheixen verdadera llengua; los dialectes sols corresponen á agrupacions que sols tenen una vida relativa.

¡Cosa extraordinaria sería en veritat, dirém ab Mr. Camboulin en son *Essai sur l' histoire de la litterature catalane*, que un poble, que ha tingut desde molt antich son govern, sas lleys y sas costums particulars, que ha marxat aparellat du-

rant més de tres centurias y tractat de *igual á igual* ab las primeras potencias d' Europa, no hagués tingut com totes las demás sa llengua y sa literatura!

Que nostra patria tingué llengua propia, los fets històrics mentats ho testimonian parlantnos de la *del país*; que no tingué literatura també es cert, pero fora de las grega y llatina, ¿quina altra existí ó bé lográ importancia en los temps anteriors á la edat mitja?

S' ha dit que la llengua catalana era originada del llatí vulgar, cosa que no pot admetrers, á nostre entendre, tenint en compte que nostres aborigens datan de bon xich més lluny que la preponderancia de Roma; que avans d' ella havían vingut aquí quan menys los grechs y 'ls cartaginesos, los quals, per cert, no trobaren ja lo país despoblat y deshabitat, sino que 's toparen ab una gent que, procedent d' un altre punt que desconeixen, s' havia possessionat del terror y li venia mal que una altra rassa vingués á disputarli la propietat que á costa de treball havia adquirida; que aquestos primers pobladors parlavan un llenguatge que no era ni podia esser lo romá, ni tampoch cartaginés, ni grech, perque no foren nostres progenitors més antichs, ni de Grecia, ni de Cartago, ni molt menys de Roma. Que la llengua d' aquells primitius pobladors d' aquest sol s' aná modificant á mida que 'ls que la parlavan s' anavan naturalisant, es indiscutible; com ho es també que anava prosperant ab la abundó de nous vocables que li proporcionavan los idiomas de las diferentes nissagas ab qui entaulava relacions més ó menys amistosas per esser vehinas, ó que, vingudas de lluny, compareixían pera extendre 'ls dominis de sa soberanía ó bé 'ls de son comerç, puig de lo contrari s' hauria paralisat lo curs d' ascendent desenrotlló que impulsava l' esperit de millorar que animaria á aquells que foren nostres primers pares en aquesta aymada patria, que Deu Nostre Senyor fou servit donarnos. Que la civilisació no s' encallá en son período rudimentari es de creure, no tantsols perque escriptors de nota com Lluís de Vives y Llorens Matheu nos diuen que Catalunya tingué filosops y personas eruditas que cuydaren de donar bonas instruccions y bonas lleys administrativas á sos concitadans molt avans que Grecia y ab anterioritat que la Bética que se suposa fou la primera entre las regions ibéricas

que brillejá per sos sabis, sino perque la successió d'una série llarga de sigles ab una historia brillantíssima aixís ho ha comprobat ab excés, si aixís pot dirse.

Que la llengua del país seguí lo curs progressiu de la manera d'esser de la entitat de que era 'l verb, fora ridícul negarho, puig hauría en tal cas deixat d'esser la expressió més íntima é ingénua de son esperit. Si la vida social s'anava transformant mercés á las relacions més ó menys amistosas que s'establían entre nostre poble y altres pobles, aixís igualment s'evolucionava acullint d'aquellas parlas extrangeras aquellas paraulas que més expressivas d'ideas y de sentiments hi trobava. Aixís la que usufructuava las que li havían proporcionat los hebreus, los grechs y fins los cartaginesos, havia de recullir las que li proporcionessin lo llatí dels doctes y lo vulgar, aixó es, la llengua literaria y la popular d'aquella la més gran metròpoli de la edat antiga y las que també li oferirían los goths y 'ls alarbs en sos respectius idiomas, puig no havían de venir inútilment á aquest país sens deixar rastre de son pas en sos anals y en son parlar. S'ha d'atendre també que á pesar de lo que la dominació romana pogué influir en lo modo d'esser y en la llengua d'aquells indígenes que aquí vivían, y no una vida raquitica, no arribá fins al extrém de cambiarho de soca á arrel, puig en tres ó quatre centurias no n'hi ha prou pera cambiar radicalment un poble ni per altra part s'ho proposaren los de Roma, que, segons lo consignat per autors molt respectables y atendibles, no menyspreuhava las llenguas dels sotmesos á son domini, sino que las tolerava y fins las estudiava y usava pera atraures la estimació d'aquells que passavan á esser sos súbdits, y, com es natural, volía que no se li mostressin rebechs. Per altra part, no hi havia necessitat de precipitarse en volguer la uniformitat efectiva, puig la que en son foro intern se sentía la perdurable mestressa y senyora y árbitre del mon, no havia de sublevar en aquest sentit los ánims dels distints pobles, puig prou lo temps s'encarregaría de la tasca d'assimilarnos á ella. Tampoch cambiá 'l llenguatge de nostres majors ab la vinguda dels del Nort á principis del sigle v. Ni ho lograren ni tampoch s'ho proposaren los goths durant los tres cents anys que imperaren aquí. Y aixó que tal vegada hi hagué més punts de contacte entre son caràcter y 'l caràcter de

la nostra nissaga, com se fa evident en los cants populars d'ab-dós païssos, los quals semblan en nostra terra un ressó de la Llegendaria Germania, com en aquelles terras s'assemblan á aquells cants de la caballerosa Catalunya, que aná allí á defensar la honra immaculada d'aquella emperatriu ultrajada per traydors servents.

No son ni molt menys los alarbs los que cambían la fesomia d'aquest poble, puig de totas las rasses que invadeixen lo territori tal volta es la que menys condicions reuneix pera fraternisar ab la nostra. Prudents aquells catalans al véures arribar las sanguinosas ayguas de la desgracia del Guadalet, procuran salvar en quant los hi es possible 'l tresor de sas arreladas creencias cristianas que son los estímuls d'aquellas virtuts morals que han d'abonarlos en temps avenir per tot arreu y que s'han fet ja proverbials, atrayant de llunyanas terras á personatjes insignes que venen á respirar l'ayre de sanitosa civilisació que va escampantse per los espays de aquestas encontradas que, si envían fins á la taula dels emperadors los productes de sos fruyts agrícolas, no hi envían sas donas que no serveixen per incitar la lascivia dels poderosos, sino pera conduhirlos per los caminals del bon exemple fins á la santificació y quinas excelents qualitats serveixen á nostres homes d'escambell pera pujar als llochs preeminents de la magistratura civil y de la més alta autoritat eclesiástica. Aquí no 's barrejan las rasses dels adoradors del Deu verda-der y del Fals Profeta. No s'admeten sas costums ni s'accepta son saber, perque sas ciencias y sas arts vingan á resultar la ciencia y l'art nacionals. Aquí no 's descuyda lo llenguatge indígena y s'acull bondadosament l'exótich. Avans de contemporisar ab aquella informalitat de carácter, ab aquellas passions indómitas, ab aquella moral supersticiosa, fanática y carnal, ab aquell modo de viure afemellat quan lo coltell no li dona tot l'aspecte del de las feras del desert, serán arrasadas las ciutats més populosas y monumentals y convertits en deserts los ufanosos jardins de terrenos tant extensos com lo camp de Tarragona. Veritat que cayguda nostra patria en lo naufragi comú á totas las regions ibéricas no será tant sortosa com Asturias en surar tan aviat, pero ab tot y aixó, no es inferior lo nostre Oger á Pelay. Quan aquí recobrem la llibertat no constituim regnes que l'endemá desapareixen fosos

en la soberanía d' altres pobles més atrevits y menos escrupulosos, y es que aquí 's conserva més viu lo sentiment de patria porque 's manté viva la llengua que la caracteriza y la distingeix entre totas las altras, donantli verdadera personalitat social que en son día será una verdadera personalitat política, á la que admirarán, escoltarán y temerán totas las demás naciones. Es que com ha dit lo gran poeta Mistral, lo llenguatje

N' es l' escut de familia: l' arrel que te enolavai
cada home á son terrós; lo fil ab que penjat
s' aguanta 'l débil niu del brancalló en lá punta.

Perque sempre que un poble de genolls caygui esclau,
mentres sa llengua tingui conservarà la clau
per obrí tot d' un colp los panys de ses cadenes.

Originada, donchs, la d' aquesta terra en aquella edat dels pobles en que tot se presenta envolcallat en las espessísimas ombras del més obscur misteri, no podém precisar quina era entre las qu' eran parladas alashoras, puig no hi há ningú que ho haja esbrinat ab éxit, ja que ho dificulta en gran la falta de documents paleográfichs que 'n dongan, no ja testimoni, sino indicis, no poguentse sortir més que de conjecturas més ó menys aventuradas. No sabém per lo tant si fou en sa antigor celta, íbera ó bé euskara. Ballot y altres fiólechts dihuen que té participació del grech y del hebreu, y es indiscutible que s'aná enriquint posteriorment ab los elements que trová, conforme havém ja dit, en las dels pobles que successivament anaren venint aquí, enclós l' arábiga, sens que, com també havém insinuat ja, caygués en aquella decepció en que caygueren altres pobles d' acceptarla, de lo cual tant se 'n dolía lo gloriós Sant Eloy en ple sigle nové, en quina época se anava perfeccionant, pera esser á no trigar molt la més prepotent de tot lo mon civilissat, y no havía de desapareixer porque no estava destinada á desapareixer l' entitat social que li havía donat vida, á pesar dels esforços posats en activitat per qui ha oblidat com diu nostre més ilustre poeta, que qui aixeca ó enderroca los pobles es sols Deu que 'ls ha creat. Y aixís es que sí, com s' ha dit ja, la llengua d' un poble sempre tramonta son origen al dels primers homens que 'l constituiren y es persistent mentres no morí la humanitat que la parla, puig en ella s' hi trova enclosa tota l' historia de l' entitat social que la usa y es lo reflejo del esperit que la anima,

la llengua catalana subsisteix perque compleix perfectament á aquestos destíns. Si aixó es veritat, no pot esser la nostra llengua procedent del romá y en conseqüencia la primogénita entre las neollatinas, puig llavors deixaria d'esser l'expressió sintética del poble que la parla, en las variadas épocas de sa llarga y accidentada historia. No sería la llengua que nos manifestes las vicissituts per que han passat las generacions que l' han parlada, fentse sempre superiors á las circunstancias en que la sort las ha colocadas, tant en los dias de gloria com en los d' adversitat; no sería l' idioma d' un poble lliure, fins en aquells dias que més semblava serho, portant iniciativas que no podrán may indicar y dirigir esperits encongits per lo pes d' un jou que los sia feixuch per lo sagell de l' ignominia que importi.

No foren tampoch los catalans refugiats á Aquitania quan l' invassió sarrahina intimant tant ab los d' aquell país fins á móurels é interessarlos á venir á ajudarlos pera recobrar la perduda patria, confiant la direcció á Otger Goelland á qui se suposa governador de las terras del Llemosí, los qui aprenueren aquesta llengua que en tal cas no hauria sigut propia, sino apropiada, ni los antichs comtes de Barcelona foren los qui la donaren á coneixer á aquellas terras, puig quan aquets anaren allí com á duchs de la Gotia, la susdita llengua ja era ben coneguda en aquella *provincia* creada per un dels monarcas de la dinastia carlovingia. Lo que sí hi há es que aquell idioma popular anava preponderant tan allí com aquí; de manera que, com ha dit un altre dels nostres capdals poetes, los pobles bessons de abduas bandes dels Pirineus desde antich feyan com las antigas familias de nostras montanyas, que cada una tenia son propi banch en la iglesia y juntas á un mateix Deu s' encomanavan. Y es que aquell llenguatge que tanta semblansa ofería entre abduas bandadas pirinencas no deixava d' esser catalá aquí, provensal allá, essentli per lo tant lo més ben apropiat lo nom de catalá-provensal.

Es que Catalunya y Provensa, desde antiga fetxa, no sols tenian caràcters històrichs molts semblants, sino relacions de una intimitat afectuosa y expontánea, pero sobre tot lliure. En los temps llindants als períodos de sos respectius génesis, uns mateixos son los deus que se s' adoran é idéntichs los sacrificis que se 'ls ofereixen; en un y altre país hi compareixen

colonias gregas que á la vegada que obran los ulls dels indígenas á la vida del art, los mostran com l'activitat que 'n reporta lo tráfeh mercantil es font de benestar y prosperitat material; los representants de la prepotent Roma, acompanyats de llegions acostumadas á la victoria y al triomf, van escampant los esplendors d' aquella civilitació espléndida que llega á la humanitat los fonaments del dret universal sobre las bases sólidas de la rahó y justicia, y donan ayre senyorial y caràcter de grans ciutats cultas a Arles y Narbona á Tarragona y á alguna altra ciutat de la costa del nostre Mediterrá. Quan la llum de la Fé en lo verdader Deu Criador y Redemptor s' espargeix per lo mon, abdues regions son evangelizadas per los mateixos apóstols, las mateixas llegendas y tradicions dels temps propers al origen del Cristianisme, son provensals y catalanas á la vegada; los que confessan allí son amor á Jesucrist per medi del sacrifici son també los nostres mártirs, com los sants qu' en un punt son venerats també ho son en l' altre; per nosaltres no arriban fins allí 'ls moros y per ells som ajudats á tráurernoslos de casa nostra. Per aixó venerém en los altars la persona casi llegendaria de Carlemany com ells també lo tenen en son santoral, y quan la metròpoli tarragonina es enderrocada per los adoradors de Mahoma, lo prelat narbonés es l' autoritat superior de la nostra provincia eclesiástica, ja que entre totas las Seus catalanas, després de la de Tarragona, li correspon lo primer siti d' antiguetat y dignitat; agermanadas per una soberanía visigótica mateixa totas duas obtenen un mateix nom y unas mateixas inclinacions, y un mateix llenguatge es lo que en lo esencial serveix pera expressar llurs ideas y afectes del cor. Testimoni de que existía vigorosa aquesta germanó entre los pobles de las duas vessants dels Pirineus, es la conducta observada per Ataulf, quan després de firmada la pau ab Honori, l'emperador que passa á esser son cunyat, al establir la monarquia goda que poch á poch ha d'extendre sa soberanía per tota Espanya, ho fá en aquest territori que comprén desde hon té son origen lo Llobregat, gran part del Urgell, tot lo país de Ausona, Girona, Ampurias, Cerdanya y costa marítima y, tramuntant aquella altívola serralada, que no enten sia punt de divisoria entre dos pobles que tan agermanats viuhén, de-valla per l'altre costat y estén son imperi per aquellas comar

cas meridionals que s' anomenaven lo Roselló, la Provensa y Llemosí y també per las que hi ha envers l' Occident y son lo Veams, lo Bearnés y la Gascunya per tot ahon desde principi del sigle ix en endevant se parla aquell idioma que dona fé de la mort del comte Bernat per medi de la inscripció colocada en 844, tres dias després d' haver deixat d' existir, y que diu:

Assí jay lo comte Bernad,
Fisel credeire al Sang Sacrat,
Que sempre prud home es estat.
Pregue la divina Bontat,
Qu' aquela fi que lo tuat,
Poscua son ánima aber salvat.

Aquesta llengua que, prosperant, prosperant, ha d' esser considerada com la originaria de la poesia popular de totas las nacions europeas, y que es la que segons Mr. de la Curse Saint Pelae tingué son comensament á Catalunya era anomenada *catalana* en los temps en que la poesia y música provençal havían arribat al major grau de sa importancia, com *catalans* s' anomenaven tots los pobles que la parlavan.

Y aquell regne pren lo nom de Septimania, que, com havém dit, enclou dins sa jurisdicció los pobles compresos desde l' origen del Llobregat, fins á las bocas del Rodano, desde 'l Mediterrá fins á las montanyas de Cebennes al instituirlo lo primer rey goth, y per allá 'l 865 Carles lo Calvo divideix en dos comtats feudataris seus pera recompensar los serveys que li havia prestats aquell susdit comte Bernat y altres, anomenantlos *Gotia Gallica* y *Gotia Hispánica* y es que *Gotia* s' anomenava tots aquells païssos que en llenguatje popular se tradueix *Gotholaunia* segons se llegeix en una escriptura que per seguir la corrent anomenarém romano-llatina y es la feixada en l' any IV del regnat de Carles lo Calvo que correspón esser lo 844, d' hont vingué l' adulteració *Cathalunia* que 's pot llegir en las Constitucions de la terra al indicar la part oriental del Príncipat ab lo nom de *Veya Cathalunia* de la que s' ha format lo de Catalunya que en son origen no vol dir més que *pais de goths*. Y aixís be podia anomenarse catalana la llengua que s' usava en aquesta terra, tant més, si es veritat lo que diu un ja retret retórich catalá, que no sols los goths enriqueiren nostra parla ab veus novas,

com son, per exemple *arbós, bressol, bándol, camisa, compàs, capa, fusta, gat, gós, daga, rabassa, respall, soroll* y altres, sino que además varen influir en que 's deixés de banda la declinació dels noms, que poch á poch s' acostumés á ferne ús sens cassos, que 's desterrés lo passiu dels verbs substituhintlo per lo verb *esser* junt ab lo participi d' un altre verb, que's mudessen algunas personas de l' activa y s' alteressen las terminacions y també la pronunciació y l'ortografia. S' afegiren ó variaren algunas lletres y aixís s' apartá cada dia més de la llatina. Y devém á en Torres Amat la nova de que lo marqués de Setmanat á principis de la centuria passada presentá á la Real Academia de Bonas Lletres de Barcelona, un catálech de paraulas catalanas procedents d' altres idiomas com lo grech, l' hebreu, l' arábich ó be lo gótic, en lo qual, las que eran originadas d' aquest últim idioma sobrepujavan á totes las demás. Segons l' erudit Saavedra nos diu en sa *Corona gòtica*, los trovadors y romancers ja 's coneixían á Espanya en lo sigle v, puig al entrar á Tolosa de Fransa Turismon, lo quint rey de la dinastía goda, ab lo cadáver de son pare Teodoreth *lo gran*, que fou mort en la batalla dels camps cataláunichs en l' any 451, donada contra 'l fer Atila, los minyons y donzellas entonaren cansons tristas en las que 's referiren los heróychs fets del difunt monarca. Costúm aquesta dels goths, aixís en las festas nupcials y convits com en las honras fúnebres dedicadas als que dexaren d' existir, es d' hont tingué son principi en aquesta nació la composició d' aquellas trovas y romansos de carácter històrich, per més que tothom haja assenyalat com á primer trovador de que 's té noticia al comte de Poitiers y duch d' Aquitania Guillem IX.

Y de que aquesta costúm arrelá entre nosaltres, n' estém convenuts per lo testimoni de que quan Lluís lo Piadós entrá á la ciutat de Barcelona després de vensuts los moros y de purificada la Seu de Santa Creu profanada per aquella gent que l' havia convertida en fortalesa y mesquita, en un dels últims días del any 801, anava acompanyat del poble que, ostentant en sas mans branques de florit llorer y de olivera, anava cantant himnes de gloria á son llibertador. Y aixís tením lo per qué, no sols la llengua, sino fins la poesia dels trovadors mereix ab tota propietat esser dita *catalana*.

Jutjant los reys franchs que convenía ajudar als catalans

en la empresa de reconquistar sa perduda patria y llibertat, no escatimaren sos esforços interessats en allunyar als moros de sas fronteras. Alashoras en l' any susdit del 801, si be com á feudatari, s' establí 'l comtat de Barcelona formant part de la Marca d' Espanya. La reconquesta del país fou de llarga duració ja que, possessionats aquests del resto de la península, 's trobavan en condicions més favorables pera conservar lo domini. Seguí la dominació ó govern dels comtes feudataris y vitalicis fins al 877, en que Carles lo Calvo los constituí en hereditaris. Jofre lo Pelós fou lo cap d' una dinastia que ab aytal carácter no podia esser trencada per lo rey. puig que aquest generosament li havia concedit la soberanía del territori conquestat ab ajuda dels franchs, aixís com de tot lo que conquestés. Llavors fou quan comensá la independencia de Catalunya y per lo tant á tenir vida propia. Mercés á aquesta, perfecciona sas institucions políticas, extén son comers y fa arribar la industria á un punt que no tarda en esser l' enveja dels estranys, y més endavant se converteix en nació marítima que ompla ab sos fets heróychs las planas més gloriosas de la historia patria. A aquest pas ascendent havia de prosperar la llengua, puig, com diu Xavier de Quinto, quan lo mon marxa las llengas no poden quedar estacionadas.

Las escripturas que encara 's conservan dels sigles nové, desé y onzé, diu un entussiasta defensor de las glorias literarias de Catalunya, declaran quant encongidas estavan la literatura y las ciencias per lo furor y barbarie dels alarbs que no deixaren altre estudi més que un mal llatí que s' aprenia com per tradició. No succehia aixís á Fransa hont hi havia interés en que s' estudiés de una manera perfecta, y si bé las invasions dels normands ho dificultaren, no foren aquestos obstacles tan insuperables que 'l llenguatge que allí en aquells paissos germans se obría pas com aquí, no fos més cult y més literari. Ab tot hi ha un antiquíssim diálech escrit per un autor franch en idioma y vers provensal, sostingut per dos poetas «den Albert, é de Montge,» en lo que 's prova que 'ls catalans han sigut los primers en inventar l' art del trovar, com també son los que tenen més habilitat que totas las demás nacions en agradar, en ferho bé y dirho tot bé. Aixís podém dir que es una veritat lo que s' ha dit de que 'l gust de la poesia vulgar se comunicá á la Provensa per los catalans. En

la segona meytat del sigle xi vevém ja la llengua catalana servir pera redactarhi en 1068 los Usatges, si bé també se redactan en llatí; que les *Ordinacions* del Bearn y les d' Olorona s' escriuhen en 1080 en catalá, y més á últims d' aquella mateixa centuria hi ha també escrit en lo mateix llenguatge un sacramental del abat Conchense.

En aquestos documents y altres coetanis pot estudiarse 'l progressiu desenrotllo de la parla de Catalunya, que, constituintse paulatinament ab formas propias, á mida que 'l llatí deixava de cultivarse per los pobles de l' Europa occidental, no havía de tardar en aixecarse en alas del esperit varonil y emprenedor que animava á nostres paysans, y ocupar un dels més brillants llochs que jamay haja ocupat cap altre nació.

Aixís es que bé podém dir ab l' escriptor que 'ns serveix de guía, que, nascut l' idioma catalá com totas las llenguas populars de la barreja d' elements facilitats per altres més ó menys cultas, més ó menys bárbaras, presenta, y no es estrany, casi las mateixas arrels que 'l castellá, lo portugués y l' italiá. Pero hi ha una cosa que li es particular, es la brevetat y la concisió que afecta en sas arrels.

Per aquestas rahons, podém dir ab don Joseph Pau Ballot que, «es la llengua cathalana no sols propia y verdadera llengua, sino sencilla, clara, pura, enérgica, concisa, numerosa, fluida y natural; y es tan sentenciosa, cortesana y dolsa, diu Andreu Bosch y Escolano, que no hi ha llengua que ab més breus paraulas, diga més alts y millors conceptes, tenint en tot una viva semblansa ab la llatina.

»Es incalculable la abundancia de monosílabos de la llengua cathalana; y esta es una de las preciositats que la fan recomenable; puig no hi ha llengua que ab tanta brevetat diga més, ni explique més concisament las ideas. Pero es de advertir, que sería ridícul y estrany l' ús de estas veus, sens mescla d' altrás més numerosas; per xo... ab lo fluido y corrent dels monosílabos mescla paraulas de més sílabas que la fan sonora y agradable, lo que no tenen altres llenguas, que per lo mateix son desapacibles y pesadas. De lo que se infeireix que la llengua cathalana es dejectada pel qui no la usa y no la entén.

»No es, donchs, la llengua cathalana una gerga ó un dia-

lecte obscur, voluntari y difícil de entender, com falsament pensan alguns, sino propia y verdadera llengua, puix consta de totes les parts que deu constar una llengua, com son noms, pronoms, verbs, participis, preposicions, adverbis, interjecions y conjuncions, y de totes las veus ab que cada nació expressa sos conceptes.

»Ha estat dita llengua per molts anys llengua de corts, la que 's parlava en lo palaci, y molt apreciada del senyor rey don Jaume y demás reys de Aragó. Tots nostres privilegis, indults, decrets, capítols, constitucions y altres documents de la antiguetat, son impresos en catalá. Aquesta es la llengua que's parla, no sols á Catalunya, sino en Valencia, Rosselló, Mallorca, Menorca y altres parts, ahont los catalans la portaren ab sas conquistas.

»Es aquella llengua que per l'abundó de sos monosíl·labos, sos innumerables verbs, sa riquesa d'expressió ab pocas paraulas, sos apóstrofes y sos pronoms, es una llengua musical per excelencia, deya en Castelar en 1863, y de la que deya don Manel Milá desde la presidencia dels Jochs Florals del 1859, «que 'n fou la més culta y celebrada, que fa nou segles narrava los dols y los conorts de Boeci, y te poemas heroychs, romanceschs é histórichs que competexen ab los millors de la edat mitjana; que usava Guillém de Equitania quan li prenia *talent de cantar*, qu' escoltavan y aplaudiren no sols les corts de Provensa y Aragó, sino las de Castella, Inglaterra é Italia; que fou cultivada per lo Dant; celebrada per lo Petrarca; llengua materna dels reys aragonesos, en que s' escrivieren los primitius mapas geografichs, sabis y respectats códichs, incomparables crónicas; que poseeix una rica poesia popular; que parlavan lo venerable Lull, gran home en lletres y en acció, Arnau de Vilanova, lo primer físich de son temps, l' insigne orador Sant Vicens Ferrer, Ausias March, poeta de cor y de seny, y 'ls demás autors del Cansoner que guarda París com única joya... llengua finalment, que de cap manera nos devém avergonyir que sia la dels nostres avis, la de nostres mares, la de nostra infantesa.»

Es aquella llengua que com á expressió del poble, va no decandintse, sino silenciosament amagantse á mida que la llibertat va enfosquitse per la poca voluntat que mostran al país aquells comtes reys que venen al trono de Catalunya y

Aragó, perque la branca mascle ha sigut despossehida de sos drets en lo parlament de Casp y vinguts á governar á un poble que per lo mateix que no podían esperarans may esserli soberans administradors de sa justícia cap afecte li portavan, y que tacats tots d'estrangería acaban per unir sos reyalmes á un altre que may ha pogut mostrarse animós més enllá de sas fronteras, y que acaba per ferse seu tot aquell rich patrimoni pera que 's realisi aquella profecía que li havia feta l' Angel del Apocalipsis quan li digué: vindrán los lleons de Castella, te xuclarán la sanch y se mofarán de tú. Aixís aná enmudint la literatura catalana, conservantse sols la llengua en lo poble que, esperansat en millors dias, l'anava conservant com únich testimoni que acreditava que si havia mort, tal volta no per sempre, aquella personalitat política tan admirada per totas las nacions que tenían interés en serli amigas, no havia mort la entitat social que en l'escut de sa antiga noblesa ostenta aquellas quatre barras dels que ab algun fonament s'ha dit que eran los puntals d'Espanya.

Pero aquella llengua literaria que s'eclipsá com se pon lo sol en un dia nuvolós d'hivern ha retornat á brillar com lo sol torna á sortir més esplendorós en las matinadas de primavera, perque floreixen altre cop los ja verdosos camps en los quals s'hi han de cullir los més sanitosos fruyts quan l'estiu arribi.

Y aquesta primavera literaria quina importancia han reconegut las nacions més avansadas é importants, nos omplena de goig als bons fills d'aquesta terra que la desitjém, sino véurela ocupant altra vegada lo lloch que li correspón, tenint sobrats mérits pera brillejar entre las nacions més afortunadas, al menys en bastant adelantat camí pera arribar á la possessió de sas aspiracions que no las hi ha inspiradas més que Deu. Nosaltres tením fé que ab voluntat tan soberana no han de deixar de cumplirse en la mida de nostres desitjos.

RAMON NONAT COMAS

PER LA VIDA

(TRAVALL PREMIAT EN LOS JOCHS FLORALS D' ENGUANY)

Lo primer xiscle d' oraneta, fresch y vibrant com una ratra de matinada, entrá adins de la cort.

Clarejava. Per dalt, aprop del sostre, hi havia una finestreta oberta á l' immensitat. Per allí s' hi anava filtrant un tel de claror somorta, d' una claror cansada, que s' esbandia en polsina blanquinosa cap endins, cap al fondo... Y allá moria, aclarint débilment las cantelludas ancas dels bous, partidas per aquellas cuas llargas.. llargas... tantost caygudas, inmóvils, tantost caragolantse com cuchs enormes, ara sobre una anca, ara sobre la altra, pera tornar á caure, totas estesas, indolentment.

Lo baylet ja era dret. Arquejantse endarrera, los ulls abogegats, la cara reinflada, s' estirava... s' estirava tant com podia, mentres en un badall immens exhalava tota la nyonya, tot l' ensopiment de la són al esvabirse. Y los bous se 'l miravan, ab uns ullassos fondos, tristos, remugant pausadament...

Part de fora 's va sentir un esbatech d' alas y lo cant vibrant d' un gall se caragolá briosamente enlayre... un cloqueig d' innombrables tons li contestá... y gayre bé al mateix temps

una veu de dona, fresca y clara, va cridar pel pany de la clau:

—¡Ala toca són, que ja es dia!

Lo baylet s' esparvillá; cuyta-corrents va desfermar los bous, entortolligántlos hi los ronsals entre las banyas; va traure lo parpal que estrebava la porta... y un glop de calma serena, un tros d' immensitat plena de flayre de matinada, se agombolá solemnement cap adins. Y com portada per ella, al mitj d' una era grandiosa, la silueta d' una dona jove, molt jove, escampant grapats de blat-de-moro entre l' aixelebrada viram.

Fou un moment: lo baylet la va veure á plena llum, desde la fosca de la cort, tota rossa de celistia matinal, com una de aquellas visions llunyanas que creuhan á voltas pel cel de la ánima, á flor de cervell... Desseguida la esborrá la massa enorme d' un bou, passant pel buyt de la porta com una forsa morta... pesada... irresistible...

—¿Quina hora es, mossá?—li preguntá 'l bayiet al eixir, tot ullarat.

—Quatre horas han caygut estonas há...

Y las veus se perdían en aquell espay inmens, com ofegadas...

Desde la porta de la cort, sols se veyá aquella era .. llarga... estesa... Després un buyt enorme, una immensitat de ayre y cel sospesos á plom, fins allá baix, al lluny de tot, hont blavejavan esbarrellats los cims més alts d' una serra. . Y del fons d' aquell buyt se 'n anava alsant poch á poch una boyra espessa, tébia y humida que escampava un baf de terra en la solemne quietut d' aquella matinada sense un alé de ayre, calma y fonda...

—¡Quina calda!—digué 'l baylet, mentres los bous bebían á la pica del costat del pou, rabejantse en la frescor del' aygua totjust pouada.

—¡Y la que farà!...—digué la mossá, senyalant al lluny, ab lo bras tot estés.—¡Goyta quina boyrada!...

Y d' un bot s' enfilá al mur del capdavall de l' era, y ell, com atret pel misteriós encís que entorn seu esbandía aquella figureta, petita, esprimatzada, tota retallada sobre 'l fondo inmens, s' hi aná acostant poch á poch, com embadalit.

Allá sota, al fons del sot, la boyra restava encalmada, com

una fumera espessa... espessa... Sols de tant en tans s' aclaría, agombolantse com si una má invisible la regirás per dins y llavors assota sa blancor un xich agrisada, verdejavan las clapas dels sembrats, entre la rojor adomascada de la terra humida, estesa al fons d' aquella lletosa blancor, com una inmensa taca de sanch.

—¡La plana!—murmurá la mossa, guaytantla de fit á fit, com ensomiada.

—¡La plana!—repetí d' esma 'l baylet.

Y sas miradas se fongueren allá baix pel buyt enorme entre 'ls replechs de la boyra, totes duas juntas. aparelladas. . y s' allunyaren... s' allunyaren fins á encalmarse pels esbarrellats cimals d' aquella serra, y mentres llurs pits aspiravan en voluptuosas ratxadas lo baf de terra que pujava del sot, sas miradas volaren por la llisa amplaria del cel enlayre ben enlayre, pera caure en ubriagador desmay al horitzó cap á llevant, hont esqueixant glopadas de boyra, lo sol reventava en flamas.

II

Ab un ¡adeu! lo baylet va pendre comiat. Se posá al cap dels bous y la carreta va arrencar. Un moment va ressonar lo trontoll de las rodas damunt las llosas de l' era; després, al trencar entre 'ls pallers que vetllavan escampats pels voltants de la masía, sa remor quedá ofegada en l' humitós tou de palla que escatifava la terra.

Lo camí feya una gran S, vorejant la carena. De primer s' endinzava per una fondalada, tornava després al lluny pel davant de la masía y trencava finalment á la esquerra, sempre baixant, fins á arribar al plá. Y per allí, cap á la fondalada, la carreta anava baixant, sotraquejant d' un cantó al altre, lentament, pausadament. Los bous, encarcarats á la empenya del jou, sobre 'l que descansava la llansa de la carreta, dreta y enrampada com un dit que senyalés imperiosament,

brandavan llurs masses ventrudas, las testas acotadas, las gropas fermas, onejant soptadament á cada passa. Damunt de la carreta, la arada 's bressava d' ací d' allá. . Lo baylet anava endavant... Y lo sol batent de llisquentas, caldejava la fonda-lada. Lo marge roig llensava un baf tebi y en tot l' entorn, entre 'ls boscos de la montanya, r' enllanguía lo cant de las cigalas, com un inmens frisament.

En sent al passar pel davant de la masía, lo baylet instintivament va tombarsi. Desd' allí 's veyá al lluny, enxiquida per la distancia, neta y rica en colors com un pessebre iluminat, ab son porxo y sos corrals, ab sas teuladas y teuladetas groguejantas de rovell, ab sa fatxada emblanquinada, pomposament estarrufada de cara al plá. Y tota aquella massa blanquinosa 's destacava potentment sobre 'l vert fosch dels boscos que s' estenían al darrera seu com onas d' una mar parada, enfilantse fins á besar la volta del cel, b'ava d' un blau fort, d' un blau vessant d' alegría.

Lo baylet se va parar... lo cor se n' hi anava... Allá, dreta encara sobre 'l mur de la era, las fandiilas voleyant á la primera ratxa de la marinada, los brassos arquejats pera fer ab las mans pantalla als ulls, tota ella amarada de raigs de sol, la mossa se 'l mirava. . petita... diminuta... pero esbelta, forta y plena com una dona feta. Y aquella silueta tan petita, tan llunyana, semblava que 'l xuclés, que 'l atragués; com més se la mirava, més lo cor se n' hi anava y com per aspirarla tota sencera, pera sadollarse de son misteriós encís, respirá á plé pulmó y va sentir aquell ayre tebi, plé de cants de cigala y flayre de bosch, pessigollejantli per dins...

Pero 'ls bous varen passar... varen passar ab son pas sempre ferm, sempre reposat, anant sempre drets á un fi, aquell fi boyrós é impenetrable que covava al fons de llurs ninas calmas y fondas, y, com endut per llur revolada, lo baylet va fer una passa més... y tot se va fondre...

La recolzada del camí va amagar darrera los arbres la masía, la fonda-lada, la silueta de la mossa... tot aquell mon acolorit, y un altre mon més gran, pero més sech y més aspre 's va estendre als seus peus. La plana, ab sas clapas de sembrats, ab sas estesas de terra roja, un xich cendrosa sota 'l pich del sol, se li mostrava tota nua, tota oberta en sa solemne grandiositat. La boyra de la matinada s' anava esvahint retirantse

avall, sempre avall, y com més se 'n retirava més creixia la plana inmensa, severa y gran...

Lo baylet hi estengué 'ls ulls, la passejá tota sencera d' una mirada, fins allá baix, al horitzó, hont la calitja sombrejava... lo recort de la mossa crehuá com un llampech pel seu cap... y sentí en sí una forsa inmensa, un desitj de rebátreshi y lluytar, d' arrebossarli á n' aquella terra la colossal deu de vida que dormía encalmada en son sí, assota la calitja, á flor de la estesa de sol.

Y va atiar los bous, va baixar al plá y caminant, caminant, va arribar al camp, allá baix, á mitja planura.

III

Va empunyar la esteva de la arada, y 'ls bous varen arrencar.

Lo sol ja era alt; lo dematí caminava cel amunt, cel amunt entre miratjes de llum y panys de blavor assatinada, esflorant lo somni de la terra ab son róssech espléndit de clarors enlluhernadoras y xafagors aplomadas... Lo baylet va mirar entorn... arreu la terra. Arreu camps y més camps estesos, fumejant de calitja y damunt d' ells, com taquetes esblanqueidas, en aquella grandor del espay, las siluetas d' altres llauradors, de tot un poble de llauradors, escampadas ensá y enllá... passant més petites y més confosas com més llunyanas... passant sempre, deixant com á rastre del seu pás una llenqueta de pols, que s' alsava, s' enlayrava y s' esvahía en la intensa blavor del cel.

Y 'ls bous anavan avansant, passa darrera passa, lentament, calmosament... la arada s' aferrava... la terra semblava que s' endurís... A voltas llurs forsas desdeyan... lo baylet los atiava á crits... A voltas un grop de la terra los aturava en sech... Llavors lo baylet arborava lo garrot, y ells, parpellejant dolorosamente sobre sas negras ninas, més calmas y més fondas que may, donavan una embranzida... y 'l jou grinyo-

lava y la arada cruixia com si anés á quedar desgavellada, esclafada com una palla entre aquelles duas forses colossals.

Y 'l baylet seguía caminant penosament pel tóu de roja frescor que 'l camp al esberlarse rebotía entorn del solch... seguía aspirant la bafarada xardorosa de la terra... lo front amarat de suhor, sota aquell sol que estabellava... seguía aferrat á la arada, com fent una sola pessa... Y veyá allá, lluny del lluny, la serra blavosa, y coneixia aquella fondalada y aquell puntet blanch, ressaltant sobre 'l vert emboyrat dels boscos... tot al lluny, molt lluny... molt lluny... Y més ensá la calma, la plana inmensa y aquelles taquetes passant y traspassant, sempre lentes, pausadas... ab un ayre de solemnitat tot escayent ab la grandesa d' aquell horitzó.

Y 'l dia anava passant, ample y seré, com una onada de llum rodolant per sobre 'l pla... las cigalas cantavan desesperadament é hi havia en tot alló tanta forsa, tanta vida, que al mirar al lluny semblava com si 's sentís una nota fonda y grave, com una vibració perduda, com un ressó llunyá d' aquell himne de claror... Y heuse aquí que poch á poch, insensiblement, un ambient de plenitut s' esbandía en la buydor del cel; una transformació sobirana s' anava operant ab aquella solemne lenitut dels grans moviments de la naturalesa; una calma inmensa, però una calma grave y reposada s' anava estenent pel mon, ofegant assota d' ell aquella calma frisosa, aquella xafegor d' angúnia, aquell baf enervant del dematí. Y del cor de la soleyada se 'n alsava com un revifament, com un despertar d' energías, solemne y grandió en aquelles soletats... De primer fou un vol d' oranetas creuhant de cap á cap del pla, xerricant y perseguintse, bronzint com bala rasa... després fou un cant de cugullada allá baix molt lluny... molt lluny... després fou lo silenci, però un silenci vital. Y en mitj d' ell, seguía arrapat á terra sempre pausat, sempre solemniós, aquell divagament, aquell anar y venir dels llauradors, aquell fumejar de las llenquetes de pols.

Y 'ls bous sempre brandant!... y 'l baylet sempre seguint!... y un solch darrera l' altre, y aquella ratlla que havia deixat lo primer, dreta y enrampada com una esgarrinxada creuhant de cap á cap la fas polsosa del camp, s' aixamplava, s' estenia com una taca d' oli, mentres la massa dels bous y 'l baylet s' allunyavan... s' allunyavan fins á enxiquirse, fins á emboy-

rarse... fins á ser una més d' aquelles taquetes blanquinosas que entorn ratllavan la terra, passant y traspasant, deixant darrera seu aquells nuvolets de pols que s' alsavan, s' enlay-ravan y s' esvahían en la blavor assassinada del cel.

Ja no era 'l baylet... ja no era ell... un vent de germanor lo confonia en la massa de tot aquell poble de llauradors, fent de tots aquells homes escampats un sol burboll, una sola glopada de la eterna riuhada de las géneras passant arrapadas al terrós, regirantlo fins á las entranyas pera arrebassarli fins l' últim alé de vida...

Y una vegada més s' esbandí pel pla aquell etern va-y-vé, aquell divagament, aquell fumejar de la lluyta incessant del home y la terra, gran en sí, pero petita, ofegada en la grandiositat del mon.

IV

Y com una nota clara, com una ratxa de marinada fresca y pura, com un consol en aquell torment, al caure la mitjdiada, la mossa va arribar.

Lo baylet la va veure al lluny, molt lluny, com una altra taqueta confosa .. aviat la va coneixer; mená 'ls bous á la punta del camp, allí hont la carreta solitaria alsava sa llansa al cel; los hi estengué un tou d' herba seca, y mentres ells remugavan, brandant solemnement las cuas, ell s' assegué á la ombra que la carreta feya.

Suava á raig fet, la sequedat de la gola l' abrusava .. tot ell se sentía capolat.

Y la mossa s' anava acostant... acostant... Duya una cistelleta al cap, y anava depressa... depressa... Las fandillas li espetegavan pel darrera y á cada passa sas formas plenas y arrodonidas se perfilavan sota 'ls repl:chs de la roba.

Al arribar, lo baylet se sentí envahit en la revolada d' ayre que portava y un frisament lo socatrejá de cap á peus.

La mossa sols digué:—¡Quina calda!—deixant senzillament la cistelleta á terra.

Lo sol queya á plom. En tot l' entorn no 's veya una ombra; los camps eran deserts; aquellas taquetas s' havían anat fonent la una darrera l' altra, fins á la última, y un fondo de tristesa enorme s' esbandía calladament per la inmensa soletat.

Lo baylet, á la ombra, rosegant pausadament lo mos de pa negre y dur, contemplava ab estranya mirada á la mossa, dreta al devant seu...

La mossa callava...

Y ell sentía en sí una fresca!... una sensació dolcíssima, com si aquella dona li passés la má pels cabells, poch á poch, afalagantlo, adormintlo com á un nin...

CLAUDI PLANAS Y FONT

LO CAMPANER

I

Avuy si que 'l treball serà poch y 'l guany molt... S' ha mort un dels principals llobarros de la vila!... Pobre avi Vendrell!... Feya ja temps que anava ala trencat y al últim s' ha tornat á ferir. ¡Que n' hi sabia de greu de deixar la vila y aquellas doblas de quatre!... Quin cants hi deuhen fer lo rector y 'ls vicaris. Mes ¿qué hi farém?... Mira, ja pujan carrer amunt!... Sembla que hi va gent al enterro!... Ara s' aturan... és que li cantan las absoltas... Aquest mon, avuy hi som, demá no hi som!... Aixó va pensant y dihent lo campaner á solas dalt del cloquer tot ventant las campanas.

II

S' ha mort l'hereuhet petit de ca 'n Pons. A aquest si que no li ha valgut l' haver nat ab estrella. No ha pogut arribar á ser amo. Sos pares diu que hi estavan embadalits. Tant de be li ha fet Deu! Per lo que es aquesta vida, tant per pobres com per richs! ..

Jo sempre voldria que 's morissin vells. Mes topa á qui topa! Me sembla que si no puch bombar la grossa ja no guanyo 'l jornal. Després lo despero de las mares, cregueu que'm fa condol! Pero la mort á ningú perdona. Es l' emblema més cert de la justicia de Deu! Molts buscan la Igualtat y aquí la teniu!...

III

Un altre que s'ha descuydat. Avuy es la jova de ca'n Frá-mis .. Tan fresca, tan aixerida, tan simpática, tan falaguera y tan bona noya! Quí li havia dir! Ab tan bona sort qu' havia fet! Un any no fa qu' era casada ab l' hereu de Torre-Ramona... Tan de boato y de tan gust que s' havían fet aquellas bodas y tan be que s' havían ensopegat abdos, segons deyan. Y ara. . ves... té!... Marxa Ramón!...

Aquesta sí que 'm sab greu... Aixó es esbullar crias, que se 'n diu!

IV

Cóm ploran las campanas, cóm gemegan? Sembla que se'ls hagi mort alguna de las personas que més estimavan! La veu corra pel pob'e.—¿Quí es?—tothom se pregunta. Diu qu' es lo campaner! Tants que n' havia enterrat y are li ha arribat lo dia! Avuy tocan per ell!...

Pero ¿qué es l' home? Res. Es un ser infelís que viu de sí mateix, per gracia del bon Deu. Tots son útils, mes ningú es necessari... Allí hont cau un arbre n' hi surt un altre.

A campaner mort, campaner nou! Lo nou se menja lo vell.

Aquesta es la lley eterna. Deu la dictá. Acatémla!

EMILI PASCUAL Y AMIGÓ

CLÁUSULA

Mira, amich meu, y no t' admirí,
cóm vull que siga 'l cementiri
que ha de guardar ma vil despulla,
quan, per ma sort, la mort ho vulla.
Cuatre parets blancas com neu,
que hi dongui 'l vent y pluja arreu,
y 'l sol hi bati;
algún roser que hi donga flors,
quan, exhalant dolsas olors,
pel Maig esclati.
Enlloch de llosa ó panteó,
ó mocument ó be inscripció,
perque ab ell sápig a tothom
mon naixement, la mort y 'l nom,
alguns xipresos macilents,
los centinellas més prudents,
que á ningú senten,
y, com no parlan, tampoch menten.
En la més gran y freda pau,
y allá al hivern, quan la neu cau,
en que tot calla,
's vestirán blanca mortalla;

y allà al istiu,
 quan tot es vida y tot somriu,
 entre sas brancas, á plé sol,
 m' hi cantarà lo rossinyol.
 Quasi res més vull que 'm dongueu;
 terra abundant assobre meu,
 que l' herba hi creixi,
 y que tothom en pau me deixi;
 la gram que 'm fassi de tapís
 en aquell camp, mitj bosch, mitj era;
 lo del meu poble també ho era,
 jo 'l vull aixís.

¿Sabs per qué tinch eix gust estrany?
 Es resultat del desengany
 que don' la vida.

Allá hont los morts son enterrats
 son una mena de ciutats
 ahont ningú 's mou, ni riu, ni crija:
 tota ma vida l' he viscut
 en ciutat gran, gabia d' orats,
 com corromput,
 y enloch de vila gran y rica;
 la vul. á mort, ben pobra y xica,
 perque jo aixís de sobras sé
 que tinch d' estarhi molt més bé.

F. GIRBAL Y JAUME

L' ENCETALL

De nit y á deshora,
cusint y brodant,
la noble Comtesa,
comtesa d' Artal,
s' está ab sa donzella
del rostre nevat,
del front de puresa,
dels ulls blaus y clars:
—Brodém, diu, la banda,
la banda comtal,
mentre 'ls fills del Comte
somriuen somniant;
brodemla de seda,
de seda y d' estám,
y 'ls rodets de bori,
de bori y cristall,
y 'ls richs d' or y plata
farán d' encetall.—

—
Plorant la donzella,
plorant vá brodant,
y diu la senyora
Comtesa d' Artal:

—Brodemla depressa
 que prompte vindrá
 aquell qu' en mí regna
 com prímpcep real,
 y als fills va dar vida
 que jo visch besant.
 Brodemla, donzella,
 de seda y torsal,
 desém dins de l' arca
 la troca d' estám,
 y 'ls rodets de bori,
 de bori y cristall
 y 'ls ríchs d' or y plata
 farán d' encetall.

—
 Se 'n vá la Comtesa,
 que als fills sent plorar.
 Del pit la donzella
 tres lletras se trau,
 tres lletras escrites,
 escrites ab sanch,
 que diuhen:—T' estima
 lo Comte d' Artal.—
 Llegeix la donzella
 y diu tot plorant:
 —Brodemli la banda
 de seda y torsal;
 desém, que no 's vegi,
 la troca d' estám,
 y 'ls rodets de bori,
 de bori y cristall
 y 'ls ríchs d' or y plata
 farán d' encetall.—

—
 No pot la donzella
 brodar ab torsal;
 de nou las tres lletras
 se torna á mirar;
 mentres las llegía
 la Comtesa entrá.

Per prompte amagarlas
ne feu encetall,
y, en ell capdellanhi
depressa 'l torsal,
capdellava y deya
son plor amagant:
—Brodemli la banda
de seda y torsal;
y 'ls rodets de bori,
de bori y cristall
y 'ls richs d' or y plata
farán d' encetall.—

—
La banda está llesta,
lo Comte ha arribat,
li dona sa esposa
la banda comtal.
Lo Comte la estima
molt enamorat,
ho veu la donzella
y ja en terra cau.
—¿Donzella, qué 't passa
que t' has desmayat?
—Es, diu la Comtesa,
de tant de brodar.
Deséu, retornantla,
la seda y torsal,
y 'ls rodets de bori,
de bori y cristall,
y 'ls richs d' or y plata
farán d' encetall.

—
Morí la donzella.
Lo Comte plorá.
Un día sa esposa,
volent més torsal,
aquell de la morta
vá descapdellar.
Lluny d' ésser de bori
papé' es l' encetall.

—¡Paper que té lletras!—
Llegidas son ja.
Llegint, la Comtesa
també en terra cau,
que 'ls rodets de bori
de bori y cristall,
y 'ls richs d' or y plata
no fan d' encetall.

—¿Comtesa, qué us passa
que us heu desmaya?
—Es, diu la Comtesa,
que 'm foreu deslleal,
que vos estimavau
la qui us va brodar
la banda de seda
de seda y torsal.
Quan tal com á ella
m' haguéu enterrat,
lo cor arranquéume
mal Comte deslleal,
voltéulo de sedas
de seda y torsal,
y 'ls rodets de bori,
de bori y cristall,
y 'ls richs d' or y plata,
ab que ella brodá,
á n' ella portéu'os
ab est encetall.

FREDERICH SOLER.

LO RAMON

Los moixonets comensan á refilar tendrament sas bellas cançons; la verdor de la vinya es hermosa, molt hermosa, es una verdor humida, trista: encara las llágrimas restán brillants, si caych no caych, per tota la 'estensió de las fullas. Ja per la xemeneya de la masía surt fum, enlayrantse recte cap al cel que, pur y blau, te encara oberts uns quants ulls de mirada esmortuhida, parpellejant, cansada. Ni un alé d' ayre 's mou, ¡quina quietut tan ensopidora!

Al lluny, qu' es bonich! Sembla com si al derrera la montanya s' hi calés foch, pero un foch gran, inmens: sos resplandors se veuhen en l' horitzó fins á perdres en l' infinit del espay. Ja es dia; que Deu 'ns lo donga bó!

Ja es dia, lo gall llessa al ayre son desafinat quequerequech, y, com si fos senyal qu' esperessin, grinyolant y feixugas s' obren las portas de la masía, donant pas á una curta comitiva composta del amo: un vellet de xeixanta anys, fort encara, ple de salut y honradás á tot serho com á bon pagés del Camp de Tarragona; son hereu: un xicot qu' está si fa no fa als vinticinch, alt, sapat, forsut y, com son pare, bon cristiá; un ruch carregat ab la sárria, los corns plens d' atmetllas,

nous, avellanas y altrás fruytas de la cullita del mas! Aixís que surten del portal, lo vellet, posant un peu en lo pedrís, se dona ayre y cama assí, cama allá, s' asseu sobre del ruquet, y, alsa, cap avall falta gent.

Pare y fill van mudats ab sas millors robas: lo pare, de vellut y gorra musca; lo fill, seguint la costúm en mal hora comensada, no vesteix de la manera típica del pagés del Camp, sino que 'l seu trajo es de llana, pantalón llarch y americana, cubrint lo seu cap ab una flamant catxutxa.

Agafant lo ronsal, l' hereu estira al ruch tot cridant! arri! arri! Mes com lo ruch no está avesat á fer feynas depressa, s' escolta al hereu com qui sent ploure.

—No cal anar depressa Manel—diu lo pare—déixal estar al ruch; ja hi arribarém á temps; totjust ha eixit lo sol.

—¡Cóm s' entén! Aneu errat pare, al menys fa tres quarts que ha eixit.

—Que n' ets de tanoca—orna 'l pare ribent satisfet—avuy tot te triga menys la sortida del sol, que l' has fet sortir avans d' hora.

—Oh, es molt lluny lo Vendrell!—s' atreví á objectar lo Manel.

—Oytal si ho es, no me 'n parlís, cau per allá á la América!

—No, lo qu' es ab aquest pas, ja seré la hora del rucó (1) quan hi arribém.

—D' aquí al Vendrell no hi han més de quatre horas... llargas diús?... sí, pels senyors... no hi han més de quatre horas; varem quedar que hi havém d'esser á mitjdía, ves, compta ab los dits, ves si no hi serém de sobras, si Deu vol; vaja home, calma, be prou que os lleurá 'l badoquejar!

—De segur que á casa la Madroneta ja han sortit més de duas vegadas al terrat per veure si arribém.

—Verge Santa y que n' ets de criatura! fins á las dotze, home, no 'ns esperan, com qu' es la hora convinguda ab don Pere, lo senyor Notari!

—A cal senyor Notari es aquella casa tan altassa y tan maca que hi ha allá baix á vora de la Iglesia, veritat? es molt bonica, tota pintada de vermell... La Iglesia també n' es molt

(1) «Rucó» brenar.

de maca... si no que á n' aquells quatre sants que hi ha al costat de la porta 'ls hi falta nas, oy? fan una fatxa més estranya! Cóm es que 'l senyor Rector no 'ls ne fa fer un de nou per cada hù?... Y 'l mercat del Born, eh, qué bonich?... vaja, tot ho es de maco al Vendrell, hi ha uns *carrers de casas!*

—Que 't diré jo, las vilas no m' agradan pas y encara menos com més grans son.

—Quin génit que teniu pare. Per vos sols es bonica la masía; no més os agradan los boscos y las vinyas! No sé com vos ho mireu? A las vilas s' hi está molt rebé, molt; hi han cafés...

—Just! cafés, aixó, cafés!... vetaquí lo més dolent de las vilas. Qui diu cafés, has d'entendre, fill meu, que diu tota mena de vicis coneguts y per coneixer... No me 'n parlis de las ventatjas de las vilas grans com lo Vendrell; las sé ben bé totas: si cal pa 'l tens á la fleca, si 't falta vi 'l tens á la taberna y de verduras, patatas, llegums, tot ho trobas al mercat. Aixó va molt be pel jovent d' avuy dia, sí, pero jo 'ls hi dich á tots los vendrellenchs al plegat que 'l pa fet á casa pot ser més barroher, pero de qu' es fet d'espigas de xeixa no me 'n cap lo dupte, y ells qui sab lo que menjan; lo vi de las mevas botas podrá ser trepitjat per uns peus bruts de terra, pero 'l que ells 'se beuhen, avans d' esser embotat quí sab si deixa rapa y pallofas! Jo 'ls hi diría... pero deixémho corre, que ara 'm recordo d' una altra cosa! Pensa escriure al Ramon, escriuli demá mateix; esplícali tot, punt per punt, demá mateix sens falta, que hi pensis... si trigavas á dirli s' enfadaría y ab rahó.—

Lo Ramon es altre fill: lo cabaler. Te dos anys menos que l' hereu; es un xicot molt espavilat y carinyós: era la nina del ull de la seva mare, que al cel sia. Fa uns dos anys que treballa á Vilafranca á casa d' un senyor comerciant de vins qu' es poch ó molt parent seu.

* * *

Camina que caminarás sota un sol verament sstavellador, sense que hi valgués pera refrescarlo la marinada que comensava á pujar, eran ja á la entrada de la vila. Ab la conversa que tenían, sobres l' objecte que 'ls portava al Vendrell, no vegeren á un joenet que caminava carretera amunt directa-

ment cap á ells. De sobte en Manel alsá 'ls ulls y, fixantse en lo caminant, exclamá ab un crit que expressava alegría y admiració, tot á la vegada:

—Lo Ramon!

—Lo Ramon!—feu també 'l pare, adonantse allavors del cabaler.—Lo Ramon!—deya tot content—d' ahont surts?

—Jo mateix, pare, jo mateix—digué 'l que arribava corrent á besarli la má, tot donant la seva al hereu—jo soch, que os vinch á veure.

—Y donchs cóm ha sigut aixó?... que estás malalt potser!... Oh, es que 't trobo tot groch!

—Gracias á Deu estich ben bó... sino que feya temps que no os havia vist, y com ara es época de calma he demanat vuyt dias al principal... y aquí 'm teniu que he arribat al Vendrell en lo tren de tres quarts de deu y ara os venia á esperar.

—Ah, ¿donchs que ho sabías que avuy arribavam?

—L' Andreu de ca 'l Naria m' ho ha dit.

—¿Y no t' ha dit per qué?... ¡Es estrany! tothom ho sap... ¡es estrany!

—Y potser ell no, com que no 's cuyda de res! Oh, jo 'l coneix be: devegadas, me 'n recordo quan eram petits y anavam á un mateix estudi. Si algú li preguntava qui s' havia barallat al celler de casa seva, ja podia esser veritat que hi hagués hagut barallas, que lo qu' es ell no 'n sabia res... Es un xicot que no 's cuyda de ningú; jo 'l coneix molt, nos fem forsa, fins á voltas m' ha escrit á Vilafranca.

—Donchs vením... mira, demá t' hauria fet quatre ratllas: ja t' ho diré per qué vením; es que 'm caso; com d' ensá que la mare es morta á casa va tot malament, saps, lo pare y jo hem pensat que lo millor es fer un casament, y rés, me caso, ab qui dirías?... Cá, no ho endevinarás... Ab la pubilla més maca del Vendrell, ab la Madroneta!... ¿Qué tal, qué te 'n sembla?

—Bé, me sembla bé—feu en Ramón ab senzillesa.

—¿Be? ¿no més be? Sembla que no t' agradi prou—li preguntan pare y germá. Saps alguna cosa en contra de la Madroneta? Dígala per mor de Deu, digas, ¿qué? ¿Per ventura no es una bona noya?

—Pero ¡qui us empeny! Si us dich que m' está be, que m' agrada, que m' agrada molt!

—¡Ah!—feren abdós com traguentse un pes del demunt que 'l dupte 'ls hagués posat.

* * *

—Tothom es á ca 'l notari á fe 'ls capítols: la núvia, son pare y sa mare, lo Manel... No més hi falta 'l Ramón que se'n ha anat á veure l' Andreu de ca 'l Naria pera dirli una cosa de que s' ha descuydat. Prou l' esperan la núvia y sos pares qu' encara no l' han pogut veure.

Tots están contents; to's riuhen... menos la núvia que d' ensá qu'ha arribat son promés, sembla que está capficada.

—Madroneta—li diu lo Manel—¿cóm es que no estás alegre? ¿Que t' ha impresionat aixó dels capítols?... Vaja, somriu, sino 'l meu germá podrá dir que m'he triat una dona lletja... Mirat, veus, una llágrima: ¿y encara dirás que no estás trista?

—Deu los quart, ¿se pot entrar?—fa una veu desde la porta.

—*Miqui 'l*—diuhen los futurs sogres.

—Endavant—lo senyor Notari.

—Ola, Ramón. ¿Qué tal, Ramón?—

Tots li fan preguntas y se 'l miran y remiran. L' un diu que s' ha tornat gras, l' altre que s' ha tornat sech. En lo que tots convenen es en que s' ha tornat més sério. Després del com ve y cóm va, cadascú torna á seure en sa cadira esperant la terminació de la feyna. La núvia queda asseguda entre 'ls dos germans; ella y 'l Ramón no s' han dit cap més paraula que lo precís pera saludarse: sembla qu' estigan renyits. De sopte 's tomba 'l Ramón cap á n' ella y á mitja veu li dona la enhorabona de la sort que fa casantse ab son germá qu' es un gran hereu. Ella, com si no 'l gosés á mirar, se gira tant poch com pot y li diu ab una veu casi imperceptible:—Gracias.—Y tornan á quedar muts. Ningú enrahona, sols se sent lo rach rach de la ploma de D. Pere. De tant en tant aquest silenci s' interromp per alguna pregunta que fa 'l senyor Notari, y altra vegada domina 'l soroll de la ploma rascant en lo paper.

—Madroneta—torna 'l Ramón, baix, molt baixet y com sortint d' un enfadós ensopiment—escolta.—Y acostantshi á cau d' orella tant mollet que ningú 'l sent. Mentres lo Ramón

li parla, la Madroneta 's torna groga, groga que sembla que s'afini y tot d' un plegat cau en basca.

—¿Qu' es aixó?—esclaman sos pares.

—¿Qué ha estat?—diuhen tots.

Ningú sab lo que 's fa, tothom crida; lo despatx del notari s'ha convertit en un embull: cadiras revoltas, papers y llibres per terra...

—!Reyna Santíssima!—fa la pobra mare—¡qué tindrà la meva filla!—

La senyora de D. Pere, caritativa, porta un cetrill de vi-nagre y á cópia de fernhi fregas als polsos y fernhi aspirar pera tornar en sí:

—¡No 'm vull casar!—son las primeras paraulas que diu. No 'm vull casar... no gosava dirho... he reflexionat... soch massa jove.

—¿Qué diu? ¿cóm?—crida 'l Manel.

—¿Y ara, qué passa?—fa tothom ab gran sorpresa.

—Que no 'm caso—torna á dir la núvia, mirantse al Ramón; que no 'm vull casar!—

Y en va que supliquin, que demanin motius, No's vol casar: ja ho ha dit tot.

—Aixó es burlarse de nosaltres—fa 'l pare tot cremat.—Aném, fills, cap més tracte ab gent tant informal.

—Pero...—esclaman los futurs sogres tan estranyats com los mateixos ofesos de lo que passa.

—Estigui bo, don Pere, y perdoni; ja passaré qualsevulga dia; fills, sortím.—

Dit aixó, emprenen la via dels carrers que portan á la carretera, y 'l ruch al devant fan lo camí de retorn cap al mas. Passa un hora que no 's diuhen res; sols pensan, pensan trescant per la carretera qu' es llarga igual; á l' un costat vinya y fins molt lluny la plana; á l' altre costat una montanyeta pedrada, no pas porque 'l pí no hi arrelí, sino porque una endimoniada má 'ls ha segat tots d' un á un. Lo sol cau aplomat igual, igual, sense mimvar sensiblement y las cigalas mentrestant endressan á la Natura lo seu amobinós brugit.

¡Quánta monotonía!

Camina que caminarás, arriban á vistas de ca 'l Pros, l' hostal; una caseta blanca, sola, al costat mateix de la carretera.

—Si voleu menjar alguna cosa—diu lo pare—entrarém á ca 'l Pros. Lo que 's per mí no tinch pas gana.

—Ni jo—contestan un y altre.

Y com si sols esperés que algú hagués trencat lo silenci, lo Manel, tot concirós, se posa á parlar del cas estrany que 'ls ha passat.

—Per mí la basca l' ha deixada un xich tonta y no sabia 'l que 's feya.

—Déixaho estar—respón son pare—no te 'n recordis més.

—Oh, es que pot molt ben ser! Qui sap! Tal vegada demá 'ns envihin un recado dihent qu' ella se 'n desdiu de lo que ha dit.

—¡Y cá! ¡Aixó ho veurém!—saltá 'l Ramón.

JORDI MARISTANY.

A MON FILL JAUME

Fill de mon cor, sols comptavas
la tendresa dels sis anys,
y á cada hora demostravas,
per ser home tos afanys.

Sá y robust fá ben pochés días,
ja ho vas dir que 't morirías,
sent de tots tan benvolgut.

Y has volat com ser puríssim,
per voluntat del Altíssim,
mes nosaltres t' hem perdut.

Ja malalt, al entristirnos,
reprimint nostres sanglots.
—No ploreu—sé que vas dirnos—
jo al Cel pregaré per tots.—

Sí, fill, junta tas manetas,
y ab tas bonas germanetas
encomanéunos á Deu:
per los que tan t' estimavam
y ab festas d' infant gosavam;
¡per tots prega, fillet meu!

JAUME CASAS Y PALLEROL.

SOBRE L' ABIM

(POESÍA PREMIADA AB MEDALLA DE PLATA EN LOS JOCHS FLORALS DE
TOULOUSE DEL ANY 1896).

¿Ahont vas ab tanta fal-lera,
oh Mon dels ideals nous,
que no tens moment d'espera?
Espanta la polsaguera
y 'l terratrémol que mous.

Si es que fent soroll procuras
aturdirte tu mateix,
¡alerta ab las desmesuras!
donchs caurás, si no 't detures,
á un abím que esfereheix.

Y esbojarrat, com divagas
sens esma ni pensament,
la naturalesa estragas;
en los peus te s' hi fan llagas,
que fins al cap van prenent.

Y eixas nafras asquerosas
que 't malmetan la salut,
jamay, jamay veurás closas,
bebent ayguas verenosas
d' un manantial corromput.

Ets anat rompent las trabas
de la dolsa Relligió:
contra 'l jou de Deu t' esbravas,
y de no sufrir t' alabas
cap mena de subjecció.

¡Lluny! tota lley que refreni
los destemplats apetits:
¡lluny! virtut que 'ls encadeni:
vinga 'l plaher que enageni
fins á fer perdre 'ls sentits.

Y ubriacat de delicias,
desinvoltas las passions,
rabejante entre inmundicias,
sens que 't fá l' infern caricias,
rendinte á llurs seduccions.

Per ell la llar abandonas,
i' innocent goig ja no 't plau,
l' honestadat arreconas,
ab los vicis t' engrillonas,
fente 'n miserable esclau.

Ab desdenyosa arrogancia
llensas la Fé de ton pit;
la Pátria befas per rancia,
l' amor pur no te sustancia
pera ton cor esquifit.

La pobre ánima, enervada,
ja no es senyora del cos;
la materia cangrenada,
la vida li ha enmatzinada;
tot son coratge li ha fos.

Y, nafrat, sents un defici
 que no te s' aplaca may:
 arrastrat pel malefici,
 clous los ulls al precipici,
 perquè no te dongui esglay.

Per atresorar riquesas
 los medis no 'ls miras prim;
 per vergonyosas empresas
 no t' espantan las baixesas;
 passas per tot, fins pel crim.

Si la consciencia murmura,
 ja callarà ab un mós d' or;
 si la dignitat t' atura,
 arrencarte no t' apura
 aquest sentiment del cor.

¡Oh mon, mon! ¡quina ceguera!
 lluny de Deu ¡cóm t' has perdut!
 ¡torna enrera, torna enrera!
 ¿no veus que endavant t' espera
 la mort en l' esclavitut?

¿No sents d' horrible tempesta,
 que brahola aprop, aprop,
 trons y llamps y un vent que empesta
 amenassante la testa
 esberlártela d' un cop?

Ta feblesa prou tremola
 veyent tan propé 'l perill;
 mes, rodola que rodola,
 del abim t' atrau la gola,
 del avern te cega 'l brill.

Y ab veu ronca, atronadora,
 volgüent l' oratge ofegar,
 y encés per febre traydora,
 vas cridant: «¡afora, afora!
 ¡fo:a Deu!... jo vull manar!»

Han prés totas las follias
en ton regirat cervell:
¡al Cel, oh mon, desafías!
¿no veus que 'ls trets que li envías
en llamps te 'ls retorna Ell?

Sas justas iras provoca
lo desmesurat orgull
que al pregón abim t' aboca:
y ¡ay! que 'l Cel será de roca
si tu no mudas de full.

¡Sálvat! retorna á la via
de la virtut y l' honor:
cerca en la Fé la energía,
en la Pátria gallardía,
deleytes purs en l' amor.

ENRIQUETA PALER Y TRULLOL.

PROMETENSA

I

Be prou que 't so vist, pagesa xamosa
passar la palanca quan 'navas á Aplech,
ton pas enciser y ta gentilesa
de mon cor tendrívol t' han fet l' ídol bell.

Soleta pel bosch trescavas lleugera,
caputxa y faldillas rumbejant á pler,
—Poncella d' Abril—m' he dit, quina rosa!
poiser de ma casa ne faría un cel...

De la festa anyal m' he posat la roba;
armilla de pelta, cadena d' argent,
gech de panyo bo, faixa y barretina
y rera l' orella fresquet un clavell.

Agafó 'l bastó y al muscle la manta
y ab quatre gambadas t' he assolit al rech,
te 'm poso al costat y garla que garla
com en le boscúria fan los ocellets.

Del camí hem seguit totes las marradas,
la feixa, la бага, l' empriu y l' aulet,
y encara lo temps ha passat depressa.
Com duas magranas hem 'rivat vermells.

En lo temple sant tota la gentada
sentir contant glórias á mossen Joseph
del bon patró glórias per qui celebravan
la festa alegroya del fressós aplech.

Tots dos hem entrat á dintre l' hermita
y aquella gentada s' ha girat en pés,
com t' has tu torniat, xamosa María,
al véure 't soptada per tant bellugueix.

II

Potser so trigat, mes cumpleixo 'l pacte,
pagesa xamosa, del jorn benhaurat;
aquí tens l' anell de mon prometatje
trigaré pochs dias á durte al altar.

Avans so volgut completar la casa
perque tu la trobis jardinet preuhat,
los corrals ben plens de boví y de llana,
la caixa replena, celler curullat.

Regina serás del mas de la Serra
las altrás minyonas com t' envejarán!
Mes déixalas dir, llengas de serpota
que mal á las casas sols saben portar.

T' espera 'l servey per ser á tas ordres,
criadas, porqueras, pastors d' ayre franch;
tots van esposant tas gracias preuhadas...
Y fins cansonetas t' ha tret lo sagál.

Ja 'm sembla que 't veig com una matrona
siguent de ma casa lo més ferm puntal
del corral al hort, trescantne lleugera
cuydant afanyosa xisclosa avirám.

.
.

Potser so trigat, mes compleixo 'l pacte...
Pagesa xamosa, ja 't so demanat
aquí tens l' anell de mon prometatge
penyora que deixa lo pacte sellat.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

PELS MORTS

Totsants ja fina... Cap á la plana
las fullas secas van rodolant,
y de l' hermita s' ou la campana
que pels morts toca de tant en tant.

Camp y vileta tristó' respiran...
Comensa á ploure cap dalt al bosch,
y 'ls llauts de pesca lo timó giran
que 'ls morts s' atansan y 's va fent foschi.

Boy tots los masos se tancan d' hora,
poch á poch quedan sols los camins,
y la plujeta rondinadora
creix y ab la fosca va mar endins.

F. BARTRINA

LO SANT TRAVALL

L' Arcís era 'l únich fill que Deu havia donat á un matrimoni menestral, que ab trevalls y constancia y tenint á la pensa la dita de sos pares difunts de que 'l terrassá no deu perdre may de vista la Caixa d' Estalvis, arribá á ser amo de dos camps y una vinya comprats ab los dinerons que conreuant las terras del mas de la Creu havían anat arrencant. En Pau y la Reparada eran talment dos escarrassos de feyna y matinejavan sempre, tant en la estiuada com en lo fret hivern, encare que 'ls bruels de la tramontana y las neus gebressin los camps y boscos de la encontrada. Marit y muller á trench d' alba, y moltas vegadas abans y tot, eran ja de peus en terra. La Reparada se vestía y se rentava y cap á la cuyna á fer bullir la olla ab que cobía las sopas per son marit y fill. Agafava quatre brins secallons, los encenia ab los lluquets, acostantbi dos tions d' alsina que durant lo sant dia cremant y fent fumarola servían d' escalf per aquella cuyna, que semblava feta á posta pera deixar sentir lo fret que en los días curts del any aclapara.

La Reparada prenía la ganiveta y tallava 'l pá negre, fet
LA RENAIXENSA.—XXVII.

de ségol y de blat de la cullita. Bullía l' aygua y ab uns grills d' all y uns brots de farigola feya bullir y rebullir las sopas, fins que eran flonjas com una esponja. En Pau, mentrestant, entrava á la estable y tirava á la menjadora unas quantas garrofas ab barreja de prims y segó que la *Morena* devorava com si fes quinze días que no hagués tastat res.

La Pàula treya la olla de la llar, la posava demunt de la rónega taula, y, abastant del corredor dos plats negres, los omplenava á curull.

En aixó baixava l' Arcís, y, asseguts al banch de fusta, comensavan á menjar aquellas sopas que la Reparada acabava de coure y ab un santiamén las despatxavan, fent de tant en tant un trago de vi negre com una mora, cullit en la vinya que tantas suhors los hi costava.

No menjavan pas ab més gust lo dia de la festa major del poble.

S' aixecavan, prenián un crostó de pá que assaborían tot desfermant la *Morena*, que enganxavan al carro, ficanthi los arreus del treball, y, tot cantant y esbufagant se feyan passar lo fret que 'ls arraulía. Caminava 'l carro, guiat l' animal per l' Arcís, fent via cap al camp ahont tenían de fer la llaurada.

Encare era negra nit: tan solzament se sentía la tramontana ab sos xiulets; lo fret tallava l' alé, deixant á pare y fill arraulits dintre 'l carro; los aucelleis, amagats en las bardissas ab lo caparró sota las alas, esperavan tremolosos que arribés de nou lo dia pera referse, saltant y brincant, d' aquell fret aclaparador que mitj los esmortuhía; y la *Morena* anava avansant y tirant, treyent fumarola pels nassos. Lo carro trontollava ab las pedras y regueras, ab las pujadas y baixadas, y 'ls dos cantant ó be xiulant feyan sa via, fins que arribavan després de llarga estona al punt de la feyna.

La terra era freda com un gel, los arbres, las bardissas y las herbas ab sa mullena acabavan d' aumentar lo fret que sentían sos cossos. Baixavan ja del carro y, tremolosos, desfeyan los guarniments de la *Morena*. En Pau arreglava l' arada y comensava sa tasca, mentres l' Arcís ab la fanga conreuhava una feixa de regadíu que tenían prop del rieró, servint d' hortet pera plantarhi hortalissas.

En Pau guiava la *Morena*, girant y capgirant la terra,

plena de sahor, anant del un cap al altre de la pessa obrint solchs á la terra, preparantla per sembrar lo blat, que era la esperansa falaguera que, anant be, los assegurava nostre pá de cada dia.

L' Arcís ab la fanga entre mans la clavava, l' enfonzava y, aixecantla de cop, aplegava las fangadas una al costat de l' altra. La matinada anava acostantse massa poch á poch per lo que 'ls dos volían. Semblava que 'l sol no gosés á aixecarse, y en Pau anava llaurant y fangava l' Arcís; treballant sempre. Lo fret picava de bo de bo, y 'l dia anava apareixent, sempre calmós, sempre ab tardansa. Carejava ja un xiquet més; l' aubada s' estenia, y allá lluny, lluny, entre duas serraladas un rajolí trist, esmortuít, comensava á fer reapareixer la vida en los camps propers de la encontrada. Los aucellets piulavan y corrían d' un camp al altre, saltant per los arbres, buscant per tot arreu lo grá de blat perdut, los cuchs que per la terra s' escorrían, la brosta y la llevor d' herba, y 'l sol pujava sempre calmós, brillava, més no dava escalfor, y 'l vent totduna xislava. Los camps ab la llum tornavan á la vida; los pastors apareixían ab sas remadas; los bens escapsavan tot caminant y fent sa vía los brins de las herbas y esbrotonavan las bardissas, y 'l gos, buscant y flayrant sempre, corría d' un cantó de marge al caminal. Per los camps vehins ja 's feynejava. Allá una parella de bous ab sa cansonera marxa; més enllá 's veyan alzar las fangas que uns aixecavan ab la terra y altres las hi clavavan y la terra esperava l' hora de rebre la llevor, que ab la pluja y 'l sol de primavera tornaría de nou á fer somriure aquells voltants. La espléndida natura brillaría alashoras, esclatant altra volta las flors en los camps y en las marjadas; las vinyas treurían sa verda pampolada; los atmetllers mostrarian la blanca y primerenca flor endiu-menjant la terra, y la aucellada ab sos refilets y cantarellas ompliría d' esperansas venturosas los cors de la gent del camp que sempre treballa, may para, y, tot treballant, canta cançons en l' hivernada, tristas com la natura quan lo sol brilla y no escalfa; ó de goig quan lo sol, més espléndit, llensa sos raigs que escalfant la terra, fa cremar l' ayre. L' aucellada cansonera baixará á las fondaladas, saltant en los rierons, abaixant lo caparró y alsantlo ensantlo enlayre. Allavors lo jovent s' alegra de bo y de bo, y treu balladas novas y ena-

mora minyonas y fadrinas tot corrent per las festas majors. Somriu tot y tothom, fora dels vellets del poble que s' entristeixen recordant aquellas diadías que ells també joyosos passaren cantant com passarells y saltant per las marjadas.

E. FINA y GIRBAU

LA PATRIA XICA?

La Patria xica! Com si 's digués
la menos que altra, la tantost res!

Cada vegada que á mas orelles
eixa paraula ve á ressonar,
sento las galdas de tant vermellas
com fa posarme, xardorejar.
Més que despreci, créchla una ofensa
que m' esborrona tota la pell,
com la escupina que 'l neci llença
contra la cara de qui es més que ell.

La Patria es una! Gran ó be xica,
es ella y fora... sense rival!...
com nostra mare, lletja ó bonica,
que es ser la nostra lo principal.
Qui la pert, orfe l' infelís resta;
si altre n' hi donan, madrastra li es!
¿L' amor d' aquella cóm dar á aquesta,
si estimarne una podém no més?.

Tenir dos patrias, si fos possible,
 vindria á fernos, Deu m' ho perdó!
 fills de dos pares, idea horrible
 que ab fanch esquitxa de perversió.
 Guardém que enteli ni una mascara
 de tal baixesa lo bé rebut:
 ¡Deu beneheixi la noble mare,
 la santa Patria hont hem nascut!

Allí hont la propia llengua es parlada,
 allí en sa Patria troba's tothom,
 y pobre ó xica, sols sia honrada,
 tots, tots fem gala de dú 'l seu nom.
 De la sanch pura de nostras venas,
 de las historías de prop la llar,
 y de sas glorias, com de sas penas,
 cap home digne pot renegar.

Be poden dirli, siga allá hont siga,
 que de sa parla no entengan mot,
 sens una porta ni una má amiga,
 cants, goigs y festas, senti estrany tot;
 be poden dirli que aquella *terra*
 com á la propia te d' estimar...
 Contra natura qui hi vaja s' erra:
 ni que 'l matessin s' ha de lograr!

¡Oh Catalunya, la benvolguda
terra que 'ls ossos guardas dels meus,
 per estimarte may ha calguda
 formarme idea dels valers teus!
 Cenyint corona, menant l' esteva,
 pobre com ara, gran com abans:
 tu, tu ets la sola, la Patrie meva,
 l' única mare dels catalans!

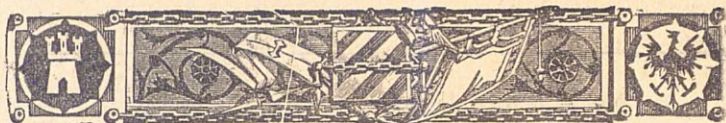
De Patria xica qui 'l mot als llavis
 s' arrisqui á treure, parlant de tu,

l'lot se li torni la sanch dels avis,
no vulga serli germá ningú.
La pau de casa tant més anyori
com á la Patria maltractará,
dels fills que engendri sols desdenys plori
y amarchs li tornin l' aygua y 'l pa!...

La sanch ho crida, la rahó ho creu:
sols una Patria, com un sol Deu!

FRANCESCH UBACH Y VINYETA.

LA CREU DEL POBLE

Damunt de tres ó quatre
grahons vells y trencats,
s' alsa una Creu de pedra
vora 'l camí real.

Sa llum alegre y nova
li envía 'l sol quan naix;
quan mor, á la vesprada,
li dona l' últim raig;
y en la nocturna fosca
son tronch y brassos blanchs
fantástica illumena
l' astre de amor y pau.

Quant ou l' Ave-María
lo llaurador cansat,
pera tornar á casa
á ella encamina 'l pas.
Lo carreter en ella
clava los ulls, pensant
que jubilós s' acosta
l' hospitalari hostal.
Y 'l pobre que la vida

guanya estenent la má,
en ses trencades pedres
troba llit y capsal,
y potser ensomía
que Deu, d' ell apiadat,
baixa del cel aposta
per durli un tros de pá.

Junt á la Creu de pedra
hi ha un poblet amagat,
y prop, entre verdisses
plenes d' aucells cantant,
jo un petit niu tenía,
que 'l amor fea gran
Un hortet ple de roses,
de taronjers voltat,
una alquería blanca
y un ayrós miramar.
Quant Septiembre calmava
los fochs caniculars,
de fruytes ensucrades
omplint vergers y camps,
hi anava tots los dies
fugint de la ciutat.
Ma tartaneta negra
tirava un poitro brau,
que alsant blanquíssim núvol,
corría com un llamp;
y entre la polsaguera,
com púrpura imperial,
les rojes cortinetes
volaven flamejant.

Passava 'l pont magnífich,
lo populós rabal,
lo monastir, que un príncep
bastí com un palau,
los poblets que noms guarden
dels moros y romans
y al acostarme, l' ánima
ixía als ulls, buscant
la Creu, y en mon adintre

dient: «Allí estarán.»

Baix de la Creu de pedra,
sobre 'ls grahons trencats,
la santa companyera
dels meus bens y 'ls meus mals,
dels fillets rodejada,
me guardava constant.
al vórem, tots corrien:
lo majoret davant,
després les germanetes,
dos ángels casi iguals,
manolls de flors silvestres
portant sempre en les mans.
Lo xicotet de casa
sa mare alsava en alt,
y ell los brassets obría,
com si digués: «Hi vaig.»
¡Antiga Creu del poble!
¡Oh Creu dels recorts grats!
Per temps y temps que visca,
no he de oblidarte may.

TEODOR LLORENTE

QUADRET

¡Qué bonica la vaig veure
sortint de la nit l' Alambra,
mal tapada per la boyra,
dematí-dematinada,

al toch d' horas de *la Vela*,
á la claror que fa l' alba,
á la olor fresca dels lliris
al remor pausat de l' aygua;

sense aquell sol del Mitj-dia
que l' ombra y 'l misteri amaga,
sense colors, sens bullici,
sola... tranquila... emboyrada!

F. BARTRINA

SOSPIRS DE UNA LIRA CATALANA

Vida, Mort y Renaixensa.

A MON AMICH LLUIS GISPERT

FERM CATALANISTA Y CULTIVADOR DE LAS LLETRAS PATRIAS

I

¿Quí l' ha vista més gloria y més grandesa,
quí l' ha vist ja més nom y més ressoró?
¡Catalunya, lo llot de la vilesa
que 't llansa gent indigne
jamay podrá esborrarne—la sanch de ton penó!

Jo t' he vist néixer ferma y coratjosa
lo conquistar fou sempre ton bressol,
te gronxares en lluytas valerosa
y 'l pas que tu portares
fou sempre com de l' áliga—l' espayosíssim vol.

Tas glorias ressonáren per la terra
tos fets encar ressonan per lo cel
puig ¡Deu y Patria! fou lo crit de guerra
dels fills de ta nissaga
que en lo penó hi portavan—las barras y la creu.

Feu pas als almogàvars, ferma rassa,
brancall gloriós del arbre catalá,
téulos pas; son valor tot hō traspassa;
javant, coratje y fora!
lo pit del almogàvar—jamay ha reculat.

Que las cantin per mí las tres glorias,
Catalunya, la patria de mon cor,
aquells valents que á Orient feren victorias,
que s' alsin de sas tombas
aquells que 'l mar passáren—y 's feren seu mitj mon.

Que ho digui 'l Rosselló, que ho digui Atenas
que ho digui la Sicilia si n' ets gran,
que ho diguin si son fermas tas cadenas
y 'ls moros de Mallorca
que 'ls diguin alt als héroes—que 'ls váren escornar.

Que 's llevi en Jofre de sa tomba freda
y alsí 'l penó que un jorn barrá ab sa sanch
lo penó que triomfá per mar y cleda
que tremolá en la Grecia,
que sols la fera enveja—pogué fer recular.

Alseus los Berenguers de Barcelona,
lo vostre nom no morirá pas may,
diguéu si es gran ma patria y sa corona
si 'l ceptre que portáreu
no remogué las ayguas—y traspasá las valls.

Mes aturéus los héroes de l' historia
devant del noble rey del Aragó
devant d' aquell qual gloria fon la gloria
devant del rey en Jaume
que fou l' au de la Patria—d' espayosíssim vol.

Que fou l' áliga ferma y enaltida
que la gloria mirá de fit á fit;

ovira 'l mon y pega una embrandida
 ¡oh Deu! ¿quí la detura?
 la creu que du ab las barras—la creu que du en son pit.

.
 Aixís foren los llors y las grandesas
 que 'l catalá ab sas gestas conquistá
 jamay sens creu ma patria feu proesas
 pus passen abrassadas
 la creu junt ab las barras—á la immortalitat.

II

Mes, ay, dius la Castella—l' enveja destructora
 bullía fervorosa—com negra tempestat,
 un bes volgué donarnos—¡despótica, traydora!
 ab bes d' hipocresía—las barras has petjat.

¡Y no fos més! Tas urpas—al front nos las clavares
 ¡oh Deu! Tu t' emportares—las glorias de l' avior,
 la creu de nostras barras—feresta 'ns arrancares
 ta vanitat superba—enverina 'ns lo cor.

Respón, respón, Castella—¿hont es, hont lo portares
 lo nostre compte en Jaume,—lo noble catalá?
 ¡Respón! Los crims que feres—ab llot los soterrares,
 mes, ah, també has de sebrer—que 'l llot un jorn se 'n vá.

Ferrán lo d' Antequera,—respón tú per Castella:
 ¿per qué n' engrillonares—al compte catalá?
 que 'l mate ta nissaga—pot fondres nostra estrella,
 lo nostre pit y gloria—jamay s' enrunará.

A cada jorn ma patria—un nou grilló portava,
 á cada jorn ma patria—un nou sospir llansá.
 ¡Avant, que ja flaqueja—la que de llors s' ornava;
 avant las sangoneras—del regne castellá!

Avant, sí, sí; enmatzínala,—en Joan, la Catalunya,
 joguet de la madrastra,—ensórrans ton coltell;
 ton Carles agonitza,—sa espasa ja no empunya;
 no tingas por... ¡ja fina!...—¡ma patria fina ab ell!...

Mes, ay, que ta memoria—ha d' esser malehida,
 butxí de nostra patria,—pel poble catalá.
 ¿No sents ton fill en Carles—de l' altre mon com crida?
 Demana sa venjansa,—¡lo cel l' escoltará!

Un jorn la Catalunya—caygué de mort ferida,
 un jorn de desventura,—de malehit ressó:
 un rey d' estranya rassa—nos arrencá la vida,
 empresoná á ma patria—y 'ns esqueixá 'l penó.

¡Traydor de nostras glorias!—¡Felip, l' infern t' espera!...
 Lo mal que 'ns reportares—be t' ha de sobre greu...
 La pátria que escanyares—ab traydoria fera
 demana sa venjansa.—¡Felip, prega á ton Deu!

.....
 ¡Goseu las sangoneras—del regne de Castella,
 goseu del arbre patri—ferotjes destralers;
 ja ha mort la Catalunya,—la enlluernadora estrella;
 ja ha mort la que envejáreu,—no cridará pas més.

III

Mes no; be us ho pensáreu—que may gemegaría
 ma patria benvolguda—que un jorn van escanyá.
 Son cor te massa vida,—no mor pas ab un dia,
 jamay domar poguéreu—lo cor del catalá.

Y avuy ja s' arrevolca—la pobre Catalunya
 dessota la vilesa—que 'l front li va sellar,
 y avuy ja mitj s' aixeca;—si s' alsa y l' arma empunya,
 teméula á nostra patria,—que tot ho ha d' arrasar.

Ahir plorava trista,—avuy ja s' alsa y crida,
y après potser que breme—talment com l' huracá.
¡Guardes de sa nissaga—quan s' alsa encoratjida,
apar la torrentada—que baixa al desbordá!

També 'n tenim nosaltres—de destralers, Castella;
de puny y de coratje—que 'ls teus ne tenen més;
com més are 'ls estrenys—més fermes farán estella;
¡com més s' endinsa l' ona—més forta surt després.

La Pátria que jemega—avuy més ferma crida,
vol rompre las cadenas—que 'l vol li han deturat.
¡Oh Deu! si més la fermau—pel jorn de sa embestida,
no sé qui ha d' aturar-lo—son vol de llibertat.

JOSEPH PARÀREDA y SALA.

¡¡ POBRE ENRICH !!

TOTHOM coneix al estudiant.

D' una hora lluny ja li diuen:—Vosté deu estudiar, veritat?—

Sembla que ho portin escrit á la cara. Fins los que menys s' hi paran, al poch rato de parlarhi, coneixen quina carrera cursan. Entre ells ja ho diuen: un estudiant esbojarrat, Medicina; que fa cara de senyor, Dret; que sembla un capellá ó te cara de sabi, Filosofía; que la naturalesa no l' ha fet com los demés, ja se sab, Mestre d' estudi.

L' Enrich estudiava medicina y, no obstant, no tenia res d' esbojarrat y sí molt de tranquil. Era estudiós, amich de divertirse. Entre aquestas duas cosas passava 'ls anys de sa carrera. Las discussions de patologia y las artísticas eran lo tema de sas conversas sérias, que quan se tractava no més que de passar la estona, llavors sa boca era una máquina de fer riure. A son costat no podía haverhi may ningú de mal humor, y aixó feya que á primer cop d' ull, se 'l pogués pendre per un cap lleuger sense ideas propias ni criteri sólit en res.

Mes s' hauria equivocat de mitj á mitj qui en tal concepte l' hagués tingut.

Ja feya temps que no l' havia vist y després d' haver anat al Hospital á las horas que ell hi tenia classes y no trobantlo may, un company seu m' enterá de que una malaltia l' havia portat fins á las portas de la mort y que havia sortit á fora pera referse, encara que, á son parer, tota la alenada pura y plena de vida de nostras montanyas no la tornarian al Enrich.

Lo que naturalment se m' ocorregué fou preguntar per la causa del seu mal, y, satisfet mon interés, me contá la historia del pobre amich, que si á vosaltres,—llegidors meus—vos fa la trista impressió que á mí 'm fa, vos demano perdó d' haver-vosla referida.

*
* *

Feya ja temps que l' Enrich estava enamorat d' una d' aquestas noyas que entre la ostentació y las riquesas han sapigut guardar son cor dels perills que envoltan á tothora l' ánima dels poderosos. Corresponia ella al estudiant de la manera que ho fa un cor qu' estima, passant per sobre d' aquesta malehida barrera que tot ho esguerra y á tothom entrebanca, per demunt d' aixó que 'n diuhen conveniencia social.

Vingué un dia en que la inmensa fortuna del pare de la María, que aixís s' anomenava la estimada del Enrich, se n' aná á rodar. Res: un daltabaix á n' aquella casa del pla de Palacio que esclafá ab lo pes d' una baixa á varias familias y entre ellas arreplegá á la que, fins llavors, no havia conegut més que riquesas. La María seria pobra com ell.

Com va anar no ho sé. Mon company rebé una carta que deya aixís: «Enrich del cor: Un daltabaix de fortuna m' obliga á fugir ab los meus pares; no sé ahont anirém. Encara que sia á la fi del mon t' escriuré. Teva sempre.—*María.*»

Poca cosa ja més puch dirli de la promesa del nostre amich. Los afanys que tingué pera sapiguer ahont paravan no son per dits. L' Enrich ja no era 'l mateix. Tot en ell havia fugit: la afició al estudi, lo divertirse, las bromas. Era lo carácter oposat al que avans tenia. Molts dias no venia á classe. Anava á casa seva y 'l trobava tirat demunt del llit ó ab

los ulls espurnant assegut en un recó del seu quarto y esperant notícias de sa estimada.

Un dia va sapiguer que no se n' havían anat de Barcelona y que vivían amagats en un quint pis d' un dels arrabals de la ciutat.

Mes cóm trobarla, sense saber la direcció!

Pero, més que tot, á n' ell lo que 'l desesperava era 'l no rebre carta de la María. No ho podia ni tantsols entendre.

Per fi eran ja á últims de curs del any passat quan rebé una carta d' una amiga de la María, en la que li deya que sa estimada estava malalta y, sense recursos sos pares per cuydarla, la havían portada al Hospital.

Jo era á casa seva quan li entregaren aquesta carta—me digué qui 'm contá aquesta historia.—Tal com estava, sortí seguit per mí cap al Hospital. Atravessarem lo pati y pujá las escalas bon xich devant meu, puig m' era impossible seguirlo. Com lo porter lo coneixía de passar la visita, 'l deixá entrar, ignal que feu ab mí.

Los ulls afollats, lo pas insegur, anava mirant de llit en llit buscant l' objecte de son sospir, esperant trobarlo per llen-sarshi foll d' amor y ple de caritat. Una pobreta noya que estava mitj ensonyada rebé un esglay al estirarli la roba que ab má descarnada aguantava la infelís. S' havia cregut que podia ser ella per son cabell d' or que relluhía ab lo raig de sol que entrava per la escletxa d' un finestró mitj ajustat.

Seguírem inutilment tots los llits y no li trobá; 's llen-sa fora de la sala plé de despit y plorant de rábía, sense que se li ocorregués mirar lo registre per saber si ja n' era fora ó si no hi havia entrat. Confesso que á mí tampoch se 'm va ocorre. Jo sols veyá al Enrich d' una manera gens tranquilisadora y tot mon afany fou no pérdrel de vista.

Era hora d' entrar á classe y 'm vaig atrevir á dirli si hi volía anar ab mí. No 'm va pas dir ni sí ni no. Agafat ab mí hi va entrar com podia haver anat á cualsevol altre lloch.

Lo catedrátich feya dias que no 'l veyá, y com l' estimava de debó, al véurel entrar, tot fent la mitxa rialla digué:—«Vamos, hoy nos dará V. la práctica, señor Comas,»—que aixís se deya l' Enrich d' apellido. Maquinalment se posá la brusa y comensá á preparar l' estoig mentres dos mossos portavan lo cadáver.

—«Vamos, señor Comas—li digué al véurel tot parat ab l' estoig á la má—se trata de una anemia cerebral; se presentan en esta enfermedad los síntomas suficientemente evidentes para que la ciencia...»—No pogué continuar lo bon seyyor al veure al Enrich caure en rodó com ferit pel llamp al acostarse al cadáver de la María, puig no era altre 'l que tenia al devant.

Pobra María, quina carta més horrible li escribía, enviantli per la casualitat tot son cos perque 'l trossejés, ell que per conservarne un sol fil d' or hauría donat tota sa vida. ¡¡Pobre Enrich!!

JOAQUÍM M.ª RIBALTA

ESPLAYS

Tors vos hem plorat; tots nos planyém del buyt que ha-
veu deixat; nostras caras rialleras s' han tornat un
símbol de tristesa. ¡Cóm vos ha plorat la mare! Quin
desfici! De cap manera ha pogut calmar son plor. Sols li
minva la pena lo conreubar las plantas sortidas de sas entra-
nyas. Avans nos despertava un chor d' ángels; avuy nos des-
perta un cant místich y endolat de veus rogalladas que no
s' entenen.

No veig lo cel blau, ni la lluna, ni las estrellas jugant al
llach; no m' enlluherna 'l sol, ni sento 'l soroll del bosch
quan lo remou 'l vent, ni 'l de l' aygua que riu avall devalla.
Tot se 'm confon ab un núvol espés y se 'm fon per entre la
vaguetat.

Caminant ab feixuga carga, vaig acostarme aprop vostre.
Passatjes feréstechs, precipicis, tempestas y fosquetat, alimen-
tat ab lo descobriment de novas ambicions; amichs que 's gi-
ran, ilusions que 's perden entremitj dels més forts desen-
gany. Tot s' agombola devant meu com la brumera dins lo
gorch. Tot son obstacles en mon camí. Camina que camina-
rás, tots los nats acudirán á vostre lloch, á tots los veuréu

entorn vostre y, al trobarvos, lo foll arrepeniment farà que 's fonguin dins foscas tenebras.

*
* * *

Entremitj de grandíssimas socas que ni la terra pot engolirne las arrels que nerviosas se reblincan, s' hi ovira una planuria gran, molt gran, plena de lliris blanchs. Sols se sent la remor de las fullas y las flors que suaus las gronxa 'l vent. Tot armonisa. La remor ab lo color; lo lloch ab lo cor. Y mon esperit s' eleva á las alturas més puras esclatant en un devassall de llágrimas devant la bellugadora estrella que al firmament apareix, veyentme imaginada vostra figura que, sens entorpiment se passeja entre mitj dels lliris que 's planyen del vostre trepitj. La olorosa flayra extasía mon cor y passa un vel devant mos ulls quedantme com condormit.

Vegí esclatar poncellas quan vos las oloravau y las vegí pansir quan jo las tocava.

Feya vent y 'ls lliris se blincavan. Quinas sumsadas!

Las montanyas del fons totas tapadas; lo cel morat anava enfosquintse; l' estrella brillava més y més y la claror fugía; tot s' aná endolant, tot se difumía. Los lliris ja no eran tant blanchs, ja no s' hi veyan las tacas grogas; no més ne quedava la olor: tot era fosch fosch. Jo, abatut de tanta felicitat, m' adormía al vostre costat. Una gran xiscladissa 'm despertá de aquell somni tant dols; no veyá ni pensava rés, enterament res; tot era fosquetat.

De cop passá un vol de grallas que del cel baixan reventas. Tot era estrellat, las estrellas brillavan á quina més y allá al lluny del lluny una nota verdosa dava senyal d' un nou dia.

Las grallas anavan passant; lo cel s' enverdía més y més tornantse 'l fons groguench; los estels fugían y tot se tornava á dibuixar; tot adquiría forma y 'ls colors agafavan més forsa y ab suau marxa recobrava vida y tornava á esser lo qu' era. Al horitzó apuntá 'l sol lleansant la resplandor per l' espay.

Ja havía fugit la estrella que tant brillava, y al no véurela á n' ella no us vaig veure. Allavoras desfalliren mas ilusions quedantne sols la mostra del paissatge que tant cambiá mon pensament. Lo sol anava pujant cremant la terra y fent sortir

un fumasol que marejava per las *sigui-sagas* que feyan los polls plantats aprop d' un rech. Las cigalas ab tota forsa rascavan sas alas y de tant en tant passava alguna serp arrossegant sols la cua per no poguer resistir son cos la cremor de la terra. Tot crema, tot es sol; aquella forsa de sol que fa reviuire la naturalesa més que no revifa mon cor.

J. V.

HORA BAIXA

Ja 's pon lo sol: las ombras precursoras
de la nit per l' espay van extenentse.
Allá al fons de la vall térbola boyra
envolcalla la vila silenciosa,
y, amunt, amunt, apar que se l' enmene
entre perfums del bosch dret á la Gloria.
Dalt altívol turó y entre vells roures
trau son front clivellat la sufraganía;
l' antich fossar de portas esberladas
es al costat; la lloca en ell pastura
clocant, clocant; seguintla la llocada.
Los jornalers retornan de la feyna
cantant alegrement; los joves parlan
de ballas y d' aplechs; los vells remembran
los sermons predicats al novenari.
Aprés los tardaners; un ab lo cávech
posat sobre la espatlla va fent via
frech á frech á un fadrí que mena mula
portant plenas á gom dos portadoras.
Un mosso catxassut fent lo cigarro
ve darrera ab dos bous que per las banyas
marxan junyits y apar que ni esment tenen

que vagi ressagat qui al mas los torna.
S' ou arreu dels aucells la xerradissa,
puig que encar ben bé 'l sol no es á la posta.
Quan la nit son mantell d' ombras extenga
y mostri sa diadema diamantina,
llavoras turnarán fins á trech d' alba
los cantors de la nit, grills y granotas.
Los remats per camins y per dresseras
van fent via als corrals, alsant espessas
boyras de pols; si un cap deix la remada
ó queda ressagat, dalit li dona
la fona del pasior, que 'l tret may erra.
Lo sol ja s' es colgat; ja parpellejan
estels á voliors; masías y arbres,
iglesia y campanar, tot ho envolcallan
las ombras de la nit: tot es silenci!
Al fons de las masías escampadas
una llum que altra hi llu, que van fonentse
tant punt los mossos van barrant las portas.
La vila dorm, tot calla; sols ressona
lo crit d' un gall y d' altres que contestan,
y los lladruchs dels cans que desde l' era
vigilan constantment mentres dorm l' amo.
També mon cor s' adorm ab melangía
quan arriba aquest' hora misteriosa,
y mon ánima apar que, envolcallada
ab boyras y perfums, amunt fa via
cercant un lloch que sols ha vist en somnis!

EMILI COCA Y COLLADO.

¡RENAIXENSA! ⁽¹⁾

Ja es aquí! No l' heu sentida?
Ja ha tornat, plena de vida
y més hermosa que may;
ve disposada á fer guerra
á tot qui no aymi á sa terra
ab noblesa y sens desmay!

A ciutat prou be hi vivía,
mes, la enveja que 's congria
en lo cor d' uns mal-nascuts,
trobá que li feya nosa...
Pels burdells es afrentosa
la noya maca ab virtuts!

Cap al Camp de Tarragona
marxá ella; á Girona
son company se va acullí;

(1) Poesía llegida en lo Teatro Romea per lo primer actor y director del mateix, D. Enrich Borrás, en la funció donada per la «Tertulia Catalanista» lo día 18 del mes que som, en honor de LA RENAIXENSA y Lo Regionalista, ab motiu de sa reaparició en nostra ciutat.

si en lo Camp hi ha gent valenta,
prou sab Fransa si es ardentia
la sanch del bon geroní.

Allá hi va trobar fermesas
d' amistat, tantsols compresas
per la catalana gent;
no amichs, germans hi trobava
quan á una porta trucava
demanant aculliment.

Quan de Madrid van ferirla,
tot Catalunya al sentirla
va aixecar sacramental,
que ella es lo símbol més noble
d' aqueix viril y honrat poble
que no sofreix cap dogal.

Com d' antigor flors sanguinas,
mostraren las barretinas
del jovent nostre 'l brahó;
com del pervindre poncellas,
rumbejavan las donzellas
en son pit nostre penó.

Catalunya 's deixondía
quan sa ferma veu sentía
de llibertat dant lo crit...
y avuy, la d' abans retuda,
fins arriba á ser temuda
pels enemichs de Madrit!

Fins allí s' hi ha dit:—¡Ja es hora
de darli 'l que tant anyora
al qui viu esclavisat!—
¿Sera cert, donchs, que comensa
pels pobles la renaixensa
de justicia y llibertat?

Avant, companys, y coratje!
La fi de nostre romiatje
no es lluny; si no 's veu lo sol
l' hermós present n' es aubada;
¡miréula, ja es arribada
aquella á qui 'l cor tant vol!

Ja es aquí! No l' heu sentida?
Ja ha tornat plena de vida
y més hermosa que may;
ve disposada á fer guerra
á tot qui no aymi á sa terra
ab noblesa y sens desmay!

MANEL ROCAMORA.

RETORN ⁽¹⁾

L' aucella ha retornat, l' aucella que aixalaren
ab barbre despotisme, ja torna á sé á la llar;
ja tots ab veu potenta podém dar crits de Patria!
ja no tenim lligadas del tot las nostras mans.

Ja canta entre nosaltres sos cants de renaixensa;
fins l' ánima s' hi esplaya sentintla reftar,
joliua y encisera quan ha cridat: Ja torno!
cóm li hem obert alegres lo cor de bat á bat!

Ja es fora la mordassa, ja 'l crit no se 'ns ofega;
si 'ls llavis ja son lliures, encare som esclaus;
mes esperém ab ansia, que quan més se 'ns deturi,
el crit de «Via fora» més fort se sentirá.

La nostra llengua hermosa arreu la persegueixen;
si 's vol parlar de patria ha d' esse en castellá;
ni per resar la volen, la tenen menyspreuada,
no 'ls plau, y nos la deixan tantsois per renegar!

(1) Poesia llegida per lo primer actor D. Enrich Borrás en la funció celebrada en lo Teatro Romea en honor de la reparició dels periódichs LA RENAI-XENSA y Lo Regionalista.

Y aquests que aixís se 'n befan, aquests que ab tó d'escarni
 á nostres prechs de patria responen inhumans,
 son gent de terra estranya que ni 'ns coneix sisquera,
 son gent de fora casa que 's menja nostre pá!

La patria encare alena, viu are y viurá sempre
 per més que l' endogali l' enveja d' un tirá,
 al foch del amor nostre fondrém lo jou que infama
 y al caure las cadenas los fronts s' aixecarán.

¡Avant! Quan Catalunya sa llibertat recobri,
 los nostres sacrificis cofoya premiará..
 quin goig veure á la mare després de llarga ausencia!
 quin goig veure á la patria de nou en llibertat!

Si 'ls vells ja no serveixen, per xó no hem d' aturarnos;
 la joventut es forsa, es riu que va á la mar,
 que tenen bras de ferro, n' hi ha bona collada,
 si la llevó es de mena, la planta creixerá!

L' aucella ha retornat, l' aucella que aixalaren
 ab barbre despotisme, ja torna á sé á la llar;
 donemli benvinguda, y al crit de renaixensa,
 responga un crit de patria, de patria y llibertat!

JASCINTO CAPELLA.

TOT L' ANY

(ÍNTIMAS)

ABRIL

Ans d' arrivar la primavera,
la temporada riallera,
la més florida de tot temps,
l' espero ab ánsia y ab fal-lera,
ab impaciencia y goig ensemps!

Y quan lo mes d' Abril s' atansa,
quan ja lo dia va allargantse,
quan ja lo sol es més brillant,
sento 'l consol, ó l' esperansa
de millors dias que vindrán.

¡Ab quin dalé veig que 's comensa!
Es en lo temps qu' en tú més pensa
mon pensament qu' es sempre teu;
puig la dolsor que l' ayre llensa
no es primavera al costat teu;

tu la completes, tu be l' acabas,
 tu que l' hivern endiumenjavas
 ¿qué no farás en temps aixís?
 Puig si 'l Janer l' endiumenjavas,
 será ab tu Abril, lo Paradís.

La sento tant, verge encisera,
 la sento tant, la primavera,
 que la tristesa del cor meu,
 sols ab l' afany ab que l' espera,
 se va fonent com si fos neu;

la primavera ja comensa;
 ¿sents quina olor la terra llensa?
 Aquest' alé que porta amor
 jo la voldria més intensa,
 que s' hi negués de pler mon cor.

¡Quántas aromas deixa l' ayre
 que 'l trobo dols, portant la flayre
 de cada flor quan se desclou!...
 Pro encara jo no 'l sento gayre:
 més primavera, no 'n tinch prou!...

.....

No 'n tinch may prou, ma bella aymía,
 no 'n tinch may prou!... Jo be voldria
 omplirme 'l cor, beure l' espay!...
 Si fos ab tú, ja s' ompliria!...
 Mes, sense tú, no s' ompla may!...

F. GIRBAL JAUME

DE LA VIDA

MIRA quina dona més hermosa va en aquell cotxe. Es que ho es de bonica! No trobas?—Y 'l meu amich m' ensenyava una senyora d' uns trenta anys que anava mandrosament recolzada en una victoria. Lo cotxe passá per aprop nostre allunyantse al pas dels briosos cavalls que 'l cotxero retenia. — ¡Es que ho es de bonica! — torná ell contemplantla embadalit.

—Si, d' hermosa ho es, pero á mí no 'm fa cap goig. Fástich me fa, y més que fástich rabia ..

Noy, ets ben diferent de l' altra gent. T'asseguro que á tots los que l' he ensenyada la troban hermosíssima. Ets l' únich que sostens lo contrari.

—Es que tinch motius pera sostenirho.

—¿Qué la coneixes, potser?

—Sí; la coneix un xich massa. Per aixó 't dich que 'm fa rabia y fástich.

—Vaja, te 'n deu haver fet alguna de grossa. Ja he notat que abaixava la vista quan ha passat per aquí.

—A mí no m' ha fet res, pero á algú altre sí. Vols saber sa historia?

—Home ja fa estoneta que tinch certa curiositat pera sa-

piguer lo per qué de la teva opinió tan contraria á la de tothom.

—Donchs escolta. Es viuda de poch; encara no fa un any. Se diu Ramona. Era la senyora d'en Jordi Puig, lo nostre condeixeble. ¡Pobre Jordi! ¡Quina fi va tenir! Ella, aquesta dona lo va matar. ¡Y tan enamorat com n'estava!...

Ja 'l coneixías tu á n'en Jordi... Ell y jo eram del mateix poble. Un bon xicot, incapás de fer mal, rich, molt rich, orfe, sense ningú que'l governés y sens altre pensament que 'l de la seva estimada. Que n'hi donava de disgustos que tots los parents s'opossessin en aquellas relacions! Pero ell perfidiós y fora. Quan estudiava, no era dels calaveras, al contrari, sols pensava en guanyar lo curs y en que arribessin las vacaciones, pera entornársen al poble á passar l'estiu al costat de la Ramona, la que havia d'esser la seva esposa. Lo matrimoni lo tenia acordat d'anys, pero 'l seu curador no volia donarli 'l consentiment. Y á n'en Jordi li tardava á passar lo temps pera poderse casar! Per fi acabá la carrera, entrá en la major edat y 'l matrimoni 's realisá. Ell semblava que 's tornés boig d'alegría, enamoradíssim de la seva Ramona. Ella... ella, no ho sé; no la vaig entendre. La gent deya que de cor may l'havia estimat á n'en Jordi, que s'hi casava per forsa, porque 'ls seu pares li obligavan, pels diners... Y varen tenir rahó .. Pero si'ls haguessis vist per fora als primers mesos de casats, haurías dit, com jo, envejas, cosas de la gent... Y en Jordi no 's cansava de fer saber y de fer participar á tothom de la seva ditxa, de sa inmensa felicitat. Lo viatge de núvis, la estada en una de las sevas fincas, sols, tots dos solets, sens ningú que 'ls destorbés, entregais per complert als deliris del seu amor... un poema de passió que duraría eternament, segons deya ell.

Un cop casats s'establiren á Barcelona. Ab ella, acostumada á la vida de poble, la capital la enlluherná, se li despertá la ambició y la vanitat, volgué figurar y anar be, y ser elegant, y ho lográ. La figura l'acompanyava, d'hermosa ho es, y la fortuna del seu marit li permetia gastar cert luxu. Y en Jordi gosava sortint ab ella á passeig. No li agradava poch veure com la gent se girava pera contemplar aquella soberana hermosura que portava al costat y que á ell sol pertanyia. La Ramona 's feu dona de moda; anava á reunions, al Liceo,

á tot allá about ella vol'ia; no havia de fer més que indicarho y tot se complia. Boca qué vols cor qué ditjas.

En Jordi no exercia la carrera, no feya més que estar per la Ramona y gastava, anava gastant totes las rendas del seu patrimoni y fins lo que no eran rendas, tantsols pera donar compliment á n' ella, pera tenirla contenta.

La lluna de mel passá. Los negocis no anaren prou be y vingueren los primers disgustos. Pero passavan desseguit; eran boyras que prompte s' esvahían. Una nit, en lo Liceo, s' estava ella asseguda en lo seu palco de platea, repenjada prop de la barana; ell seya al fons, prop de la porta del antepalco. Durant un dels entreactes, la colla de gomosos començava á desfilar pel passillo devant del palco; era la ocupació d' ells cada vespre que la Ramona anava al Liceo; molts no servían per altra cosa. De prompte un castellá més atreuit que 'ls altres, expressá sa admiració aturan se al devant d' ella y exclamant imprudentment: «Es usted muy hermosa...» Y ella, va somriure ab un somris de vanitat satisfeta. Ja n' hi va haver prou. En Jordi, al véureho, 's pensá qui sab qué, y de malhumor, exaltat aquell dia per una pérdua de Bolsa, s' aixecá del seu lloch y ab una revolada l' agafá per un bras y la feu ficar dins del palco. Al arribar á casa comensaren las recriminacions, la gelosía... La pau del matrimoni s' havia acabat.

L' endemá en Jordi 's presentá á casa á contarmho tot — ¡Tinch una por—me deya—la Ramona que no va be; ja ho veig y 'l dia que no puguí donarli lo qu' ella vol!... Y jo la estimo, la estimo com un boig... Tot me surt al revés. La Bolsa cada vegada 'm va pitjor. D' allá dalt m' escriuhen que no 's cull res, que l'grá va á donar, que del vi no se 'n treu cap diner... y per satisfer las capritxadas d' e' la, vaig hipotecant fincas, hipoteca sobre hipoteca y enderrerintme, enderrerintme... Las pensions se 'm menjan y no sé com ferho... —Home tingas valor—li deya jo—expósali la teva situació tal com es, dígali qu' heu de fer economías y vos entorneu á viure al poble; allí estarás á cubert de tot. La Ramona no deu pas tenir tan mal cor.

Després vaig estar un quant temps sense véurel á causa d' un viatge. Quan vaig tornar, lo trobí malalt á Barcelona mateix. Y 'm confessá que no havia tingut prou valor pera

seguir los meus consells, que continuava entrampat y cada vegada més mal. Se li havia declarat una mielitís que 'ls metjes reputavan incurable. Y en provas y medecinas ne va gastar de diners! Al últim lográ caminar, pero poch á poch, sostenintse ab un bastó, arrossegant sempre 'ls peus. La Ramona per aixó no s' estava d' anar á passeig y de corre. Sortía sola. Del seu marit ni se 'n cuydava; deya que l' aburría. Com los diners anavan escassos, la casa era un infern; cada dia's barallavan casi tantas vegadas com se veyan. Per fí va haverhi 'l terratrémol. Los acreedors, cansats d' esperar, se tiraren com llops afamats sobre 'ls bens d' en Jordi; va venir l' embarch... Al cap d' uns quants dias m' escribía una carta participantme que la Ramona li havia fugit de casa emportántseli totas las joyas y quants diners pogué arreplegar.

Y 'l pobre Jordi va tenir lo que poch haurían tingut; una resignació gran. Ni tantsols la recriminá. Scl, trist, pero sempre resignat ab la seva desgracia, aná arrossegant una existencia miserable. De la seva fortuna no n' hi quedá res; ni tantsols va havernhi prou pera pagar als acreedors. Llavors va viure de caritats, casi de lo que li donavam los pochos amichs que varem quedarli, perque 'ls més, los que l' havían conegut en lo temps de son esplendor, no 'l volían conèixer. Ja ho deya ell; es un gran aislador la miseria... Pobre xicot! Tan bon mosso y fins elegant, se deixá, anava ab uns cabells llarchs y una barba desgrenyada. Volía sortir sens que ningú l' acompanyés y pel carrer donava llástima véurel caminar ab aquell pas, arrossegant los peus, tintinejant...

—Y d' ella?

—D' ella, va estar prop de dos anys sense saberne res. Deyan qu' era á París. Un dia vaig trobarlo pel carrer y 'm va dir:—¿No ho sabs? ¡Es aquí! La he vista. Sí, no 'm cap dupte, era ella, ella tan hermosa com sempre; anava ab cotxe...—Y no vaig tornarhi á enrahonar ab lo meu amich.

Després vingué la tragedia. La vaig veure per casualitat. En Jordi atravessava 'l Passeig de Gracia ab lo seu pas, poch á poch, arrossegant los peus; baixava un cotxe á galop. No sé si 'l cotxero no va veure á en Jordi, ó aquest no 'l sentí, ó s' aturrullá al veure 'l cotxe aprop seu. No ho sé lo que passá per aquell cervell. Volgué retrocedir y no va tenir temps, los cavalls l' atropellaren, las roças li passaren per sobre. Jo m'

estava assegut á Novetats ab altres amichs y al sentir los crits hi várem corre. Llavors vaig comprendre lo que havia passat. Del cotxe 'n baixá la Ramona y al veure á ell se desmayá potser com á únich recurs. Algú la portá á una farmacia; una donç guapa, desmayada, sempre troba qui se 'n condol. A en Jordi 'l portaren al Hospital y la mateixa nit morí sense haver dit una paraula. L'endemá, cnatre amichs contats l'acompanyaren al cementiri modestament, com correspón als desgraciats

A la Ramona desde llavors la he vista molts vegadas. Ja ho veus, corre per aquí indiferenta á tot, ab la insolencia y desvergonyiment que dona 'l vici... Diu que hi ha un banquer que 'l paga aquest rumbo qu' ella porta... Ni tantots ha tingut una mica de delicadesa per endolarse per la mort d' aquell á qui ella va matar y que li sacrificá lo que més s' estima en lo mon: l' honra y la vida...

—Tens rahó; la historia no es gens bonica. Pero vaja, ella es molt hermosa, conféssau.

—Donchs dedicathi si tan entussiasmat n' estás de la seva bellesa. Potser podrás substituhir al banquer.

—Aixó ja es un' altra cosa. No; ab una dona aixís no hi vull res. Per trobarla ben hermosa no se n'ha de saber la historia. Després de sabuda, un se l' ha de mirar de lluny... de molt lluny... que hi hagi forsa distancia...

JOSEPH M.ª AGUIRRE

MISSIONERS

Un jove, qu' estimo de cor, y que, arrastrat per vocació irresistible, 's prepara per esser aviat sacerdot de Missions Estrangeras, acaba d'enviar-me al moment de rebre ordres majors y de pronunciar lo vot supré, una carta que m' ha conmogut forsa. Aquest piadós minyó—casi may he trobat una ánima tan estussiasta y tan pura—m' escriu que, d' aquí poch's días, al moment de sos desposoris místichs, pregará per mí, demanantme en cambi que li dediqui un recort en aquella hora decissiva de sa vida.

Jo no esperaré pas aquella hora pera proclamar devant de tothom y ben alt fins á quin punt mon jove amich me sembla envejable en l' ardor y la sinceritat de sa fé. Perque als ulls mateixos del incrédul—y, quan dich incrédul no es pas, gracias á Deu, de mí qui parlo,—lo missioner es admirable.

En efecte, no solzament accepta ab tota sa severitat la regla imposada als sacerdots y als religiosos, sino que de més á més renuncia sens esperansa de véurels may més á son país á sos pares, á tots aquells que l' han estimat. Se 'n va per sempre á viure en climas dolents en mitj de pobles bárbres y crudels. S' hi presenta sol y sens defensa, no tenint més escolta que son ángel de la Guarda, únicament armat de son coratje y del Evangeli. A aquestos salvatjes que tremolan de

terror devant d'ídols amenassadors, ell los hi parla d'un Deu d'amor que vol que se 'l adori en esperit y en veritat. A aquestos sers governats, per sos sols apetits, ell preten ensenyar la moral cristiana que doma 'ls mals instints é inculca virtuts novas de las que ell dona 'l primer exemple. L'esperit de guerra y de rábia es l'estat normal d'eixos desgraciats; lo missioner exigeix que perdonin á sos enemichs y 'ls hi diu: «La pau sia en vosaltres.» Son instint es lo robo y la rampinya. Lo missioner los hi diu que fassin caritat y despreihin los bens d'aquest mon. Viuhen en una promiscuitat casi bestial; lo missioner los invita á las castas alegrías de familia. Als ventsuts los fan esclaus y trafiquejan ab carn humana; lo missioner los declara que tots los homes son germans en Jesucrist y 'ls prega que trenquin las cadenas dels oprímits.

¡Quánt de perill per aquest sacerdot ple de dolcesa que no pot oposar més que 'l Sancrist á las armas espantosas aixecadas á cada pas demunt son fron! Sovint cau ferit en los primers passos de son viatge apostólich, ans mateix d'haver pogut operar una sola conversió. Pero desde molt temps ha fet lo sacrifici de la vida y está resignat als suplicis y á la mort. ¿Qué dich? La desitja, la espera aquesta mort gloriosa y la accepta ab deliri, convensut de que la sanch del mártir fecunda encara més una terra impía que l'aygua mateixa del bap isme, y que 'l nom del bon Deu no será pas oblidat per los butxins als que son heroisme espanta y que ell beneheix tot expirant!

Sí, tant lo qui nega tota vida futura, com aquell que no te esperansa—sí guarda 'l sentiment de la grandesa—no pot refusar al missioner sa emoció y son respecte.

Jo 'ls trobo en lo més fondo de ma memoria aquestos sacerdots de missions estranjeras perque en aquest recó del barri Saint-Germain, ahont hi vaig venir aviat farà 56 anys, y ahont hi visch encara avuy, se 'ls hi troba molt sovint.

Quan era petit ja excitaren la meva curiositat infantil. Tant diferents los trobava dels altres eclesiástichs. Sa testa broncejada, sa llarga barba, son caminar viu y atrevit que feya cruixir la sotana, y, en tota sa persona un no sé qué de viril, millor dit, militaresch. Tot aixó m'omplía de sorpresas. Alguns—se sab que sovint fan grans serveys á la Fransa, en sas llunyanas missions—estavan condecorats com los soldats.

A voltas, devant d'un edifici d'aparencia clerical, veyá

baixar del cotxe un bisbe vellet, ab la gassa verda y daurada entorn del barret, ab la creu pectoral que brillava entre 'ls rius de plata d' una barba de patriarca. Y la bona gent del barri deya respectuosament lo nom del exótic prelat y 'l de sa diócessis, entre negres, en la trista África, ó, entre 'ls grochs, al fons de la espantosa Assia.

Al aspecte d' aquestos sacerdots viatjers, lo noy d' estudi, com jo era allavoras, somniava ab los amples mars y ab 'los païssos misteriosos indicats demunt mon atlas, ovirava llargas travessias, naufragis en islas desconegudas, aventuras extraordinarias en mitj de salvatjes armats de masses y al cap una diadema de plomas de indiot real.

Los bons Pares no s' ho pensavan; pero 'm feyan venir á la imaginació, quan jo tenia dotze anys, vint existencias iguallas á la de Robinson Crusóe ó del capitá Cook.

Aquests sacerdots que llarch temps m' apareixían banyats ab la poesia de mos recorts d' infantesa, los he vist de prop no fa pas gayre en una de sas horas més solempnes de sa vida religiosa. Un de sos deixebles. L' excelent jove de qui parlava suara, m' havia fet assistir á la conmovedora cerimonia d' un viatge de missioners.

No probaré pas de donarvos la descripció després d' haverho Lluís Veuillot. Permetéume solzament anotar aquí la meva impresió, una de las més fortas que han somogut ma existencia.

Era en un jardí despullat, baix lo sol apagat de la tardor. Las altas finestras del vell edifici semblavan guaytar als sacerdots y als láychs que passavan pels claustres al toch d' una grossa campana chinesca, de soroll esquerdat y desagradable. En un ángul del jardí la imatge de la Verge s' aixecava radiant, entremitj de las gotas d' or de nombrosos ciris. Devant d' ella los deu «Viatjers» pregavan.

Jo veyia de lluy las esquenas y las espatllas que tant de sufriments aviat passarían, y sos clatells doblegats, com oferintse ja á la ganibeta del matador. Cantavan agenollats las suas lletanias y la asistencia, dreta, responia chora 'l *Ora pro nobis*. Pero quan invocaren á la Reyna dels Apóstols, la Reyna dels Mártirs, la Reyna dels Confessors, tots caygueren de genolls demunt de las fullas mortas. Vaig sentir llavoras passar per sobre aquesta multitut y dins lo meu cor una fressa sagrada.

Sí, tots sentírem llavors per acció reflexa y per simpatía per aquells joves que despreciavan la mort, quelcom de la angoixa que sentí Jesús á la vetlla de son sacrifici, en la nit trágica, sota las foscas y tranquilas oliveras.

No obstant, aquest no era encara 'l moment més patétich de la solemnitat.

Finidas las lletanías, seguirem als «Viatjers» á la capella, qu' es freda y sens ornaments. Sóbria y severa també fou la paraula del Pare Superior, quí, en nom de tota la congregació, va darlos l' adeu en aquest mon—per sempre.—En termes d' una fermesa rara, insistí sobre aquest adeu, repetint als viatjers, que marxavan sens pensar en la tornada, que deixavan per un may més sa patria y sa familia, y que la separació era definitiva, completa, absoluta. En los banchs y en las tribunas de 'l iglesia hi havia 'ls pares y 'ls amichs dels joves missionistas. Pero aquestos, drets, impassibles, los ulls baixos, los brassos creuhats sobre 'l pit ab una mascle energia. escoltavan sens fer cap accionat, sens un sospir, sens ni un moviment de parpellas, al orador que repetía sempre la paraula adeu y 'ls recordava que 'l sacrifici era irreparable.

Era molt senzill, era molt terrible.

Quant lo Superior hagué terminat sa alocució, 'ls viatgers vingueren á arrenjerarse l' un darrera l' altre devant l' altar. Estavan allí plens de forsa y de joventut, y semblavan esperar lo sacrifici. De cop vaig pensar en las víctimas de la *Commune* esperant las balas dels federats.

Llavors comensá l' acte més conmovedor de la ceremonia. Tots los assistents desfilaren l' un darrera l' altre per devant dels missioners, besántlos hi 'ls peus primer, després la cara. Sobre 'ls peus primer, per desitjalshí bon camí y molta cullita d' ánimas d' infiels; sobre las duas galtas, en senyal de fraternal tendresa y d' etern adeu.

Jo anava acompanyat d' un jove poeta amich meu. No duptarem ni un instant ni l' un ni l' altre en cumplir lo rito, porque 'ls que tenen un poch d' ideal dins l' ánima abaixan lo front sens esforços devant lo que es verdaderament gran. Tots dos teníam los ulls plens de llágrimas al sortir dels brassos d' aquest soldats de Cristo, d' aquests caballers errants de la Fe que 'ns habian apretat sobre son cor ab un dols somriure, recomanantse á nostras oracions.

—Mas oracions! Vos me las demaneu, caríssim jove, vos que aneu á entregarvos al servey de Deu ab promesas eternals y á qui l' any vinent, si soch encare aquí, vindré á donar l' abressada en la iglesia de Missions!—Mas oracions! Jo las havia desde molt temps olvidadas, y he hagut de menester llarchs mesos de malaltía y sofriment per confegirlas de nou, per desdenyar ab disgust totas las vellas caborias posadas devant ma rahó y per allargar las mans á un Pare celestial del qui vull per sempre més obehir la misteriosa voluntat. Pero jay! malgrat tots mos esforços pera recomplir mon cor d' humil confiansa, estich destinat, jo ho sento, á sofrir encare molt per lo dupte, y molts cops tindrè necessitat de repetirme la paraula inmensa que Pascal s' atreveix á atribuir á Deu mateix: «No 'm buscarías si no m' haguesses ja trobat.»

—Mas oracions! Son las vostras de las que tinch necessitat, intrépit y piadós minyó; las vostras y las de vostres amichs de las Missions extrangeras, d' aquests admirables cristians que, en la imitació de la vida de Jesús, han trist de preferencia sa passió y sa mort, y que jo vegí—en una hora inoblidable—arreglerats devant l' altar en l' actitud de víctimas, promptas á sufrir per la Creu y oferint sas mans obertas als claus del butxí y son pit á la llansa del llegendari.

FRANÇOIS COPPÉE.

A LA CREU DEL TERME

Benhajas una y mil voltas,
grat recort de temps passats;
si encar eras la mateixa
he tingut de preguntar.
Avans t'alsavas ardida
demunt lo marge d' un camp
y 'l camí ral s'ajassava
á frech del teu pedestal;
mes jay! que durant ma ausencia
t' has deixat empresonar
com aucella casulana
dintre 'ls murs d' un arrabal.

En lo temps de ma infantesa
jo 't venía á visitar
acompanyat de ma mare
cada dia cap al tart.
Sobre aquests grahons de pedra
casi cuberts per la gram,
ella s' hi asseya á fer mitja;
jo m' enfilava fins dalt
y després los devallava
d' un á un saltironant.

Quan al cim del Coll de l' Aliga
 reflectia l' últim raig
 del sol, que anava á la pos a
 pels turons de Bermellá,
 solia passá 'l meu avi
 ja enllestit del seu treball;
 deixava 'ls arreus en terra,
 m' agafava de la má
 y 'm besava las galtonas
 ab sos llabis arrugats.

Aquí, en la primera grada,
 sempre 's solia assentar,
 y, content, entre sas camas
 ja 'm tenia empresonat;
 aquí 'm contava rondallas;
 aquí, al sentir la senyal
 del res del Ave María
 en lo rónech campanar,
 crayentnos las barretinas
 resavam tots dos plègats.

Quan s' enfosquia la plana
 y fumejavan las llars,
 y al cel ja hi pipellejava
 una estrella sá y enllá,
 vers lo poble feyam vía,
 jo, content, sempre al devant,
 desitjós de trobá' al pare
 pera ferli l' amjstat.

Benehida creu del terme,
 aprop teu me vaig fer gran;
 que 't váreig perdre de vista
 ja fa prop de cuarent' anys.
 Fins aquí la meva mare
 plorosa m' acompanyá,
 aquí 'm doná una besada
 y l' últim adeusiau.
 Ara he tornat, boy sens esma,
 ab la barba y cabells blanchs;
 he seguit carrers y plassas

sens trobar cap dels companys;
ni 'ls coneix, ni ells me recordan,
ni 'm donan lo deuvosguart.
Com foll, caminant sens esma,
he passat pel carrer gran:
la caseta hont jo vaig neixe
qué trista que m' ha semblat!
Al marxapeu de la entrada
bona estona m' he parat
batxillejant las escalas...
Semblava que obís cantar
á la meva pobra mare
adormint al meu germá!
Una dona per mí estranya
després he vist devallar,
y he fugit lo plor al rostre
y en lo cor lo desengany.

Los que deixí plens de vida
jauhen tots dintre 'l fossar.
Tú sola, tu, creu del terme,
tú sola m' has esperat.
M' assech hont seya 'l meu avi
á qui no puch ja besar;
ni tinch cap net que m' estimi
ni veig la mare al costat.

Tampoch tú vius alegroya
com hi vivías avans;
ja no t' enronda 'l dols flayre
de las floretas del camp,
ni sents cada matinada
de la perdiuheta 'l cant...

Benehida creu del terme,
grat recort de temps passats;
si encar eras la mateixa
he tingut de preguntar!

J. VIA y BATLLE.

LO POBLE CATALÁ

AL MEU AMICH EN JOSEPH PARADEDA Y SALA, COMPANYY DE LLETRAS
Y FERM CATALANISTA

De cor franch, senzill y noble,
valerosa com no hi ha,
es la rassa d' aquest poble
que 's nomena catalá.

Entre 'l cant ardit de guerra,
que axordava 'l pla y la serra,
sa primera llum vegé;
d' allavors, envers sa terra,
en son pit, l' amor s' aferra,
que més gran ja ningú 'l té.

Cants de monjos sa infantesa
bressolaren ab dolcesa,
com la mare al infantó,
fentli apendre la sabiesa,
la magnífica bellesa,
de la vera relligió.

Y ab eixa sava alletada,
sava per dos cops sagrada,
fruyts hermosos ha donat:
«Deu y patria» á la vegada,
sa bandera immaculada
pera sempre ha agermanat.

May l' espill de sa grandesa,
de sas glorias la puresa
ha pogut enterbolir,
ab son baf la mesquinesa,
ni en sa pensa, la vilesa
s' ha pogut jamay guarir.

Del treball ab la senyera,
fèrtils camps sa má feynera
los esqueys ha fet tornar;
puig be sab que es la primera,
y la gloria més sencera,
la que naix del treballar.

Rassa ferma y coratjosa,
rassa ardida y valerosa,
jo 't saludo entussiasma:
Catalunya, patria hermosa,
pots estar ben orgullosa
per haver tals fills creat.

Tira amunt, nissaga ardida,
ta carrera benehida
protegeix, ben cert, lo cel:
si l' enveja malehida
vol anar contra ta vida,
no desmahi ton anhel.

Que també la mar inmensa
lo rocám abatre 's pensa
que troba en mitj de son camp;
mes sa vana fúria llensa

impassible, sens temensa,
la duresa del rocám.

Pera guía la fé bella
que es lo llas que ab Deu sagella,
y á la patria 'l gran amor ;
sens recel segueix ta estrella,
ferma rassa, puig es ella
la que te més lluhentor.

De cor franch, senzill y noble,
valerosa com no hi ha,
es la rassa d' aquest poble
que 's nomena catalá.

LLUÍS GISPERT Y CASELLAS.

LA VETLLA DELS MORTS

Ja s'han plegat las balladas de Tots Sants. La cobla es al hostal. A la cuynassa, devant de la llar, seguts al escó uns y en tamborets y cadiras altres, los músichs s'escalfan las camas; s'escalfan las camas y amorejan ab una sucamulla de vi calent sas gorjas secas y cansadas. Cada hu d'ells aguanta ab la má esquerra, damunt del genoll, un fondo plat de terrissa, hont van estufantse y envermellintse 'ls trossos de pá, que suran en lo líquit fumós. Los dit pellucan, xarrupan las bocas y 'ls semblants van animantse á influencias del sanitós refrigeri.

Mentrestant l'avi de la casa fa bacaynas en un recó, á frech dels tions ablamats. Ara aixeca poch á poch lo cap fins á posar en descubert las pelleringas pansidas de sa barballera, ara 'l tomba pesadament damunt del pit.

Mitja dotzena de pagesos joves, ben vestits y afeytats, ab las barretinas estudiadament encrestadas al cap y llubint á tall de joyas un brotet d'alfábrega á las orelles, conversan á peu dret enrotllats darrera dels músichs. Encara están roigs del acaloradament del ball y ab sos mocadors virolats s'aixugan de tant en tant la suhor, que 'ls hi rosa la cara y 'l clatell.

L'hostalera y las minyonas van y venen de la llar als fogons y dels fogons al armari.

Un xaval aclofat dintre d' un cove d' userda ho espia tot ab ulls esparvillats.

Lo llum de ganxo penjat al bógit dels fogons totjust deixa veure sa flameta groga entremitj de la fumarada que s' enlayra de las paellas y cassolas. En cambi las resplandors rojas y bellugosas de la llar vagarejan per l' àmbit ombradís. Tot oneja en un trángul de llum y ombas.

A toch d' oració alguns pagesos se posan á parlar de la nit de Morts, de la nit que entra. Se comptan cassos de aparicions sobrenaturals. Qui no 'n sab un ne sab un altre y quiscú procura esplicarse d' una manera interessant. Un dels músichs, un home alt, magre, espatllut, cara llarch, de frontalera calva y patillas blanques, després de xarrupar las solías del seu plat, pren part en la conversa y diu aixís:

«No sé si hauréu conegut á n' en Refila de Navata... jo sí. Era la primera tenora del Empordá, un gran músich, un compositor sardanista dels que no 'n corran gayres. Sas sardanas... ja ho crech!... encara 's tocan y's ballan ab devoció... Aquesta es la paraula... Se bailan ab devoció, perque sa música té quelcóm de relligiós, de sant, de... no 's pot dir, vaja. Fou lo meu mestre de tenora. En aquells temps era ja veller, pero xamós, fresch... un home baixó... me sembla que 'l veig... rodó de cara, molsut de clatell... Duya las calsas ab devantal al istil d' avans y 'l gech guarnit ab una vistosa botonada de llautó. Ara no penseu que fos presumit... res d' aixó. Deixava penjar á la bona de Deu sa barretina musca, que li penjava com un sach buyt per sobre la esquena. Solia anar ab las mitjas á garró y ni se n' adonava. Era un home que sempre estava somniant solfas. Ah! no esmento aquestas cosas pera que rigueu, no... que 'l pas no es de riure... sino que las dich pera que vejeu si 'l tinch ben present á n' aquell home y pera que entengueu que lo que ara us vaig á comptar no es cap rondalla.»

Aquí 'l narrador fa una petita pausa. Tot es silenci. Las paellas dels fogons han parat de xauxinar. No s' ou més soroll que 'l ronch sort de la gran olla de ferro penjada en los clamástechs, que comensa á arrencar lo bull. Lo xaval del cove d' userda no aparta sa vista dels llavis del músich, com

si hi sotjés la sortida de las paraulas. Lo músich continua aixís son relat:

«Avuy fa anys d' aixó. En Refila de Navata havia anat á tocar las ballas de Tots Sants á un poble de la encontrada. Quan foren plegadas, á cap vespre, tot solet prengué 'l camí de casa seva. Ell mateix m' ho comptá... Duya la tenora lligada á la esquena, dintre sa bossa de cuyro, y alo alo, anava baixant montanyas avall, enfilant totas las dresseras que trobava. Mes, al cap d' una estona, las camas d' en Refila prou trascavan pels viaranys, pero 'ls seus pensaments n' eran lluny, lluny... ja no eran de la terra. Havia tingut una inspiració y componía de cor. Ningú sino 'l que algun cop las ha sentidas pot afigurarse de quina manera las inspiracions roban l' ànima d' un artista.»

Aquí tots los músichs balancejaren lo cap en senyal de aprobació y 'l narrador seguí dihent:

«Lo temps passava y en Refila, distret, embadalit, no n' havia esment. Y camina que caminarás ve que ensopega ab una rabassa descolgada. Allavoras torná en sí... vull dir que sortí del seu capficament... y com qui 's deixonda comensá á aguaytar á banda y banda. Mira d' assí, mira d' allá... s' havia perdut al mitj de la boscuria, al bell devant d' uns barranchs fondos que haurían fet basarda al home més valent. Era nit, nit entrada. La lluna era gayre be nova. Totjust s' oivrava en la serenor com una ombreta més clara y més blavissa que 'l fons del cel, vorejada d' un blanch filet de llum. Los caminals... ja poheu comptar... quedavan esborrats á quatre passas de distancia. En Refila estava ben desorientat. Y heus aquí, fillets de Deu, que mentres examinava las crestras y vessants de las montanyas, cercanhi quelcóm que li fos conegut, ab una alenada d' ayre arriba á sas orellas una mena de música estranya y embadalidora. Era una música que totjust de Deu se sentía, fina, finíssima, mitj esbalahida en lo ventíjol. Sonava com un brunzir d' abellas que ara s' acostés, ara s' allunyés, augmentant ó disminubint, pero sempre feble, confós... Qué será, qué no será?... De moment en Refila cregué que era una ilusió seva, una xiulada d' orellas.. un esbravament de la sanch, que remorejava las armonías somniadas pel camí. Pero cá!... se'n desenganyá desseguida. Aquella música no 's semblava ab res que ell may hagués pensat ni

sentit. Era un ayre de sardana nou, placévol, melangiós... que s' amparava del cor, despertanthi las ilusions més dolsas de la vida passada. Duya á l' ánima un recort... aixís com lo del só agradós dels primers petons d' emor, pero ahora hi despertava una tristesa ¡y quína tristesa més fonda, válgam lo bon Jesús! Llástima de fosca, que no permetía escriure un mot de lletra, ó sino en Refila hauría apuntat lo que sentía. No més podia escoltar .. aixó sí... y pera ferho millor, poch á poquet se posá á caminar cap allí d' ahont semblava venir aquell bronziment armoniós »

Lo músich calla un breu ratet suspirant. L' hostalera y las minyonas s' havían girat d' esquena als fogons escoltant ab la boca badada y 'ls ulls esverats. Ningú 's posticava. Solzament s' ohía 'l ronch sort de la gran olla de ferro que bullía penjada als clamástechs. Al cap d' una estoneta 'l narrador continuá son relat d' aquesta manera:

«En Refila de Navata no 's recordava de sa casa ni de sa familia, ni del camí perdut. No tenía altra déria que amarse en aquell doll fi d' armonía, qual rastre anava seguint. Era un músich de cor. Al tombar un morro de serra llambregá en una fondalada boyrosa un poblet llunyá, que rossejava á la llum de la celistía. Tira cap allá... A manera que caminava, 'ls sons atracívols eran més clars, menys confosos... En davant... Tot d' un plegat se topa ab una paret enmantellada d' eura, una paret baixa... y al darrera s' hi estenia una salzedareda ufanosa y atapabida. D' allí n'eixía una bravada humida com de terra remoguda de fresch ó regada de poch. Vatuá! allí 's feyan las balladas... En Refila 'n sentía 'l trepitj, un trepitj seguit, seguit, acompassat... arreglat al ayre de la música. No hi havia dupre, allí, dessota d'aquells arbres se puntejaba la sardana, sense altra lluminaria que la de las estrel·las. Costava d' ovirar als balladors; pero á mida que la vista s' ensenyoría de l' ombra se reparava confosament com anavan y venían, rodant, rodant y saltironant. Eran una gent mal girbada y cantelluda. Sos peus trepitjavan lo sol ab un cruiximent aspre, sech. Alguns duyan los plechs de sa roba entatxonats de terra, que ab son moviment s' anava esllengant y queya ab un soroll de plovisca. En Refila s' estremí de cap á peus, comprentho tot. Aquell clos era un cementiri. Los sálzers, los arols vorejats de rosers florits, las creus mitj tom-

badas que hi havia al de dins, alguns clots, que semblaven cavats suara .. vaja, tot explicava 'l cas. Era la nit dels Morts y 'ls balladors serían uns bons empordanesos difunts que, ab permís de Deu, s' esbargían puntejant la sardana, lo ball dels seus dolsos recorts. Los músichs estavan encamallats demunt d' una tomba antiga envellutada de molsa y tocavan llurs tenoras y fluviols ab un alé de pit, ab un alé suau que no arribava á botir gens ni mica sas galdas esllanguidas. Y ab quin ajust y ab quina finesa tocavan! Sa sonada era dolsa, emba-dalidora... s' amparava del cor, hi despertava las ilusions de la vida passada... pero ahora hi vessava una tristesa, una tristesa ¡y quina tristesa més fonda, válgam lo bon Jesús! En Refila no 's cansava d' escoltar... Malgrat la por que tenía, no sabia deixarse d' escoltar, pobret. Y mentrestant la sardana s' acostava cap allá abont ell era y dels cossos frets dels balladors se n' exhalava un griso de sepulcre, un ayre geliu, que 'ls rosers lo sentían d' un tros lluny. ¡Y tal si 'l sentían los rosers!... S' hauría dit que passava per sos branquinyols una mena d' esborronament y las rosas soptadas s' esparpellavan y s' anavan esflorant, deixant caure sas fulletas per tots cantons. Ell, en Refila, també la sentía aquella fredor al cap, al pit y á dintre la ossada... Y ja no tenía virior de fugir y las camas se li segavan y las parpellas se li clohían ab una son invencible, dominadora com la de la mort. ¡Pobre Refila de Navata! Caygué... caygué sense sentits al peu de la tanca y... Deu nos en quart á nosaltres d' un son com lo seu!»

Aquí 'l narrador calla sospirant y tombant demunt del pit lo cap pensatiu. Al mateix temps s' ou lo cant llunyá d' un gall, com un gemech prolongat y misteriós. Tothom s' estre-meix. Lo xaval del cove d' userda 's gira pàlit y esverat. Li havia semblat sentir una alenada freda que li arrufava 'ls cabells del clatell. Després d' una llarga pausa lo músich torná á sospirar y esclamá:

«Mon, mon, arca de ximplés!... Sabeu lo que suposá la gent, quan en Refila contá lo que li havia passat? Donchs... res... que la serena de la tardor li havia enmalaltit lo seny y havia esflorat las rosas. Y 'ls metjes que 'l visitaren... porque sempre més ha estat malalt, flach, abatut y descolorit ¿sabéu qué digueren? Que sí que s' havia tocat y que tot lo que esplícava eran fantasías y desvaris.»

—Y vos ¿qué 'n penseu?—preguntá 'l xaval del cove d' userda ab veu ansiosa y apagada.

—Jo crech qu' en Refila es més sabi que nosaltres y que 'ls metjes—respón lo músich sentenciosament.—

Tothom fa senyal d' aprobació. Aquells ampurdanesos no s' estranyan pas de que 'ls morts, per be qu' estigan sas ánimas al cel y per frets que hajan de trobar sos cossos soterrats, vulgan, ab permís de Deu, gaudirse un cop al any, puntejant la sardana, lo ball dels seus dolsos recorts, lo ball sagrat de la terra.

JOAQUIM RUYRA y OMS

L' ESCÓ

Del tirano engañoso que ahora alabas.
la rabia al fin confesarás gimiendo.

(Del *Pelayo*, de QUINTANA,
acte 1.º, escena 1.º)

I

A l' escó sagrat dels avis
que s' aixeca enfront la llar,
oblidant rencors y agravis,
la familia hi sent dels llabis
del bon jayo 'l dols resar.

Una nit (plovisquejava)
lo sopar quasi era cuyt,
y la llar flamarejava
mentres l' odi espurnejava
de la guerra del any vuyt.

Al escó ab lo jayo, hi seyan
son hereu ab sa muller
y sos fills, dos nins, que reyan
perque, baix, cosas se deyan
del germá gran, mariner.

Son pare, que l' hereu era,
del resar portava 'l tó;
era un brau d' ánima entera
ab més foch qu' una foguera
en son cor honrat y bo,

y son fill gran, que vestía
de mariner d' allavors,
passejant s' entretenía
y trist anava y venía
enrogit pels resplandors.

Ans de comensá 'l Rosari
varen comensá á parlar;
del marí 'l pare contrari,
y 'l marí del foll desvari
qu' era 'l voler guerrejar.

Lo minyó venía imbuhit
de las ideas modernas
qu' havían pel mon cundit
fins al Pol, sempre emblanquit
per las neus del Nort eternas,

y deya de bona fe,
perque aixís es com ho creya,
que ningú podría ré
contra qui ell en tot lo ple
de sa omnipotencia veyá.

—¿Qué faréu, ab dol clamava,
contra aqueix colós del mon
qu' ha fet á l' Europa esclava
y que té una tropa brava
que ningú s' hi posa enfront?

¿Qué faréu contra qui envía
cents mils homes al combat
y, té, per obrirse vía,

tan potentia artillería
qu' á totes las altras bat?

Creyéume á mí: creyéu, pare,
que jo sé qui es Napoleon;
si á tothom del mon esvara,
més te d' esvarar encara
als que febles com vos son. —

No hagué dit aytals paraulas
encara 'l fill mariner,
quan son pare digué: — ¡Fáulas!
Aixó son no més que maulas
ab que t' ha ullprés l' estranger.

¿Qué farém, m' has preguntat,
contra qui junyeix l' Europa?
Massa ja t' ho hem contestat:
rebátrens de bat á bat
contra sa valenta tropa.

Aquí la xurma francesa
dels temples roba 'l tresor,
saqueja nostra riquesa,
ultratja nostra honradesa,
y aixó no ho vol qui te cor,

y, al no volguerho, no mira
si es l' enemich xich ó gran;
veu l' enemich y s' hi tira,
que 'l foch, també, de guspíra,
pot convertirse en volcán.

—No, pare, no; será flama
de palla sols, digué 'l fill;
així, quan lo foch l' inflama,
crema al bosch, seca la rama,
sens dur pel bosch cap perill.

—¿Aixó diu qui mon fill es? —
lo pare irritat contesta.

—Aixó dich, pare, y res més;
saberho y bátres després
es dar, contra un mur, sa testa.

Si, per malaventuransa,
Napoleon nos ha vensut,
en lloch d' odi y de venjansa
guanyém l' amor de la Fransa
y al francés pagué m tribut.

—¡Pagar tribut al francés! —
clamá lo pare, roig d' ira.
—O aixó, ó volgué 'l regne encés
per un foch que no va á res
perque qui l' encen delira.

—¿Llavors tú ets lladre com ells?...—
—¡Jo no só cap lladre, pare!—
—Sí; perque veus los flagells
que 'ns dú 'l foch dels seus fusells
y tú 'ls defenses encare.—

—Jo 'l que vull es esquinsar
aquest vel de sanch qu' us cega.—
Y va y s' acosta á la llar
quan, fentlo 'l pare apartar:
—No, li diu, lo qui renega

de sa patria, no s' anima
de la llar ab l' escalfó
v se le 'n treu si s' hi arrima:
Qui á Catalunya no estima
no té de seure al escó.—

II

Al s' endemá, á trench d' aubada
lo mariner s' ha llevat;

en la seva enamorada
tota la nit ha pensat;
en los seus parents y amichs
y en tots quants, ell estimantlos,
ha viatjat sempre anyorantlos,
richs y pobres, grans y xichs.

De la porta ha tret la barra
y al carrer se n' es anat;
al brancal, sota la parra
pensatiu s' ha deturat,
y ab tot y que surt lo sol
no sab que veu, de tristesa
y d'angoixa y de feresa,
que lo cor li ompla de dol.

Ha donat tantost dos passos
quan ja troba un seu amich
y l' amich li allarga 'ls brassos
y li parla ab greu fatich.
Li diu que la mala sort
va venir per ell de Fransa
y que plora y vol venjansa
del francés que 'ls fills li ha mort.

Se 'n condol, y plorant deixa
al trist pare 'l mariner;
quan prop seu sent una queixa
y un pló amarch y llastimer.
D' una viuda es que l' esprit
y 'ls ulls té pe 'l plor malmesos;
—¿Qué teniu, jova?— ¡Ls francesos
que m' han mort lo meu marit!

Se 'n va la viuda endolada
y tres nins venen captant:
—¡Mareta meva estimada!—
lo més xich diu tot plorant.
Lo marí, que ho sent, sorprés,
vol mirar si 'ls aconhorta,

y'l nin diu, plorant:—¡Es morta!
va matárnosla 'l francés.—

Deixa 'ls nins, almoyna dantlos,
y pe 'l poble va avansant;
troba amichs y va abrassantlos
y li parlan tots plorant.
Qui dol del germá no dú
veu que 'l dú de pare ó mare,
y á sí 's diu:—No he vist encare,
sense plors y dol, ningú.—

Avansant abstret, arriba
á l' iglesia parroquial;
perque va ésse brasa viva,
es tot negre 'l pedregal.
Tant se sent per l' odi encés
que la sanch als ulls li munta,
y, quan quí ho ha fet pregunta,
li responen:—Lo francés.—

De tants de morts com l' omplenan
lo fossá es tot remogut
y las creus veu que l' apenan
dels amichs qu' ell ha volgut.
Lo marí, plorant las mira,
lo condol tanta disort
y al fi 's diu, tremolant d' ira:
—Los francesos me 'ls han mort.

Un conhort per sa tristesa
va cercant lo mariner;
se 'n va á casa sa promesa
com avans solía fer.
La mare d' ella al lllindar
li diu plorant endolada.
—No entris, fill; l' ha deshonrada
lo francés al saquejar.—

Las rialladas d' una boja
lo marí va al punt sentir,

y en sa cœra, com foch roja,
 lo seu cor va resplandir.
 Amichs seus, tots ab trabuch,
 justament llavors passavan
 y ell va preguntá' ahont anavan,
 y li van respondre:—Al Bruch.—

—¡Al Bruch! va dirse en veu baixa
 lo marí, espurnantli 'l plor;
 sí, primer mort á la caixa
 que viu ab l' ultratge al cor.—
 Y en los ulls lluhintí 'l llamp,
 que 'n son pit l' odi feu neixe,
 ab ells va desapareixe
 per entre 'ls pins del boscám.

III

—Trencava l' aubada
 d' aquella jornada
 que, avuy que es finada,
 se 'n diu la del Bruch,
 cridant los pagesos
 com brasas encesos:
 —Si venen francesos,
 apunt lo trabuch.—

Manresa y Abrera,
 Igualada y Piera,
 també Esparraguera,
 tocant somatent,
 campanas brandavan
 y als nostres cridavan
 que al Bruch se 'n anavan
 ab odi bullent.

La Fransa, no espanta
 portant forsa tanta,

als nostres xexanta
que hi van arribar;
per entre l' arbreda
d' una alta pineda,
que 'l véurens li veda,
nos vam emboscar.

Y just l' host de Fransa
á naltres s' atansa
quan ja la matansa
comensa esferahint;
la sanch vermelleja,
la terra fangueja,
lo ferro brilleja,
matant y morint.

Al mitj, en Perera,
batentse com fera,
tomba una renglera
de l' host imperial;
en Foll, que s' irrita,
de morts fa cullita,
y en Vinyas l' imita
brandant la destral.

Ab toch que no falla,
guiant la batalla,
timbal que may calla
tocant va al atach,
y la carretera
que tota pols era,
ja, més que fanguera,
de sanch es un llach.

La veu que al Bruch mana
á l' host catalana,
ou que es castellana,
parantshi 'l francés,
y aixó li assegura
que d' Extremadura

la gent brava y dura,
també l' ha sorprés.

Vegentse escomesos
aixís, los francesos
no 'ns creuhen pagesos,
sino batallons.
D' esquena se 'ns giran,
vensuts tots se miran
y avall ja retiran
los seus escuadrons.

— ¡Minyons, esperansa,
que aixó es la venjansa!
La tropa de Fransa
vensuda ha fugit
y d' Esparraguera
per la carretera,
menjant polsaguera,
deix morts y ferits.

Aquesta es l' hassanya
primera d' Espanya;
la nostra campanya
s' ha obert ab trabuch
dictantlos sentencia
de mort sens clemencia,
y la Independencia
neix brava en lo Bruch.—

Lo qui aixís parlat havia
era 'l jove mariner
que del Bruch triufant venía,
y era la gent que 'l sentía...
¿Quí voleu que pugua ser?

Eran los dos nins y l' avi
y aquell pare, que enutjat
aquell jorn, tan fort agravi
li semblá sentir del llabi
de son fill, creyentlo ingrat,

y allavors joyós ohía
 com parlava 'l maríner,
 y tot sentintlo 's dalía,
 y lo que dir li sentía
 fins un somni ho creya ser.

Seyan tots entorn la llar;
 tots menys lo marí, que, dret,
 lo foch veyá flamejar
 que feya brasas tornar
 las estellas del pí-abet.

Pensatiu se las mirava
 y encara en lo seu trabuch
 apoyat las contemplava,
 quan son avi que frisava:
 —¡Ah! digué; ¡y tú vens del Bruch?...

—¡Y tacat de sanch encare
 dels que he mort sens compassió!—

.
 No va poguer més son pare;
 va abrassarlo, y:—¡Fill! va di', are
 si que pots seure al escó.—

FREDERICH SOLER.

LA FINETA

La Fineta es sola á casa y la basarda no la deixa dormir. Son pare y sos germans sortiren á sardinals á mitja tarde y no tornarán fins l'endemá de bon sol, perque volen aprofitar las caladas de prima y de matinada. Sa mare, pobreta, algunas setmanas enderrera 's negá en la gran mar negra que á la curta ó á la llarga ha d' engolirnos á tots. La Fineta es sola á casa y la basarda no la deixa dormir.

Aixís que veu blanquejar en los vidres entelats de sa finestra 'l primer llustre matinal, salta del llit, s'afanya á vestirse y surt á fora 'l portal de sa casa solitaria. La casa es lluny de poblat. S'alsa en un pujol, vora la mar, entre figueras y sarments.

Encaraçes forsa fosch. Encara la llum del fanal que crema á la cantonada de la casa, devant d'una capelleta, es més potent que la claror del alba y fa groguejar un bon tros de paret. Las figueras, los sarments y las garrotxas negrejan per tot arreu. Los arbrets d'eizavara semblan grans canalobres apagats ans d'hora. Arrestellats al llarch de la mar ombradissa van apareixent grisenchs y calimosos los penyals de la costa, com una llarga professó de fantásticas verges cobertas ab vels

de nuviatge. A frech d' un dels més llunyans que 's destaca sobre 'l cel, brilla una estrella que 's podria pendre per alguna joia d' aquell ressagat. Es que encara regna la nit, y 'l dia, pálit, no fa més que guaytarla ab timidesa per entre las escletas de la negrenca nuvolada que amuralla 'l llevant.

La nina s' assenta en un pedrís y ulleja l' horitzó, cercanhi la vela del seu pare; pero no hi veu res sino 'l gran desert d' aygua. La vela que cerca deu ser lluny, lluny, part d' allá de la calitja.

Mentres está ullejant aixís, ou un estossech rogallós, se gira y repara á un home que passa pel camí. Lo cor se li aixampla. Ja no está sola. Lo vianant es un home alt y ferreny que va ab una camisa espitregada, sense gech ni armilla, ab unas calsas curtas plenas de pellingots, arremangat de brassos y descals y ab un gayato groixut á la má. La Fineta l' ha conegut desseguida y 'l saluda ab un carinyós Deu vos quart; mes, aixís qu' es desaparegut costa avall, agafa por d' aquell home mateix qual vista la havia alegrada, y corre tota tremolosa á tancar-se y barrarse á casa seva.

Aquell vianant es un foraster á qui ningú sab altre nom que 'l del Home del bosch. D' ensá qu' es vingut á la encontrada viu á la boscúria en una barraca de feixina y gleba, sens altra companyia que la d' un gos de remat. Fa de carboner y, quan li lleu, se dedica á la pesca, parant filats á las saupas encauhadas, perseguint als cranchs per las cretuas de las rocas y atrayent ab esquer y grumeig als ams de sas canyas los bisos y las oradas que s' acostan á las marismas en las nits de lluna. A vegadas baixa á la cala y ajuda á tirar l' art, pero, enlestida la feyna, no hi fa estariás; arreplega la part de peix que li toca, xiula al seu gos que, apartat de la gent, lo vigila desde algún cap de roca, y abdos se n' entran bosch endins ó s' allunyan per las penyas. L' amo y 'l gos se donan més d' un esguart, per lo sorruts, per lo roig de pel y per lo carnosos. Del amo ningú 'n diu be ni 'mal, pero tothom se 'n malfia. Certament, á la Fineta no li fa goig.

Resta esporuguida dintre sa cambra fins á la sortida del sol. Lo sol li treu tots los temors. Ascendent, hermós, gallart, no sembla 'l mateix que, decadent y tristoy, se n' aná á la posta 'l dia avans. Ix de la mar dotat d' una frescor jovensana, com d' un bany sanitó y rejuvenidor. Lo mon s' alegra... los

colors li tornan... Se diria que las plantas somriuhen entre las llágrimas que han ploradas á la nit.

A la nina li sembla impossible que haja tingut tanta por. Surt de sa casa y, trasant d' una tira de sarments á l' altra, d' una feixa á la de més avall, arriba á la platjeta vehina. Allí saltirona alegrement, á peu descals, per sobre las bovas frescas de rosada. A cada salt hi descobreix una pila de preciositats: petxinas, corns, branquetes de coral, pedras de Santa Llúcia y sabatetas de la Mare de Deu, desferras escupidas per la ressaga que son de qui primer las agafa. Pera arreplegarlas millor se posa de genollons, y de genollons va gambejant fins que la mullena de las bovas li xopa 'ls vestits y li penetra á la pell. Allavoras s' adona de que s' ha mullat de mala manera, s'aparta d' aquell lloch y, tremolant de fret, se'n va cap al sorral. També 'l troba fret y humit... En cambi, una onada que per etzar li ha esbandit los peus, era temperada... calentona.

¡Quínas ganas li entran de pendre un bany! La mar es bonansa... Las onas se boteixan ab suavitat y, amunt y avall de la pendent de la platja, 's fregan y refregan peresóament en la sorra, deixantla llisa com una planxa de coure brunyida. Algunas secas que morenejan en la ensenada, tan aviat se sumergeixen dintre l' aygua com ne reíxen, regalimant per tots los fils de la moisa verda que creix en sas asprositat. Talment sembla que 's xalin en un bany de plaher. La ca a es solitaria, amagada entremitj d' altas penyas clapejadas de sol y d' ombras moradencas.

La nina pensa que tan matinet y en paratje tan escondit ningú la veura. Fica sas petxinas dintre d' una bauma, estén son devantal, son sach y sas faldillas en una roca assoleyada y, quan queda en camisa, guayta al entorn ab astorament y corre á amagarse dintre la mar. Allí sent una escalforeta agradosa que 's va amparant del seu cos. Tota esllanguida s' ajeu com en un llit y ab lo cap decantat á la dreita, ab una galta y una orella dins de l' aygua, los ulls mitj cluchs de galbana y una rialleta als llavis, se posa á brassejar y camejar ab dols moviment. A pleret, á pleret, neda fins á las secas y després d' haver pellucat en lo banch de musclos, joguineja per las onas tot esclofollantlos y menjántels. Alló es lo seu esmorzar.

Al cap d' un ratet entra á la ensenada la carretera de fla-

mas que 'l sol estén per la mar. L'astre hi despara sos raigs de dret á dret. L'aygua llú com lo llom d' un peix escatós y daurat. La escuma 's plateja y esquitxa espurnas de foch al esflorar-se en las rocas y 'l sorral. Fá braumenta calor. Pero la reconada de llevant no ha perdut encara sa ombra matinerá, hont se barrejan armoniosament los reflexos que l'aygua enlayra cap á las penyas y las vibracions rossencas, que las penyas dirigeixen al mar, que las enmiralla. La nadadora se n' hi va, després d' haverse refrescat ab tres ó quatre cabussadas. Allí, vora la platja, s' ajassa sobre d' una roca fina. Totjust l'aygua li cobreix lo cos, lo seu cos molsudet, que, mal abrigat, quasi nu, se manifesta com á través d' un cristall pur y verdós. Mes la nina 's figura estar ben tapada, perque, tenint lo rostre girat cap á la part assoleyada, veu al davant seu l'aygua llustrosa, impenetrable á tot aguayt. No 's figura que son propi cos esbalaheixi darrera seu aquell efecte de llum.

Está be. Descansa calentona y tranquila. No ha de passar mal-de-cap per res, ni pel dinar, perque no l' ha de coure fins que arribi ab lo peix lo llagut del seu pare. No més l' amohina 'l pensar que se n' haurá d' anar á casa sense camisa; pero un cop porti las faldillas y 'l sach la falta no 's coneixerá pas. Pera vestir-se s' haurá de ficar en algun amagatall, donchs com no té llensol pera abrigarse, podria véures en una vergonya si algú passés allavoras per aquells voltants. Amagatalls ray... Per altra part, en días de bonansa no sol acudir á n' aquell esparagol cap altra barca que la del seu pare... y vétela allá que va venint á llargas bordadas, á llargas bordadas. La nina no pot confondre ab cap altra la vela que tantas voltas ha apedassat. La ovira ab alegría, com si vegés l' ala d' un ángel familiar. Aquell llagut es la companyia, l' amor y tot lo que desitja. Aixís que atraqui ella será servida al seu pler, perque un de sos germans irá ab quatre gambadas á buscarli la roba que necessita. Qué es hermosa, quan s' acosta, lliscant per un mar tranquil, la barca que s' anyorava! La nina la va seguint ab la vista y quan en una bordada la vela lluminosa se li amaga darrera las penyas, li sembla que s' ha eclipsat un astre y que 'l mar s' ha entristit.

Mentrestant no li falta entreteniment. En tant que espera la barca, s' entreté contemplant com se retratan en lo mirall tremolós de l'aygua los núvols y las gavinas, que rumbejan

pel cel. Pláuli també mirarhi sa cara tendra y bonica de donzelleta de setze anys. No 's recorda de quant temps fa que no se la havia vista. Te tot lo semblant d' una dona, pero es més maca que avans... forsa més. Sa pell conserva la tendror de avans, pero més ufanosa. Las ninas grossas y negras de sos ulls verament escampan claror per sota 'l vano de seda ab que 'ls ombrejan las pestanyas. Quan bada una mica la boca y entre sos llavis encesos llampega sa blanca dentadura, allavoras... sobre tot allavoras... es quan son rostre resulta més bonicoy.

Tot enmirallantse va fent posturas. Ara mitj acluca las parpellas, ara somriu, ho proba tot... fins fa llengotas. A lo millor del seu embadaliment se sent una xarpada al muscle, se decanta esglayada y veu á dintre l' aygua, á frech de las sevas, las camas vestidas d' un home. Lo primer que se li ocorre es que deu ser algun pescador que haurá caygut daltabaix d' una penya. «Y ara!—esclama—Qué es aixó?» Y girantse més, descubreix la testa del intrús. Es l' Home del bosch. Ella queda sense sanch á las venas, freda y esblanquehida. Los ulls de l' un se fitan en los de l' altra ab una fixesa d' estatua. Ell está blincat endavant, ab una de sas manassas apoyada en lo muscle rodó de la donzella. No 's mou, pero tremola de cap á peus. La gorra li ha caygut y sos cabells rojos, fustuts y aglutinats, com las fibras d' una closca de coco, penjan á manyochs sobre son front y sas orelas. Sa carassa bonyeguda, de pómuls botaruts, queixos xuclats y llavis grossos, expressa un neguit estrany. Sos ulls enclotats y d' un blau d' ayguas fondas tenen cert estrabisme de bogeria. L' alé s' escapa xiulant per sos llavis ressechs.

La inmovilitat dura un moment. L' home sembla decidir-se. Una lleu estremitut circula per la encordillada de muscles y tendons dels seus brassos. La Fineta tracta de desviar aquell impuls temible y, somrihent, ab un somris tot desmayat: «Sou un beneyt del cabás—esclama.—Aneu, aneu.» Pero, notant que ell se li acosta encara més, s' embraveix de sopte, junta las cellas y crida ab alarma y enuig: «Arri d' aquí, poca vergonya!» Ell s' es inmutat. Afluixa la má, se redressa una mica y escampa una mirada al entorn. La Fineta aprofita aquesta ocasió. S' acaba de desempellegar ab una estiragassada y pega bot cap á la mar fonda. Pero desseguida retruny en

sas orelles un bramol monstruós: «Ets peix meu, llissa borratxa.» Y al mateix temps sent la falconada del seu perseguidor, que la junyeix y la arborà en sech, empudegantla ab la bravada de salvatgina, que s' exhala de sas robas y de sas carns. Un xisclé esgarrifós esqueixa l' ayre quiet de la ensenada.

En aixó un gos roig lladra desafortadament al cim d'un penyal y las gavinas que peonavan per la platja aixecan son vol alarmadas. Los ecos contestan als lladruchs... L' Home del bosch, que havia comensat á caminar ab sa càrrega, s'atura... escolta... «No hi ha ningú»—mormola.—Animat d'una feresa bestial estreny entre sos brassos á sa presa, que 's blinca y reblinca, cada vegada més desmayadament, y 's dirigeix ab aygua á genoll cap á las cavernas de la costa. Los peus li lliscan en los líquens del rocatám y no pot anar depressa. Quan ha donat unas quantas passas, un llampech rossench s' estén per l' aygua ombradissa y enxarolada. Es lo vesllúm d' una vela que acaba de sortir d' un freu y, ruixada de sol, s' esmuny ràpidament per dedins de la ensenada. Los tripulants han llambregat la espantosa escena. Muts d' indignació, están abocats á la orla, brandant á tall d' armas sos remes llarchs y feixuchs.

Lo primer impuls del raptor es fugir ab sa presa. Després muda d' intent. Deixa á la nina, esllanguida y sense sentits, estintolada en una roca y arruixat, ubriach d' ira, s' encara ab la barca, que l' aborda com una gran au batalladora. Ha desclavat del sol marí una feixuga pedra y armat ab ella se prepara á la lluyta. Mes son valor minva á mida que 'l llagut s' atansa, s' atansa y sembla que creix y 's sent lo soroll de l' aygua, que 's rutlla roncant davant de la proa, y l' escalf de sol, que vessa l' ampla vela, que tapa quasi tot lo cel. Allavors s' espanta, y, groch, emborneyat, llenca la pedra que arborava y fuig botant d' una penya á l' altra seguit del seu gos.

May més ha tornat á la encontrada. Al cap d' alguns días la gent no 's recordan ni de que al mon haja estat. Sols la Fineta, que ha quedat malaltissa, hi pensa á voltas ab esborronament; hi pensa ab esborronament y... es estrany... ab certa mena de compassió y anyoransa. A l' hora dels crepúscols, quan está sola al portal de casa seva, s' apodera d' ella un decandiment d' esperit tot somiós y dols y li apar que l' ánima

se li 'n va ab la mirada errant, errant pels penyals de la costa. Pels penyals soletat, soletat per las calas, soletat arreu, no hi troba res més... y li acut una sombra d' idea de que quan l' Home del bosch feya sas aparicions, per allí no hi havia tanta desanimació. Pensa que es una llístima que aqueil home feréstech s' hagués tornat boig, pobret, y hagués fugit pera no tornar més, may més, may més... Y aquest may més se repeteix dintre 'l seu cor com aquells ecos que rebolsan pels cayres d' un congost y s' allunyan, sonant cada vegada més apagats y melangiosos. En mitj de sas tristesas á voltas lo perfil d' un arbre ó d' unas garrotxas li sembla la figura del carboner desaparegut. Allavoras se sobresalta, s' esborrona, corre á tancar-se á sa casa y se li segan las camas y quasi no 's pot tenir dreta.

JBAQUIM RUYRA Y OMS.

KRUZIMUGELI

RONDALLA DE LA BAIXA AUSTRIA

UNA vegada era un rey que volía casarse, pero no volía casarse més que ab una noya de cabells negres com la pega y d' ulls del mateix color. Pel demés li era igual que fos del poble ó de la noblesa. Ab aixó, va manar fer una crida per tot lo país, disposant que totas las noyas que tinguessin las condicions que ell volía, anessin al seu palau.

N' hí anáren moltes; pero las unas no tenían los cabells y 'ls ulls tan negres com lo rey desitjava y en otras los cabells eran postissos. De modo que cap lo satisfeya.

Heus aquí que un carboner ab la seva filla va passar per devant del palau y, al véurehi tanta gent, la noya va preguntar al seu pare qué hi feya allí tanta gent. Lo pare li va dir que 'l rey volía casarse ab una noya que tinguéss los ulls y 'ls cabells ben negres, pero que no se 'n trobava cap tal com lo rey la desitjava.

La filla del carboner tenía las duas cosas; aixís es que va preguntar al seu pare:—¿Qué hi entro jo?—Pero ell li va respondre:—Me sembla qu' ets molt totxa si 't creus que 'l rey va á péndret per muller.—Pero ella va dirli que sols volía en-

trar al palau pera poderlo veure. Lo pare no hi va tindre res que dir y ella que se n' hi va anar. Pel camí li va sortir un home menut y li va preguntar:—Dígam, noya ¿qué 'm donarás quan sías reyna?—Vaja, qué vols que 't donga si no tinch res!—li va respondre ella.—Llavors l' home menut va dirli:—Tu serás reyna, pero al cap de tres anys has de saber que 'l meu nom es Kruzimugeli; si no te 'n recordas serás meva.—Si no vols res més está bé, ja veuré de recordármem—va respondre la filla del carboner.—Y se n' entrá al palau sense amohinarse per lo que li acabava de passar y l' home menut va quedarse mirantla tot fregantse las mans de content.

Quan lo rey va veure á la filla del carboner desseguida va decidirse á casarshi, perque 'ls cabells y 'ls ulls de la noya lluhían de tan negres qu' eran. La filla del carboner, donchs, va casarse ab lo rey y va viure molt felís. Al mitj de la felicitat no 's recordava que anava passant lo temps, quan un dia va donarse compte de que havía oblidat lo nom del home menut. Desde aquell dia va anar posantse trista y sempre plorava. Lo rey, que la estimava molt, organisava festas pera alegrarla, pero ella sempre seguía trista. Si 'l rey li preguntava qué tenía, ella deya que no ho podía dir.

Un dia 'l guarda-bosch va anar á cassar. Quan va ser molt endins del bosch va trobar á un home menut que havía fet un foch y saltava per demunt de las flamas, tot cantant ab molta alegría:

Me dich un nom molt bonich
que á las noyas plau y alegre;
Kruzimugeli es mon nom,
¡que no 'l sápigas la reyna!

Lo cassador s' ho va escoltar y se 'n va tornar á casa. Al ser al jardí del palau va trobar á la reyna que 's passejava tota trista. Pera distréurela li va cantar lo que acabava de veure y de sentir al bosch, y quan la reyna va sentir lo nom de Kruzimugeli, no 'n va posarse poch de contenta perque l' endemá haurían passat ja 'ls tres anys y l' home menut vindría á preguntar á la reyna quin era 'l seu nom.

Y l' endemá talment va compareixer l' home menut y va preguntar á la reyna:—Senyora, senyora, podeu dir tres noms. Si 'l tercer no endevineu lo meu, seréu meva.—La reyna va

respondre:—Me sembla que 't dius Steffel.—Quan l'home menut va sentir aixó, va fer un bot d'alegría y va cridar:— ¡Res d' aixó!—Llavoras la' reyna va dir:—Donchs deus dirte Veilt.—Lo home menut va fer un altre salt de content y torná á cridar:— ¡Res d' aixó!—Y la reyna va dir á la tercera vegada:—Donchs te dius Kruzimugeli.—Quan l'home menut va sentir lo seu nom, va fer un bot tot enrabiad y va sortir á fora atravesant la paret. No hi va haver manera de tapar lo forat fet á la paret.

Pero la reyna y 'l seu marit varen viure molts anys contents y felissos.

B.

DESDE L' ERMITATGE

FRAGMENT

Vesteix vel pur de nit la primavera,
montada en sos corcers la lluna va,
bambolejant d' argent sa cabellera,
plateja y amanyaga l' hermós pla.
Sols ab eixos companys faig romiatge,
traspasso 'l pla, enfilo 'l mont altiu,
entro á punta de jorn dins l' ermitatge,
qu' es d' una Verge 'l niu.

Ha fet de son altar la Verge santa
un altre Paradís; sots son mantell
lo pobre pecador com l' au hi canta,
la plana al eixí 'l sol es son cancell.
Ella es l' estel hermós de l' esperança,
y reyna que per trono té l' altar.
La terra y cel son himne etern no 's cansa
de nit y jorn cantar.

Tot riu entorn: al cel lo jorn ne besa,
ja es mitj obert lo finestró vidriós,
lo gall ardit, saltant per la devesa,
deixa escoltar son cant sempre amorós.

Besa l' aura subtil l' hermosa plana,
 pel fullatge verdós lliscant, lliscant,
 y gronxola la flor que, tendra y blana,
 sa flayre va escampant.

Núvol lleuger s' aixeca de la terra,
 en mil trossos, fugint, l' aura 'l parteix,
 y de tossal, de vall, de serra en serra,
 escala l' ample espay hont resplandeix:
 un altre 'l veu y amunt, amunt s' enlayra,
 de perlas carregat y suau perfum,
 poch temps després contents nedan per l' ayre
 en mar rosat de llum.

Desplega 'l sol de grana 'l mantell ample;
 de goig, d' amor, la plana lo somriu,
 y ell agradós sas alas més aixampla,
 com l' au que petitets cova en son niu.
 Y ab polsim d' or plana y espay omplena,
 y ab son influix fa despertar l' auell,
 obra 'l bojach son cálzer, la verbena
 transforma 'l pla en pomell.

Se veu allá d' allá la mar blavosa,
 la sorra com fer drach llengotejant,
 sa onada com cabrit es salterosa,
 son rugit fins la roca omple d' espant:
 es monstre de dos caps: un lo descansa
 sobre 'l peu que la terra li ofereix,
 l' altre ardit en son jas, boig, forsejantse,
 l' espay boyrat fendeix.

Y ab forsut puny s' envían las onadas,
 que gronxan á las naus com flors lo vent;
 canta 'l marí hermosas marinadas
 que adormen á l' onada dolsament.
 En tant, son camp la barca alegre llaura;
 la rella solchs d' escuma aixeca un munt,
 perlas apar si 'l raig del sol lo daura.
 Amunt la nau, amunt.

Llisca la nau voltada de gavinas
que murmuran cançons plenas d' amor,
es un rusch caminant, las aus marinas
hi aixecan, com l' abell, fréstech remor.
Y endins, endins ne llaura adalerada,
aygua esquinsant y onadas perseguint,
perdentse allá d' allá entre boyrada,
com llamp serrer fugint.

La plana que sos peus en la mar banya
fa poch que ha despertat de son fosch lli;
l' alenada del vent gronxa á la canya;
besa lo jorn al finestró ennegrit.
A faldadas las flors la primavera
hi aboca ans d' eixí 'l sol en son terrat,
y encatifat de perlas l' encisera
lluna lo pla ha deixat.

Lo galleret vesteix sa barreina;
la margarida 'l calzer groch té obert;
enflayra 'l pla la suau perpetuina,
y 'ls barracons cubreix lo gesmiler:
los ginebrons floreixen en la plana,
las ridollas blanquejan entre isarts,
y las euras s' arrapan ab ufana
pels boixos y alsinars.

Hi canta amor l' alesa matinera,
gronxant son cos en tendre branquilló,
hi cerca fanch l' aucella missatgera
pera guarnir son niu sots d' un balcó:
celebran los moixons jolíu nuviatge,
festejan alegroys lo jorn naixent,
saltironant per dins lo vert brancatge,
las alas extenent.

Los fajolars com cobrellits de plata
engalanan lo pla ab sos brots florits,
y al daurat gra que de l' espiga esclata
gronxa l' oreig que alena nostres pits.

Ja ha comensat la sega, cercant feyna
 los segadors, cantant, creuhan lo pla
 sona lo corn, esmolan ben be l' eyna,
 didal en má, y segar.

Engarban lo blat d' or ab lleugeresa,
 enrenglan y arrestellan gavellons:
 jes del vell mas lo goig y la riquesa!
 sens sembrar blat los masos van á fons!
 Ressegueixen los camps espigolayres,
 net de blat los rostolls han de deixar;
 per fer més curt lo temps, com son cantayres,
 se posan á cantar.

Dintre de poch carregan las garberas
 que 'l bou calmós transporta á bon xich lluny,
 y al ser al mas en l' era fan rengleras
 de gavellons nervut homes de puny.
 Tot aixó 's veu des dalt d' eix ermitatge,
 qu' está assentat en lo cimal altiu;
 quatre arbres vells li allargan son brancatge,
 l' álga hi fa son niu.

Naix en son peu fonteta regalada
 que llisca remorosa cap al pla,
 gemega com donzella afadigada,
 desitja reposar, mes es en va;
 detura 'l pas un poch quan troba rocas,
 que tot jugant l' empenyen al abim;
 si troba flux terreny ó antigas socas,
 l' arrel l' engola ó 'l llim.

Es clara com la llum, y joganera
 serpenteja al baixar pel bosch ombríu,
 rabejas dins son fons la cadernera,
 la guatlla prop mateix ne té son niu:
 fent son camí troba una creu antiga
 que té lo bosch flayrós per cobrecel,
 falsía creix al vol, y com amiga
 un bes li don de mel.

Sa vida dona al riu, que ab goig l' engola;
fa corrent y brincant romiatge avall;
com llop ab fam sa gorja sempre udola;
es dels estels marvellós mirall.

.

JOAN CLAPÉS Y CORBERA.

ÍNTIMA

I

Prop de la finestra—veu passar la vida,
lo mirar ben trist—cara esgroguehida;
al silló assegut—de tossir no 's cansa;
de posarse bo—te gran esperansa.

Lo dia dels Morts—poch á poch s' acosta,
brandan las campanas—del sol á la posta.
—Cada dia tocan—murmura ab tristor,
be prou ho coneixo—tocan pe' algun mort.
Mes pera minvarli—tan crudel aresta,
desseguít replico:—¡Si tocan á festa!...

II

Respirá ab fatich;—mirada ullerosa;
rostre demacrat;—la parla confosa.
Ja no tus, ni res;—son posat espanta;
un munt de coixins—es lo que l' aguanta.

A posta de sol—li entra l' agonía;
dalt del campanar—fan com cada dia.
M' ha semblat qu' ha dit:—Poca vida 'm resta,
avuy las campanas—deuhen tocá' á festa.
Prou tocan á morts,—jo penso entre mí;
mes. . en plor esclato,—ja no 'm pot ohí'...

ÁNGEL RIUS Y VIDAL

RECORT

PER Nadal cada ovella al seu corral. Aixís se diu y 's fa generalment, mes jo, per ma part, feya alguns anys que no havia pogut anar al poble. Bastant allunyat y ab sobra de feyna, no podia escapar-me uns quants dias á disfrutar ab la familia allá á la llar.

Pero com que ab paciència tot s' alcança, per fí un any me va venir be, y ab més ánsia que un colegial en temps de vacances, vaig sortir de la ciutat.

Era 'l vintitres de Desembre del any 18...; dos dias avans de Nadal.

Un mes que no pensava en altra cosa. A la dispesa tothom n' estava enterat; fins se deya que era jo un criatura per lo content que 'm mostrava.—Se 'n va á casa seva—feyan mos companys de taula—se'n va á veure la mama'l nen xich!—Jo, la veritat, ni sisquera havia entés la ironía que tancan aquestas y otras paraulas que m' endressavan. Tenía alegría d'anar al poble; es molt natural que després de molt temps de serne fora tingués fam de veure y parlar als de casa y riure y plorar ab ells!

Era 'l vintitres. Encara 'l sol estava moltas brassas endintre, darrera del horitzó, que 'm vaig llevar y vestir á corre-cuita y donant l' adeu á la dispesera que deixá 'l llit pera do-

narme quelcóm de menjar pel camí, baixó las escalas ab dos salts, y endevant que 's fa tart.

Los fanals del carrer brillavan ab la mateixa intensitat que las altrás nits, pero á mí 'm semblá que havían mimvat de claror, puig m' impedían petjar la terra ab lo desembrás que per anar depressa necessitava. Ni una persona 's veyá enloch, ni un tranvia.—¡Quín escándol!—vaig pensar—los tranvias deurían fer servey de nit!—Sols n' hagués trobat un, fent lo camí de l' estació, ja no se m' hauría ocorregut cap censura. ¡Si 'n som d' egoístas!

Arribant á l' estació encara mancavan tres quarts pera que sortís lo tren. ¡Paciencia!

Allí sí que n' hi havia de gent, forsa; oh, y tothom m' era simpátich: se 'n anavan, com jo, cap á casa; prou se 'ls hi co-neixía ab son ayre de satisfacció. ¡Mare de Deu quina gentada! Las salas d' espera plenas de gom á gom. Ja se sab, es clar, per Nadal...

Nanch, nanch, nanch!... En un moment totas las portellas dels wagons quedaren tancadas; soná un xiulet... y xap, xap, xap, lo tren se posá en marxa.

Y feya forsa fret! Fins que 'l tren hagué correput bona estoneta no me 'n vaig adonar; m' embolico llavoras ab l' abrich y, ficantme las mans á la butxaca, vaig adoptar una posició com qui vol dormir. Dormir certament que no ho volía, únicament desitjava reconcentrarme pera pensar en la mare y 'ls germans y en lo poble; volía també compondre un programa, pera passar los vuyt dias de que disposava, de manera que no 'm faltés temps pera res. Massa que 'm distreyan una mare y filla que tenía al mateix departament, ab sa continuada xerrameca, emperó vaig sortir ab la meva.

Demá—deya entre mí—es cuestió de visitar als parents y als amichs. Demá passat la primera cosa es anar á missa del gall; aixó sí que es indispensable, no hi ha pas res tan bonich com la missa del gall. Me 'n recordo que quan jo era á casa no va passar ni un any sense anarhi; bo, no faltava mes! La pobreta mare 'ns venía á cridar á mí y als germanets:—Au, alséuvos, que ja han tocat—nos deya, y nosaltres, quina presa pera serhi á temps! Ab menos del que cal per contarho, estavam arreglats. Allavoras la mare encenia una llanterneta y, en nom del Pare, del Fill, del Sant Esperit... amen, s'obrían

las portas y agafadets nosaltres ab ella, ensopegant aquí y cayent allá, arribavam á l' iglesia que ja era ben plena, y, acomodantnos com podíam, esperavam que sortís lo capellá, ella pera seguir la missa, nosaltres pera veure al Jesuset. ¡Quín temps aquell! Y ara que hi penso, aquest any, la cadernera que vaig agafar al mas d' en Feliu, si encara es viva, la enviaré al acte d' adorar. ¡Que n' estaré de content mon germá petit! Vaya si ho faré, que es molt bonich lo vol dels aucells mentres s' adora; y per altra part es un acte de justicia, puig Deu ha fet lliures á tots los animals. Ja está dit! Si ara fos á fer no l' hauría agafada.

Després—pensava continuant lo programa—quan haguém esmorzat, nos n' anirém á pendre 'l sol torrent avall, fins la hora de dinar, fins l' hora de menjá 'l gall. Mon germanet será l' amo d' aqueix dinar: sense ell no hi haurían postres. Ja 'l veig, ab un bastó més doble que una sogá de pou, acostarse al tros de figuera que menjant foch hi haurá al escalfapanxas:

Y bastonada be y bastonada va al tió.

«¡Una butifarra de sucre!» dirá ell. «¡Una coca de Turrons!... Tornemb... Tió tió... Malviatje! Una paperina de cendra!»

Tant m' agradava tení 'l pensament en aquestas cosas que ni 'm vaig adonar de quan acabá la fosca. Un diastre d' empleat ab més pulmons que 'ls altres d' estacions passadas, me tragué d' aquest dols ensopiment al cridar lo nom del poble per ahont passavam.

En rápida carrera, lo tren nos conduhía tan aviat per prats com per montanyas; calía per véureho passar lo mocado pels vidres, completament entelats pel fret que alashoras era bon xich rigurós; part de fora las raquítics plantas que s' havían atrevit á creixer, no eran pas verdas sino blancas per la gebra, y la terra, no cal dirho, semblava coberta per un polsím de farina. De sopte 's torná á fer fosch: eram al túnel de la Gralla; mitj camí de casa. Mitj camí!

¡Ah!—vaig exclamar tot tornant á enquibirme dintre de mí mateix.—Avans de cinch horas ja hi seré! A l' estació quina gentada hi haurá esperant als que com jo no poden disfrutar tot l' any de las alegrías de la llar! Als de casa, com si 'ls vegés, buscantme ab los ulls, per entremitj de la filera que

arribarém!.. Mes la mare potser que no hi sigui; aquell costipat diu que va atropellarla molt... no hi deurá ser... pero sí, no hi ha de ser! Del costipat fa passo d'un mes; si que hi serà, si, vaja, tots hi serán; mon germanet ja hi haurá anat una hora avans... aixís que 'l vegi li preguntaré per la cadenera que hem d'aviar.

* * *

De soroll, com á la estació del meu poble en cap n' hi ha gué tant; semblava que solzament allí 's preparessin festas. Tot eran petons y abrassadas y riallas y crits. Jo somrihent vaig entrar á la estació.. y busca d' aquí, mira d' allá, ningú de casa vaig trobarhi esperantme.

Qu' es estrany!—pensava no deixant d' indagar ab la vista.

—Ola, Miquel—vaig sentir que pel darrera 'm deyan. Era un vehí y company d' estudi.

—Que tal?—jo que li dich—escolta, saps si á casa van rebre una carta féntloshi sapiguer que jo arribava avuy?

—No ho sé pas.—Y 'm semblava véurel trist.

—Qué vens?—li vaig dir apesar meu contristat.

Potser no haurán rebut la carta. Sí, aixó serà... ó potser, com tinch aquesta mala lletra no han entés l' hora d' arribada. Aixís me volía explicar jo, tot sortint de la estació, 'l per qué de casa ningú 'm vingúés á esperar.

En aixó las campanas de la Iglesia 's posan á tocar á morts.

—Per qui tocan?—vaig preguntar esverat com si alló pogués tenir relació ab lo que jo no m' explicava.—Per qui tocan, ho saps?

—No, no ho sé.—

No ho sé, 'm deya, pero estava trist, vaja si n' estava! Per qué ho estava?—'m deya jo—¿per qué ho estava?

.

La cadenera era viva, pero no li vaig donar llibertat per que vaig pensar que temps á venir podía tenir fills... y pobres fillets lo dia que 's morin!

JORDI MARISTANY

CABÓRIAS

Tor sovint s'anuncian *corridas de toros* organitzades per alguns estudiants que tot ho farán mentres siguin coses que no tinguin cap relació ab los estudis, per lo «Centre de Sombrerers» ó per cualsevol altre gremi y presididas per *distingidas senyoretas*. Naturalment, lo fi es benéfich; res de diversions, sino cuestió d'aixugar llágrimas; no es pas cosa d'anar á lluhir bonichs, l'objecte es filantrópich.

Realment es digne d'alabar veure una senyoreta en la flor de l'edat, quan tot li somriu, quan se troba afalagada de tothom, que sembla que per ella la vida ha de ser no més que un goig darrera l'altre, una primavera eterna y un benestar may interromput, que 's recordi tantsols per un moment dels que ploran y dels que pateixen. Y si no 's tracta ja de la contemplació platónica de la desgracia, sino del propòsit d'alleugerirla, l'alabansa 's converteix en aplauso que surt del cor. Sigui prenent part en una tómbola, estantse en una taula petitoria ó presidint una corrida, lo cert es que las senyoretas recaudan en prou ocasions molts diners que han sortit ribent y han de servir per aixugar llágrimas.

Ab tot y aixó m'assaltan uns dubtes malehits que 'ls voldria allunyar, encare que sempre en va; semblan rajets de claror mefistofélica.

Una d'aquestas senyoretas que á ratos perduts s'estudia la «Filosofía de los Toros» de l'Abenamar y la «Tauroma-

quia» d' En José Delgado (a) Pepe-Hillo, per quan li toqui presidir poguer fer la senyal de *banderillas* ó espasa á temps, la vaig veure días endarrera Passeig de Gracia amunt que allargava la mà á una nena raquíica y deixava caure una pessa de cinch céntims per evitar lo contacte ab la maneta tant tendra y ja tota arrugada. Ho confesso, 'm va fer mal efecte, y mentres me 'n anava cap avall pensava entre mí mateix: No pot ser; una noya tant bona, tant caritativa que fassi aixó... ¿es que senzillament li haurá caygut la moneda!

Me recordo com si fos are d' un benefici que hi va haver al Lírich. Com en tots los beneficis, al arribar al punt en que tothom s' ha d' entregar al deliri sense saber per qué, varen comensar á tirar com si fos á preu fet inmensas coronas de llorer. De dalt del públich tiravan projectils de paper que al ser al mitj del teatro 's desfeyan en mil fullas de versos y á dintre del escenari una pluja de retallets de paper y de flors compradas á la Rambla á última hora, augmentavan lo frenesí del auditori que aixordava á copia d' aplausos. La triple objecte de tal ovació, cansada de riure y de saludar, se va posar á tirar petons, y allavoras varen sortir de cinch ó sis llochs simultáneament vuyt ó deu coloms (pot ser una dotzena) volant esvalotats per totarreu y no sabent ahont posarse. De prompte un d' ells, aturidit per l' escándol que la concurrencia arma y no poguent descansar perque de per tot li surten mans que amenassan copsarlo, 's deturá al costat d' un bech de gas y la flamarada li socarrimá una punta d' ala. Paran los aplausos, tothom fixa la vista en aquell infelís, quan un empleat amatent apaga 'l llum d' aquella banda. Aquell sí que va ser un aplauso fet sense preparació. Jo m' estava dret darrera d' un palco (consequencias d' anar al públich y arribar tart) y seguía ab interés l' expressió d' una senyoreta que s' esgroguehía per moments y anava á caure en basca si la clau de pas no arriba á impedir la catástrofe, tantantse desseguida y deixant reposar tranquilament á aquell innocent colomí. Ho confesso: va serme una xicota molt simpática, y al tornarla á trovar per casualitat á la sortida del teatro se li coneixía qu' estava encare nerviosa. De modo que se 'm va quedar retratada á la imaginació aquella fesomia que deixava entreveure un cor d' àngel.

Mitj any més tart me passejava un dia per la Rambla allá

al cayent de la tarde y veig venir de sobte una carretela magnífica, tirada per dos fogosos cavalls. Miro á dintre y m' adono de que hi ha la meva simpática desconeguda: Estava veraderament preciosa: roja, riallera, ab la mirada tant moguda com brillant y adornada ab una mantellina de blonda blanca... No vaig veure res més. Una patacada á la espatlla donada á temps per un amich 'm va treure de las cavilacions en que instantáneament me vaig entregar, considerant que la heroína, si trista era preciosa, alegre era encisadora.

Vaig saber que 's deya *Caridad*; que havia tingut relacions ab un enginyer, ab un tinent, ab un metje y ab un periodista en cosa d' un any y sortía de presidir una *corrida de beneficencia*. Jo no ho volía creure. ¿Aquella sensitiva havia de contemplarse com si tal cosa l' espectacle sagnant *nacional*? L' endemá 'ls diaris me varen convencer. Al agafárne un, lo primer que 'm va venir á las mans, llegeixo la revista taurina escrita en llengua ije de *El Tio Conejo* ó millor dit de *L' Oncle Cunill* parlant en castellá y trovo:

Asoma la Presidenta
Que es muy curra ¡de verdá!
Tóo er mundo guña el ojo...
— ¿Pus por qué? — Por *Caridá*.

No hi havia dubte; l' equivocch del revister me 'l treya. Allavoras no sé perque vaig recordarme d' aquella escarcellera del drama que cuydava tant be del canari y veyá ab gust com portavan los seus hostes á la guillotina en temps de la Revolució francesa.

¡Res! Lo que deya dels dubtes malehits. Prompte vaig reposarme y vaig reflexionar que si havia fet de Presidenta era en benefici de personas molt necessitadas y que 'l fi justificava las maneras. Després d' haver considerat aixó 'm vaig treure un veritable pes de sobre. Me savía greu haver format un concepte dubtós d' una persona tant bona y tant escayenta.

Y es que de vegadas un se deixa portar de la primera impressió sense com va ni com costa. No fa pas gayres días al tornar la visita á una familia amiga, 'm varen fer seguir la casa y en lo cuarto de la filla, una noya de divuyt anys molt bona é instruida, hi vaig haver d' admirar un brodat artístich que semblava un cuadro-anunci de matalasser, una Puríssi-

ma carregada de daurats ab peana y dosselet de noguera, una bicicleta y un trofeu compost de cintas, una montera y duas banderillas totes brutas de sanch. De moment vaig pensar ¿qué voleu esperar d' aquesta noya que s' inspira alternativament en lo dogma de la Puríssima y en la ensenyansa de la plassa de toros, que no te criteri pera comprendre 'l mal gust de la labor y gasta la activitat pedalejant? No obstant, ben calculat resulta que la nena no te culpa si no li han donat educació artística y que fa be en simultanejar las prácticas religiosas ab lo sport ciclista. En quant al emblema del toreig, es lo recort d' una corrida de qu' ella va ser presidenta y per la qual va regalar una monya brodada ab fil d' or fi per las sevas propias mans. La cuestió es que ab sas trassas y manyas va ferhi assistir potser á més de 500 personas que segurament no hi haurían anat, y pagat tot varen quedar 1,219'13 pessetas pels pobres. A sota de la montera hi ha un diari doblegat que porta 'ls comptes ben clars y entremitj de las banderillas lo retrato del primer espasa ab un autógrafo que diu: «*Ami simpatica presidenta de ojos echiceros.—Joseito Gutierrez (a) Salamancaesa.*» ¡Quántas llágrimas d' agrahiment llensadas pel resultat de la corrida y quántas miradas d' enveja dirigirán las amigas al retrato!

Reflexionantho be y sense deixarse portar per lo ploricó y per las impressions de moment, se comprén que tots aquests cassos res tenen de particular; que las senyoretas que presideixen las corridas potser fins han de fer un esforç pera dominarse la llástima, y tot aixó en benefici dels desvalguts, lo qual es més d' admirar. Y, prescindint de molts otras rahons que no faig constar per no allargar aquest article, hem de convenir en que la presidencia femenina d' una corrida de toros entra de ple en lo programa de las reivindicacions de la dona. ¡No faltava més! Hi han senyoretas toreras y ¿no n' hi haurían de presidentas? Aixó si que fora condempnar al sexo débil á desempenyar no més que 'ls cárrechs inferiors. ¡Aixó may!

Mes are que hi penso, tinch un altre dubte. Si la dona es forta moralment pera presidir una corrida, per trastejar y fins matar un toro, ¿no trovan vostés que ja sembla que no li escau gayre alló de *sexo débil*?

X. R. y R. E.

LO SENYOR RAMÓN APOTECARI

Al senyor Ramón no li aneu ab novedats. Encara es partidari del *opium cum salivæ solutum*, del *album græcum* del *drago mitigatum*, etc. Ab quatre pots que envejaría cualsevol anticuari, unas balansas de taulell y boy res més, ja 'n te prou pera servir al metje del poble que es un bon amich y no es capás de ferlo quedar malament. Una vegada li varen ensenyar una gota d'aygua al microscopi y al véurehi tantas cosas va dir que tot alló eran ilusions y que ab aquella ullera s'hi veyá tot lo que 's volía. Las ayguas destiladas son romanserías, la de pou ja es prou bona; lo seu avi ja la feya servir y á ningú havía fet mal. Entre ell y 'l metje han fet una combinació; al metje li agrada més estarse quiet á caseta que rodar per las montanyas visitant pagesos malalts y l'apotecari es molt amich de fer casseras, de modo que de passada fa visitas ensemps que beguda. A la botiga, lo metje 's cuyda del despaig de las recetas de son amich. Ab aixó ja 's comprén que no hi pert ningú; com que tan *facultatiu* es l' un com l' altre, tant se val!

Si alguna vegada va algú á la botiga y convé que l'apotecari hi sia personalment, no hi ha més que posar dalt de la teulada de la casa un pal ab una bandera. Si aquesta es ver-

mella, vol dir que es cosa que du pressa. Lo senyor Ramón tot cassant per las montanyas dels vols, de tant en tant dona una ullada á casa pera saber com están las senyals d'aquell observatori.

Si 'l metje está ocupat, despatxa las medecinas la muller del senyor Ramon qu' es una bona dona y ja está ben ensinistrada en l' art de las potingas. Un dia li comparegué un pagés ab una recepta d' un metje d'altre poble. Aquest metje tenia la manía de que pera cada síntoma devía ferse servir un medicament y, com que 'l malalt se queixava de tota mena de mals, havia engiponat en la recepta tantas drogas que alló semblava la llista de la *triacca magna* que fan los apotecaris de Madrid. La bona senyora apotecaria que tenia molt bon sentit, al trobarse ab aquella lletanía, digué al pagés:—Vaja! ja pots dir al metje que altra feyna hi ha que posarhi tot lo que á n' ell li passa pel cap. Ab lo que 't dono ja n' hi ha prou.—

Los dias que feya mal temps lo senyor Ramon se quedava á casa á jujar la manilla ó la barrotada; may faltavan companys. Quan lo joch estava empenyat, ja 'n podían venir de receptas, los malalts s' esperavan y 'ls que anavan á buscar las medecinas més d' una vegada treyan las cartas pera passar la estona una mica distreta.

Lo senyor Ramon te molta anomenada. Las *píndoras pels tres mals* que pasta la senyora apotecaria demunt del taulell que divideix á ull y arrodoneix ab sos dits, han fet moltes curas. No n' hi ha d' altres pera curar lo mal de cap, lo mal d' orelles y 'ls ulls de poll. Los pegats que 's posan á la planta dels peus pera curar lo mal de ventre no fallan may.

La botiga dona molt. Te moltes *conductas* y si be son baratas tampoch donan dret més que á medecinas baratas. Si son píndoras, cal dur la capsa, si son suchs, l' ampolla y 'l tap y si son polvos, los papers pera embolicarlos. Si lo de dins val alguna cosa cal pagarho apart.

Es lo cas que 'l senyor Ramon te molt bona vida y es una de las personas més ben consideradas del poble. Ben sovint es arcalde y tot va be. Tothom está content. Donchs no hi ha res que dirhi.

KATERMANN

A CONCEPCIÓ SALARICH Y BASSOLS

AB MOTIU DE SA ENTRADA EN LA VIDA RELIGIOSA

¡Cóm la sentíres, de nina,
entre joguinas y cants,
aquella crida divina:
Deixáume vení' als infants!

Ab lo cor te l' escoltares
y, cercant á qui ho digué,
als ulls blaus ab que 'l mirares
llum eterna 'ls hi vingué.

Llur esguart, ple d' ignocencia,
pogué copsarla á bell raig
y de llavors ta existencia
es florida com un maig.

Al Mestre que així 't cridava
corregueres ab delit,
y tant fort Ell t' abressava
que may més te 'n has eixit.

Prop del seu Cor presonera
has vist passar devant teu
tot lo mon ab sa renglera
de maldats contra son Deu.

Vestint las galas pomposas
que 'l Criador li doná,
en sas passions tempestuosas
r' ha volgut ennavegar.

Y 'l Senyor, ab dols somriure,
te digué: «Pots escullir;
l' arbitre r' he dat, ets lliure:
vésten ó quédat ab Mí.»

Y tu, mirantlo ab desfici,
li deyas: «¡Anármén no!
Mes del mon, per sacrifici,
féumen sentir lo dolor!»

Y 'l sentíres y ploráres,
fins qu' Ell te 'n va deslliurar.
Lo recort que te 'n portáres
tota ta vida omplirá.

Al mon tu, mentres sofrías,
li deyas: «¡Anda traydor!
ab tants goigs com m' oferías
m' amagavas lo millor.

»A Jesús dech la ventura
d' haver eix cálzer tastat:
quédat, donchs, tu la dolsura,
que á mí lo amarch m' ha bastat.»

De Jesús ton cor rebía
la torna del seu consol
y tan dols y bo 't sabía
que t' ha fet viure ell tot sol.

Y ara, gelosa y avara,
per si robartho volgués,
al mon li giras la cara,
y aquest cop per sempre més.

LLUÍS B. NADAL

À LA DONA À QUI ESTIMO

Al resplendor suau de ta mirada
se va encisar de cop mon pensament;
com s' encisa lo prat á la vesprada,
bon punt lo sol rogench ha traspassada
la serra del ponent.

Lo que passá á mon cor t' explicarí,
si acás no fessis mofa de mon plany;
y assadollat de bella poesía
sortiría brollant, aymada mia,
com fada del estany.

¡Mes ay! tinch por de ton despreci, hermosa;
y ell sol faría trossos de mon cor;
ta imatge al meu devant resta alevosa;
y 'l mon no 't voldrá veure ab mí confosa
la vida del amor!

Aixó me fa entristir, volguda dona!
Aixó es lo que 'm fa beure á glops la fel;
si cap á mí l' afecte t' asperona,
veurém las nostras ánimas parionas
ab goig cercar un cel.

Un cel replé d' encants y d' armonías,
un oassis de pler, un paradís:
un mar onejat sempre d' alegrías
que un cop dintre ell, del mon no envejarías
l' afecte esfulladís.

Tot jo sería teu; puig ets la estrella
de ma vida entristida pel dolor;
lo teu front y 'l teu pit me maravella
y tos llavis encesos com rosella
me portan suau dolsor.

Serena de ma nit, joyosa aubada,
copsa suau lo meu primer sospir;
y llensat á mon pit enamorada
com fa ab la flor la gota de rosada,
com l' ángel al Empir.

Y enmirallantme en ta bonica cara
d' aymarnos sempre més farém lo vot;
després units rebrém devant de l' ara
lo signe de l' esglesia nostra mare
que 'ns donga 'l sacerdot.

A mida qu' esta carta tu llegeixes
no 't sents un' altra vida reflorir?
no 't dona un frisement? No t' estremeixes?
un estrany llanguiment no t' hi coneixes,
que 't fa arrencá' un sospir?

Dígam que sí, la dona de ma vida,
dígam que sí, la pau de mon esprit;
apártam eixa sombra enfredorida
y vina als brassos meus engelosida:
respón d' amor al crit!

Si 't mostras insensible á ma follía,
si no 'm vols correspondre ab ton amor;
es que voldrás fer fondre ma alegría,
y no sentint la bella poesia
tindrás de pedra 'l cor.

ANTON BUSQUETS Y PUNSET

NUPCIAL

A MOS AMICHS JOAN RUTLLAN Y CONCEPCIÓ CLARET
EN SON CASAMENT

Com duas euras al roure unidas,
avuy per sempre las vostras vidas
s' han enllassat;
llassada feta pel cor que adora,
si 's fa depressa, si 's fa 'ab una hora
no 's trenca may.

Amich, no ho cregas que tot s' acava,
ni que 'l cansanci tot ho socava;
no es pas vritat:
l' amor l' ha duta la teva amiga,
y lo qu' ell junta y lo qu' ell lliga
res ho desfá.

Allá hont eli regna, després d' aymarse
ni temps hi queda pera cansarse,
son curts los anys,
passan depressa, d' una branzida;
dítxa per dítxa, vida per vida,
¿no es ben pagat?...

Guárdala sempre, guárdala y pensa
que 'l dols aroma que 'l amor llensa
no 's pot comprar;
d' amor y ditxa la flor buscada
quants que la volen y l' han cercada
no l' han trobat!...

Y tu, ma amiga, bella y cativa
com violeta, com sensitiva
que 'l vent desfá,
pensa que 'l lliri, flor encisera,
si te un amparo que l' arrassera
no 's marceix may!...

Y servant sempre, forts y amorosos
aqueixos llassos que os fan esposos
enamorats,
si aquesta vida passeu depressa
y aneu al altre que joya vessa,
no us farà gloria: vos será igual.

F. GIRBAL

rey
r

MONOTONÍA

Lo menjador es gran, encatifat de moqueta, y en l' escalfapanxas de marbre flamejan dos tions qu' escampan una xardor benefactora durant aquella freda y llarga vetlla de Janer.

Prop del foch, ell, home encara vert, d' una cuarentena d' anys, xucla una breva y no trau 'ls ulls de las brasas, llusquejantlas ab mirada ensopida, mitj ajegut en un silló. Davant seu, en frágil tauleta japonesa, un diari de la nit rebregat, un cendrer ple de puntas de cigarro y las escorriallas d' un té servit en cisellada tassa d' argent.

Ella, enfront del marit, fa ganxet. Es de bon veure encara, malgrat que 'ls anys han enmustehit sa cara de nina, aixamplat son cos, que fou de vespa, y emblanquit son cabell de mora, barrejanthi un xich de plata.

Ni una paraula, ni una ullada entre marit y muller. Abdós no farán mal-de-cap als que 'ls escoltin. Semblan duas estatuas: una que fuma, l' altra que treballa, mogudas abduas per amagat mecanisme.

Ell si no enrahona, pensa. Los recorts del passat, agombolantse en son cap, rinxolat abans, ara pelantse cada dia més per malehida calvicie, li sacsejan l' ánima.

Ab ullada retrospectiva repassa 'ls fets llunyans de sa vida.

Veü un jove ple d' ilusions y de cor posar son nom y son esdevenir als peus d' una dona atractívola, falaguera, tant enamorada, rica y guapa com ell.

Davant sos ulls passen com en animat cinematógrafa el casament, llur nit de nuvis, aquella lluna de mel tant sospirada, qual dolor no sapigué assaborir prou perque la creya interminable. Transcorregué 'l primer any de casats sens que la més lleu boyra enterenyinés llur felicitat, que comensá precisament en aquella mateixa vetlla dels Sants Reys de fa vint anys.

De novetats, de basqueig, de criaturas... ni rastre.—Será l' any vinent; no cal encaparrarshi ni perdre la esperança. ¡Totjust un any de casats! ¡Ara vegin! Forem ben tontos d' amohinarnos. Si cosa certa pot haverhi, es aquell ditxo que recordo: «que 'ls hereus y las pubillas naixen quan volen». Oh y que molts trigan á venir; si be que n' hi han que s' afanyan massa, compareguent en aquest mon abans del terme sense demanar permís. Esperém.—

Y boy esperant s' escorre l' any y la diada de Reys s' acostata. Eixos orientals anyívols que tant despresos solen ser, passen de llarch per sota 'ls balcons de la casa sense recordarse de portar ni una nina, ni un ninot per aquell matrimoni neguitós que ab tots sos diners no pot firarse de cap.

Passa 'l temps ab rapidesa esglayadora, arreballant ab barbarada de tardor las ilusions de la parella decandida, ficanthi entremitj una alenada de fredor que gela 'l moll dels ossos y arrestella núvols, enfosquent la blavor d' un cel monóton que fora hermós si no hi manqués la rialleta infantívola y 'l xerroteig ininteligible d' un *baby*.

Ella encara confía, ell desespera. La dona estima, afalaga y s' empolayna per agradar al marit. Cercant totas las seduccions que li sugereix sa imaginació esperonada pel desitj, consulta eminencias y fa remeys.

Ell diu de tot amén, fa tot lo que pot, se cansa y 's capfica.

Mentres passen los primers anys s' esgranen los desitjos d' un cansoner rosari d' esperansas que, sense eixir de l' ànima, barbotejan los llavis.

Ja 'n son passadas duas denas. Res.

Avuy, en aquell nit que fou abans de joya, lo fret del des-

conort filtra per totarreu, y, malgrat lo foch que hi crema, invadeix lo menjador y 'ls cors que dins d' ell bategan. Una lley de buydor que no 's pot omplir may més fa semblar més gran, com de casa abandonada, la soletat, lo mutisme de duas ánimas que un jorn s' atapahiren d' ensomnis de colors de rosa, voltats d' angelets bufons, nusos, riallers, sense alas.

Cap ni un ne resta dels pensaments placévols que hi nasqueren. Se pansiren. Tots son morts.

Ni llurs llavis qu' encesos tant se buscaren y 's trobaren en amorosa besada pera donar forma tangible á llurs vots, parlan.

Diversions, viatjes, establiments termals, medicinas, cambis d' ayres y d' alimentació, tot s' ha provat, tot s' es fet, res s' hi planyé. Fins la anada á Nuriá. La Mare de Deu ha fallat. La oïla que fa miracles no va servir de res. Y á fe que abdós hi ficaren ben be 'l cap. ¡Si 'n feren de prometensas!

Los Reys fan l' orni. L' hereuhet no vol venir. ¡Es tant lletjot lo mon! Massa fa be ¡pobrissó! ¿Qui sab si li tocaría la bola negra?

Fa vint anys justos y cabals que en aquell menjador meteix ella, avans de donarse to a sencera, 's tragué 'l vel blanch y sa corona de flor de taronger, oferintse atrayenta, enamorada, voluptuosa als ulls embadalits de son jove espós, que vora meteix d' aquell foch se la menjá á festas, besant frisosas galtas vermelles, y sa desnusada cabellera.

¿D' aquell dalit qué 'n restava ara?

Una escalfor de caliu ja apagat, cendras que s' irían refredant, sava de vellesa sens forsa, sol d' hivern que un vent geliu debilita, recorts de temps millors que 's maleixen, penas avuy, basarda per l' esdevenir.

Sens guaytársela, veyá ell á sa companya, abans tant bonica, ara ja engroxida pels anys, greix fastigós que desilusiona. Assenyalada per la barrohera grapada del temps que havía arrugat sa cara tan agradosa, entosquint sas dents de vori, posant sota sa barbeta, damunt sa gorja d' imatge, una barballera incipienta, mentres esblaymava sos llavis y son cap, esclariant com madrastra reganyosa sas trenas de mora, emportántsen ab groller escarpidor grossos manyochs de cabells d' una revolada.

Aquella dona somniada d' un jorn era ben seva, tota seva, massa.

Ell li doná tot y s' hauría aconsolat de ben poch. Jamay contá per casarse. Valdament li haguessen donada no més ab la camisa de la esquena. ¿Qué li feya? ¿Qué volía ell? Assolir una aspiració de tota la vida. Trobar una dona y fillets que l' estimessin.

Ella era allí. Sí, be ho veyá be prou, ¿y 'ls fillets?

¿Hont era l' infantó de color de rosa que havia de venir totseguit? Feya vint anys que l' esperava.

La penyora més preubada de llur amor, la que més fortament nusa ab llas indisoluble duas ánimas bessonas, poetisant la fal-lera dels sentits, no venía, deixant en llurs transports de juvenívola fantasía un regust de carnussa que embafava, una prosa bestial un cop esvanida la dolsor d' un instant.

No, aquella xorca que feya ganxet, no era, no, la muller qu' ell sospirava.

Mes que la companya del cor, era una amiga que ab ell vivía sots lo mateix trespol.

.

Tocaren dotze horas que cantá 'l rellotje ab veu de metall.

Ella 's girá pera guaytar l' esfera, qualls agullas marcavac duas llargas horas de silenci.

Ell llensá 'l cigarro y, com si 'l ressó del temps esbalahís los negres pensaments qu' enfosquían sa ánima condolida, agafá las pinsas y arreglá'ls tions esmortuhits sens dir un mot.

Al defora, la nit estenia son vel d' ombas foradat per las llumenetas dels estels que bellugavan com si tremolessin de fret. En lo carrer tranquil, la llum rojenca dels fanals de gas entelats de boyra donava aspecte fantástich á las siluetas dels comptats vianants que transitavan ben embolicats. S' ohían llurs petjadas damunt las llosas. S' acostavan, s' allunyavan y s' estingían ab rapidesa de gent aqueferada ó fredolica que no roda per gust en nits glacials d' hivern.

Llunyá, un lladruch repetit de gos, lo cant rogallós d' un gall, lo crit ayguardentós d' un sereno, ó l' espinguet desen-

tonat d' una trompeta de llauna d' un esbufegat bordegás cridant als Reys.

De tant en tant, soroll de portas d' escaleta que 's tancan, ó 'l brugit d' un carruatje que rodola y sotraqueja, passant com un llamp pel carrer desert y trist.

Comparegué la cuynera.

La senyora de la casa, com cada vespre, li doná ordres per l' endemá y diners pel cistell.

—De la plassa portará tant d' aixó, tant d' alló; s' ha d' avisar á tal cofitería qu' envihin dolços y á tal casa Champagne d' aquell que solém beure.—Tot estava be menys l' entrant del dia de Reys. ¿Qué farían? De carn, d' avirám, de cassá, ja n' estavan fins al cap damunt. ¿Qué portaría la cuynera per entrant? Era un problema.

—Mal per mal—digué la minyona—tantseval que fem un parell de pollastres.

—No, no—feu la mestressa—ja n' estém cansats. Cada dia cols amargan.—

Ell s' aixecá, prengué una bugía, dona la bona nit en general, y, sense guaytarse, ni fer com avans una moixayna á la seva dona, entrá dins sa cambra per anársen al llit.

Davant per davant, al altra part de carrer s' obrí un balcó. Un nen grassó, roig, xamós com un angelet posava la sabateta pel Reys.

Aquella visió agradosa li punyí 'l cor. Sa llaga may closa rebé un cop dolorós que li feu espurnejar los ulls. Tancá 'ls porticons d' una revolada.

Boy despullantse, sentí estossegar en lo pis del costat. L' envá prim que separava d' ell sa cambra deixava traspuar lo ronch d' un jove de vint anys tísich, qu' escupía escanyantse.

Era l' únich fill de la casa que no se 'n era anat encara á la cayguda de la fulla.

L' infantó tant robust li ombrejá 'l front. La tos fonda de un tuberculós que s' estava morint, l' aconhortá fentlo somriure. En son cervell duas visions s' hi aplegaren fonentse en una sensació benéfica de calma.

Se ficá al llit. Com oració nocturna pera terminar l' aniversari neguitós de son casament estéril rondiná ensonyat:

—Tenir fills... es bo?... ¿es dolent?... ¡qui sab! Mes lo que

es ben cert... lo que ha dit aquella... Cada dia cols amargan.—

Un llarch badall de son y de fástich li obrí y cloqué 'ls llavis. Apagá la bugía. S' arraulí entremitj dels llensols. Al cap de cinch minuts dormía.

JACINTO M. CAPELLA

UNA CANSÓ DE NADAL VELLA

REGIRANT las carpetas hont guardo las notas y curiositats apuntadas en mas escursions, hi he topat una cansó de Nadal que recordo me la va dictar una vella d' aquest poble al escorcollarla sobre 'ls recorts que ella servava del temps de la velluria.

Per lo molt gráfica que es y per lo bon gust de pa de casa que té, he pensat avuy que som als vols de tal diada, ferne present als llegidors de LA RENAIXENSA, segur com estich de que 'n sentirán goig y notarán lo gran contrast que fa sa senzillesa en contraposició ab las moltas que 's cantan avuy en nostras Iglesias, sobretot ab las castellanas, algunas d' ellas tan estrafetas de lletra y de nota tan picada, que no pocas vegadas nos han produhit lo mateix efecte d' aquellas cansons de pujat gust flamench vingudas del país de las xulapas y toberos.

Molt se podria dir sobre aquest particular.

Segons la vella se cantava á veus solas, com una mena de diálech entre varis pagesos per las diadas de Nadal, Cap-d' any y Reis en tots los pobles d' aquesta afrau Montserratina fins á mitjans del present sigle.

Feta aquesta petita digresió aclaratoria en profit de mos llegidors, passém á conéixerla.

CANSONS DELS AUCELLS PER NADAL

I

Al veure tots apuntar
lo més brillant lluminar
del hivern en nit ditxosa,
ab veu de bresca melosa
tots los aucellets cantant
prop lo venen festejant.

II

L' águila, reyna imperial,
de las aus, la principal,
volant canta ab melangía:
«per donarnos alegría
Jesuset avuy ha nat,
per lliurarnos del pecat».

III

Cantava lo rossinyol:
«hermoset n' es com un sol»,
y festejant lo manyach
la cotxeta y lo bitxach
cantan: «es una poncella
sa mareta ben donzella».

IV

Las grivas, garsas y 'l gaig
diuen: «ja ve 'l mes de Maig»,
y respon la cadenera:
«com si fos la primavera
ja tota planta floreix
y tot arbre se vesteix».

V

Xuicava lo passarell:
«qué hermós es, petit y bell
l' infantonet de María»,
y lo tort li responía:
«es lo somni del meu cor
un lliri d' hivern en flor».

VI

Xiritxava lo pardal:
 «es eixa nit de Nadal
 nit plena de gran contento...»
 «jo també, també lo sento»,
 lo més groch verdúm y lloher (1)
 los dos cantavan també.

VII

Cantava la cotoliu:
 «corrents aucellets veniu
 á festejarne l' aurora»,
 y á la Mareta: «Senyora,
 la negra merla xiulant
 anava ella enamorant».

VIII

Cantava fréstech poput: (2)
 «aquesta nit ha vingut
 lo gran rey de la noblesa»;
 la tórtora sens tristesa
 ho deya baix al colom
 que ho fes sapigué' á tothom.

IX

Piteixa joliu pinsá:
 «volemhi companys allá»;
 responentli lo cruixidé': (3)
 «ab vosaltres vinch també
 per tenirne companyia,
 ¿veurém la Verge María?...»

(1) Lloher ó lluhé. Aucell que ve á nostras comarcas per l' hivern. Es granívol y te las mateixas costums y molta semblansa ab lo gafarró, fora que sia del cap. Molts li diuhen pardal de Russia.

(2) Poput ó puput (*Upupa epops*). Molt diferent del Cucut (*Oxilophus glandarius*), tant per son aspecte com costums. Abdós, traduhit son cant, correspon á son propi nom.

(3) Cruixider (*Emberiza cirtus*). Grata-pallas ab que molts l' anomenan. Son cant pot traduhirse en crichs crechs. Per aixó segurament l' anomenavan cruixider.

X

Ja escotxina (1) la perdiu:
 «allí vaig á fer lo niu
 per veure matí l' infant,
 com estaré tremolant
 lo pobre tan petitet
 sobre la palla de fret».

XI

L' alegroyne reyató,
 fent coro ab lo gafarró,
 redobla ab gran bisarria
 ab passadas d' armonía,
 y lo més daurat canari
 refila foll de desvari.

XII

La xuta (2) y lo lleig mussol
 al véure eixir lo sol,
 mitj espalmats s' extasían
 al sentir que responían
 la xiveca (3) y 'l gran duch:
 «sofrir tanta llum no puch».

XIII

Tan las gallinas com galls
 ne tenen grossos travalls
 tot tementne aquestas festas,

(1) La perdiu te quatre cants principals. Fa la castanyola, imitant molt be aquest instrument. Escotxina quan fa rech, rech, rech, com si renyés; ratxa lo perdigot rech... que... tech... xech... xech... xech... y, per últim, espinyoca quan sorpresa pels gossos s' alsa del cassador, tinyós... tinyós..., molt alt y sostingut si una perdigonada no la fa callar y encara, puig jo he vist perdiu prodigar aquesta especie d' insult, que diríam, durant tota sa agonia fins que s' estira, baten pernas al morir en mans del cassador.

(2) Xuta ú óliba. Lo cant de la óliba pot traduhirse, segons Bailly, per xei... xei... xei..., repetintlo com la cansó del enfadós. Es molt coneguda y útil á la agricultura.

(3) Xiveca. Si no que ab aquest nom vulga indicarse la *cabrota*, aucell de la familia dels mussols, un poch més petit que no lo *duch*, no coneixém ab aquest nom més que la suposició d' un aucell ideal y la tradició bastant arrelada en aquesta comarca d' anarla á cassar, com enganyifa, ab los cassadors novells.

puig los tremolan las crestas
com los ánechs y capons,
las becadas y tudons.

XIV

Los pintats pavos indians
desplegan llurs tefatans;
mes en arribant del Born
los fican dintre del forn
farsidets de mil maneras
dins unas grans graizoneras.

XV

La perdiu dintre del plat
es menjar molt regalat,
(per més que sol fer poagre)
ab tallets de pernil magre
junt ab la taronja y pebre...

—¡¡Gloria al ninyo del Pessebre!!...

—
Aquesta cansó te algunas variants segons gust y localitat.

EMILI PASCUAL y AMIGÓ.

LA VIUETA

No per aixó la festa 's va suspendre.

La mort del pobre Ramonet havia impresionat á molts, casi pot dirse que á tothom que 'l coneixia: pero aixís y tot lo carrer va guarnirse, y cap al tart, fins per a la matinada, hi va haver lo ball de costúm.

Cabament aquell diumenge feya vuyt dias. La Roseta, la seva esposa, encar que no més havían estat casats cosa d' unas deu horas, era 'l primer dia que sortia de casa. La sortida fou tantsols per anar á la iglesia; á missa primera.

Los que guarniam lo carrer no poguerem veure quan hi entrava, pero sí quan ne sortia. Encara 'm sembla que la veig avuy, tota endolada, baixant los esglahons á poch á poch, y pensativa com acabant la plegaria que havia comensat á dintre. Molts eram que la coneixiam prou pera saludarla, pero cap va tenir esma de dirli una paraula. Y no se 'n dalian poch ni gayre alguns dels que extasiats la contemplavan.

Jo, compadit de son dolor, res desitjava; ¡be prou que 'l sentia dintre meul... En lo rastre de dol que deixá al passar entre nosaltres, lo que duya dintre mon cor trobá 'l germá que anyorava...

No vaig poguer fer res més: la tasca de guarnir lo carrer fou per mí acabada. Pretestant una ocupació que no tenia, vaig deixarho pels altres. Ja no hi tenia res qué fer. Aquella

ànima abatuda tenia pera mí una cosa estranya: gosava á la meua manera d' aquell ensopiment tant viu que jo planyia.

Viviam devant per devant. En tot lo sant dia no vaig móurem del balcó; pero d' ella ni rastre. Me la imaginava plorant llágrimas de fel en un recó de sala; á voltas me semblava véurela resignada, pero ab aquella resignació tant negra com la mateixa pena; altrás endormiscada y com llençantse á la ventura dintre una mar esvalotada de recorts tristos y falaguers á la vegada. Pero véurela, no, ni l' ombra. Aquell pis semblava talment una tomba.

Va ferse fosch. La jovenalla que, com es natural, esperava ab impaciencia l' hora del ball, comensá á escamparse pel carrer, ab verdadera fé de trobar lo goig que desitjava. Vaig esser pregat y molt pera baixarhi... pero no sé, no podia móurem d' allí, si be la veritat es que no vaig esforsarme gayre.

Lo seu pis seguia fosch, molt fosch, tant, que fins moltes vegadas duptava de si aquella foscor era real ó ilusió meua.

De cop, entremitj de la negror, va destacarshi una cosa blanca que á poch á poch anava acostantse, impresionantme de tal modo que va semblarme que fins la casa seguia aquell mohiment pausat que m' esporuguia. Era ella; la llum de sa mirada va entrar-me á l' ànima.

Però alló durá poch, un según no més. Al véurem, instantáneament va desaparéixer com engolida per la foscor que la rodejava. Ja no hi era; s' havia fos. Però jo la veyá, com la veig encara y la veuré sempre; sí, sempre, perque la trista expressió d' aquells ulls me quedá dintre...

No sé si es morta ó viva, pero si viu encara, sols demano no véurela. Potser conservi sa hermosura ¡quí sab! Però aquell dolor que jo feya meu per lo be qu' ella sabia sentirlo, aquell pesar que jo ab ulls de compassió venerava, potser haja desaparegut... Recordo molt be aquella vesprada en que hauria plorat llágrimas de sanch si de sos llavis, que semblavan tancats per retenir l' esclat dolorós d' un' ànima afligida, s' hagués escapat un somris, una ratxada tant sols destinada á oblidar aquell dolor que tant m' enamorava.

¡ EXCELSIOR !

Avant, avant, se diu la meva pensa
avant! avant! mon cor clama en tot dia.
No veure un fet las nostras esperansas,
aixó aumenta las forsas de la vida;
aixó fa grans als homes y á las rassas...
De dret al infinit, ánima mia.

EMILI TARRÉ

LA CARRETERA

Lo blat ja es tot segat: la guatlla ho canta.
Entre camps de rostoll que en restellera
los inflats gavellons de rossa espiga
mostran arreu, la carretera passa,
llarga, polsosa, blanca, sola, trista.
Al mitj, los solchs de l' onejant rodera,
á cada banda acácias blanquinosas,
de tros en tros un arbre mort y en fila
pilons simétrichs de menuda grava.
Sobre d' un d' ells l' engalonada gorra
del peó caminer, un gech y un riscle.

Crema 'l sol, dorm lo vent, la calda ofega;
al lluny, á vila, han senyalat mitjdía;
arreu deserta 's troba l' encontrada,
Al mitj d' un camp, entre estripats terrossos,
jau de cantó l' arada tota sola,
brillant al sol lo ferro escorcollayre,
clapat d' argila, y més enllá, en las feixas,
mitj clavada en la terra, hi ha una fanga.

Fressejant famolencas, las llagostas
bóten incertas pels rostolls encesos,
y en las bordas alzinatas de las feixas

aixordan las cigalas rondinayras.
 Al lluny, per entre 'ls pins de verda coma,
 las garsas á parells xisclan y jugan,
 y en un tros d'erm, vora un camí de marge,
 vola, brunzint, un burinot tot negre;
 cau lo sol aplomat, ni un brí's belluga;
 la carretera es llarga, blanca, trista!

De cop se sent com remoreig de fullas
 que 'l vent de la tardor, cruixint, s' emporta,
 y al lluny s' aixeca blanca polsaguera:
 es lo remat de xays que va á la fira.
 Saltironant avansen xays y boyas,
 á cada pas un cop de cap; los gossos
 de pel estarrufat lladran y corren
 la llengua enfora, remenant la cua,
 arrenjerant los xays que s' encabritan
 y espantan als anyells que tristos belan,
 anyorants de la cleda y de la mare...
 y passen entre boyras calitjosas.

Allá al lluny altre cop trenca 'l silenci
 de la calda que cau ensopidora,
 fresseig de ferros y cruixits de fustas,
 y arrán de terra, en remolins negrossos,
 s' arrossega la pols. Es la carreta
 de feixinas y brosta encastellada;
 al pas feixuch dels bous que 's balandrejan
 camina poch á poch; allá en la cima,
 ajegut, descuydat, s' adorm y 's bressa
 l' ensopit carreter, boca-terrosa;
 y els bous los ulls los obran y els aclucan,
 retratantse en sas ninas compassivas
 carretera y calor y pols y calda...
 Passa xarriquejant, passa y es queda
 altre cop sola y trista y més polsosa
 la llarga carretera, ab sas cigalas,
 sos arbres blanche y sos pilots de pedra.

FERRÁN AGULLÓ Y VIDAL

Res/218

UNIVERSITAT AUTÒNOMA
DE BARCELONA
BIBLIOTECA

REG. 10995

SIG. Res/2.18

REF. 125